

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA
TEZİ**

**İYİ YÖNETİŞİMDE SİVİL TOPLUM
KURULUŞLARIN ROLÜ: NİJERYA VE TUNUS
KARŞILAŞTIRMASI**

YUSUF WARA ABUBAKAR

**SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER BİLİM DALI**

ŞUBAT 2021

**İYİ YÖNETİŞİMDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARIN ROLÜ: NİJERYA
VE TUNUS KARŞILAŞTIRMASI**

Yusuf Wara ABUBAKAR

DOKTORA TEZİ

**SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ŞUBAT 2021

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Yusuf Wara ABUBAKAR

12/02/2021

İYİ YÖNETİŞİMDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARIN ROLÜ: NİJERYA VE TUNUS KARŞILAŞTIRMASI

(Doktora Tezi)

Yusuf Wara ABUBAKAR

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Şubat 2021

ÖZET

Küreselleşmenin süreklilik kazanmasıyla iyi yönetim özellikle üçüncü dünya ülkelerinin temel ihtiyacı haline gelmiştir. Dünyadaki ulus-devletler, içte ve dışta politik ve ekonomik yapılarını geliştirmek için rekabetçi bir arayış içerisindeylerdir. Bir ulus-devletin gelişiminin ve refahının temel kaynağı, iyi yönetimden ortaya çıkan şeffaflıktır. İyi yönetim teşviki ve tesisi sadece devlet ve özel sektörün sorumluluğunda değildir. Sivil toplumun kuruluşları da iyi yönetime yönelik faaliyet ve stratejileriyle tamamlayıcı bir rol oynamaktadır. Bu çalışma, hem nicel hem de nitel verilerden yararlanarak karşılaştırmalı bir yöntemle Nijerya ve Tunus'taki STK'ların iyi yönetimdeki rolünü anlamayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda işlevselci yaklaşımdan ve onun temel varsayımlarından hareket edilmektedir. Çalışma, bu iki ülke üzerinden demokrasinin inşası ve sağlamlaştırılması, yolsuzlukla mücadele, toplumsal hizmetleri, insan haklarının korunması ve terörle mücadele başlıklarında STK'ların rollerine odaklanmaktadır. Ayrıca, devlet dışı aktörler olarak STK'ların iyi yönetim rolünü tartışarak siyaset ve sosyal bilimler literatürüne katkı sunmayı hedeflemektedir. Nihai olarak çalışma, etkili ve verimli STK'lara sahip olan bir ülkelerde iyi yönetimin tesisinin daha kolay olduğu sonucuna varmaktadır.

Bilim Kodu : 117101
Anahtar Kelimeler : İyi Yönetişim, Sivil Toplum, İşlevselcilik, Nijerya, Tunus, Demokrasi, İnsan Hakları, Yolsuzluğun Kontrolü, Terörizmle Mücadele, Toplumsal Hizmet.
Sayfa Adedi : 200
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Tuncay ÖNDER
Öğrenci ORCID ID : 0000-0003-3410-6113

THE ROLE OF CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS IN GOOD GOVERNANCE:
COMPARISON BETWEEN NIGERIA AND TUNISIA

(Ph.D. Thesis)

Yusuf Wara ABUBAKAR

GAZİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

February 2021

ABSTRACT

The continuation and the advancement of globalization have made good governance especially for the third world countries a basic need. Nation-States around the world are obviously in a competitive quest for improving their political cum-economic structures within and without. The bedrock of a nation development and prosperity is transparent leadership that emerges from good governance. The promotion and insurance of accountable government is not the responsibility of state or private sectors alone, non-governmental organizations have been complementing the efforts of providing good governance in a given society. This research comparatively analyzes the role of civil society organizations in good governance between Nigeria and Tunisia; adopting both quantitative and qualitative analyses. In this regard we shall look at the roles of civil societies in ensuring good governance in both Nigeria and Tunisia using functionalism approach. Both countries have witnessed civil societies who have worked tirelessly in restoration of democracy from authoritarian regimes, building and empowerment of democratic regimes, fighting corruption, fighting terrorism, provision of social services and protection of human right. Finally, we shall conclude that the society with vibrant civil society organizations will surely have high level of good governance or will be where the existence of good governance is highly possible.

Science Code : 117101
Key Words : Good Governance, Civil Society, Functionalism, Nigeria, Tunisia, Democracy, Human Right, Control of Corruption, Fighting Terrorism, Social Services.
Page Number : 200
Supervisor : Prof. Dr. Tuncay ÖNDER
Student ORCID ID : 0000-0003-3410-6113

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada Nijerya ve Tunus mukayesesi üzerinden iyi yönetişimin sağlanmasında STK'ların rolünü incelemeye çalışıyorum. İyi yönetişim, küresel dünyanın temel ihtiyaçlarından biridir. İyi yönetişimi sağlamak, sadece devletin ya da özel sektörün görevi değildir; bu alanda kamunun da önemli sorumluluğu vardır. STK'lar, iyi yönetişimin sağlanmasında çok boyutlu bir işleve sahiptirler ve devletlerin bıraktığı boşlukları doldurmaya çalışmaktadırlar. STK'lar eğitim faaliyetlerinden spora, sağlıktan insan haklarına, barıştan çevrenin korunmasına kadar geniş bir alanda faaliyet göstermektedir. Her ülkede, her toplumda STK'ların çok önemli katkıları olduğunu, birçok sorunun aşılmasında kritik işlevler yerine getirdiklerini düşünerek bu konuda çalışmaya karar verdim.

Çalışmam boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren, fedakârlığını ve sevgisini asla esirgemeyen, tecrübelerinden faydalandığım sevgili danışmanım Prof. Dr. Tuncay ÖNDER'e teşekkür ederim. Doktora ders aşamasından itibaren bana büyük katkı sunan, doktora yeterlik sürecinde desteğini esirgemeyen ve Tez İzleme Komitesinde yer alarak bana yol gösteren Prof. Dr. Gonca BAYRAKTAR DURGUN'a minnettarım. Tez İzleme Komitesinde yer alan ve değerli uyarılarıyla çalışmaya büyük katkı yapan Prof. Dr. Orçun İMGA'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Beni dünyaya getiren ve daima bana dua eden annem Hadiza ABUBAKAR'a şükran duygum her türlü hissin üzerindedir. Bunun yanı sıra çalışma sırasında benim yanında olan ve çocuklarıma yorulmadan bakan sevgili eşim Amina Hali'ye ve yoldaş oldukları için üç oğlum Isma'il, Dufa'il ve Suleyman'a sonsuz şükranlarımı sunarım.

Ayrıca, çalışmamı okuyup anlatım bozuklukları düzelten ASMA köprü Uluslararası Öğrenci Derneğinde olan Harun ÖNAL ve Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde eğitim görmüş olan Togo'lu arkadaşım Mensan Charles Le Bon Kueviakoe'ye hassaten teşekkür ederim.

Yusuf Wara ABUBAKAR

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR.....	xiv
1. GİRİŞ.....	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: İYİ YÖNETİŞİM	9
2.1. İyi Yönetişim Kavramına Genel Bakış	9
2.2. İyi Yönetişim Aktörleri.....	12
2.2.1. Devlet / Kamu Yönetimi Düzeyi	13
2.2.2. Özel Sektör Düzeyi	13
2.2.3. Sivil Toplum Kuruluşları Düzeyi.....	14
2.2.4. Kişisel Düzey	15
2.3. İyi Yönetişim İlkeleri	15
2.3.1. Eşitlik, Hukuka Uygunluk ve Hukukun Üstünlüğü (Equitability).....	16
2.3.2. Şeffaflık Hesaplanması (Transparency).....	17
2.3.3. Cevap Verebilirlik (Accountability)	18
2.3.4. Katılımcılık (Participation)	21
2.3.5. Açıklık (Openness)	22
2.4. İyi Yönetişim Özellikleri	23
2.5. Dünya Bankasının İyi Yönetişim İlkeleri	23
2.5.1. Seçim ve izleme	24

	Sayfa
2.5.1.1. Katılımcılık ve hesap verebilirlik	24
2.5.1.2. Politik istikrar ve şiddetin yokluğu	25
2.5.2. Etkinlik	25
2.5.2.1. Düzenleyici kalite	25
2.5.2.2. Hükümetin etkinliği	26
2.5.3. Saygınlık	26
2.5.3.1. Yolsuzluğun kontrolü	27
2.5.3.2. Hukukun üstünlüğü	28
2.6. Nijerya ve Tunus'ta İyi Yönetişime Genel Bir Bakış	28
3. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI	37
3.1. STK'ların Kavramsal Çerçevesi ve Tanımı	37
3.2. Sivil Toplum Kuruluşları Türleri	42
3.3. STK Stratejik Araçları	49
3.4. STK Politikaları	50
3.5. STK'ların Olma Şartları, Amaçları ve Özellikleri	52
3.5.1. STK Olma Şartları	52
3.6. STK'ların Amaçları	54
3.7. STK'ların Temel İlkeleri	56
3.8. STK'ların Özellikleri	62
3.9. STK'ların Topluma Faydaları	66
3.10. STK'ların Sıkıntıları	69
4. NİJERYA VE TUNUS'TA İYİ YÖNETİŞİMİN SAĞLAMASINDA STK'LARIN ROLÜ	73
4.1. Nijerya ve Tunus'ta İyi Yönetişimin Önemli Bir Aktörü Olarak STK'lar	73
4.1.1. Demokrasinin İnşası ve Sağlamlaştırılması	76
4.1.2. Yolsuzlukla Mücadele	81

	Sayfa
4.1.3. Terörle Mücadele	88
4.1.4. Toplumsal Hizmetler.....	90
4.1.5. İnsan Haklarının Korunması	94
5. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA	103
5.1. Yaklaşım	103
5.1.1. İşlevselcilik Kuramına Genel Bir Bakış.....	103
5.1.2. Sivil Toplum Kuruluşların Modeli.....	107
5.1.3. Sivil Toplum Endeksi.....	109
5.2. Yöntem.....	113
5.2.1. Veri Toplama Aracı	113
5.2.2. Ölçüm Aracının Güvenirliği	114
5.2.3. Uzman Görüşü	114
5.2.4. Test- Tekrar Test Güvenirliği	114
5.2.5. Veri Toplanması ve Analizi	115
5.3. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi.....	116
5.3.1. STK'ların Genel Profili.....	116
5.3.1.1. Vakfınız/ derneğinizin üye sayısı nedir?	117
5.3.1.2. Vakfınızın / derneğinizin amacı nedir?	118
5.3.2. STK'ların Demokrasi İnşası ve Demokrasinin Sağlamlaştırılması.....	118
5.3.3. Yolsuzlukla Mücadele.....	121
5.3.4. Terörle Mücadele	123
5.3.5. Topluma Sunulan Hizmetler	127
5.3.6. İnsan Haklarının Korunması	130
5.3.7. Araştırma Kapsamındaki Varsayımların Sınanması	136
5.4. Karşılaştırmalı Analizi: Nijerya ve Tunus Arasında İyi Yönetişim Sağlamasında STK'ların Rolünün Benzer ve Farklı Tarafları.....	139

	Sayfa
5.4.1. Nijerya ve Tunus'ta Sivil Toplum: Tarihi ve Gelişimi	139
5.4.2. Karşılaştırmanın Nedenleri	142
5.4.3. Karşılaştırmalı Analizi	143
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	153
6.1. Sonuç ve Öneriler.....	153
KAYNAKLAR	161
EKLER.....	185
EK-1. Anket Formları Türkçe	186
EK-2. Anket Formları İngilizce	189
EK-3. Nijerya'daki İyi Yönetişimle İlgilenen Bazı Yerel Sivil Toplum Kuruluşları	192
EK-4. Tunus'taki İyi Yönetişimle İlgilenen Bazı Yerel Sivil Toplum Kuruluşları...	195
ÖZGEÇMİŞ	199

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 5.1. Sivil toplum karosunun açıklayan tablosu.....	112
Çizelge 5.2. STK'ların yılın kuruluşları açıklayan tablosu.....	117
Çizelge 5.3. STK'ların şube var olup olmadığı ve sayısını açıklayan tablosu	117
Çizelge 5.4. STK'ların üye sayısı açıklayan tablosu	118
Çizelge 5.5. STK'ların demokrasi geçiş sürecinde rol oynayıp oynamayıp gösteren tablo.....	119
Çizelge 5.6. İki ülkedeki STK'ların demokrasi yerleşime oynadığı roller gösteren tablo	120
Çizelge 5.7. İki ülkedeki STK'ların yolsuzlukla mücadelede oynadığı roller gösteren tablo.....	121
Çizelge 5.8. İki ülkedeki STK'ların yolsuzluk engellemesinde oynadığı roller gösteren tablo	123
Çizelge 5.9. İki ülkedeki STK'ların terörle mücadelede oynadığı roller gösteren tablo	124
Çizelge 5.10. İki ülkedeki STK'ların terörizm eylemlerinin engellenmesinde oynadığı roller gösteren tablo.....	125
Çizelge 5.11. İki ülkedeki STK'ların terörle mücadelede işbirliği yaptıklarının gösteren tablo	127
Çizelge 5.12. İki ülkedeki STK'ların sunduğu faaliyetleri gösteren tablo	128
Çizelge 5.13. İki ülkedeki STK'ların topluma etkili hizmet sunup sunamadığı gösteren tablo	129
Çizelge 5.14. İki ülkedeki STK'ların toplumsal problemlere çözüp çözmemesini gösteren tablo.....	130
Çizelge 5.15. İki ülkedeki STK'ların insan haklarının korunması çalışma alanı gösteren tablo.....	131
Çizelge 5.16. İki ülkedeki STK'ların insan haklarının korunmasında oynadığı rolü gösteren tablo.....	132
Çizelge 5.17. İki ülkedeki STK'ların insan haklarının korunmasında yaptığı programı gösteren tablo.....	134
Çizelge 5.18. İki ülkedeki STK'ların genel engelleri gösteren tablo.....	135

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. 2015-2018 yılları arasında Dünya Bankasının yönetim göstergelerine göre Nijerya ve Tunus arasında düşünceyi ifade etme ve hesap verebilirlik boyutu düzeyinin karşılaştırma ortalaması.....	30
Şekil 2.2. 2015-2018 yılları arasında Dünya Bankasının yönetim göstergelerine göre Nijerya ve Tunus arasında politik istikrar ve şiddetsizlik boyutu düzeyinin karşılaştırma ortalaması.....	31
Şekil 2.3. 2015-2018 yılları arasında Dünya Bankasının yönetim göstergelerine göre Nijerya ve Tunus arasında hükümet etkinliği boyutu düzeyinin karşılaştırma ortalaması	32
Şekil 2.4. 2015-2018 yılları arasında Dünya Bankasının yönetim göstergelerine göre Nijerya ve Tunus arasında düzenleme endeksi boyutu düzeyinin karşılaştırma ortalaması.....	33
Şekil 2.5. 2015-2018 yılları arasında Dünya Bankasının yönetim göstergelerine göre Nijerya ve Tunus arasında hukukun üstünlüğü boyutu düzeyinin karşılaştırma ortalaması.....	34
Şekil 2.6. 2015-2018 yılları arasında Dünya Bankasının yönetim göstergelerine göre Nijerya ve Tunus arasında yolsuzluğun kontrolü boyutu düzeyinin karşılaştırma ortalaması.....	36
Şekil 5.1. Sivil toplum karosu.....	110
Şekil 5.2. STK'ların demokrasi geçiş sürecinde rol oynayıp oynamayıp gösteren grafik	119
Şekil 5.3. İki ülkedeki STK'ların demokrasi yerleşime oynadığı roller gösteren grafik	120
Şekil 5.4. İki ülkedeki STK'ların yolsuzlukla mücadelede oynadığı roller gösteren grafik	122
Şekil 5.5. İki ülkedeki STK'ların yolsuzlukla engellenmesi oynadığı roller gösteren grafik	123
Şekil 5.6. İki ülkedeki STK'ların terörle mücadelede oynadığı roller gösteren grafik...	125
Şekil 5.7. İki ülkedeki STK'ların terörizm eylemlerinin engellenmesinde rollerin gösteren grafik.....	126
Şekil 5.8. İki ülkedeki STK'ların terörle mücadelede işbirliği yaptıklarının gösteren grafik	127
Şekil 5.9. İki ülkedeki STK'ların sunduğu faaliyetleri gösteren grafik.....	128

Şekil	Sayfa
Şekil 5.10. İki ülkedeki STK'ların topluma etkili hizmet sunup sunmadığı gösteren grafik.....	129
Şekil 5.11. İki ülkedeki STK'ların toplumsal problemlere çözüp çözmemesini gösteren grafik.....	130
Şekil 5.12. İki ülkedeki STK'ların insan haklarının korunması çalışma alanını gösteren grafik.....	132
Şekil 5.13. İki ülkedeki STK'ların insan haklarının korunmasında oynadığı rolü gösteren grafik.....	133
Şekil 5.14. İki ülkedeki STK'ların insan haklarının korunmasında yaptığı programı gösteren grafik.....	134

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ACE	Alliance for Credible Election
ACERDEN	The African Centre for Rural Development and Environment
ACINET	Arab Anti-Corruption and Integrity Network
ADL	African Democratic League
ALTT	Association de lutte contre la torture en Tunisie
ANAN	Association of National Accountants of Nigeria
APNAC	African Parliamentarians Network Against Corruption
ASU	Academic Staff of Union of Universities
ASWF	Africa Safe Water Foundation
ATA	American Tunisian Association
ATFD	Tunisian Association of the Democratic Women
ATIDE	Association Tunisienne pour l'Intégrité et la Démocratie des Elections
ATLUC	Tunisian Association for the Fight Against Corruption
ATSR	Association Tunisienne de la Santé de la Reproduction
BİT	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
CACOL	The Coalition Against Corrupt Leaders
CBI	Convention on Business Integrity
CCNN	Climate Change Network of Nigeria
CD	Center for Democracy
CDA	Coalition for Democratic Awareness
CDD	Centre for Democracy and Development
CDHR	The Committee for the Defence of Human Rights

Kısaltmalar**Açıklamalar**

CFCR	Citizens Forum for Constitutional Reform
CFS	Centre for Free Speech
CLEEN	Centre for Law Enforcement Education
CLO	Civil Liberties Organisation
CLS	Centre for Legislative Studies
CNLT	Le Conseil national pour les libertés en Tunisie
CNPO	Council of Nigerian People and Organizations
CRP	Constitutional Right Project
CSI	Civil Society Index
DA	Democratic Alliance
DEAŞ	Ad-Dawlah al-Islamiyah fil-‘Iraq wa ash-Sham
DYE	Dünya Yönetişim Endeksi
EMIROAF	Ethnic Minority Rights Organization of Africa
ERN	Electoral Reform Network
FAHPAC	Family Health Population Action Committee
FAPRT	Feminist Association in Post-Revolution Tunisia
FEKDR	The Fondation El Kef Pour le Développement Régional
FEMNET	The African Women's Development and Communication Network
FLED	Foundation for Leadership & Education Development
FP	Foundation For Peace
FPGH	Foundation for Promotion of Good Health
FWF	Fair Wear Foundation
GCEN	Girl Child Empowerment Nigeria
GONGO	Governmental Organized Non- Governmental Organisation
GSYİH	Gayri Safi Yurt içi Hasılası
IAP	Independent Advocacy Project
ICAN	Institute of Chartered Accountants Of Nigeria
INLUCC	Instance de Lutte Contre la Corruption
ITAN	Information Technology Association of Nigeria

Kısaltmalar**Açıklamalar**

İKY	İnsan Kaynakları Yönetim
JF	The Jasmine Foundation
LANE	Legal Aid Network
LRRDC	Legal Research and Resource Development Centre
LTDH	Ligue Tunisienne Des Droits de L’Homme
MAMSER	Mass Mobilization for Self Reliance, Social Justice, and Economic Recovery
MAN	Manufacturer’s Association of Nigeria
MDCAN	Medical and Dental Consultants’ Association of Nigeria
MRA	Media Rights Agenda
NACATT	National Civil Society Coalition against the Third Term
NACCIMA	Nigerian Association of Chambers of Commerce, Industry, Mines and Agriculture
NAD	National Alliance for Democracy
NADECO	National Democratic Coalition
NALICON	National Liberation Council of Nigeria
NBA	Nigeria Bar Association
NCI	Nigeria Corruption Index
NCWS	National Council of Women Societies
NDAC	National Democratic Alliance Committee
NDI	National Democratic Institute
NDM	Nigeria Democratic Movement
NFF	National Freedom Front
NIA	Nigeria Insurers Association
NLC	Nigeria Labour Congress
NLG	Nigeria Liberty Group
NMA	Nigerian Medical Association
NNF	New Nigeria Forum
NOA	National Orientation Agency
NSSI	Nigeria Safe Schools initiative

Kısaltmalar**Açıklamalar**

NTA	Nigeria Trade Associations
NUEE	National Union of Electricity Employees
NUJ	Nigeria Union of Journalists
NUPENG	Nigeria Union of Petroleum and Natural Gas Workers
OECD	The Organisation for Economic Co-operation and Development
OSIWA	The Open Society Initiative for West Africa
PATF	Poverty Alleviation Trust Foundation
PLAN	Pipeline Professionals' Association of Nigeria
RF	Rochas Foundation
SERAP	Socio-Economic Rights and Accountability Project
SNG	Save Nigeria Group
SNJT	Syndicat National des Journalistes Tunisiens
SRI	Shelter Rights Initiative
STAN	Science Teachers Association of Nigeria
STEP	Sivil Toplum Endeksi Projesi
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
STÖ	Sivil Toplum Örgütleri
TAGSA	Tunisian Association for Governance and Social Accountability
TAWJ	The Tunisian Association of Women Judges
TBA	Tunisia Bar Associations
TBAC	Tunisia - Business Associations and Corporations
TUC	Trade Union Congress of Nigeria
TUDD	Tunus Ulusal Diyalog Dörtlüsüdür
TYDF	TY Danjuma Foundation
UAD	The United Action for Democracy
UDD	Universal Defenders of Democracy
UDFN	United Democratic Front of Nigeria
UGTT	Union Générale Tunisienne du Travail
ULC	United Labour Congress

Kısaltmalar**Açıklamalar**

UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund
UŞD	Uluslararası Şeffaflık Derneği
UTAP	l'Union Tunisienne de l'Agriculture et de Peche
UTICA	The Tunisian Association of Industry, Trade, and Handicrafts
WACSO	The West African Civil Society Forum
WAF	Women's Action Forum
WARDC	The Women Advocates Research Documentation Centre
WHEDA	Women's Health and Economic Development Association
WIN	Women in Nigeria
WJP	Women's Justice Project
WJP	World Justice Project
WOWWI	Women Without Walls initiative
WUAs	Water Users Associations in Tunisia
YKM	Yeni Kamu Yönetim
YOCAT	Youth Coalition against Terrorism
YSAT	Youth Social Advocacy Team
ZCC	Zero Corruption Coalition

1. GİRİŞ

Günümüzde her devlet verimli, hesaplı ve etkili hizmet sağlamak için iyi yönetişimi gerçekleştirmektedir. Verimli hizmet sağlanması anlamında özel kuruluşlar, kâr gütmeyen kuruluşlar, gönüllü kuruluşlar, kâr için olmayan kuruluşlar, hükümet dışı kuruluşlar, bağımsız sektör, hayırsever yardım kuruluşları, vergiden muaf kuruluşlar ve sosyal hareketler adları altında olan Sivil Toplum Kuruluşları (STK), toplumdaki temel problemlerin ortadan kaldırılmasına yardımcı olmaktadır (Gündüz & Kaya, 2014: 113). Bu araştırma, Nijerya ve Tunus'taki hükümet dışı kuruluşlar ya da kâr amacı gütmeyen kuruluşlar olarak da isimlendirilen STK'ların iyi yönetim sağlanmasındaki rollerini karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Her hâlükârda, iyi yönetim sağlanması için; yolsuzlukla mücadele, devletin etkinliği, hukukun üstünlüğü, hesap verebilirlik, şeffaflık ve istişare sağlanması ve uygulanması gerekmektedir. Aktan'ın (2005) da belirttiği gibi, iyi bir yönetim ve devlet arayışı, Antik Çağ'a kadar geri götürülebilir. Bu arayışın Sokrates ve öğrencisi Platon'la başladığı ve yüzyıllar boyunca devam ettiği bilinmektedir. Platon'un 'Devlet', Aristoteles'in 'Politika' adlı eserlerinde ideal devleti ve ideal siyasal yönetim biçimini araştırır.

Bu tezde, iyi yönetişimin sağlanmasında STK'larının rolü ve faaliyetleri Nijerya ve Tunus örnekleriyle mukayese edilerek incelenecektir. STK'lar iyi yönetim açısından ihmâl edilemez, büyük bir fayda sağlarlar. Devletin bıraktığı boşlukları doldurmaya çalışan STK'lar her ülke ve toplumda önemli roller oynamaktadırlar. STK'lar eğitim, spor, sağlık, çevre ve sosyal yönü ağır basan başka birçok alandaki faaliyetlerin temel problemlerini ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Bazı hastalıklarla ilgili uluslararası araştırma programının başarısı, büyük ölçüde araştırma ve politikanın tasarımı, yürütülmesi ve iletişimde bilim adamları, politika yapıcılar ve çeşitli sivil toplum grupları arasında devam eden etkileşim sayesinde (Kuruvilla, 2005: 3). Ayrıca güçlü STK'larda insanlar gönüllü olarak bir araya gelerek her türlü toplumsal sorunla mücadele edebilirler. Toplumsal sorunlardan bahsedilirken eğitimden sosyal güvenliğe kadar, her alana yayılmış problemler kastedilmektedir. Bunun yanında demokrasinin ve ekonominin gelişmesinde sivil toplumun etkisi inkâr edilemez. Zira aktif vatandaşlık anlayışının topluma yayılmasında STK'ların büyük bir etkisi vardır. Bu bağlamda demokratik bir toplumun oluşturulmasında, devlet-toplum ve birey ilişkilerinin demokratik bir şekilde düzenlenmesinde STK'lar önemli bir enstrüman olarak ortaya çıkmaktadırlar. Sivil toplum örgütlerinin yaygın olduğu ve kabul

gördüğü toplumlarda problemlerin çözümlerinin daha kolay olduğu, kurum ve kuruluşlar arasındaki ilişkilerin de daha medeni ve hoşgörülü bir şekilde yürüdüğü veya yürütüldüğü su götürmez bir gerçektir (Kurt, 2012). Sivil toplum, otoriter devlete karşı veya askeri rejimden kurtulmanın ve demokrasiye geçmenin en önemli aracı olarak düşünülmekte; yani piyasaya veya bireye referansla değil, doğrudan demokrasiye referansla, otoriter rejimlerden demokratik rejimlere geçiş bağlamında ele alınmaktadır (Tamer, 2015). Dolayısıyla STK'ların birçok anlamda etkili ve önemli olduğu kolaylıkla ifade edilebilir.

Bu araştırmada iyi yönetişimin sağlanmasında iki ülke işlevselcilik kuramından hareketle karşılaştırılacak ve STK'ların demokrasinin inşası ve sağlamlaştırılması, yolsuzlukla mücadele, toplumsal hizmetler, insan haklarının korunması ve terörle mücadele konularındaki katkıları ve rolleri incelenecektir.

Nijerya'da 1990'lı yıllarda askeri yönetimin ortadan kaldırılmasını ve demokrasiye geçilmesini amaçlayan STK'lar oluşturulmuştur. Bunlardan Demokrasi Kampanyası (*Campaign for Democracy-CD*), Demokrasi ve Kalkınma Merkezi (*Centre for Democracy and Development-CDD*), İnsan Haklarını Savunma Komisyonu (*Committee for the Defence of Human Rights-CDHR*) ve Sivil Özgürlükler Örgütleri (*Civil Liberty Organization-CLO*) ülkeyi otoriter veya askeri rejimden kurtarmada ve demokrasiye geçmede önemli rol oynamışlardır. Benzer bir şekilde Arap Baharı sürecinde Yasemin Devrimi adı altında otoriter bir rejimin ortadan kaldırılması ve yerine liberal bir demokrasi inşası sürecinde dört sivil toplum örgütünden oluşan Tunus Ulusal Diyalog Dörtlüsü önemli rol oynamıştır. Tunus Dörtlüsü, Tunus Genel Sendikası (*Union Générale Tunisienne du Travail-UGTT*), Ticaret ve El Sanatları Konfederasyonu (*Union Tunisienne de l'Industrie, du Commerce et de l'Artisanat-UTICA*), Tunus İnsan Hakları Ligi (*La Ligue Tunisienne pour la Défense des Droits de l'Homme-LTDH*) ve Tunus Hukukçular Derneği (*Ordre National des Avocats de Tunisie*)'nden oluşmaktadır. Çalışmada, demokrasi inşası sürecinde iki ülkedeki STK'ların rolleri değerlendirilerek incelenecektir.

Demokrasi inşa edildikten sonra iyi yönetişimi sağlamak için hem Nijerya'da hem de Tunus'ta STK'lar yolsuzlukla mücadelede önemli rol oynamaya başlamışlardır. Nijerya'da kötü davranışların; adaletsizlik, açgözlülük, yolsuzluk, insan hakkı ihlallerinin ortadan kaldırılması ve yerlerine iyi davranışların; eşitlik, şeffaflık, samimiyet, adalet ve insan haklarının getirilmesi amacıyla birkaç STK kurulmuştur. En temel örneği Sosyo-Ekonomik

Haklar ve Sorumluluk Projesi (*Socio-Economic Rights and Accountability Project-SERAP*) olarak ifade edilebilir. SERAP, yolsuzlukla mücadele yöntemi olarak yüksek rütbeli devlet görevlilerini varlıklarını beyan etmeye çağırmaktadır (Ukase, 2015). Tunus’a bakacak olursak, Tunus Gazeteciler Sendikası gibi STK’lar yolsuzlukla mücadele programlarını uygulamaktadırlar. Tunus’taki Ulusal Yolsuzlukla Mücadele Otoritesinin Başkanı olan Chawki Tabib “Tunus’ta sivil toplum örgütlerine, uluslararası sivil toplum örgütlerine ve aynı zamanda medyaya yolsuzlukla mücadele konusunda gerçekten güveniyoruz” (Fakir, 2017) şeklinde açıklamada bulunmuştur. Bu, ülkede yolsuzlukla mücadelede STK’ların ne kadar önemli olduklarının ve ne ölçüde katkıda bulunduklarının bir göstergesidir.

Toplumsal hizmetler açısından hem Nijerya’da hem de Tunus’ta birkaç STK kırsalda yaşayan insanların temel problemlerini ortadan kaldırmak amacıyla hizmet vermektedir. En başat örneği, Kırsal Kalkınma ve Çevre Afrika Merkezi (*African Centre for Rural Development & Environment-ACERDEN*) olarak görülmektedir. ACERDEN’in temel rolü ve program odakları: tarım, beslenme ve gıda güvenliği, yoksulluğun azaltılması, çevre, su ve sanitasyon, toplumsal gelişme, sağlık ve HIV/AIDS, gençlik gelişimi, eğitim/okuryazarlık ve toplumsal cinsiyet meseleleri/kadının geliştirilmesi biçiminde sıralanabilir. Ayrıca, Tunus’ta Tunus Sanayi Ticaret ve El Sanatları Birliği devrimden sonra hem ekonomik hem de sosyal açıdan önemli rol oynamaktadır.

İnsan Haklarının Korunması konusunda ise iki ülkede de STK’ların önemli rol oynadıkları görülmektedir. Bu açıdan Tunus’ta Tunus Genel Sendikası (*Union Générale Tunisienne du Travail-UGTT*), Tunus İnsan Hakları Ligi (*La Ligue Tunisienne pour la Défense des Droits de l’Homme-LTDH*), Tunus İşkence Karşıtı Derneği (*L’Association de Lutte contre la Torture en Tunisie-ALTT*), Tunus Özgürlükler Ulusal Konseyi (*Le Conseil national pour les libertés en Tunisie-CNLT*) ve bazı feminist organizasyonlar öne çıkmaktadır (Köktaş, 2016). Demokrasi ve İnsan Hakları Merkezi (*Center for Democracy and Human Rights-CDHR*) ve Sivil Özgürlükler Örgütü (*Civil Liberty Organization-CLO*) Nijerya’daki insan haklarının ihlaline karşı güçlü bir şekilde durmaktadırlar. Terörle mücadelede, günümüzde hem batı Afrika’da yer alan Nijerya hem de kuzeyinde yer alan Tunus’ta terör eylemleri ciddiyetini devam ettirmektedir. Bu probleme çözüm bulmak amacıyla iki ülkedeki STK’lar terörle mücadele yöntemleri konusunda devlete ve güvenlik güçlerine farklı yaklaşımlar sunmaktadırlar. Tunus’a bakıldığında 2015 yılında ülkedeki STK’lar ağı, terörle mücadele yasasının daha etkin hale getirilmesi yönünde inceleme talep

etmiştir. Nijerya’da ise, terör probleminin çözülmesinde STK’ları arabulucu ve mutabakat rolü oynamaktadırlar. Genelde STK’lar terörle mücadelede halkın terör ve terörizm konusunda bilgilendirilmesi ve dikkatli hale gelebilmesi hususunda katkı sağlamaktadırlar. Ayrıca halkın terör örgütlerine karşı tek yürek olduğu mesajını vererek, terörü lanetlemek ve teröre tepki vermek gibi konularda gerekenleri yapmaktadırlar (Sandıklı, 2016).

Bu çalışmada Nijerya ve Tunus’ta iyi yönetişimin sağlanması konusunda STK’larının rolleri araştırılacaktır. Araştırma kapsamında yer alan iki ülkeye bakıldığında iyi yönetişimde STK’ların özellikle demokrasinin inşası ve sağlamlaştırılması, yolsuzlukla mücadele, toplumsal hizmetler, insan haklarının korunması ve terörle mücadele konularındaki katkıları işlevselci kuram esas alınarak karşılaştırmalı bir analizle incelenecektir.

Tezin Amacı

Bu araştırmanın genel amacı Nijerya ve Tunus örneklerinde iyi yönetişimde STK’larının rollerinin incelenmesidir. Çalışmanın alt amacı ise, söz konusu iki ülkede iyi yönetişimin sağlanmasında STK’larının rolünün karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilmesidir.

Tezin Önemi

Birincil önemi STK’larının iyi yönetişimde önemli bir aktör olduğunu ortaya koymaktır.

İkinci önemi ise: çalışmada, önemli bir kuramsal çerçeve olarak iyi yönetişimin sağlanmasında işlevselcilik kuramının kullanılmasıdır.

Üçüncü önemli boyutu ise STK’ların ve iyi yönetişimin arasında güçlü bir bağ oluşturmaya odaklanan özgün bir araştırmadır.

Yöntem

Kuramsal Çerçeve

Bu çalışmanın benimsediği temel yaklaşım işlevselciliktir. İşlevselci yaklaşım kullanılarak Tunus ve Nijerya'daki STK fonksiyonları karşılaştırmalı olarak incelenecektir. İşlevsellik rol, görev ve iş anlamına gelen fonksiyon kelimesinden türetilmiş bir terimdir. Toplumdaki fonksiyonların yerine getirilmesi anlamına gelen işlevselcilik “fonksiyonalizm” olarak da adlandırılmaktadır. Başka bir deyişle toplumun her bir üyesinin belirli bir fonksiyonu ifade ettiği karşılıklı ilişkiler düzenini kapsayan bir terimdir. Genel anlamda fonksiyonalizm denilince B. Malinowski (1884-1942), E. Durkheim (1858-1917) ve A.R Radcliffe Brown (1881-1995) akla gelir. Fonksiyonalizmin temel tezleri aile, kurum, şirket ve toplum içerisinde görev yapmak; bir toplumsal sistemin istikrarını sürdürmeye yardımcı olmak ve katkı sağlayabilmektir; sosyal bir faaliyet sunabilmek ve asıl toplumsal ihtiyaçların karşılaştırılmasına katkıda bulunabilmektir. Talcott Person'un yazdığı gibi toplumlar eğer yaşamak istiyorsa, karşılamaları gereken bazı ihtiyaçlarını gidermek zorundadırlar, toplumsal kurumlar bu ihtiyaçları karşılayan birer araçtır. Ayrıca her toplumda kuruluşların yerine getirdiği bir işlevi vardır; bunların toplamı sosyal sistemi meydana getirir (Yayla, 2016: 68). Nitekim bu çalışmada iki ülke bağlamında iyi bir yönetişimin sağlanmasında STK'ların rolünü ölçmeye ve değerlendirmeye çalışacağız.

Bu çalışma, Merkel ve Lauth'un oluşturduğu bir modeli olan “Sivil Toplumun Yedi Temel Fonksiyonu” üzerinde şekillenecektir. Bir toplumda Merkel ve Lauth'un tanımladığı, formüle ettiği sivil toplumun 7 temel işlevi elde edilebilmişse o toplumda iyi yönetim sağlanmış olacaktır. Çünkü bu model sivil toplumun siyasal ve toplumsal kalkınma süreçlerinde rolünün derinleşmesini ve anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu fonksiyonlar şu şekilde sıralanmaktadır.

- 1) Vatandaşın Korunması: Sivil Toplumun en temel işlevi, insan haklarını korumaktır. Bu çerçeve John Locke'un Liberal düşüncesine ve İsiyah Berlin'in negatif özgürlüğüne dayanmaktadır (Heywood, 2016: 419).
- 2) İzleme ve Hesap Sorma: Bu işlev merkezi otoritenin kontrol edilmesi ve hesap verme sorumluluğunu ifade edilmektedir. İyi yönetim olabilmesi için devlet yetkilileri muhakkak sorgulanabilmelidir.

- 3) Hak Müdafaası ve İletişim: STK'ların önemli bir görevi de görüşlerini ifade edebilmeleridir. Çoğu zaman STK'lar arabuluculuk görevi yapar ve bazen de halkın farkındalığını artırır.
- 4) Sosyalleşme: STK'lar demokratik usullerle insanların hoşgörü, karşılıklı güven, uzlaşma gibi toplumda huzur içinde yaşanabilmesini sağlayan erdemlere aracı olurlar.
- 5) Toplum İnşa Etme: STK'lar sosyal birikim sağlamaya çalışırlar. Halkın etnik, mezhepsel ve dini kimliğine bakmaksızın toplumsal bölünmelere karşı bir köprü görevi görmekte ve sosyal uyumu sağlamaktadır.
- 6) Vatandaş-Devlet Arasında Arabuluculuk ve Problemleri Çözme: STK'lar bulundukları toplumda devlet ve halk arasında üçüncü aktör olarak ortaya çıkar. Bunun yanı sıra Sivil Toplum-Devlet ilişkilerinde üzerinde en çok durulan konulardan biri, refah devletinin sonunun gelmesiyle birlikte devlete ait bazı yükümlülükleri STK'ların üstlenmesidir. Örneğin sağlık ve eğitim gibi konularda uzmanlaşan STK'ları, bu politikalar konusunda devleti etkilemek ya da devlete ulaşamayacağı bilgileri sağlamak yerine, kendisi bu hizmetleri veriyorsa, o zaman devletin sivil toplumdan yararlandığı durumlar ortaya çıkar. Ayrıca yoksulluk ve kalkınma konularında vatandaşların devletten bekledikleri hizmetleri sivil toplumdan almaları, sivil toplumun devlet karşısındaki sınırlayıcı ve zorlayıcı rolünü de değiştirmektedir (Sayarı, 2016: 183)
- 7) Hizmet Sağlama: Önemli olan STK'ları faaliyetlerinin vatandaşa hizmet sağlamasıdır. Devletin zayıf olduğu yerlerde; barınma, sağlık ve eğitim ihtiyaçlarını karşılamak zorunlu hale gelmektedir. STK'lar üstlendikleri fonksiyonları yerine getiren üyelerine ve vatandaşa hizmet vermesine rağmen fonksiyonel model merkezleri daha çok siyasi işlev ve hedefler üzerine yoğunlaşmaktadır (Paffenholz, 2017).

Yukarıda sayılan yedi STK fonksiyonu modeli çerçevesinde, bu tezde seçilmiş olan Nijerya ve Tunus STK'larının iyi yönetimdeki katkıları karşılaştırmalı bir şekilde ölçülecektir.

Varsayımlar

Aşağıdaki varsayımlar, bu çalışmada test edilecektir:

- STK'ların faaliyetleri etkili olduğu toplumda iyi yönetim olasılığı artar.
- Bir ülkede STK'ların varlığı, o ülkenin sosyal politikalarının iyi yönetişimi sağlama kabiliyeti üzerinde doğrudan etkili olacaktır.
- Bir ülkede STK'ların etkinliği ile o ülkede iyi yönetişimin sağlanması arasında doğrudan pozitif bir ilişki vardır.

Kapsam ve Sınırlılıklar

Çalışma Afrika'nın iki ülkesi olan Nijerya ve Tunus örneğini kapsamaktadır, bundan dolayı genelleme için kullanılamaz. Dolayısıyla, çalışma az vakalı bir çalışmadır.

Veri Toplama Tekniği

Çalışmada iki ayrı veri toplama tekniği kullanılacaktır. İlki, bu konudaki akademik-bilimsel literatürdür. Buna kitaplar, gazeteler, makaleler, dergi ve internet siteleri dahildir. İkincisi, araştırmaya yönelik olarak hazırlanacak anket Google Formu'nun iki ülkede seçilen bazı STK üyelerine e-posta yoluyla uygulanmasıdır.

Verilerin Analizi

Anket çalışmasından elde edilen sonuçlar hem her ülkenin beş başlık altında-toplanmış olan demokrasinin inşası ve sağlamlaştırılması, yolsuzlukla mücadele, toplumsal hizmetler, insan haklarının korunması ve terörle mücadelede konularındaki iyi yönetim uygulamalarını tanımlayıcı istatistiklerle analiz edilecek hem de her iki ülke karşılıklı olarak mukayese edilecektir.

Çalışma Planı

Nijerya ve Tunus örneğinde STK'larının iyi yönetimdeki rolünü inceleyen bu çalışma, giriş ve sonuç dışında beş bölümünden oluşacaktır. Çalışma giriş bölümünde; iyi

yönetişim ve STK'larının temel konuları, çalışma amacı ve önemi, yöntemleri, varsayımları, kapsam ve sınırlıkları, veri toplama tekniği, verilerin analizleri ve çalışma planı yer alacaktır.

Birinci bölümde çalışmanın kavramsal çerçevesi sunulmaktadır. Burada, iyi yönetim kavramı ele alındıktan sonra, iyi yönetişimin aktörleri (Devlet, Özel, STK ve Birey) üzerinde durulacaktır. Ayrıca iyi yönetişimin ilkeleri; Eşitlik, Hukuka Uygunluk ve Hukukun Üstünlüğü (Equitability), Şeffaflık Hesaplaması (Transparency), Cevap Verebilirlik (Accountability), Katılımcılık (Participation), Açıklık (Openness) ve E-Devlet Kavramı (Concept of E-Governance) üzerinde durulacaktır. Bunun dışında iyi yönetişimin simgeleri, gelişmesi ve söz konusu iki ülke arasındaki iyi yönetişim ilişkisi genel bir bakışla ele alınacaktır.

İkinci bölümde ise iyi yönetişimin önemli aktörlerinden STK'ları kavramsal düzeyde ele alınıp, tanımlanacaktır. STK'ların kuruluş ve gelişme şartları, amaç ve özellikleri, toplumsal fonksiyonu ve Nijerya ve Tunus'ta STK'ların tarihi gelişimi ile birlikte yaşanan sıkıntılar da belirtilecektir.

Üçüncü bölümde, 1990'larda Nijerya'da demokrasiye geçiş sürecinde STK'larının hareketi ve demokrasinin inşasından sonra STK'ların iyi yönetişime yaptıkları katkılar analiz edilecektir. Tunus'ta ise Arap Baharı sürecinde STK'ların rolleri ve Arap Baharı sonrası STK'ların iyi yönetişime katkıda bulunmaları hususunda bilgi verilecektir.

Dördüncü bölümde, iki ülkede iyi yönetişimde STK'ların işlevi ile ilgili uygulanan anket ve yapılan görüşmelerin karşılaştırmalı bir şekilde analizi yapılacak, elde edilen bulgular sunulacaktır.

Sonuç kısmında ise genel bir değerlendirme yapılarak, çalışmanın bulguları yorumlanacaktır. Nijerya ve Tunus'ta STK'larının iyi yönetişim işlevleri hakkında gelecek dönem için beklentileri ve sorunları hakkında kısa bir değerlendirme yapılacaktır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: İYİ YÖNETİŞİM

2.1. İyi Yönetişim Kavramına Genel Bakış

İyi yönetişimin sağlanmasında sadece devletin değil, STK'ları gibi devlet dışı kuruluşların da önemli rolü bulunmaktadır. Temel olarak yönetişim kelimesine bakacak olursak; yönetişim, verimliliği azalan geleneksel yönetim yapılarının tek başlarına hareket etmeleri yerine, birlikte düzenleme, birlikte yönetim, birlikte üretim ve kamu-özel işbirliğini (ortaklığını) içermektedir (Ökmen vd., 2004: 41). Bu demek oluyor ki; yönetişim tekli bir yönetim yerine çoklu bir yönetimi kapsamaktadır. Bu terimde en önemli olan araç katılımdır. Bir başka ifade ile yönetişim kavramı, birlikte yönetimi gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla yönetişim kavramı yukarıdan aşağıya tek yanlı bir yönetim tarzı yerine hep birlikte yönetmeyi öngören bir sistem olup, bu sistem içerisinde katılımcılık ana etkidir (Özer, 2005:312). Dolayısıyla katılımcılık olmayan yönetimde yönetişim olamaz; yönetişim, yönetimin tarzını ve halkın fikirlerini temel alarak karar alır. Farklı tanımlamalara karşın yönetişim üzerinde fikir birliğinin olduğu kamu ve özel kesim arasında ve içinde sınırların bulanıklaştığı bir yönetim modeli olarak uygulanmaktadır (Stoker, 1998:17). Yönetişim terimi vatandaş odaklı bir sistem oluşturmaya çalışır. Yeni kamu yönetimi anlayışında vatandaş odaklılık ön plana çıkmış ve vatandaşın karar alma süreçlerine aktif katılımını sağlamak üzere çeşitli mekanizmalar geliştirilmiştir. Buradaki amaç vatandaşın kamusal faaliyetlere ilişkin talep ve beklentilerini net bir biçimde ortaya çıkarmak ve kamusal hizmetlerin bunlara yanıt verecek bir şekilde sunulmasını sağlamaktır. Bu bağlamda önemli bir kavram ortaya çıkmıştır. Söz konusu kavram yönetişim kavramıdır (Yıldırım, 2018:279).

İyi yönetişim açıklamasına bakıldığında en eski çağlara kadar uzandığı görülecektir. Herhangi bir toplumda veya yönetimde iyi yönetişim bir prensip olarak varlığını sürdürmeye gayret etmelidir. İyi yönetişim biçimi saydamlık, katılımcılık, hesap verebilirlik ve yerelleşme ilkelerinin hayata geçirilebilmesi için kamu kurum ve kuruluşlarını, kamu işlerini nasıl kullanması gerektiğini gösteren bir yönetim anlayışıdır (Botchway, 2001: 180). Başka bir deyişle iyi yönetişim insanoğlunun yaşam kalitesini geliştirmenin ve kurumların sürdürülebilirliğini sağlamanın anahtarıdır.

İyi yönetişim toplumsal kalkınması ve geliştirilmesi bir kavram olarak ifade edilebilir. Daha doğrusu, iyi yönetişim, devletin kurumsal yapılanmasını güçlendirmenin bir yoludur.

Bu açıdan hukuk düzeni geliştirilmeli ve yargı bağımsızlığı sağlanmalıdır. Ayrıca, iyi yönetim, yolsuzluklarla ve rant kollama faaliyetleriyle mücadelede özellikle bilgi akışı ve şeffaflığın sağlanması ve kurumsal yapılanmanın geliştirilmesine önemli katkı sağlar (Öztürk, 2010). Demek ki iyi yönetim şeffaf bir yönetim, yolsuzlukla mücadele eden bir sistem, şiddeti azaltan bir durum ve etkili olarak hizmet edebilen bir sistem anlamına gelmektedir. İyi yönetim, sadece sözlerle, kavramlaştırmalarla sağlanamaz, aynı zamanda uygulama da gerektiren bir kavramdır. Toplumun iyi yönetim içinde olabilmesi için bazı prensiplerin uygulanması gerekmektedir, bu prensipler: etkili yönetim, denetim, yolsuzlukla mücadele, şiddetin azaltılması ve diğer etige uygun eylemlerdir. Dolayısıyla iyi yönetim ve demokratik devlet arasında büyük bir ilişki vardır ayrıca iyi yönetim ve demokrasi birbirleriyle ilişkilidir çünkü ikisi de aynı şeydir, çünkü demokratik devlette iyi yönetimin sahip olduğu prensipler gibi şiddet olmayan, refah içindeki bir toplum ve adaleti muhafaza eden bir hükümdür (Pelizzo, 2018: 12).

İyi yönetim (Good Governance) bütün dünyada en çok arzu edilen bir kavram olmuşsa da standart bir tanımı bulunmamaktadır. Buna rağmen iyi yönetimin temel aktörleri açısından söz sahibi olan ve tanımlanmasında çaba göstermiş olan ana kurumlar şunlardır: Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Forumu. Mesela Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (*United Nations Development Programme*)'nın tanımı şu şekildedir:

‘İyi yönetim, bir ülkede ekonomik, siyasal ve idari otoritenin her düzeydeki işlemleri yürütmesi anlamına gelmektedir. İyi yönetim, vatandaşların ve toplumsal grupların kendi çıkarlarını korumak ve yasal haklarını kullanmak için gerekli mekanizmalara ve kurumlara sahip olmalarını gerektirir (United Nation Development Programme, 1997).

Dünya bankasına bakıldığında söz konusu terimin şu şekilde de tanımlandığı görülmektedir:

‘İyi yönetim, açık ve öngörülebilir bir karar alma sürecinin; profesyonel bir bürokratik yönetimin, eylem ve işlemlerinden sorumlu bir hükümetin ve kamusal sürece aktif bir şekilde katılımda bulunan sivil toplum ve hukukun üstünlüğünün geçerli olduğu bir düzeni ifade eder (World Bank,1992).

Aktan (2011) eserlerinde yazdığı gibi Dünya Bankası'na göre iyi bir yönetim için bazı uygun faktörler önem taşımaktadır. Faktörlerin arasında şunlar sayılabilir:

- Kurallar ve sınırlamalar: Yasama, yürütme ve yargı organlarının işleyişi ile ilgili kurallar ve sınırlamalar önem taşımaktadır. Bütçenin hazırlanması, onaylanması ve denetimi ile ilgili kurallar, Merkez Bankası'nın özerkliği, yargı bağımsızlığı, ombudsman, muhasebe ve denetim standartları iyi yönetim için gerekli temel unsurlardır.
- Halkın sesi ve katılım mekanizmaları: Vatandaşların kamusal hizmetlere ilişkin görüşlerini tespit etmek için düzenli anketler yapılması ve kamuoyuna açıklanması, halkın siyasal kararlara katılımını sağlayacak mekanizmaların uygulanması vs. gereklidir.
- Rekabet: Alternatif hizmet sunum yöntemlerine başvurulması, devlet ile özel kesim arasında anlaşmazlıkların çözümünde tahkim benzeri yöntemlerden yararlanılması, kamusal hizmet alanlarında deregülasyon ve özelleştirme uygulamalarının yapılması vs. iyi yönetimin tesis edilmesi için fazlasıyla önem taşımaktadır.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (*Organisation for Economic Co-operation and Development* (OECD) de iyi yönetim hakkında tanımlamada bulunan diğer bir uluslararası kuruluştur. Tanımlama şu şekildedir: Yönetişim bir ülkenin ekonomik ve sosyal kaynaklarının yönetiminde sahip olunan güç ve yetkilerin kullanımını ifade etmektedir. Ayrıca iyi yönetim kavramını yaygın olarak kullanan uluslararası kuruluşlar, bu kavramla genel olarak katılımcılığın, şeffaflığın (yönetimde açıklığın) hesap verme sorumluluğunun (accountability), denetimin, yönetimde ahlakın, erdemin ve liyakatin vs. hâkim olduğu bir yönetimi vurgulamaktadırlar (World Bank, 1992).

Kısacası, yönetim konusunda Dünya Bankası uzmanlarından Kauffmann tanımlamasına göre belirli bir ülkede güç ve yetkinin ne şekilde kullanıldığını ve uygulandığını belirleyen gelenekler ve kurumlar olarak tanımlıyoruz. Başka bir çalışmasında İyi yönetim ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki elde edildi (Mira, 2018: 232). İyi yönetim ise genel olarak, devlet yönetiminde temsilin, katılım ve denetimin, etkin bir sivil toplumun, hukukun üstünlüğünün, yerinden yönetimin, yönetimde açıklık ve hesap verme sorumluluğunun, kalite ve ahlakın, kurallar ve sınırlamaların, rekabet ve piyasa ekonomisi ile uyumlu alternatif hizmet sunum yöntemlerinin ve nihayet dünyada

gerçekleşen dijital devrime uyumun mevcut olduğu bir siyasal ve ekonomik düzeni ifade etmektedir. Dünya Bankası tarafından yapılan deneysel çalışmalar (Kaufman, Kraay ve Zoido-Lobaton, 1999; Kaufman, Kraay ve Zoido-Lobaton, 2005), iyi yönetişimin ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu ve gelişmekte olan ülkeler için pazar gelişimini artırdığını göstermiştir (Mira, 2018: 231).

2.2. İyi Yönetişim Aktörleri

Toplumdaki temel problemlerin ortadan kaldırılması, ideal ve adil devlet oluşturulması, bir otoriteye sistemi çıkmazına karşı, huzur ve hukuk çerçevesinde bir devlet olabilmesi, iyi yönetişimin olması ve geliştirilmesi için hükümet dâhil toplumdaki anayasayı kabul eden kurumların da etkili katkılarının olması gerekmektedir. İyi yönetişim toplumu geliştirdiği için herkesin sorumluluğudur (Keping, 2018: 2). Bu anlamda yönetişim, toplumsal aktörler arasında ve toplumsal aktörlerle kamu yönetimi arasındaki karşılıklı etkileşimin niteliğine işaret etmektedir.

Tez konusu çerçevesinde iyi yönetişimin temel aktörleri devlet, özel sektör ve bireyler olmasına rağmen STK'larına daha fazla önem verilmektedir. Çünkü STK'lar toplum yararına çalışan, demokrasinin gelişmesine katkıda bulunan, kar amacı gütmeyen, gönüllülük esasına dayanan, devletten ayrı hareket edebilen, bireylerin ortak amaç ve hedeflerine bakıldığında ise; siyasal idareyi ve yönetimi kamuoyu oluşturmak suretiyle etkileyebilen bir örgütlenme türüdür. Bu kuruluşların kapsamına meslek kuruluşları, sendikalar, vakıflar, dernekler, dinsel örgütlenmeler, üniversiteler, özel okullar ve buna benzerlerinin girdiği kabul edilmektedir (Akçay, 2013:18). STK'ların temel amaçları; halka hizmet etmenin yanı sıra kamuoyu oluşturmak yolu ile bireylerin taleplerinin dile getirilmesine yardımcı olmak, çoğulcu bir toplum yapısının oluşmasını sağlamak, toplumdaki problemlere çözüm bulmak ve toplumun temel sıkıntılarını gidermek özellikle devletin elinin dokunmadığı yerlerde var olabilmektir. Açıkça böylelikle iyi yönetişim sağlanmasına katkıda bulunmaktır.

Bu aktörler toplumda dört temel düzeyde gerçekleşebilir, bunların içerisinde *Kamu/ devlet düzeyi, Özel sektör düzeyi, Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar) düzeyi ve Kişisel düzey* olarak ifade edilebilir. Bu üç sektörü toplumdaki yönetim boşlukluları doldurmaya yönelik ortamdaki temel problemleri ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Dolaysıyla doğrudan ya da dolaylı iyi yönetişim aktörleri olarak belirttirmektedirler. Bu çoğulcu bir toplum yapısının

oluşmasını sağlayan, ve katılımcı ve çoğulcu bir kültürle beslenmiş yönetim deneyimi de edinmiş bireylerin yetişmesini sağlamak çalışan aktörler aşağıdaki gibidir (Akçay, 2013: 18-19).

2.2.1. Devlet / Kamu Yönetimi Düzeyi

Bu düzeyde ilk olarak devlet iyi yönetişimin olması için en önemli aktör olarak görmüştür, ülkenin geliştirilmesi ve halkın kalkınması için devlete büyük rol düşmektedir. Toplumun temel problemlerinin ortadan kaldırılması, yolsuzlukla mücadele, topluma hizmet verilmesi hatta sosyal politikaların bazıları da devletin görevlerindendir. Kamu yönetimi düzeyinde iyi yönetişim, devlet organlarının ve kamu hizmeti veren kuruluşların katılımcılığı özendirilmesi ile başlar, yaklaşımlarının tutarlılık, şeffaflık ve hesap verebilirliğinden geçer ve kararlarla uygulamaların adil ve etkin olmasıyla sonuçlanır (Toksöz, 2008: 8). Aslında bakıldığında ‘Devlet’in statü ile çok fazla ilişkisi vardır, siyasal söz devletin sözüdür anlamına gelmektedir (Özel, 2001:192). Dolayısıyla toplumda yapılabilecek şeyler devletin bir sorumluluğudur. Böylece toplumdaki şeffaflık, hesap verebilirlik, adalet, bütçe oluşturması ve uygulanması vs. hepsini devlet yapmaktadır. Demek ki devlette iyi yönetişim sağlaması ön plandadır.

2.2.2. Özel Sektör Düzeyi

İyi yönetişim sağlamasında devletin önemli rolüne rağmen özel sektörün de desteği ve güçlü politikalarının önemi de dile getirilmelidir ve unutulmamalıdır (Özdemir, 2009: 119). Bu sektörün kamu dışında kalması dolayısıyla toplumun doğru şekilde yönetilmesi için çok çaba gösterilmesi gerekmektedir. İyi bir demokrasi için özel sektörler iç içe geçmiş iki kanaldan gerçekleşebilirler (Toksöz, 2008). Bir yandan da kurumsal yönetişim uygulanır. Bu doğrultuda kendi yönetim yapılarında şeffaflığı, hesap verebilirliği, katılımcı yönetim tarzını, etkinliği ve verimli yaşamayı hayata geçirirler. Diğer yandan da toplumsal projelere kaynak ayırarak, yöneticilerinin ve çalışmalarının zamanlarının belirli bir bölümünü, projelerini STK’ların etkinliklerine ayırmaya teşvik edilirler (Argüden, 2013). Kısacası, toplumda özel sektörlerden duyarlı şirketlerin oluşturulması sosyal sorumlukların geliştirilmesine ve sorunların çözümüne yardımcı olur. Bu yardımlarda her alanda- sağlık, eğitim, sosyal vb. olabilmektedir. Başka bir deyişle özel sektörler, iyi yönetişimin bir aktörü olarak devletin ellini ulaşmadığı yerlerinde yardımcı olurlar.

2.2.3. Sivil Toplum Kuruluşları Düzeyi

STK'lar iyi yönetişimin bir aktör olarak analiz yapan bu çalışmada devletin gücünün yetmediği konularda araştırma, tesis ve hizmet sağlayarak devlet işlerindeki açığı kapatmakla görevli kar amacı gütmeyen kurumları olarak görülmektedir. STK, toplumun yararına hizmet geliştirmek için kurulmuş yasal topluluklardır ve herkese yardım eden ve refah reformları yapan kurulmuşlardır (Evers, 2013: 149). Böylece STK'nın kendi içinde iyi yönetişimi esas alması ve dolayısıyla toplam kalite yönetimi ilkelerinin uygulanması net bir şekilde yapılabilir. Nijerya'ya bakıldığında STK'lar özellikle ekonomik güçlenme, yolsuzluğa karşı durma ve anayasal konularda reformlara yardımcı olurlar, ayrıca devlet ve birey arasında arabulucudurlar (Fatile & Adewale, 2012: 727). Çünkü işçi, sendika, hayır kurumları, medya ve toplum gruplarını kapsamaktadır. Bunların ardından STK toplumun ekonomisi, kültürü, siyaseti paylaşması konusunda vatandaşlara yardımcı olur. Bu temel fonksiyonlardan bazıları şunlardır: verimliliğin teşviki ve politika analizi. Nijerya'daki STK'lar örneklerine bakıldığında Anayasal Reformlar İçin Vatandaşların Forumu (*Citizens' Forum for Constitutional Reform (Nigeria) (CFRC)*), Nijerya'nın Kız Çocuğunu Güçlendirme Kurumu (*Girl Child Empowerment Nigeria (GCEN)*), Nijerya'nın İşçi Kongresi (*Nigeria Labour Congress (LCN)*), Seçim Güvenliği İttifakı (*Alliance for Credible Election (ACE)*) ve Kolluk Eğitim Merkezi (*Continuing Law Enforcement Education (CLEE)*) gibi Nijeryalı Kişi ve Kuruluş Konseyi (*Nigerian Person and Organization Council (CNPO)*) en temel örneklerdir (Azubuko, 2018). Bunların vb. politika analizlerinin dışında vatandaşların devlete aktif katılımının arttırılmasına yardımcı olan ve devletin performanslarının düzenlemesine aynı zamanda takip etmesine ve ardından insan haklarına saygının oluşmasına neden olan sivil toplum-kolluk ajansı arasındaki işbirliğine teşvik edilmiş olunur. Tunus'ta ise Arap Baharı sürecinde ve sonrasında etkili bir sürü STK ortaya çıkmıştır. Ülkede otorite rejiminin ortadan kaldırılması amacıyla ve yerine liberal demokrasi rejiminin inşa edilmesi ve iyi bir yönetim sağlaması için STK'lar mücadele etmişlerdir. Örnek verilecek olursa, Tunus'ta liberal demokrasi ve iyi yönetim sağlamasında dört temel Sivil Toplum Örgütünden oluşan Tunus Ulusal Diyalog Dörtlüsü üzerinde açıklama yapabiliriz. Tunus Dörtlüsü, Tunus Genel Sendikası, Tunus Endüstri ve Ticaret Konfederasyonu, Tunus İnsan Hakları Ligi ve Tunus Hukukçular Derneği'nden oluşmaktadır (Merca & Kilavuz, 2017: 81).

2.2.4. Kişisel Düzey

Dünya aktörü başta olmak üzere, demokrasi, ekonomi ve iyi yönetişimin aktörleri sadece devlet ve özel sektör değildir bireysel aktörler de önemli rol oynamaktadır (Ataman, 2003: 42). Argüden'in yazdığı gibi iyi yönetim ilkelerinin yaşama geçmesinde kişiler önemli bir sorumluluk taşıyorlar, kişisel bakış açısından her insan bir yandan tüketici, bir yandan yurttaş, bir yandan da toplumsal sorumluluğu olan bir bireydir (Argünden, 2013). Devlet dışı demokrasi, iyi yönetim ve uluslararası aktörler; ulus devletler tarafından değil, belirli bir grup birey, işadamları ve diğer toplumsal güçler tarafından oluşturulur. Her birey devlette etkinliğini arttırmak için çaba gösterirse özellikle eşitlik, şeffaflık, yolsuzluğa karşı olma ve rüşvetle mücadele gibi konularda teşvik edilirse o toplumun iyi bir yönetimi ve refah sistemi olması kuvvetle muhtemeldir. Çoğulcunun bakış açısına dayanarak Nye ve Keohane'ye göre toplumlar arası ilişkinin hükümet kontrolü olmadan gerçekleştiğini ve devlet dışı aktörlerin devlet aktörlere kadar önemlidir (Özkaban, 2011: 15). Dolayısıyla toplumun her bir üyesinin katkıda bulunmaktadır, bu katkı da bir sorumluluğa işaret etmektedir. Bu sorumlulukları yerine getirirken tutarlılık, adillik, saydamlık, hesap verebilirlik, katılımcılık ve etkinlik gibi iyi yönetim ilkelerine sahip çıkarak, STK'lar da dâhil olmak üzere her kurumun gelişmesine ve toplumsal refahımızın artmasına katkıda bulunulacaktır (Toksöz, 2008: 9).

2.3. İyi Yönetişim İlkeleri

Genel anlamda ilke, bir inanç veya davranış sisteminin veya bir akıl yürütme zincirinin temelini oluşturan temel bir gerçek veya önermedir. TDK'ye göre ilke kelimesi ise şu anlama gelmektedir: temel düşünce, temel inanç, umde, prensip; temel bilgi, öge, unsur, davranış kuralı ve her türlü tartışmanın dışında sayılan öncül, mebde, umde, prensip olarak tanımlanmaktadır (Sabah, 2020). Herhangi bir toplumda iyi yönetim ve düzenli demokrasi olabilmesi için iyi yönetim gereklilikleri olan ilkeleri ortaya koymaları ve uygulamaları gerekmektedir. Bunların içerisinde şeffaflık, açıklık, bir ülkede vatandaşın güvenliğinin sağlandığı, hukukun üstünlüğünün gerçekleştiği ve yargının bağımsız olduğu hukuk devletini, hesap verebilirlik, katılımcılık ve etkinlik vb. eylemler görülür (Yıldırım, 2018: 281). Bunlar yüksek refah düzeyindeki devletlerin toplumlarında olurlar, yurttaşları daha mutlu, daha çok üreten, uluslararası rekabet gücü olan bireyler haline getirir ve ülkeyi yüksek bir konuma sokar.

2.3.1. Eşitlik, Hukuka Uygunluk ve Hukukun Üstünlüğü (Equitability)

Eşitlik, belirli bir toplum veya yalıtılmış bir grup içerisindeki tüm insanların belli açılardan aynı statüye sahip olmaları durumudur. Genel anlamda, eşitlik nicelik ve nitelik bakımından aynı olmalıdır. Sosyal bilimler alanında eşitlik toplumsal eşitliğe işaret eder. Toplumsal eşitliğin anlamı toplumun bireylere aynı fırsatları sunmasını belirtir. Hukuki eşitlik, insani eşitlik, cinsel eşitlik, ırksal eşitlik gibi anlamları da mevcuttur. Denklik, müşavirlik, müsavat, muadelet sözcükleriyle eş anlamlıdır (Yücel, 2015). Böylece iyi yönetişimin olabilmesi toplumun her alanında ve kesiminde mümkün kılınmış olur. Toplumlar yasalar önünde eşitlikleriyle güvenlik içerisinde oy kullanma hakkına, konuşma ve toplanma özgürlüğüne, mülkiyet hakkına ve ekonomi, eğitim, sağlık gibi alanlarda fırsat eşitliğine sahip olurlar.

Hukuka uygunluk iyi yönetişimin önemli bir ilkesidir çünkü toplumlarda yaşayan bütün insanlar anayasaya uygun şekilde yaşamaları gerekmektedir, bunun için yetkili olan makamlar vazifelerini yerine getirmelidir. Başka bir deyişle hukuka uygunluğu kamu yararı amacına matuf işlemler demektir (Albayrak Sekban, 2018: 360). Kamu yararına olmayan işleri hukuka uygun olarak sayılamaz. Genel olarak toplumsal hayat sanıldan daha çok karmaşıktır. Toplumda çıkar çatışmaları ve irade uyumsuzluklarını düzenleme, çoğu kez yasaklanan veya emredilen bir davranışa belli koşullarda izin verilmesi ile sağlanmaktadır. Temel anlamda hukuka uygunluğun ve kanun emrinin yerine getirilmesi; yetkili mercii emrinin yerine getirilmesi; meşru savunma ve zorunluluk hali anlamlarına gelmektedir. Açlıktan ölmek için bir kimsenin ekmek çalması, donma tehlikesi geçiren bir kimsenin zorla başka bir kimsenin evine girmesi zorunluluk halinin klasik örnekleridirler (Hafızoğulları, 2007). Hukukun uygulandığı bir devlet diğerlerine göre halkına daha verimli hizmet sağlayabilir.

Genel anlamda hukukun üstünlüğü yargının tarafsızlığı ve bağımsızlığı anlamına gelmektedir. Hukukun üstünlüğü liberal demokrasinin unsurlarından biridir, dolayısıyla demokrasi teamülleri arasında bulunur. *Hukukun üstünlüğü demek, bir toplumda veya devlet teamülünde var olan hakların geçerli yüksekliği ve idare ve iradedeki önceliği demektir.* Hukukun Üstünlüğü ise topluluktaki veya ülkedeki yetkisini ve uygulanışını ifade eder, ayrıca hukukun üstünlüğü, her vatandaşın hukukun muhatabı olabileceği anlamına da gelir. Genel anlamda iyi yönetişimin temel ilkeleri: hukukun üstünlüğü, kurumların adil olması,

yasal çerçevelerin kabul görmesi, etik değerler içerisinde hareket etmek ve kişilerin kendi davranışlarına kanunun tatbik edilebileceğini kabul etmeleridir. Kanunların kapsam ve uygulama açısından genel, tutarlı, anlaşılır, açık ve uygulanabilir olması kilit noktalarıdır (David, 2000).

2.3.2. Şeffaflık Hesaplanması (Transparency)

Şeffaflığın iyi bir şekilde sağlanması kaçınılmaması gereken bir unsurdur, Uluslararası Şeffaflık Derneğine göre: Şeffaflık; kararların, kurallar ve düzenlemeler doğrultusunda alınması ve uygulanması, alınan kararlardan etkileneceklerin bilgiye erişiminin sağlanması ve bu bilginin de ulaşılabilir, anlaşılır ve somut olması prensibidir. “Geniş anlamda yönetimde açıklık ve şeffaflık, halkın yönetim tarafından yürütülen iş ve işlemlerden haberdar olması, gerekli bilgi ve belgelere ulaşabilmesi, yönetime katılması, yapılanları denetleyebilmesi veya yanlışlardan hesap sorabilmesi gibi demokratik, temiz ve dürüst yönetim anlayışını ifade etmektedir (Ceritli, 2012: 29).” Her yönetimin iyi olabilmesi için hem açıklığı hem de şeffaflığı kullanmaları gerekmektedir. Anlama bakımından şeffaflık, kararların, kurallar ve düzenlemeler doğrultusunda alınması ve uygulanması, alınan kararlardan etkileneceklerin bilgiye erişiminin sağlanması ve bu bilginin de ulaşılabilir, anlaşılır ve somut olması prensibidir. Bu araştırmada STK’lar tarafından topluma şeffaflık konusunda katkı sağlamalarının boyutları incelenecektir. Toplumlarda toplumsal yaşamın kalitesini arttıran bir gösterge olarak şeffaf olabilmek beklenildiği gibi STK’lardan destek görülür.

İyi yönetim unsurlarından birisi şeffaflıktır, bu terimin daha iyi anlaşılması için bazı özelliklerinden bahsedilmelidir. Bahsedilen özellikler şunlardır: Rol ve sorumlulukların açık olması, Performansa ilişkin beklentilerin- planlanan bir işin yerine getirilme düzeyi gibi açık olması (Uysal, 2015: 33). Beklentiler ile mevcut kapasitelerin dengesi, Raporlamanın güvenilirliği, Gözden geçirme ve ayarlama performansı; bunların hepsi toplumdaki yönetimi daha iyi yapacağı için gereklidirler aksi halde o yönetimde kurallar dışılık mevcut olacaktır.

2.3.3. Cevap Verebilirlik (Accountability)

Mantık anlamada, cevap verebilirlik "A, B'ye A'nın (geçmiş veya gelecekteki) eylemleri ve kararları hakkında bilgi vermek zorunda olduğunda A, B'ye karşı sorumludur (Kyriacou, 2008: 1). Bu kavram iyi yönetişimin gelişmesi ve büyümesi için teşvik değeri olan önemli bir unsurdur. Geleneksel olarak 'Hesap Verebilirlik' yani hesap verme sorumluluğu kavramı bir görevlendirme hatasının veya yanlış yapılan bir işin cezalandırılmasıyla sonuçlanır. Yönetimin halkla birlikte ve halk adına yürütüldüğü ve yöneticilere eylemlerinin sonucuna katlanabilme yükümlülüğü getiren; modern yönetişim anlayışına göre ise cevap verebilirlik kendilerine verilen yetkiyle kaynak verilenlerinin verimli, etkili ve ekonomiyi yönetebilen bir stratejiyle kullandıklarına ilişkin performans bilgilerinin raporlaması sorumluluğu şeklinde anlaşılmaktadır (Kesim, 2005). Bugünlerde, hesap verebilirlik kavramı, muhasebedeki anlamının çok ötesinde, hem kamu hem de özel sektörde iyi yönetişimin bir sembolü haline gelmiş, hatta hesap verme ilişkisi bakımından, geleneksel dönemlerdeki yönünün tersine dönmüştür. Bu yönüyle hesap verebilirlik, modern demokratik yönetimlerin ayırt edici bir özelliği ve kamu yönetiminin tamamlayıcı bir unsuru olarak görülmektedir. İktidarı elinde bulunduranlar, aldıkları kararlar, uyguladıkları politikalar ve yaptıkları harcamalar için kamusal olarak hesap vermezlerse, demokrasinin kâğıt üstünde kalan usullerden ibaret olacağı düşünülmüştür (Bovens, 2005:182; Bovens, 2007:449; Dubnick ve Justice, 2004:1).

Sosyal bilimler literatürde hesap verebilirliği ikiye ayırmaktadır. Birincisi yatay hesap verebildiğiiken ikincisi dikey hesap verebilirliktir. Dikey hesap verebilirlik, vatandaşların dolaylı yada STK'ların yoluyla seçim sürecine katılmasıdır. Bunu dışarıdan hükümete empoze edilen hesap verebilirliktir. Yatay hesap verebilirlik, devlet tarafından kendi suistimallerini ve verimsizliklerini kontrol etmek için oluşturulmuş kamu kurumlarını kapsar. Bunu içten hükümete empoze edilen hesap verebilirliktir (Kyriacou, 2008: 1-2).

Devletin yönetilmesinin iyi olması gerekeceği için hesap verebilirliğin türleri olması mümkündür, bu çeşitlilik bilgi edinme hakkına, yönetimi doğrudan kullanmaya, açıklık ve cevap verebilirliğe sahip oldukları anlamına gelmektedir. Hesap verebilirliğin çeşit açısından *Siyaset, Mali, Demokratik, Meslek, Yönetmel, Hukuki, İdari ve Sosyal Hesap Verebilirlikleri* vardır. Bunların temel amacı vatandaşlara ve ilgili denetim mercilerine karşı sorumlu ve hesap verebilir bir anlayışa sahip olmaları için kamu görevlilerinin, yetkililerin

meşru sınırlar içerisinde etkili, verimli ve hızlı hizmet üretimini sağlamak amacıyla çeşitli hesap verme mekanizmaları zamanla geliştirilmiştir (Akman, 2015).

Siyaset ahlaki sorumluluğu vekâlet verenler ve vekilleri arasındaki ilişkileri açıklar. Başka bir deyişle seçilmiş veya atanmış kamu görevlilerinin seçmenlere karşı sorumlu olmaları gerektiğini işaret eder. Herhangi bir seçilmiş görevli nerede olursa olsun bütün toplumdaki vatandaşlara yaptıklarının nasıl olduğunun cevabını vermesi mümkün olmalıdır eğer mümkün olmazsa vatandaşların onlara seçim zamanında iktidar olmalarını sağlayan oyu kullanmış olmalarını unutmuşlardır ve dolayısıyla seçimi siyasi bir hesap uygulamasında araç olarak görmüşlerdir (Odoh, 2001: 19). Siyasal hesap verebilirlik hiyerarşik açıdan, dikey ve yatay olmak üzere iki boyuttu sahiptir. “Aralarında kurmay ve komuta ilişkisi olanlar arasındaki hesap verebilirlik dikey hesap verebilirlik iken, bir örgütsel yapı içerisinde aralarında fonksiyonel ilişki olanlar arasında gerçekleşen ilişki yatay hesap verebilirliktir (Tutar & Altınöz, 2017: 231).”

Mali ahlaki sorumluluğu, devletin ve veya özel sektörlerin şeffaflığı ölçülen en önemli araçlardan biridir. Mal, herhangi bir amaç için parasal kaynakların üretimi, tahsisi ve yönetimi ile geniş ölçüde ilgilenir (Boatright, 2018: 2). Bunu yaparken malinin ahlaki çerçevesinde yapılmasını beklemektedir. Devlet ülkesinin vergi durumunu yönetirken mal ahlaki içerisinde yapmasını gerekmektedir. Böyle bir durumda hesap verebilirliği yüksek olur; aksı halinde suiistimali ortaya çıkabilir. Sonuçta devleti iyi yönetimden uzakta duracaktır. Daha kötüsü ülkede finans krizler olabilir, bunun için mal etiği, mevcut ekonomik krizlerin üstesinden gelmede en önemli zorluklardan biridir (Stückelberger, 2012: 43). Bir ülkede mal sorumluluğu olabilmesi için vatandaşları seçilmiş görevlilerin vatandaşlara nasıl harcama yaptıklarının hesabını vermeleri mümkün olmalıdır. Başka bir deyişle mali sorumluluk, kamu harcamalarındaki bütçe disiplini, basiret ve açıklık yoluyla belirlenebilir. Dolayısıyla mal sorumluluk sadece devletin gerçekleşen bir ‘araç’ değildir; halkın özellikle STK’lar da katkı bulunması gerekmektedir.

Hukuki ahlaki sorumluluğa bakıldığında hukuk ve ahlak birbirine dayandıran iki kavramdır. Her şeyden önce fonksiyonel açıdan toplumsal yaşamı düzenleyen kurallar yada normalar olma noktasındaki ortak işlevsellikleri, ilk benzerlik boyutunu meydana getirmektedir (Kılıç, 2006: 585). Hukuki ahlaki hukukun üstünlüğe işaret eder; hukukun üstünlüğü, toplumda her vatandaşın hukuk önünde eşit olduğu anlamına gelmektedir.

Anayasacılık ve hukukun üstünlüğü ilkelerinin olduğu şu şekilde görmüştür: Yasa yapan ve yürüten görevliler... Kamu politikasında insanların kendileri hukukun altındadır ve anayasa çerçevesinde kalmalıdır/ davranışlarında hukuka uygun olmak zorundadırlar (Odo, 2001: 19).’’ dolayısıyla seçilmiş görevliler: Milletvekillerinin, yöneticilerin ve yargıçların bütünü toplumdaki kurallara, trafik kurallarına ve yönetmeliklere saygı duymaları gerekmektedir. Ayrıca eğer istismar yaparlarsa veya yasaya karşı usulsüz davranırlarsa cezalandırılabilirler. Bu araştırmada iki ülke söz konusu hem Nijerya hem de Tunus’a bakımından iyi yönetim önemli özelliği olan hukukun üstünlüğü düzeyi ölçülmektedir.

Kamu hesap verebilirliği, yeni kamu yönetimdeki hesap verebilirlik, saydamlık, yönetim ve etik gibi temel kavramları kapsamaktadır. Bu ve benzer kavramları devletin şeffaflığı ve sonucunda kamunun etkinliğini artırmaktadır. “Yeni Yönetim Anlayışı, kamu yönetiminin geleneksel sorumluluk mekanizmalarının yetersizliğinden hareketle, yönetim, hesap verebilirlik, saydamlık, vatandaş memnuniyeti gibi kavramları esas alarak yeni bir bakış açısının önemini vurgular (Eryılmaz & Biricikoğlu, 2011: 20).” Başka bir deyişle, kamu hesap verebilirliği ülkenin seçilmiş ve atanmış görevleri hepsinin halka saygı duyması gerektiğini savunmaktadır.

Ahlaki Sorumluluk, görevlilerin/seçilmiş kişilerin toplumdaki kabul gören ahlaka göre davranması gerekmektedir, bu empoze durumunun ve sorumluluğun genel anlayışına uygun hareket edilmesi gereklidir. Toplumun her kesiminde iyi ve kötü davranışların birbirinden ayrılması gerekmektedir. ‘Sorumluluk ta kendisi, kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesidir (Yalın, 2015: 210)’. Ahlaki sorumluluk bütünlüğünü korumak ve onun imajının bozulmaması için bazı eylemleri önlemek gereklidir ve bunun için kamu görevlilerinin sağlam bir yeteneğe ihtiyacı vardır. Örneğin, Nijerya kültürü içerisinde imajın bozulmasına neden olan bazı eylemler şunlardır: kamu fonlarının çalınması, sarhoşluk, fahişelik, eşcinsellik, uyuşturucu bağımlılığı, oy çalma, kadın düşkünlüğü ve akademisyen dövme vb. Nijeryalılarda imajları lekeleyecek ahlaksız davranışlar görülmüştür. Bu kötü davranışlarının çoğunun Tunus ve neredeyse bütün Afrika ülkelerinde bulunduğunu söyleyebiliriz.

Sosyal sorumluluk birey, özel sektörler ve devletin başarılı olabilmesi gerekli olan bir tavidir. Sorumluluk “kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorumluluk, mesuliyet” anlamına gelmektedir

(Büyükyılmaz & Fidan, 2015: 366). Sosyal sorumluluk sahibi olan ve toplumdan seçilmiş görevlilerin bütünü ve onların vatandaşlarının hep birlikte iyi davranışlara ihtiyacı vardır, bütün bu hareketlerin sosyal çevrelerde durması gereklidir, toplumdaki sosyallik gerektiren işler şunlardır: futbol, spor, evlilik, toplum içindeki gelişmeye yararlı törenler, yıllık törenler ayrıca bilinmelidir ki seçilmiş görevlilerin katılması ve destek vermesi gereklidir. İyi bir yönetimin olması için her seçilen görevli her zaman vatandaşların içeresinden olması gereklidir, böylelikle onların problemlerini duyup çözülmesi için çare arayıp sonucunda da destek verebilir. İyi yönetim sağlanması için toplumdaki liderlerin toplumun temel problemlerini kolaylıkla çözebilmesi için düzenli bir şekilde soruna ve çözümlerine odaklı olmaları gerekir. Gelişmekte olan ülkelerin başlıca gelen problemlerinden biri de odaklanma sorunu yaşayan ve sorumluluk duygusu olmayan liderleridir.

2.3.4. Katılımcılık (Participation)

İlk olarak katılım kavramı katılım, yönetim organları ya da kurumları ve bunların paydaşları arasında süregelen ve karşılıklı yarara dayalı ilişkiyi ifade etmektedir (Esen, 2012: 7). Modern yönetim sisteminde katılımcılık iyi yönetişimin vazgeçilmez unsurlarından birisidir, katılımcılık devlet ve vatandaşları arasındaki ilişkilerin seviyesini ve derinliğini belirler. Temel anlamda devlet, politika oluşturma aşamasından uygulama aşamasına kadar vatandaşların istek ve beklentileri konusunda bilgi sahibi olmaktadır.

Köşekahya'ya göre vatandaş-devlet ilişkisinin kuvvetlendirilmeye ihtiyacı vardır ve bu ihtiyaç şu nedenlerden dolayı ortaya çıkmıştır:

- 1) Politika konularının gitgide karmaşıklaşması, politikaların birbirlerine olan bağımlılığının artmasından dolayı daha geniş bir bilgi ve perspektife duyulan ihtiyaç;
- 2) Bilgi toplumunun artan ihtiyaçlarını karşılamak ve daha iyi bir bilgi yönetimi sağlamak;
- 3) Vatandaş politik oluşturma sürecine dâhil ederek, onların görüşlerinin dikkate alınması yönündeki beklentilerini karşılamak ve devlete kamunun güvenini tesis etmek;
- 4) Daha fazla şeffaflık ve hesap verebilirlik yönündeki talepleri karşılamak;

5) Farklı çıkarlar arasında aracılık ederek geniş bir uzlaşmaya varmak için duyulan gereksinim (Kösekahya, 2003).

Demokrasi ve iyi yönetim alanlarında popüler katılımcılık, hesap verebilirlik, hukukun üstünlüğü, ifade özgürlüğü ve benzerleri ilişkiler ve hareketlerin en temel özellikleri olarak görmüştür. Katılımcılığa bakıldığında ‘*katılım kavramı*’ ulusal kalkınma sürecinde insan kaynaklarının kolektif bir nişanı olarak gösterilmektedir (Mohammed, 2012: 34).

Genelde katılımcılığın sağlanabilmesi için birbiri ile bağlantılı üç unsur gerekmektedir (De Asis, 2001: 09):

- Karar verme sürecine vatandaş dâhil eden açık ve şeffaf bir devlet,
- Devletle vatandaş arasında karşılıklı olarak tutarlı ve sürekli bir bilgi akımı,
- Vatandaşları katılım mekanizmaları konusunda bilgilendirecek etkin yolların varlığı.

Kavram, herhangi bir toplumdaki işleri devletten veya devlet kurumu olmayan bünyelerden vatandaşların kolektif bir nişan olarak alması anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle popüler katılım yönetim ve kalkınma sürecine toplumun bilinçli ve önceden belirlenmiş katılımı anlamına gelir. Devlete katılım STK, kampanya grupları ve çıkı gruplarının yanı sıra, ilgileri ya da çıkarları olduğunun farkında olmayan paydaşlar da bu tanıma dâhildir (Esen, 2012: 7).

2.3.5. Açıklık (Openness)

Söz konusu terim genel anlamda devletin işlerinin, ilişkilerinin ve her türlü bilgilerin açık ve herkes tarafından kolayca anlaşılır olması demektir. Fındıklı’ya göre açıklık kavramı, aleniyet, aşikârlık, berraklık, anlaşılır olmak, bir şeyin gizli olmaması, göz önünde, açık ve anlaşılır olması demektir (Canat Sürekli, 2013: 12). Demokratik ilkeleri benimseyen her ülke alanında ve çevresinde çalışıyorsa mutlaka açıklık ilkesini sağlayabilmiştir. Bu daha açık bir biçimde çalışma ve karar alma konularında üye devletlerle aktif olarak iletişimi gerçekleştirir. Genel anlamda şeffaflık, karar almada yetkili olan makamların, alınan kararları ve süreçleri diğer paydaşlara açıklaması anlamına geliyor. Açıklık kültürü iyi yönetişime güçlendiren önemli bir ahlaktır çünkü yönetimde açıklık ilkesi, beraberinde

hesap verebilen yönetim anlayışını da getirmiştir (Azer, 2013). Ayrıca, Açıklık ilkesine eğitim düzeyinin, anlayışların gelişmesinin yanında iletişim ve yeni bilgi tekniklerinin de önemli katkıları olmuştur (Eryılmaz, 1994:166). Her hangi bir ülkede iyi yönetişimi geliştirilmek istiyorsa açıklık ilkesine benimsemesi gerekmektedir, aksi takdirde hesap verebilirliğin dışında kalacaktır.

2.4. İyi Yönetişim Özellikleri

İyi yönetilen bir toplumun muhakkak ki içerisinde bazı temel özellikleri bulunmaktadır, bu unsurlar olmazsa iyi yönetişim olamaz. Bu özelliklerden daha önce de bahsedildiği gibi, özellikler şu şekilde sıralanabilir: Katılımcı hukuk devleti/ hukukun üstünlüğü (the rule of law), şeffaflık ve duyarlılık (responsiveness), arabuluculuk (consensus oriented), halkçı etkinlik (equity), verimlilik ve sorumluluk (accountability) ve stratejik vizyon (strategic vision) görülmektedir. Argüden'e göre (2008) iyi yönetişimin gerektirdiği temel öğeler, şeffaflık, açıklık, hesap verebilirlik, katılımcılık, etkinlik, hukuka bağlılık ve toplumsal sorumluluktur. Bunlar ve benzeri iyi yönetişimin ilkeleri kapsamaktadır. Bu temel özelliklerin olmaksızın iyi yönetişim olması mümkün değildir.

Bu araştırma söz konusu olan iyi bir yönetişimde sivil toplum kuruluşlarının rolü ile ilgili karşılaştırma yapılarak Nijerya ve Tunus'taki yönetimde iyi bir yönetişimin sağlanıp STK'ların nasıl bir katkı sağlayacağını inceleyeceğiz.

2.5. Dünya Bankasının İyi Yönetişim İlkeleri

Ya bir ülkede ya bir bölgede ya da bir toplumda iyi yönetişim olup olmadığını belirlemek amacıyla Dünya Bankası birtakım "yönetişim endekslerini" kullanarak ölçüm yapmaktadır. Dünya Bankasına göre bir yönetimin iyi olabilmesi için seçim ve izleme konusunda; etkinlik alanı ve saygınlık arenasının sağlam ve teşvik edici olması gerekmektedir. Dünya Bankası veri tabanında Dünya Yönetişim Endeksi (*World Governance Index*) her yıl yaklaşık 200 ülke için yayınlanmaktadır. Söz konusu endeks farklı kaynaklardan elde edilen verinin sentezi neticesinde 1996 yılından itibaren yayınlanmaktadır. Söz konusu veriler altı ilke üzerinden oluşturulmaktadır (Yıldırım, 2018: 283). Bunları tek tek açıklarsak bu tezin konusuna yardımcı olacağı kesindir.

2.5.1. Seçim ve izleme

Seçim ve izleme ana başlık olmakta ve altında dört unsur bulundurmaktadır, bunlar: “katılımcılık”, “hesap verilebilirlik”, “politik istikrar” ve “şiddetin yokluğu” (Yıldırım, 2018). Seçim ve izleme konusu bir yandan siyasi harekette verimli ve etkili olabilmeyi, diğer yandan da siyasi istikrarı huzurlu ortamda devam ettirilebilmeyi gerektirir. Dünya genelinde ortak seçim ilkeleri vardır, bunlar: seçimlerin serbestliği, genel oy ilkesi, eşit oy ilkesi, tek dereceli seçim ilkesi (seçimlerin temsilcileri aracısız yani doğrudan seçmesidir), açık sayım ve döküm ilkesidir. Bunlar olmazsa iyi yönetişimin gerçekleşmesi mümkün değildir başka bir deyişle iyi yönetişimin sağlanması ülkedeki seçimin serbest, düzenli ve adil olmasını gerektirir. Seçim ve izlemenin alt başlıklarını daha derin bir şekilde anlatmak gerekirse:

2.5.1.1. Katılımcılık ve hesap verebilirlik

Katılımcılık, bir siyasi unsur olarak karar alma süreçlerinde farklı aktörlerin yer almasını tanımlamaktadır. Bu unsur sadece siyasi bir prensip değildir ayrıca iyi yönetişimin kökenidir de çünkü yönetişimin açıklamasında kullanılmalıdır- genel anlamda yönetim ve yönetişim arasındaki temel fark “katılımcılıktır”. Yönetimin açıklanmasında başkaları vasıtasıyla iş görülürken yönetişim başkalarıyla birlikte iş görmektir (Fidan, 2016). Başka bir deyişle beraber yönetmek ya da halkla paylaşmaktır, yönetim sürecinde seçilmiş ya da atanmış yöneticiler, hizmetin yöneltildiği halk ve sivil toplum örgütleri arasında kurulacak işbirliğiyle sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Demek ki iyi yönetişimin sağlanmasında halk ve sivil toplum kuruluşları hatta özel sektörler de önemli bir role sahiptirler.

Hesap Verebilirlik, konusunda karar alıcıların kararlarından sorumlu olmasını belirtmektedir. Hesap verebilirlik toplumu yöneten ve yönetilenler tarafından sorgulanmayı da ifade eder, başka bir deyişle her liderin halkına hizmet etmek için sorumluluk sahibi olması anlamına gelmektedir. Başka bir açıklama da iktidardaki kimselerin tüm vatandaşlara hizmet etmesi ve cevap vermesi gerekliliğidir. Devlet, Sivil Toplum ve Piyasalar arasında sağlıklı bir güç dengesine sahip olduğunda hesap verebilirlik daha da güçlenmektedir. Bu denge gereksinimi devlet içerisindeki kurumlar- yasama, yürütme ve yargı –arasındaki ilişkiler için de geçerlidir (Samsun, 2003). Siyasal bilimcilerine göre hesap verebilirliğin üç temel türü vardır. Siyasi hesap verebilirlik –politikacılar, siyasi partiler, siyasetçiler ve

temsilciler hesap verebilirliği; İdari hesap verebilirlik; devletin kuruluşlarının iç ve dış hesap verebilirliği; Hukuki hesap verebilirliği: yargı organlarının ve yargı eylemlerinin açık olmasıdır.

2.5.1.2. Politik istikrar ve şiddetin yokluğu

İyi yönetişimin öğelerinden biri olan politik istikrar huzurlu ortamda siyasi hareketlerin devam edebilmesi anlamına gelmektedir. Siyasi istikrarın sağlanması her ülkenin temel amaçlarındandır. Politik istikrarsızlık olan ülkede iyi yönetim sağlanması mümkün değildir, çünkü politik istikrarsızlık toplumu şiddet ortamına sürüklemektedir. Kargaşa ve kaos ortamlarındaki yöneticilerin hedefi artık halka hizmet sunmak değildir ama yöneticiler bu durumun yerine istikrarın ve barışın sağlanmasının peşinde olmalılardır. Afrika'daki ülkeler (Nijerya ve Tunus) az sayıda düzenli seçimin yapıldığı otoriter rejimlere sahiplerdir, ayrıca kıtada hükümet değişiklikleri genellikle büyük değişimler demektir (Kalay ve Çetin, 2016:2181). Bunun sonucunda siyasi şiddet, politik gösteriler, protestolar, isyanlar, suikast girişimleri gibi olayların çok fazla olduğunu görmekteyiz. Demek ki şiddetin yokluğu değil, şiddetin varlığı vardır.

2.5.2. Etkinlik

İyi yönetişimin sağlaması için hem ülkedeki liderlerin hem de devletin kuruluşlarının etkili olmaları gerekmektedir. Etkinlik ve türleri olan etkililik ve verimlilik performans göstergesidir. Genel anlamda, etkililik, örgütlerin, gerçekleştirdikleri faaliyetlerin sonucunda amaçlara ulaşma derecesini belirleyen bir performans boyutudur. Etkinlik ise, bir işletmenin üretim faktörleri ya da üretimin kendisi için önceden saptadığı programın gerçekleştirilme derecesini gösterir (Yükçü ve Atağan, 2009: 2-4). Dünya bankasının iyi yönetim ilkesi olan “etkinlik” ikiye ayrılır:

2.5.2.1. Düzenleyici kalite

Bir etkinliğin unsuru olarak düzenleyici kalite (regulatory quality) kavramı, OECD Kamu Yönetimi Komitesi'nin ekonomik performansı ve vatandaşlarının yaşam kalitesini artırmak için devlet etkinliğini önemle kabul ettiği bir zorunluluk halini almıştır (Kaymak, 108). Ülkenin ekonomisinin, siyasetinin ve etkinliğinin verimli olabilmesi için

düzenlemelerin olumlu olması gerekmektedir aksi takdirde ekonomik etkinliğin ve toplumsal refahın azalmasına yol açabilecektir. Genelde düzenleyici kalitenin iki boyutu vardır, birincisi düzenleme ikincisi de etki analizi olarak görülmektedir. Düzenlemenin açıklaması “sosyal ve ekonomik amaçlara yönelik olarak devlet tarafından yürürlüğe konulan kurallar, kamusal politikalar ve uygulamalar” olarak tanımlanmaktadır (Karaosmanoğlu, 2006: 7-10). Düzenleme içerisinde ekonomik, sosyal ve idari düzenlemeler görülmektedir. Etki analizine bakıldığında toplumdaki bir problemi çözmek için doğru karar almak önemli bir araçtır. Ayrıca, Karaosmanoğlu’na göre genelde bir plan, program, politika veya projenin muhtemel faydası maliyetleri, sonuçları ve yan etkilerini değerlendiren analitik bir yöntemdir. Düzenlemenin kalitesi ve etkinliği düzenlemelerin bir araya getirilmesi anlamına gelmektedir. Toplumdaki sıkıntıları ortadan kaldırmak için önemli bir araçtır.

2.5.2.2. Hükümetin etkinliği

Hükümetin etkinliği ise devletin organlarının etkili olması, kamusal hizmetlerin kalitesi, devletin kurumlarının etkisi, STK’larının faaliyetlerinin kalitesi, toplumdaki siyasi kalite ve hükümetin politika belirleme kalitesi ve diğerlerini kapsamaktadır. Başka bir deyişle hükümetin etkinliği ülkenin bütün organlarının, kuruluşlarının ve etkilerinin aktif halde olması anlamına gelmektedir. Muhakkak ki hükümetin etkinliği zayıf olduğu ülkelerde veya toplumlarda iyi yönetim sağlanabilmek imkanı düşük olacaktır. Çünkü hükümet etkinliğinin iyi olduğu bir durumda daha objektif ve hızlı bir şekilde karar alınabilecek ve ülke adına önemli politikalar hızla hayata geçirilebilecektir (Şaşmaz, 2019). Ülkelerin çoğu hükümet etkinliği iyi olma durumunda, ülkelerin gelişin boyutlarını ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi vb. yüksek seviyeye olacaktır. Demek ki hükümet etkinliği ve iyi yönetim arasında güçlü bir bağ var olduğunu ifade edebilir.

2.5.3. Saygınlık

Dünya bankası iyi yönetişimin unsurlarını sınıflandırırken üçüncü unsur olarak saygınlığı belirtmektedir. Türk Dil Kurumu tarafından saygınlık şöyle açıklanmıştır: Bir bireyin ya da bir toplumsal kümenin başka bireylerle ya da kümelerle olan ilişkilerinde üstünlük sağlayan toplumsal-ekonomik durum olarak tanımlanmıştır. Saygınlık çeşitlerine bakılacak olursa: psikolojik saygınlık, sosyolojik saygınlık ve felsefi (veya Hakiki) saygınlık

görülmektedir (Canver, 2016). Aslında dünya bankasının saygınlık ve iyi yönetim arasında bir bağ kurması liderlerin hareket ve hareketsizlikleri üzerinden yapılmıştır. Liderlerin, toplumun kurallarına uygun olup olmaması durumunu değerlendirmektir. Liderlerin yasa dışı eylemleri ve kötü davranışları yolsuzluk ve rüşvet gibi eylemlerden uzak durup durmaması devlete ne kadar saygı gösterdiklerini belli eder. Dünya Bankası iyi yönetişimin göstergelerinden biri olan saygınlığı ikiye ayırır, birincisi yolsuzluğun kontrolü ve ikincisi hukukun üstünlüğüdür. Bir devlette iyi yönetim sağlanması saygınlık sağlaması demektir çünkü saygınlık hem ülkenin iç siyaseti hem de dış siyasetini korunması ve güçlendirilmesinde önemli bir araçtır. Bir liderin kendine saygı kazanması ve status quo'yu korumak yolsuzluktan uzak durması ve hukuka uyuması gerekmektedir; buna göre bir toplumun diğerlerinin saygısını kazanması için ahlakı dışı davranışları yok etmesi veya en aza indirilmesi gerekmektedir. Bir ülkenin diğerlerinin saygınlığını kazanması için kendi içerisinde (iç siyasi) şeffaflık yaratması gerekmektedir. Bunu uluslararası arenada güç mücadelesinin üçüncü türü olarak saygınlık siyaseti denir (Yavaşgel, 2009). Bir devleti diğer aktörlerin saygınlığı kazanması için kendi içerisinde etik dışı davranışları yolsuzluk gibi ortadan kaldırması gerekir ve bunu sadece devletin rolü değildir devlet dışı kuruluşları da katkı bulmaları gerekmektedir.

2.5.3.1. Yolsuzluğun kontrolü

Yolsuzluğun kontrolüne gelince, ilk akla gelen şey devletteki adamların yolsuzluk ve rüşveti ortadan kaldırılması veya azaltılması için gerekli adımları atmaları anlamına gelir. Uluslararası Şeffaflık Derneğinin belirttiği gibi ülkelerin şeffaf olabilmesi için liderlerin yolsuzlukla mücadele etmesi gerekmektedir. Yolsuzluk ve rüşvetle mücadele için liderlerin titiz bir çalışma ve program oluşturması, uygulanması ve bunları geliştirmesi gerekmektedir. Böylelikle ülkenin yönetimi iyiye gidebilir, aksi bir durumda ülkenin halka verimli hizmet sunabilmesi pek mümkün değildir, bunun sonucunda başarısız bir devlet ya da çökmüş bir devlet olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü yolsuzluk ülkelerin en tehlikeli unsurlarından birisidir. Hakikaten, yolsuzluğun sosyal ve siyasal sistemler üzerindeki yıkıcı etkilerinin yanı sıra; özel sektör bağlamında, kurumsal itibarı tahrip ettiği, girişimciliği engellediği, serbest piyasayı zayıflattığı ve ekonomik istikrarı tehdit ettiği de bilinmelidir. IMF'nin yapmış olduğu bir araştırmaya göre, yolsuzluğun fazla olduğu ülkelerde yapılan yatırım ile yolsuzluğun daha az olduğu ülkelerde yapılan yatırımın hacmi karşılaştırıldığında,

yolsuzluğun daha fazla olduğu ülkelerde yapılan yatırımın neredeyse yüzde beş daha az olduğu görülmektedir (Özerslan, Zingil ve Dönmez, 2016: 6).

2.5.3.2. Hukukun üstünlüğü

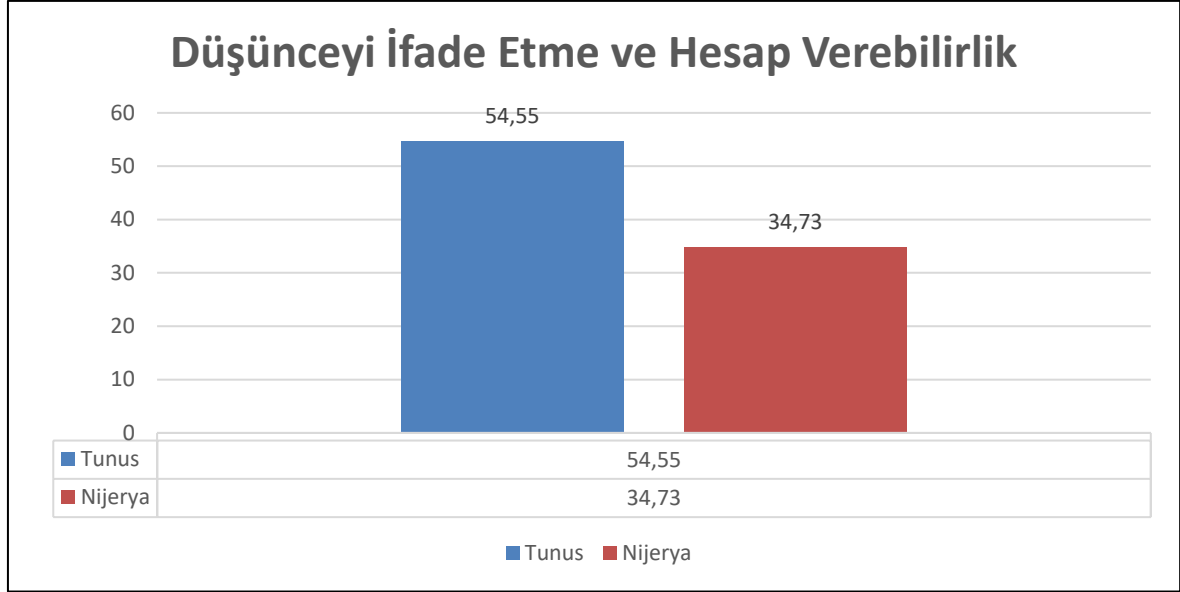
Hukukun üstünlüğü ise demokratik bir unsur olarak bir toplumun veya devletin teamülünde var olan hakların geçerliliğinin yüksekliği ve idaredaki önceliği demektir. Başka bir genel anlayışta ise hukukun üstünlüğü, yargının tarafsızlığı ve bağımsızlığı, yasamanın tarafsızlığı, yürütmenin bağımsızlığı anlamlarına gelir. Anayasal olarak yasamada bir kanun çıkarıldığında Anayasa Mahkemesinin onayıyla kanunun anayasal uygunluğuna bakılır ve bu doğrultuda kanun onaylanabilir. Hukukun üstünlüğü, demokrasi ve iyi yönetim; toplum ve yönetenlerin arasındaki ilişki ve hareketlere dayalı yapı taşlarıdır ve bunların hepsinin hukuk çerçevesinde olması gerektiği bilinmelidir. İyi yönetim engellerden olan yolsuzluğu ortadan kaldırılması için ya da yolsuzluk olaylarını daha fazla kontrol altına almak için hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi gerekmektedir (Akçay, 2013). Hukukun önünde tüm toplum eşittir; hiç kimse kanunun üstünde değildir, ancak kanun herkesten üstündür. Dünya Bankası bu kavramı, ekonomik ve sosyal ilerlemenin zorunlu bir ön şartı olarak ele almaktadır. Bu kapsam, hukukun üstünlüğünün yasal güvenliğini, devletin tutarlılığını ve şeffaf eylemlerini, istikrarlı yatırımlarını ve koşullarını güvence altına alması nedeniyle, iyi yönetişimin zorunlu unsurları olarak düşünülmektedir (Karabacak, 2003: 63).

2.6. Nijerya ve Tunus'ta İyi Yönetişime Genel Bir Bakış

Bu çalışmada Nijerya ve Tunus söz konusudur ve oralarda iyi yönetişimin sağlamasında önemli bir aktör olan STK'larının rolünü incelenmek hedeflerdendir. İki ülkede demokrasiye geçiş süreçlerinde belirli zorluklar yaşanmıştır. Nijerya'da askeri rejimi ortadan kaldırmak için bir mücadele olmuştur ve Tunus'ta da otoriter rejimine karşı mücadele edilmiştir. Arap Baharı sürecinde gerçekleştirilen devrimlerin temel hedefleri siyasi reformlar yapmak ve demokrasiye geçişi sağlamaktır. Bu durumun gerçekleşmesinde etkisi olan ülkelerde halkların neredeyse bütünü ve STK'ları da önemli rol oynamışlardır. Bu çalışmada, iyi yönetişimin sağlanmasında STK'ların rollerini iki ülke üzerinden inceleyeceğiz. Şimdi ise bu iki ülkenin içinde iyi yönetişimin sağlamanın önemi ve alınan tedbirlerin analizi durumu anlamaya yardımcı olacaktır.

Her ülke Nijerya ve Tunus gibi halka verimli hizmet sağlayabilmek için toplumun güvenliğini amaç haline getirmelidir. Verimli hizmet sağlanması, kötü davranışların yok edilmesinden çok iyi davranışların inşa edilmesi ile ilgilidir ve bunun sağlanması için birçok bilim adamının, şairlerin ve STK'larının önemli etkisi ve rolleri vardır. Nijerya'da iyi yönetim yolsuzluğun ortadan kaldırılması, disiplinsizlikle mücadele, barışın sağlanması ve yönetime halkın katılımının artırılması sonucu ortaya çıkmıştır. İyi yönetimin gerçekleştirilmesi için ülkedeki bilim adamları 1990'lı yıllarda askeri yönetimi sonlandırılmak için mücadele etmeye başlamışlardı. Tunus'ta ise Arap Baharı sürecinde otoriter rejimini ortadan kaldırılmak ve onun yerine demokrasiye geçmek için çaba gösterilmiştir.

İyi yönetimin temel unsurlardan biri şeffaflık ve hesap verebilirliktir. Bilim adamlarının düşüncesine göre Nijerya'da şeffaflık ve hesap verebilirlik neredeyse yoktur. Bir bilim adamı açıklamasında, Nijerya'daki siyasi liderlerin çoğu politik tüccar olarak tanımlanmıştır. Çünkü siyaset ve liderlik kar getiren bir iş olarak görülmektedir. Nijerya'nın siyasi liderleri halka hizmet etmediğine inanmıyor ama sadece kendilerine hizmet ediyorlar (Adegami ve Uche, 2016). Tunus'ta da Dünya Bankası'nın her yıl yayınladığı Dünya Yönetişim Göstergelerinden (DYG) biri olan ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik endeksine bakıldığında özellikle Arap Baharı sonrasında yeni anayasada toplumdaki sosyal sorunları ortadan kaldırmak ve anayasayı daha demokratik maddelerle değiştirmek esas olarak görülmüştür. Özgürlüğü ve onurlu bir yaşamı arzulayan halk devrimcilik amaçlarının yerine gelmesi için, yeni bir rejim ve anayasal düzenlemeyle demokrasinin temel hak ve özgürlüklere dayalı olmasını ve özgürlüklerinin güvence altına alınmasını istemektedir (Armağan, 2014). Yeni anayasanın ifade özgürlüğü maddeleri içermesi dâhil ülkedeki sivil toplum kuruluşlarının özgürlüğü ve hesap verebilirliği sağlamasında birkaç problem olmasına rağmen önemli rol oynadığını ifade edebiliriz.

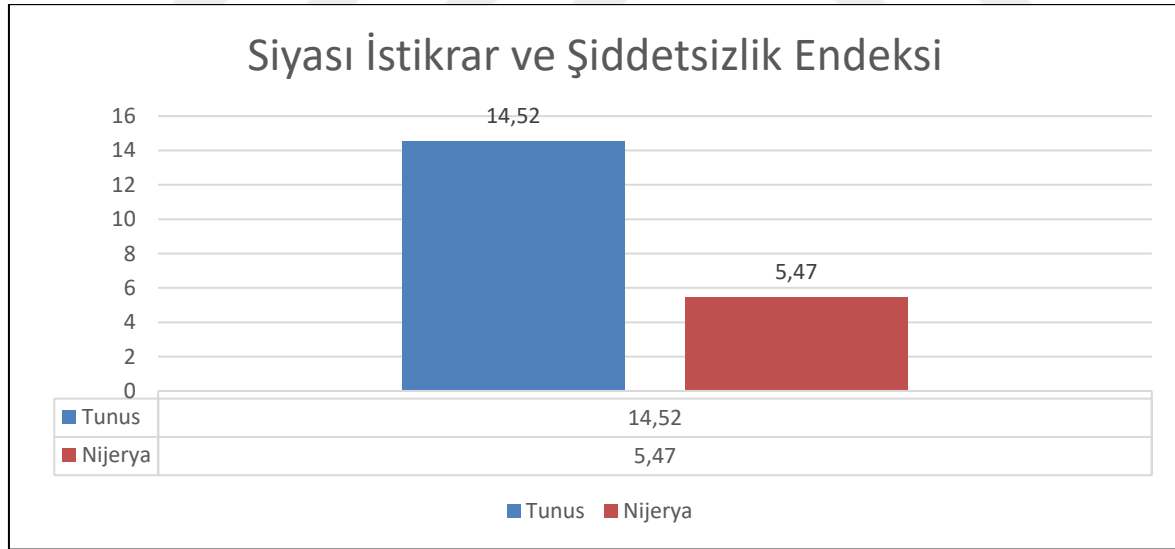
Şekil 2.1. 2015-2018 yılları arasında Dünya Bankasının yönetim göstergelerine göre Nijerya ve Tunus arasında düşünceyi ifade etme ve hesap verebilirlik boyutu düzeyinin karşılaştırma ortalaması

İyi yönetişimin diğer önemli endeksi siyasi istikrar ve şiddetsiz olabilme durumudur, bu açıdan Nijerya'ya bakıldığında ülkenin iç-sosyal dinamiklerinde gerginlik olduğu görülmektedir. Ülkenin her tarafında insanlar yıllar boyunca dini ve etnik çatışmaların arasında kalarak yaşamışlardır. Ayrıca 2009 yılında ortaya çıkan terör örgütü “Boko Haram” hemen hemen her geçen sürede onlarca insanı canlı bombayla öldürmüştür. Bu korkunç durum halen devam etmektedir. Unutmayalım ki bu örgüt, 14 Nisan 2014 yılında Borno eyaletindeki Chibok kasabasında 276 Lise öğrencisi kızını kaçırmıştır. Ayrıca Nijerya'nın doğusunda Nijer Deltası bölgesinde insanların kaçırılması ve petrol tesislerinin tahrip edilmesi durumuna karışmakta olan farklı isyancıların ortaya çıkması da söz konusudur (Adegami, 2017:149). Boko Haram saldırılarının da yoğun olarak yaşandığı Nijerya'nın merkezindeki çobanlar ve çiftçiler arasında yaşanan ölümcül çatışmalar, güvenlik endişesinin artmasına neden oluyor (CNNTürk, 2018). Bütün bunlar ülkede iyi yönetişimin sağlanmasında büyük engel oluşturmıştır.

Tunus ise, diğer Arap ülkeleri gibi Arap Baharı'nın yaşandığı bir ülkedir, “Tunus'un daha az gelişmiş güney şehirlerinden Sidi Bouzid'te seyyar satıcılık yapan Muhammed Buazizi, lisansı olmadığı gerekçesiyle arabasına el konulması ve yetkililer tarafından dövülüp hakaret edilmesi üzerine kendisini yakmıştır.” Bunun ardından ülkenin her tarafında büyük isyanlar olmuş ve bunun sonucunda Bin Ali 14 Ocak 2011 tarihinde ülkeyi terk etmek

zorunda kalmıştır. Ayrıca ülkede bu siyasi çatışmanın yanı sıra terör örgütleri ve silahlı gruplar zaman zaman terör eylemleri gerçekleştirmişlerdir. Tunus, 2015-2016 yıllarında yabancı turistlerin ve güvenlik güçlerinin hayatını kaybettiği birçok terör saldırısına şahit olmuştur (Anadoluajansı, 2018).

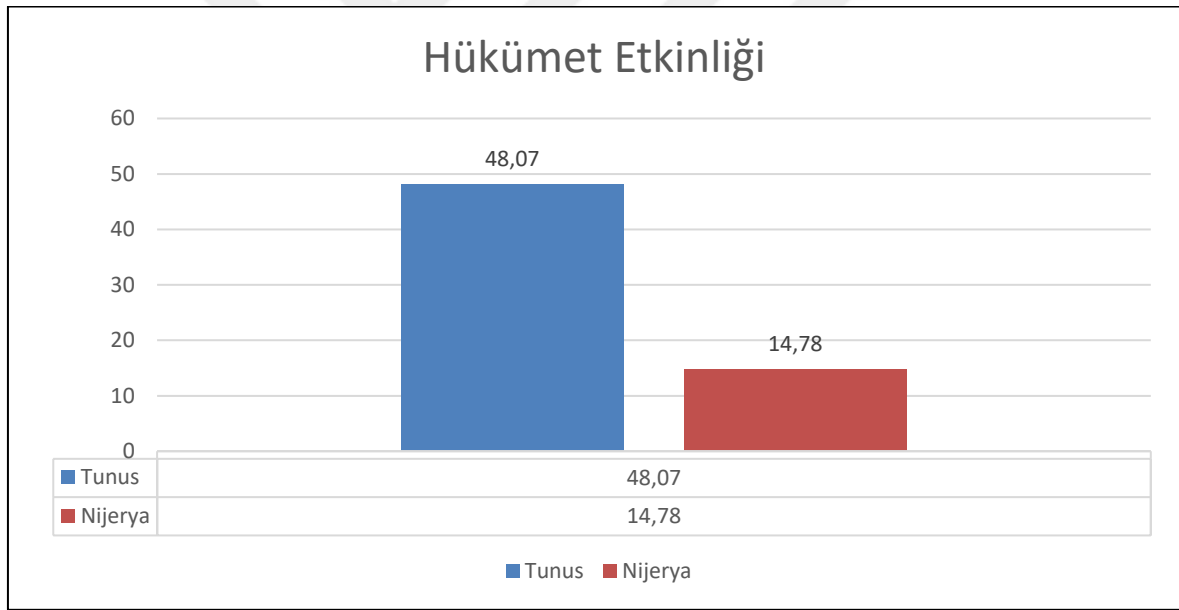
İki ülke söz konusunda yani hem Nijerya’da hem de Tunus’ta şiddet ve çatışma zaman zaman ortaya çıkan ortamlardandır. Siyasi istikrar da geliş ülkeler gibi mükemmel bir durumunda değillerdir. Son yıllarında Nijerya’da birçok eyaletinde çoban-çiftçi çatışmalarında görülmektedir. Nijerya’daki Anadolu’nun muhabirin analize göre “son üç yılda yaşanan çatışmalarda can kayıplarının artması uluslararası camianın ilgisini bu ülkeye çekiyor. Son üç yılda çobanlarla çiftçiler arasında otlak sorunu nedeniyle yaşanan çatışmalarda 3 bin 641 kişinin hayatını kaybetmesi ülkedeki durumun vahametini gözler önüne seriyor. Boko Haram terör örgütünün saldırılarına çoban-çiftçi çatışmalarındaki ölüm oranları da eklenince, Nijerya, Irak, Afganistan ve Suriye ile birlikte çatışmalarda en fazla can kaybının yaşandığı ülkeler arasında yer almış durumda (Kavak, 2019).” Bunu çok ciddi bir güvenli sıkıntı ve de hem ülkenin ekonomisi ve siyasi yansıtacak bir ‘saran kanserdir.’

Şekil 2.2. 2015-2018 yılları arasında Dünya Bankasının yönetim göstergelerine göre Nijerya ve Tunus arasında politik istikrar ve şiddetsizlik boyutu düzeyinin karşılaştırma ortalaması

Üçüncü olan iyi yönetim göstergesi ise “Hükümetin Etkinliğidir”. Genelde devletteki adamların etkili ve verimli hizmet sağlaması için ortaya çıkan bir olgudur. Başka bir açıklamayla devletin düzenleyici ve denetleyici rolünde artış olarak ifade edilen bu olgu,

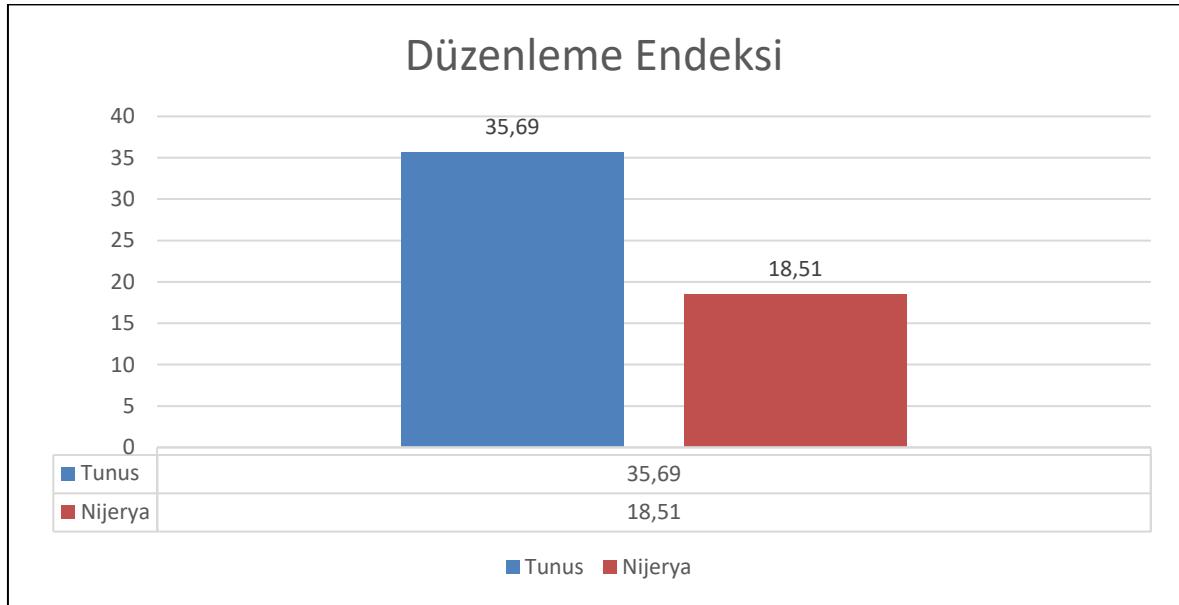
vatandaşlara, çevre kalitesine, tüketiciyi korunmaya, eğitime, sağlığa ve benzeri sosyal hedeflere yönelik artan beklentileri ve hassasiyetleri yansıtmaktadır (Karaosmanğlu, 2006). Nijerya'nın iç-sosyal dinamikleri pekiyi değildir, bunun temel nedeni liderlik problemlerinden ve yolsuzluktan kaynaklanmaktadır. Ülkedeki bilim adamları ayrıca ülkenin eğitim, sosyal, tarım, iletişim ve ulaşım sistemlerinin küresel standartlarda olmadığını açıklamışlardır. Kötü, düzensiz ve yetersiz su ve sağlık kaynağı olan Nijeryalı liderlerin çoğu yurtdışındaki hastanelerde tedavi görmeyi tercih etmektedirler (Adegbami, 2016: 151). Hükümet etkinliği boyutunca, Tunus'un durumuna bakacak olursak Nijerya'dan biraz daha iyi olmasına rağmen ülkede büyük su sıkıntısı yaşanmaktadır. Birkaç bölgede su bulunsa da temiz değildir (Venusti, 2016). Sosyal olanakları açısından, Tunus Nijerya'dan daha iyi olmasına rağmen yeterli standartlarda değildir. Sonuç olarak iki ülkede de altyapı eksikliği vardır.

Şekil 2.3. 2015-2018 yılları arasında Dünya Bankasının yönetim göstergelerine göre Nijerya ve Tunus arasında hükümet etkinliği boyutu düzeyinin karşılaştırma ortalaması

Dördüncü iyi yönetim endeksi olan “Düzenleme Etkisi” ülkedeki yöneticilerin hükümeti düzgün bir şekilde kontrol etmesini ve ülkedeki ekonomi sektörlerinin geliştirilmesini amaçlayan iyi politikaların oluşturulması ve uygulamasını kapsamaktadır. Nijerya’ya bakılacak olursa bu boyutun pekiyi olmadığını görebiliriz çünkü ülkede oluşturulan politikalar gözetimsiz, denetimsiz, takip edilmemiş ve değerlendirmelerden uzak olarak görülmektedir. Dolayısıyla programın etkinlik ve şeffaflık eksikliği içinde

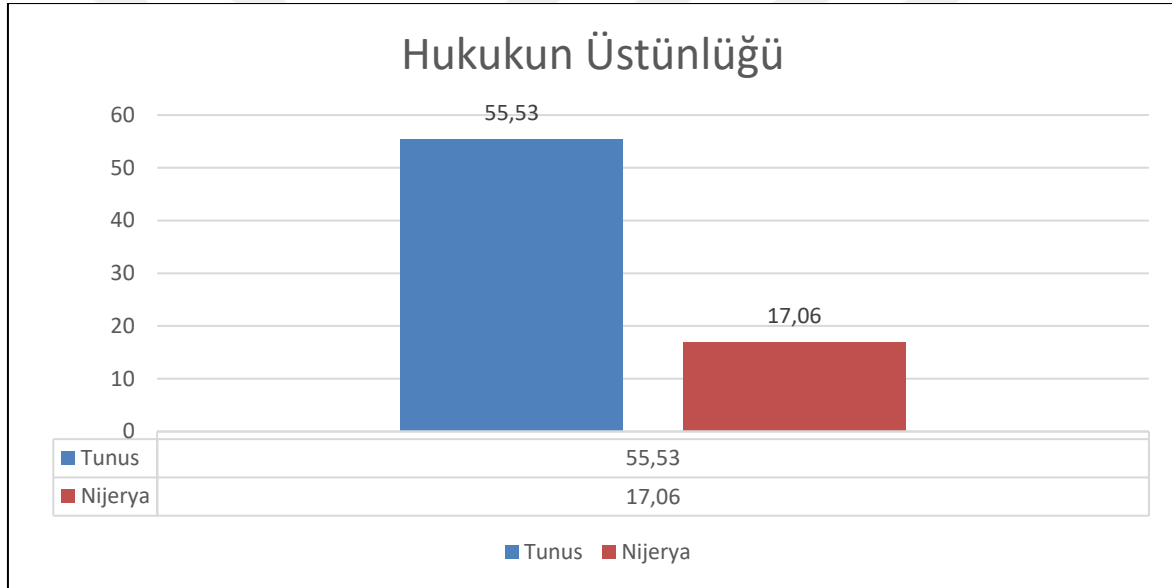
yürütüldüğünü söyleyebiliriz. Ülkede, mevcut durumu düzenleyici kurumların arasındaki koordinasyon eksikliği yeni düzenleyici inisiyatifin başarısına büyük engel teşkil etmektedir (Abdulmalik ve Ahmad, 2016:56). Tunus'ta ise devrimden sonra ülkenin kuruluşlarının şeffaflık içerisinde çalışması için önemli tedbirler alınmıştır. Devrimden sonra geçen 5 yıl boyunca sürekli demokrasi alanında ilerlemeye başlanmıştır hatta 2016 raporunda Arap ülkeleri arasında birinci sırada olduğu belirtilmiştir (TimeTurk, 2016). Buna rağmen ülkede bazı alanlarda eksiklik vardır.

Şekil 2.4. 2015-2018 yılları arasında Dünya Bankasının yönetim göstergelerine göre Nijerya ve Tunus arasında düzenleme endeksi boyutu düzeyinin karşılaştırma ortalaması

Hukukun Üstünlüğüne gelindiğinde ülkedeki yöneticilerin hükümeti anayasaya göre yönetmesi ve düzenli olarak kontrol etmesini ifade eder. Hukukun üstünlüğünün incelenmesi için Dünya Adalet Projesinin (WJP) belirlediği 8 kriter vardır ve bunlara göre incelenmektedir. Bunlar: hükümetin yetkilerinin üzerinde kısıtlamanın olabilmesi, yolsuzluğun önlenmesi, düzen ve güvenlik, hükümet şeffaflığı, temel haklar, adil hukuk, cezai adalet ve idari yaptırımlardan oluşmaktadır (Durmaz, 2018). Genel anlamda hukukun üstünlüğü ülkedeki yöneticilerin kanunlara tabi olup olmadıklarını, yolsuzluğun önlenmesi için tedbirler alınıp alınmadığını, bilgi edinme talebini, hükümetin doğru bir şekilde cevap verip vermediğini, ülkede hukukun üstünlüğüne dayanarak en temel insan haklarına saygılı olup olunmadığını, güvenlik ve düzen üzerinde kişilerin ve mülklerin korunup korunmadığı ölçülmektedir.

Ayrıca, yasal düzenlemelerin adil ve etkili bir şekilde uygulanıp uygulanmadığını, insanların mağduriyetlerini adalet sistemi vasıtasıyla etkili bir şekilde çözüp çözemediklerini, dahası, medeni hukuk sisteminin erişilebilirliğini, ayrımcılığın, yolsuzluğun ve kamu görevlilerinin usulsüz uygulamalarının olup olmadığını ve mahkemelerin usulsüz gecikmeler olmadan yürütülüp yürütülmediğini ölçmekte önemli noktalardandır (Durmaz, 2018). Tüm bu verilere baktığımızda Nijerya ve Tunus'un performansının iyi olduğunu söylemek zor olur. Çünkü Nijerya'da hukukun üstünlüğü durumu Dünya Adalet Projesinin (*World Justice Project (WJP)* 2020'de yayımlanan raporuna göre 128 ülke arasında 1 üzerinde 0.43 puan ile 108. sırada yer almıştır. Tunus ise 128 ülke arasında bir üzerinde 0.54 puan ile 56. sırada yer almıştır (WJP, 2020).

Şekil 2.5. 2015-2018 yılları arasında Dünya Bankasının yönetim göstergelerine göre Nijerya ve Tunus arasında hukukun üstünlüğü boyutu düzeyinin karşılaştırma ortalaması

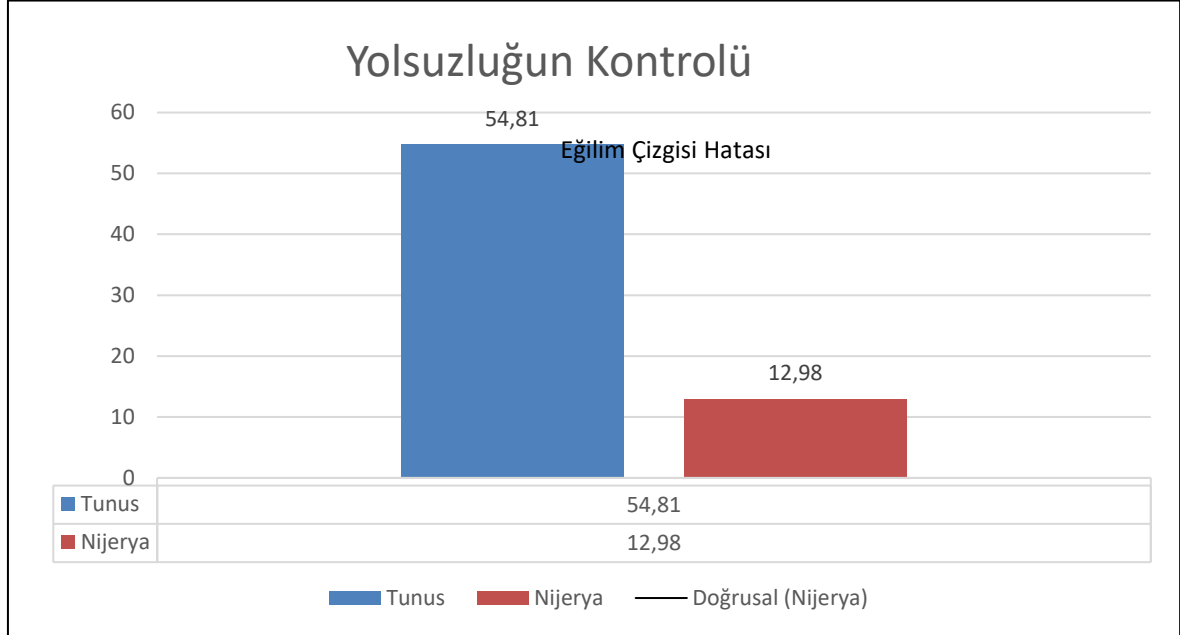
Dünya Bankasının 6 adet iyi yönetim göstergelerinden en sonuncu ve altıncısı olan Yolsuzluğun Kontrolüdür. İlk olarak yolsuzluk hem maddi hem manevi olabilir. Genelde yolsuzluk, nakit ödemeler, siyasi ve diğer bağışlar, komisyon, sosyal haklar, hediye, ağırlama ve diğer menfaatler olarak yapılmaktadır. Yolsuzluğun tanımlanmasında; bulunan konum nedeniyle sahip olunan yetkinin doğrudan veya dolaylı olarak bir nevi kazanç sağlama amacıyla kötüye kullanılmasıdır (NetAcad, 2018). Yolsuzluğa en yakın ve benzer bir diğer kavram ise rüşvettir, iki kavramın birbirinden farklı olmasına rağmen bilim adamları tarafından sıkça yan yana kullanılmışlardır. İkisi de devletin yetkinleri sayesinde

yapılan kötü davranışlardır. Rüşvetin açıklamasında, Nijerya'nın Cisco Ağ Akademisi (*Cisco Networking Academy* (NetCad) web sitesinde: "Rüşvet bir kişinin, görevinin ifası ile ilgili bir işi yapması, yaptırması, yapmaması, hızlandırması, yavaşlatması amacıyla doğrudan veya aracılar vasıtasıyla, menfaat temin, teklif veya vaat edilmesi; talep veya kabul edilmesi; bunlara aracılık edilmesi gibi yollarla görevinin gereklerine aykırı davranması için bir başka kişiyle vardığı anlaşma çerçevesinde kendisine veya bunu talep eden tarafa veya bu ilişki dolayısıyla bir başkasına çıkar sağlamasıdır." olarak tanımlamıştır.

Hem Nijerya hem de Tunus'ta yolsuzluk ve rüşvetin aşırı düzeyde olduğunu görmekteyiz. 2018 Ağustos ayında Tunus Başbakanı Yusuf el-Şahit, Enerji Bakanını ve 4 üst düzey bakanlık yetkilisini yolsuzluk şüphesi nedeniyle görevden aldı (Avsat, 2018). Yusuf'un yönetimi yolsuzlukla mücadele etmesine rağmen bazı analiz eden kişiler kamuoyunun desteğini güçlendirmek amacıyla yapıldığını söylemektedir, böylelikle yolsuzluğun ortadan kaldırılmasının veya azaltılmasının gayriciddi bir durum olduğu belirtilmektedir. Bir siyaset uzmanı olan Sugayyar Şamih Tunus'taki yolsuzlukla mücadelesini şöyle özetlemiştir: "Tunus'ta gümrüklerde, madencilik sektöründe, kamu ihaleleri olarak bilinen idarede ve son olarak "siyasi yolsuzluk" şeklinde tanımladığı 4 temel alanda yolsuzluk yaygındır ve de son dönemdeki gözaltılarının kaçakçılık alanında bilinen birkaç isim üzerinde yoğunlaştığını ve ayrıca diğer alanlardaki yolsuzluklara dair hiçbir adım atılmamaktadır" (Yıldız, 2017).

Sonuç olarak Tunus'ta yolsuzlukla mücadelede bazı tedbirler alınsa da halen yapacak çok fazla şey olduğunu belirtilmiştir. Nijerya'ya bakıldığında yolsuzluk söz konusu olduğunda durumların Tunus'tan daha kötü olduğunu ifade edebiliriz. Çünkü Nijerya'nın temel ve en önemli problemlerden biri rüşvet ve yolsuzluktur. Nijerya'nın mevcut devlet başkanı yolsuzluklarla başa çıkmak için OHAL ilan etti. Daha önceki açıklamasında ise şu şekilde ifade etti: "eğer Nijerya yolsuzlukları yok etmezse yolsuzluklar er ya da geç Nijerya'yı yok edecek." Böylesine önemli bir adım atmasına rağmen ülkenin her köşesinde yolsuzlukların bulunduğu görülüyordu. Ülkedeki devlet dışı kurumların ve sivil toplum örgütlerinin yolsuzlukla mücadelede önemli bir etken olduğunu ifade eden Muhammadu Buhari, "Maalesef yolsuzluk her yerde. Hükümetin her seviyesinde ve toplumun her katmanında." değerlendirmesinde bulundu. Şüphesiz ki Nijerya İstatistik Bürosunun 2017 verilerine göre, ülkede polislerin yüzde 46,4'ü, savcılarının yüzde 33'ü, hâkimlerin ise yüzde 31,5'i rüşvet alıyor (Timetürk, 2018). Bu açıklama iki ülkede de yolsuzluk ve rüşvetin yok

edilebilmesi için en azından kontrol altına alınması için hem ilgili vatandaşların, devlet kurumlarının, hem de devlet dışı kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının ciddi bir tedbir alması için uyarı niteliğindeydi.

Şekil 2.6. 2015-2018 yılları arasında Dünya Bankasının yönetim göstergelerine göre Nijerya ve Tunus arasında yolsuzluğun kontrolü boyutu düzeyinin karşılaştırma ortalaması

Görüldüğü gibi iki ülkenin de iyi yönetim düzeyi pekiyi durumda değildir. Tunus'un durumunun Nijerya'ninkine göre daha iyi olması mükemmel olduğu anlamına gelmemektedir. Demek ki iki ülkede de iyi yönetim sağlanması için ya da düzeyinin yükseltilebilmesi için ciddi ve verimli tedbirler alınmalıdır. Bu tedbir sadece hükümetin elinde bırakılmamalıdır. Devlet dışı kurumlar ve sivil toplum kuruluşları iki ülkede de iyi yönetimin düzeyini yükseltebilmek için müdahale etmelidir. Bu tezin konusunda, iki ülkenin de iyi yönetiminin temel sorunlarını gözlemledikten sonra STK'ların müdahaleye devam edeceklerini bilmek önemli bir noktadır.

3. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

3.1. STK'ların Kavramsal Çerçevesi ve Tanımı

Üçüncü sektör olarak bilinen Sivil Toplum önemli bir tarihçeye sahiptir. Antik Yunan'dan günümüze dek Platon'dan Aristoteles'e, Locke'ten Rousseau'ya, Hobbes'tan Tocqueville'e, Marx'tan, Paine'e ve Gramsci'ye kadar pek çok düşünürün sivil toplum kavramı üzerine çalıştıkları bilinmektedir (Taşkıran, 2015: 17). Bu çalışmada sivil toplumun tarihçesini ortaya koyabilmek için beş evreye ayırabiliriz. Bunlar Antik, Orta, Aydınlanma, Modern ve Post-Modern Çağlar evreleridir.

Antik Çağ evresinde sivil toplumun en temel özellikleri sivil toplum ve devletin özdeş olarak kullanılması dolayısıyla devlet-sivil toplum arasında ayrımın yapılmamış olmasıdır. Bu dönemde 'sivil toplum olgusu' bir dönem olarak değerlendirilebilir. Bu evrende sivil toplum kavramının gelişiminden bahsedildiğinde; Sokrat, Platon, Aristoteles ve Çiçero'nun çalışmaları gündeme gelmektedir (Taşkıran, 2015). Bu klasik dönemde, sivil toplum kavramı iyi toplumla eşanlamlı olarak kullanılmış ve devletten ayırt edilemez olarak görülmüştür. Örneğin, Sokrat öğretilerinde toplum içerisindeki anlaşmazlıkların 'diyalektik' yani gerçeği ortaya çıkarmak için gerçekleştiren rasyonel diyaloglar kurulması yolu ile çözüme kavuşturulması gerektiğini söylemekteydi (Gündüz, 2015: 73). Sokrat için en önemli şey (polis) kenttir, bunun için toplumda her hangi bir anlaşmazlığın uzlaşma yoluyla çözülmesi tavsiyesinde bulunmuştur. İnsanların bir problemi çözebilmek için bir araya geldikleri zaman bir grup oluşturmalarını ifade eder. Platon'da da sivil toplumu düşüncesi vardır, O'na göre adil bir toplum, insanların kendilerini ortak iyiliklere adanmış, bilgelik, cesaret, ılımlılık ve adaletin sivil erdemlerini uyguladığı ve en uygun oldukları mesleki rolü gerçekleştirdikleri toplumdur. Platon'un ifade ettiği 'ortak iyilik' kentteki halkın ortak bir şekilde birbirine iyilik yapmasını işaret eder, yani onun bütün felsefesi adeta şöyle söylemek ister gibidir: İyi insandan ancak iyi bir siyasal örgütlemenin varlık koşulu altında söz edilebilir; iyi ahlakı koşullayan şey, iyi bir toplumdan başka bir şey değildir (Ağaoğulları, 2016: 92). Platon'un sivil toplum felsefesi şöyle özetlenebilir: İyi bir toplumun inşası gerekir, bunu bilgelik ve iyi insanlar yapar. Aristoteles ise, onun ideal yönetim biçimi olarak sunduğu ve "Politie" dediği yasalarla belirlenmiş kurullar sistemi içinde özgür yurttaşların toplumu olan siyasal toplum aynı zamanda sivil toplumun kendisidir (Akbal, 2017: 16).

Böylelikle Aristo, “politik düzen”, “topluluk”, “kamusal alan” gibi kavramları tekdüze kullanarak sivil toplum kavramıyla, polis (devlet) sınırları içinde yaşayan insan toplulukları ve onların iyilik hallerini ifade etmiştir. Aristoteles bu kavram ile hem insanların kendi aralarında yaptıkları sözleşmelerle bir araya gelmelerini, hem de özgür ve aralarında eşit ilişkilerin söz konusu olduğu insanların bir arada yaşamlarını anlatmaktaydı (Özcan, 2015). Aristoteles’in sivil toplum algısı “koinonia” kavramı Antik Yunan’da; birlikte yaşam, dayanışma, ortaklık gibi kavramlara dayanarak birey/grup polis/devletle bir parçası olur ve dışarıda bırakmaz dolayısıyla toplum-devlet ayrımı yapmaması gerekmektedir. Sivil toplumun bir diğer olgusu, Çiçero tarafından ortaya atılan Romana ait ‘societas civilis’tir’. Klasik dönemdeki siyasi söylem insanlar arasında barış ve düzeni teminat altına almak üzere ‘iyi bir toplum’ fikrine önem vermektedir (Gündüz, 2015).

Sivil toplumun ikinci evresi Orta Çağdır, feodalite sosyal-ekonomik düşüncesi yaygın olan bu dönemde sivil toplum-devlet arasında ayrımın kesinlikle var olmadığını söyleyebiliriz. Bu dönemde sivil toplumu bir başka şekillendirilen araçlar, din adamları ve kiliselerdir. Bu doğrultuda sivil toplum kavramı, burjuva sınıfının oluşumuyla ve bu sınıfın dünyevi\seküler öğretileriyle kavramı yeniden yapılandırmasıyla birlikte adeta el değiştirmiş ve o dönemde iktidarı dizginleyen bir güç olarak var olmuştur (Gündüz, 2015). Bu dönemde sivil toplumun değişiminin temel nedenleri burjuvazinin sosyal ve ekonomik alanda etkinliğini artırmasıdır.

Aydınlanma çağı sivil toplumun bugünkü anlamına erişmesindeki bir evrimdir. Bu dönemin düşünürleri, "Kalıtım hangi meşruiyeti kazandırır?", "Hükümetler neden kurulur?", "Neden bazı insanlar diğerlerinden daha fazla temel haklara sahip olmalı?" gibi sorular ortaya konmuştur. Bu sorular insan zihninin doğası, siyasi ve ahlaki otoritenin kaynakları, mülkiyetçiliğin nedenleri ve mülkiyetçiliğin ötesine nasıl geçileceği hakkında bazı varsayımlar yapmaya yönelttiler. Aydınlanma düşünürleri, insan aklının doğal iyiliğine inanırlardı. Otuz Yıl Savaşının zulmünden güçlü bir şekilde etkilenen dönemin siyasi filozofları, sosyal ilişkilerin doğal hukuk koşullarından farklı bir şekilde düzenlenmesi gerektiğini savunuyorlardı. Bazı girişimleri, insan doğasına uygun olarak var olan sosyal ilişkilere itiraz eden sosyal sözleşme teorisinin ortaya çıkmasına yol açtı. 17. yüzyılda Hobbes sivil toplumu “devletin altında yaşayan barış içindeki toplum” şeklinde tanımlamıştır. 17. yüzyılın en önemli düşünürü ve siyaset felsefecisi Hobbes sivil toplum kavramının “toplumsal sözleşme” ekseninde ele alınmasını sağlayan öncü sivil toplum

kuramcılarındandır. Hobbes, “toplumsal sözleşme” teorisiyle sivil toplum-devlet ilişkisini ortaya koysa da sivil toplum ile siyasal toplum ayrımını net bir biçimde vurgulamaz (Özcan, 2015). İlk kez Locke tarafından 1690’da kullanılan sivil toplum kavramı, Tocqueville’in demokrasi çözümlerine kadar gündemde kalmıştır. John Locke’a göre sivil toplumun temel yasası doğa durumundan uygar toplum durumuna geçmesidir. İnsanlar toplum sözleşmesiyle cezalandırma ve yargılama hakkını; siyasal toplum sözleşmesiyle cezalandırma ve yargılama hakkını siyasal topluma devrederek doğal/ilkel toplumdan uygar toplum/sivil toplum aşamasına geçmişlerdir (Akbal, 2017: 22). Sivil toplumun aydınlanma döneminde bir diğer düşünür de Jean Jacques Rousseau’dur. Hobbes’dan farklı bir şekilde toplum analizi eden Rousseau eskisi gibi özgür, engellemeyen bir toplumun olmasını savunmuştur. Toplumda herkesin eşit ve özgür olmasının, herkesin kendi adına karar verebilmesiyle mümkün olduğunu savunmuştur Rousseau. Dolayısıyla öne sürdüğü sözleşme, insanların egemenliğini sağladığı sürece özgür bir niteliğe sahip olacak bir toplumu öne sürmüştür (Geçgin, 2012).

Aydınlanma sonrasında modern kapitalist devletin oluşum, sivil toplumun devletten ayrıldığı bir evredir. Bu süreçte, 18. yüzyılda sivil toplum kavramı dinin karşısına dini otoritelerle sivil halkı ayırmak amacıyla yerleştirilmiştir (Sayarı, 2016: 178). Bunu sivil toplumun ortaya çıkmasının başlangıç noktası olarak değerlendirebiliriz. G. W. F. Hegel sivil toplumun anlamını tamamen değiştirdi ve modern ulus devlet kurumlarının aksine politik olmayan bir toplum biçimi olarak modern bir liberal anlayışa yol açtı. Sivil toplumu devlet dışı alan olarak vurgulayan ilk siyaset felsefecisi olan Hegel’in sivil topluma verdiği mana diğer sivil toplum anlayışlarından çok daha farklı ve kendine özgüdür (Özcan, 2015). Hegel’e göre sivil toplum ne devlet ne başka bir şeye bağımlıdır, kendi ayakları üzerinde duran bir kurumdur. Sivil toplum ile devlet arasındaki ayrımı, ilk defa 1821 yılında yazdığı “Hukuk Felsefesi” adlı eserinde Hegel yapmıştır. Hegel’de sivil toplum, ailenin diyalektik bir gelişmeyle devlete varmasında aracı bir basamak olarak gelişmektedir. Hegel’de sivil toplum ne özgürlüklerin teminatıdır ne de bir sözleşmeyle gelişmiştir. Sivil toplum, Hegel’de devlete bağımlı olmayan farklı birey, grup, kurum ve kuruluşların bir mozaikini oluşturmaktadır (Polat, 2013). Hegel’in sivil topluma diğer bir bakış açısı ‘ihtiyaç ettiği’dir. Ona göre sivil toplum, bireysel ihtiyaçları karşılayan ve bireysel hakları koruyan bir ağıdır.

Bu dönemin sivil toplum-devlet ayrılığının diğer kolunu ise Tocqueville oluşturmaktaydı. Ona göre devletten bağımsız, çoğulcu ve örgütlü bir sivil toplum,

demokrasinin olmazsa olmaz koşuludur. Alexis De Tocqueville bir taraftan demokrasi, özgürlük, eşitlik kavramları ışığında sivil toplumun gerekliliğini, faydalarını anlatırken, diğer taraftan sivil toplum kavramını kendi düşüncesi çerçevesinde şekillendirmeye çalışmıştır (Tumay & Okatan, 2015: 322). Tocqueville'nin sivil toplumun düşüncesi başka bir bakış ile diğer kurumlardan siyasal partiler, devlet ve yerel yönetimler gibi ayrı bir örgütlenme olarak görülmüştür.

Sivil toplumun bir diğer düşünürü Karl Marx'tır. Hegel'in Hukuk Felsefesini eleştirerek devlet-toplum ikiliğinin doğrudan toplumsal ilişkilere bağlı olmasına inanır (Yetiş, 2010: 40) Marx, sivil toplumu ve maddi özellikler arasındaki ilişkilerle ilişkilendirmeye başlar. Marx, maddi ilişkilerin veya ekonomik ilişkilerin siyasi toplumda önemli bir rol oynadığına inanır. Aileler ve sivil toplum kendilerini bir devlete dönüştürür ve bunlar değişen sürecin orijinal gücüdür (Wen, 2015: 70). Marx, sivil toplum tartışmalarını ekonomik kalkınma perspektifinde sunmaktadır. Marx, sivil toplumun gelişiminin, sınıf çıkarlarına yönelik bireysel çıkarların gelişimi için aynı süreç olduğunu savunuyor. Toplumdaki her sınıf kendi çıkarlarına ulaşabilmek amacıyla siyasal toplum ya sivil topluma katılmaktadır. Dolayısıyla sivil toplum, tüm insanların özel çıkarlarının, özellikle de özel maddi çıkarların toplamıdır. Marx, sivil toplum ile siyasi toplum arasındaki mantıksal ayrımın, onların gerçek dünyadaki bölünmeleri anlamına gelmediğini açıklıyor. Marx'ın, Hegel'in devlet-sivil toplum ayrımını reddetmesinin temel nedenleri şudur. Marx'a göre toplumda sivil toplum üyesi ve siyasi toplum üyesi aynı kişidir, sivil toplum politik toplumun temelidir. Tıpkı Marx'ın iddia ettiği gibi, antik çağların doğal temeli köleliktir, modern toplumunda ise doğal temeli sivil toplum ve içinde yaşayan insanlardır (Wen, 2015: 70). Bir diğer sebebi de ulus devletin, sivil toplum tarafından belirlenmesidir. Sivil toplum, politik toplumun itici gücüdür ve sivil toplumun gelişmesiyle, bir tür siyasi toplum haline gelecek ve sonunda başka bir sivil toplum türüne dönüşmeye devam edecektir.

Gramsci'nin sivil toplum üzerine düşüncesine bakılacak olursak Marx'nın yoluna devam ettiği söylenebilir ancak Antonio Gramsci, Marx'ın aksine sivil toplumu alt yapısal bir alan değil, üst yapısal bir kurum olarak ele alır. Gramsci'ye göre, sivil toplum bir sosyal grubun bütün toplum üzerinde yürüttüğü kültürel hegemonyasıdır. Hegemonyanın sadece üretim alanında değil, hem kültürel hem de siyasal alanları vardır (Aydede, 2011). Dolayısıyla Gramsci siyasal toplum ve sivil toplum arasında bir organik bağ var olduğuna inanmaktadır. Gramsci, sivil toplum konusunda Hegel ve Marx'ın arasında durmuştur,

dolaysıyla ona göre sivil toplum ile siyasal toplumun birbirine karıştırılmasının devleti putlaştıracağını iddia ederek devleti bir zorba gibi görmemek gerektiğini, devletin bir ikna edici yönünün de olduğunu kabul etmektedir. Sivil toplumu sadece ekonomik ilişkiler ağı olarak görmeyen Gramsci, sivil toplumun, devletin ideolojik ve kültürel hegemonya alanında olduğunu ileri sürer (Kazkondur & Aydılek, 2015). Bunun için Gramsci'nin sivil toplum ve siyasal toplum düşüncesi barıştıran bir yaklaşımdır ve sivil toplum devletin bir parçası olarak görülmektedir.

Post-Modern Çağda Sivil Toplum kavramı reel sosyalizmin çöküşüyle küreselleşme ve neo-liberal politikaları ortaya çıkmasından sonra siyaset alanında ilk kez siyasi toplum yerine sivil toplum kavramının dile getirildiği görülür. Doğu Avrupa'da Sovyet tipi siyasal sistemleri demokratikleştirme kampanyalarında yeniden ortaya çıkmış, 1970'lere kadar görülen uzun sessizliğin ardından tekrar önem kazanmıştır (Tamer, 2010: 90). 1990'lara geldiğinde bugün bilinen anlamıyla STK ve Yeni Sosyal Hareketlerin küresel ölçekte ortaya çıkışına tanık olunur. Öyle ki, sivil toplum artık 'alternatif bir toplum ve dünya düzeni' inşa etme hedefi ekseninde yapılandırılan üçüncü sektör olarak adlandırılır hale gelmiştir (Gündüz, 2015: 78).

Sivil toplumla ilgili tartışmaların yeniden gündeme gelmesinde Doğu Bloğundaki rejimlerin çökmesinin ardından başlayan yeni siyasal arayışların belirgin bir rolü bulunduğuy açıktır. Ayrıca sivil toplum kavramı devlet karşıtı görüntüsü ise özellikle 1980'lerde ağırlık kazanmış ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Doğu ve Orta Avrupa'da demokratikleşmeyle ilişkilendirilmiştir (Sayarı, 2014). Günümüzde STK'ların çok etkili ve önemli olduğu ifade edebilir- hem demokrasinin hem de ekonominin geliştirilmesi ve büyütülmesi konusunda STK'ların katkıları yadsınamaz bir gerçektir. Toplumun her köşesindeki problemlerin ortadan kaldırılması için bazı sivil toplum kuruluşlarının ilgili problemler üzerinde çalıştığını görmekteyiz. Günümüzde STK'lar çok yaygın hale geldiği için genişleme ve gelişme başlamıştır. 1990'lardan sonra sivil toplum kavramına ilişkin farklı adlandırmalar ortaya çıkmıştır. Örneğin devlet-dışı örgütler (NGO) ve devlet güdümündeki devlet-dışı örgütler (Governmental Organized Non-Governmental Organisation, GONGO). STK'ların fiziksel özelliklerine bakacak olursak, bu özelliklerden en fazla üç nokta üzerinde durulur: Toplumun genel iyiliğine yönelik ahlaki bir tarafı vardır, kamusal alanı oluşturur ve devletten ayrıdır. Siyaset bilimci Larry Diamond'a göre sivil toplum, örgütlü sosyal hayatın bir alanıdır. Bu alan, açık, gönüllü, kendi masraflarını finanse

eden, devletten özerk ve yasal bir düzenleme ya da üzerinde anlaşılmış bir kurallar bütünüyle birbirine bağlanmıştır (Diamond, 2004).

Sivil toplum, devletin gücünün yetmediği konularda araştırma, tesis ve hizmet sağlayarak devlet işlerindeki açığı kapatmakla görevli kâr amacı gütmeyen kurumlardır. STK, topluma yararlı bir hizmet geliştirmek için kurulmuş yasal topluluklardır ve herkese yardım etmek için kurulmuşlardır. Bu nedenle STK'lar kendi içlerinde iyi yönetim esaslarını ilke edinmekte ve uygulamaktadırlar. STK'nın ne ifade ettiğine, nasıl tanımlandığına bakacak olursak N. Barry'a göre "sivil toplum kendi haline bırakılmış bir toplumdur." Başka bir bilim adamı olan S. Davies zorlanmamış kolektif eylem (davranış) alanına işaret eder. Bu davranış bir taraftan bireysel eyleme (davranışa) diğer taraftan devlette zıttır, yani bireysel değil kolektif, zorlamaya değil gönüllülüğe dayanan eylemler-davranışlar alanına tekabül eder. Bu durumda, sivil toplum birey ile devlet arasında kalan alanı kapsar. Dernekler, vakıflar, firmalar ve tüm informal ve fiilen var olan sosyal kuruluşlar sivil topluma dâhildir (Yayla, 2016: 228).

3.2. Sivil Toplum Kuruluşları Türleri

STK'larının birçok türü vardır. Bunlardan dernekler, vakıflar, sendikalar, odalar, borsa ve kooperatifler en önemlileridir. STK'ların tek çatı altında olduklarını söylemek doğru değildir çünkü STK'lar en az beş çatı altında işlerini yürütmektedir. Bunlar aşağıda verdiğim örnekler gibidir.

STK'nın türlerinden biri dernektir. Derneklerin genel anlamı, kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek için bir araya gelen kimselerin meydana getirdiği topluluklardır (Akbal, 2017:131). Derneklerin de çeşitleri olduğunu görülmektedir. Derneklerin türlerinden bazıları şunlardır: tarım dernekleri, sosyal yardım dernekleri, sportif dernekler, esnaf dernekleri, serbest meslek dernekleri, din dernekleri, kültür dernekleri, ticari dernekler ve bilimsel dernekler.

Nijerya'daki bazı aktif dernekler: Nijerya Ticaret Dernekleri (*Nigeria Trade Associations- NTA*), Nijerya Ulusal Muhasebeciler Derneği (*Association of National Accountants of Nigeria-ANAN*), Nijerya Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü (*Institute of Chartered Accountants Of Nigeria-ICAN*), Nijerya Üreticileri Derneği (*Manufacturer's*

Association of Nigeria-MAN), Nijerya Tıp ve Diş Danışmanları Derneği (*Medical and Dental Consultants' Association of Nigeria-MDCAN*), Nijerya Bilgi Teknolojileri Derneği (*Information Technology Association of Nigeria-ITAN*), Nijerya Barosu Derneği (*Nigeria Bar Association-NBA*) Nijerya Sigortacılar Derneği (*Nigeria Insurers Association-NIA*), Nijerya Tıp Derneği (*Nigerian Medical Association-NMA*), Boru Hattı Uzmanları Nijerya Derneği (*Pipeline Professionals' Association of Nigeria-PLAN*) ve Nijerya Fen Öğretmenleri Derneği (*Science Teachers Association of Nigeria-STAN*).

Tunus'taki etkin derneklerden bazıları: Tunus Barosu Derneği (*Tunisia Bar Associations*), Amerikan Tunus Derneği (*American Tunisian Association -ATA*), Tunus Sanayi, Ticaret ve El Sanatları Derneği (*The Tunisian Association of Industry, Trade, and Handicrafts-UTICA*), Tunus Kadın Yargıçlar Derneği (*The Tunisian Association of Women Judges*), Tunus Demokratik Kadınlar Birliği (*Tunisian Association of the Democratic Women-ATFD*), Tunus Üreme Sağlığı Derneği (*Association Tunisienne de la Santé de la Reproduction -ATSR*) Tunus - İş Birlikleri ve Kurumları (*Tunisia - Business Associations and Corporations*), Tunus'ta Su Kullanıcıları Dernekleri (*Water Users Associations in Tunisia -WUAs*) ve Devrim Sonrası Tunus Feminist Derneği (*Feminist Association in Post-Revolution Tunisia*).

Vakıflar; yardımlaşma ve dayanışma amacıyla kurulan bu STK'ların özelliklerinden biri tüzel kişiliğe sahip olması ve kâr amacı gütmemesidir. Vakıf, genel anlamda bir hizmet ve yarar sağlamak amacıyla kişilerin kendi arzusu doğrultusunda bağışladıkları para ve mülklerle oluşan bir kuruluşu ifade eder.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre vakıf kavramının tanımı; bir topluluk veya bir kimse tarafından belirli bir amacın gerçekleştirilmesi için belli koşullar ve resmi yolla tahsis edilen mal ve para varlığı; çeşitli toplumsal alanlarda hizmet vermek, hayır işleri görmek üzere bir topluluk veya bir kimse tarafından bırakılan mülk ve paranın idare edildiği, ticari etkinlikleri dışında kurumlar vergisinden bağışık tutulan ve kar amacı gütmeyen tüzel kişilik şeklindedir (Bilbil, 2015: 58).

Vakıflar her hâlükârda hukuka uygun, sürekli ve belirli ve anlaşılabilir olmalıdır. Genelde, “sosyal hizmetler, eğitim ve öğretim hizmeti, sanat ve kültür hizmetleri, ulaştırma hizmeti, sağlık hizmeti, aş evi hizmetleri ve iktisadi hizmetleriyle topluma yarar ve fayda

sağlar (EmlakSözlüğü, 2005).” Dernek ve vakıf arasındaki farklılıkları belirtecek olursak vakıfların derneklerden daha kapsamlı olduğu görülmektedir. Açıkçası, Dernek ve vakıf arasındaki en büyük farklardan birisi, kuruluş aşaması sürecidir. Bir derneğin kuruluşu kısa bir süre alırken, vakfın kuruluşu daha uzun daha kapsamlı ve mali açıdan kuruluş sermayesi gerektirdiği için daha zor olduğu belirtilebilir. Ayrıca, dernek en az yedi kişi ile kurulan bir kişi topluluğu iken vakıf tek kişi ile kurulabilen mal toplulukları olarak tanımlanmaktadır. Vakıf, resmî senetle veya ölüme bağlı tasarrufla (vasiyetle) kurulabilir. Vasiyet ile dernek kurulması mümkün değildir (Beşik, 2020).

Nijerya’da görev yapan bazı önemli vakıflar: Afrika Güvenli Su Vakfı (*Africa Safe Water Foundation*), İyi Sağlığın Teşviki Vakfı (*Foundation for Promotion of Good Health*), İyi Yönetişim ve Sosyal Değişim Vakfı (*Foundation for Good Governanace and Social Chnage*), TY Danjuma Vakfı (*TY Danjuma Foundation*), Yerel ve Genel Tarımsal Kalkınma Vakfı (*Local & General Agricultural Development Foundation*), Tony Elumelu Vakfı (*Tony Elumelu Foundation*), Yoksullukla Mücadele Güven Vakfı (*Poverty Alleviation Trust Foundation*), Escxorl Eğitim ve Çocuk Bakım Vakfı (*Escxorl Education and Childcare Foundation*), Barış İçin Vakfı (*Foundation For Peace*), Kola Aluko Vakfı (*Kola Aluko Foundation*), Yeni Nijerya Vakfı (*New Nigeria Foundation*), Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik Vakfı (*Foundation of Taransparency and Accountability*), Liderlik ve Eğitim Gelişimi Vakfı (*Foundation for Leadership & Education Development*), Toplumsal Gelişim Vakfı (*Community Development Foundation*), Triola Aina Vakfı (*Triola Aina Foundation*) Rochas Vakfı (*Rochas Foundation*), Sharon Güllü Vakfı (*Rose of Sharon Foundation*), Safinatu Buhari Vakfı (*Safinatu Buhari Foundation*) ve Gençlik Güçlendirme Vakfı (*Youth Empowerment Foundation*) görülmektedir.

Tunus’taki bazı önemli vakıflar: Tunus Dürüstlük ve Demokrasi Seçimleri Birliği (*Association Tunisienne pour l’Intégrité et la Démocratie des Elections*), Kamel Lazaar Vakfı (*Kamel Lazaar Foundations*), Jasmine Vakfı (*The Jasmine Foundation*), Uluslararası Gençlik Vakfı (*International Youth Foundation*) ve Fair Wear Vakfı (*Fair Wear Foundation* (FWF)).

STK’nın çeşitlerinden biri olan “sendika” genelde işçilerin ya da işverenlerin ayrı ayrı olmak üzere iş, kazanç, toplumsal ve kültürel konular yönünden çıkarlarını korumak, yeni haklar sağlamak ve onları daha da geliştirmek amacıyla ve özgürlüklerini genişletmek için

kurdukları örgütler olarak tanımlanabilir (Taşkıran, 2015: 61). Başka bir anlamda “Sendika, çalışanların sosyal, ekonomik hak ve çıkarlarını korumak, sorunlarını çözme amacı ile kurulmuş ekonomik ögeler taşıyan, devlet, siyasi parti ve iktidar örgütlenmelerinden bağımsız örgütlerdir”. Sendikalar anlamında temel bir kavram “işçilerin çıkarlarının korunmasıdır ve önceleri sadece üyesi olan işçilerin hak ve menfaatlerini koruyarak geliştirmeye yönelik bir örgüt olarak kabul gören sendikalar, ilerleyen süreçte ve dönemsel olarak kamu politikalarına etki ederek, toplumsal yapıyı etkileme gücüne sahip kurumlara dönüşmüşlerdir (Yenihan & Ün, 2019). Demek ki sendikalar belli bir çalışan grubu için hizmet vermektedir, yani onların hizmetleri sınırlıdır. Ayrıca daima çalışan grupların çalışma koşullarının iyileştirilerek korunması için çalışanlar tarafından kurulmuş bir sürekliliği devam eden bir örgütdür.

Tarihsel açıdan sendikalar, 18. yüzyılda Sanayi Devrimi ile birlikte özellikle Fransa, İngiltere, Almanya gibi Avrupa ülkelerinde işçilerin insanlık dışı çalışma koşullarına tepki olarak ortaya çıkmıştır. Sendikaların ortaya çıkışının ve çalışanların sendikaya üye olmalarının nedenleri şöyle sıralanabilir: Ekonomi Nedenler, işçilerinin çalışma durumu ve sosyal faaliyetlerini sağlanıp ve iyileştirilmesi için bir araya gelip ve işverenin ahlaksız davranışlarına karşı ortak eylemde bulunmaktır. Bunun dışında işçiler, maaşlarının artırılması ve diğer çalışma koşullarının iyileştirilmesi için sendikaları önemli ve güçlü bir araç olarak kullanmaktadır (Özil, 2015).

Sendikaya üye olmanın başka bir nedeni Güvenlik Duygusudur. Çalışanlar kaza, yaralanma, hastalık, işsizlik ve diğer çeşitli tehlikelerden ve gelir güvensizliğinden yeterli koruma sağlamanın etkili bir yolu olduğuna inanmaları nedeniyle sendikalara katılmaktadırlar. Çalışanlar güvenli ortamda olmaları için ortaklık yaparak birbirine destek vermektedirler. Bu beraberlik coşkusu sebebiyle birkaç kişi bir araya gelip uygun bir sendika kurulması için adım atmaktadır. Sendikanın diğer bir önemi ise Ayrımcılığı önlemektir. Çalışanlar diğer meslektaşlar arasında eşit muamele için bir araya gelip sendika oluşturup ya da bir mevcut sendikaya üye olmaktadır. Çalışanlar ücret, çalışma, transfer, terfi vb. ile ilgili eşit muamele istemektedir. Bu sendikaya üye olarak gerçekleştirilmektedir ve böylelikle kayırmacılık ve ayrımcılığın en aza indirilmesi sağlanmaktadır. Aidiyet Duygusu da sendikaya katılmanın temel nedenlerinden biridir. Her çalışan diğer iş arkadaşlarının arasında bulunmak ve ortak bir fikir sahibi olmak istemektedir. Bunun için işçilerin çoğu bir araya gelip fikirlerini paylaşmaktadır. Çalışanlar, duygularını, fikirlerini, görüşlerini ve

şikâyetlerini yönetime iletmek için bir sendikaya üye olmaktadır- buna Kendini İfade Etme İhtiyacı denir. Sendikalara katılan çalışanların bir diğer nedeni ise İlişkilerin İyileşmesidir. Yönetim ve işçilerin arasındaki problemlerin barışçıl ve diplomatik yollarla çözülmesi ve yönetim ve işçilerin arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi için sendikanın var olması da önemlidir.

Nijerya'daki öne gelen sendikalar: Nijerya İşçi Kongresi (*Nigeria Labour Congress, NLC*), Üniversite Akademisyenleri Sendikası (*Academic Staff of Union of Universities, ASU*), Nijerya Ticaret Birliği Kongresi (*Trade Union Congress of Nigeria, TUC*), Ulusal Elektrik İşçileri Sendikası, (*National Union of Electricity Employees, NUEE*), Birleşik İşçi Kongresi (*United Labour Congress, ULC*), Nijerya Petrol ve Doğal Gaz İşçileri Sendikası (*Nigeria Union of Petroleum and Natural Gas Workers, NUPENG*) ve Nijerya Maden İşçileri Sendikası (*Nigeria Union of Mine Workers*) bazılarıdır.

Tunus'ta ise Tunus Genel İşçi Sendikası (*Tunisian General Labour Union, UGTT*), Tunus Sanayi, Ticaret ve El Sanatları Sendikası (*Tunisian Union of Industry, Trade and Handicrafts, UTICA*), Sağlık Çalışanları Sendikası (*La fédération générale de la santé*), Tunus Ulusal Gazeteciler Sendikası (*Syndicat national des journalistes tunisiens, SNJT*) ve Posta İşçileri Sendikası (*Les travailleurs de la Poste tunisienne*).

STK'ların çeşitlerinden olan Odalar ve Borsalar Birliği ise birçok iş insanının bir araya gelip oda kurmasına olanak tanır. Oda kurulabilmesi için ne kadar iş insanının gerekliliği ülkedeki ilgili kurumu tarafından belirlenmektedir. “Odaların en büyük avantajları, üyelerinin haklarını korumak, üyelerinin işlerini kolaylaştırmak, üyelerinin menfaatini sağlamak şeklinde sıralanabilir. Bunun yanında meslek odaları ve borsa; üyelerinin faaliyetlerini yasal, hukuki, ahlaki ve etik değerleri kapsamında sürdürebilmeleri için de aynı zamanda rehberlik yapmakta ve eğitimler sunmaktadır” (Özmutaf ve Köstepen, 2018: 615).

Nijerya'daki önde gelen oda ve borsalar: Nijerya Ticaret, Sanayi, Maden ve Ziraat Odaları Birliği (*Nigerian Association of Chambers of Commerce, Industry, Mines and Agriculture, NACCIMA*), Kebbi Ticaret ve Sanayi Odası (*Kebbi Chamber of Commerce and Industry*), Kaduna Ticaret ve Sanayi Odası (*Kaduna Chamber of Commerce and Industry*), Enugu Ticaret ve Sanayi Odası (*Enugu Chamber of Commerce and Industry*), Kano Ticaret ve Sanayi Odası (*Kano Chamber Of Commerce And Industry*), Lagos Ticaret

ve Sanayi Odası (*Lagos Chamber of Commerce and Industry*), Nijerya Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği (*Nigeria Association of Chambers of Commerce and Industry*), Nijerya Brezilya Ticaret ve Sanayi Odası (*Nigerian Brazilian Chamber of Commerce and Industry*) ve Nijerya Güney Afrika Ticaret ve Sanayi Odası (*Nigerian South African Chamber of Commerce and Industry*).

Tunus'taki odalar ve borsalar: Tunus Amerikan Ticaret Odası (*American Chamber of Commerce in Tunisia*), AHK Tunus - Tunus-Alman Sanayi ve Ticaret Odası (*AHK Tunisie - Chambre Tunis-Allemande de l'Industrie et du Commerce*), CCIC SOUSSE Ticaret ve Sanayi Odası (*CCIC SOUSSE Chambre de Commerce et d'Industrie du Centre*), SFAX, Tunus'ta Sfax Ticaret ve Sanayi Odası (*Chambre de Commerce et d'Industrie de Sfax in SFAX, Tunisia*) ve Tunus Ticaret ve Sanayi Odası (*Tunis Chamber of Commerce & Industry in Tunisia*).

STK'ların bir çeşidi olan kooperatif; Latince, *co* (ile birlikte), *opus* (iş), operavi (çalışmak) kelimelerinden türetilmiş bir kavramdır. Kooperatif, İngilizcede Corporation, sözcük anlamıyla ortaklaşa iş yapmak demektir. Kooperatif gönüllü olarak bir araya gelen kişilerin ekonomik, sosyal ve kültürel gereksinimlerini ve isteklerini birlikte karşılayabilmek için demokratik biçimde kendi kendini yöneten ve denetleyen bir girişimdir. Kooperatiflerin asıl amacı, kâr elde etmekten çok, sahibi ve denetiminden sorumlu ortakların ihtiyaçlarını karşılayarak gelişmelerini sağlamaktır (Özmutaf & Köstepen, 2018: 615).

Kooperatifin tanımlanması için 1966 tarihli ve 127 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü (*International Labour Organization-ILO*)'nün, "Gelişmekte Olan Ülkelerin Ekonomik ve Sosyal Kalkınmasında Kooperatiflerin Rolü" başlıklı Tavsiye Kararında yer verilen,

"Demokratik yollarla kontrol edilen bir örgütün kurulması, gereken sermayeye adil katkı sağlanması ve üyelerin aktif olarak katıldığı girişimin riskleri ve faydalarının adil paylaşıma göre kabul edilmesi yoluyla, ortak bir amaca ulaşmak için gönüllü olarak bir araya gelen kişilerin kurduğu birliktir." Tanımı ile Uluslararası Kooperatifler Birliktir" (Ayanoğlu, 2014: 3).

Bir tanımlamasında (*International Cooperative Alliance-ICA*) beyanında geçen; "Ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlar ve istekleri, müşterek sahip olunan ve

demokratik yollarla kontrol edilen bir teşebbüs yoluyla, karşılamak üzere gönüllü olarak bir araya gelen kişilerin kurduğu özerk bir teşkilattır.” (Ayanoğlu, 2014)

Kooperatifin ana sözleşmesinde aşağıdaki maddeler yer almak zorundadır:

- i. Kooperatif ana sözleşmesinde aşağıdaki hususlara ait hükümlerin yer alması gerektir,
- ii. Kooperatifin adı ve merkezi,
- iii. Kooperatifin amacı ve çalışma konuları,
- iv. Ortaklık sıfatını kazandıran ve kaybettiren hal ve şartlar,
- v. Ortakların pay tutarı ve kooperatif sermayesinin ödenme şekli, nakdi sermayenin en az 1/4 nün pesin ödenmesi,
- vi. Ortakların aynı sermaye koyup koymayacakları,
- vii. Kooperatiflerin yükümlerinden dolayı ortakların sorumluluk durumu ve derecesi,
- viii. Kooperatifin yönetici ve denetleyici organlarının görev ve yetki ve sorumlulukları ve seçim tarzları,
- ix. Kooperatifin temsiline ait hükümler,
- x. Yıllık gelir gider farklarının, hesaplama ve kullanma şekilleri,
- xi. Kurucuların adı, soyadı is ve konut adresleri (Özmutaf & Köstepen, 2018: 616).

Nijerya'daki önde gelen kooperatifler: Nijerya Ulusal Sanayi Mahkemesi (*National Industrial Court Of Nigeria*), Kaduna Eyalet Kooperatif Federasyonu (*Kaduna State Cooperative Federation Limited*), Herge Toplum Proje Yönetimi (*Herge Community Project Management Okere*), Burdugau Toplum Geliştirme Kooperatif (*Burdugau Community Development Cooperative Society*), Nijerya Hapishaneler Hizmet Çok Amaçlı Kooperatif (*Nigerian Prisons Service Multi Purpose Cooperative*), Tüm Kooperatif Çiftçi (*All Cooperative Farmers Association*), Owoloko Ijebu Oje Çiftçi Kooperatifi (*Owoloko Ijebu Oje Farmers Cooperative*), Tungan Magajiya'nın Kadınlar Çok Amaçlı Kooperatif (*Tungan Magajiya Women Multi-Purpose Co-Operative*), Kwara Kooperatif Federasyonu (*Kwara Cooperative Federation*), Fadama II Grubu (*Fadama Two Group*), Umut ve Barış Kooperatifi (*Hope And Peace Cooperative Society*).

Tunus'ta çok sayıda kooperatif dernekleri bulunmaktadır. Bunlar: Tunus Tarım ve Balıkçılık Koooperatifi (*l'Union Tunisienne de l'Agriculture et de Peche*, UTAP), Sidi Bouzid Kooperatifi (*Sidi Bouzid Cooperative*) ve Tarımsal Kalkınma Grupları (*Agricultural Development Groups*).

3.3. STK Stratejik Araçları

STK başarılı ve verimli hizmet edebilmek için üç temel stratejik araç kullanmaktadır. Bu üç araç kullanılarak STK'ların rolü hem kolaylaştırılmakta hem de güçlendirilmektedir.

STK'ların birinci aracı çerçevelemedir. Çerçeveleme, STK'larının değerinin ve gücünün artırılması için kullanılan bir araçtır. Çerçeveleme, kolektif eylemi meşru ve motive eden stratejik çabalardır. “STK'lar amaçlarına ulaşabilmek için ve işlemlerini gerçekleştirebilmek için çerçeveleme metodunu kullanmaktadır. Çerçeveleme, genel anlamda toplumsal hareketleri organize edenler tarafından yandaş kazanmak, amaçlarını göstermek ve medyada dikkat çekmek için geliştirilmiştir (Şaşmaz, 2012:135).” Çerçevelemenin hedefi hükümet elitleri, müstakbel katılımcılar, muhalifler, seçmenler ve seyirci içerebilir. Çerçeveleme üç ana göreve sahiptir (Risley, 2015: 7). Birincisi Teşhis Çerçeveleme- problem bulmak ve problemin çözümünün bulunması için kullanılır. İkinci çerçevelemenin ana görevi olan prognostik çerçeveleme problemlere çözümler önerir. Üçüncü çerçevelemenin ana görevi ise motivasyonel çerçevelemedir- toplu eylem için bir gerekçe sunar. Üstelik temel problemin düzeyi ölçülmektedir.

STK'ların ikinci stratejik aracı da uluslararası koalisyon oluşturma metodudur ki, ulus dışından uluslararası toplumda koalisyon ya da çevre kurulmasıdır. STK'ların işlerini verimli bir şekilde yapabilmek için kendilerinin ötesinde diğer kurumlar ile irtibat sağlamaları gerektiğinden bu konuda işlerini kolaylaştıran bir yöntemdir. Diğer bir deyişle, STK'ların fonksiyonlarını başarılı ve verimli bir şekilde yapabilmesi amacıyla ulus-aşırı koalisyonların sürdürülmesi ve güçlendirilmesi de çok önemlidir (Şaşmaz, 2012: 139). Genel anlamda, STK'ların ulusal ve küresel düzeyde koalisyonları, sivil toplumun uyum ve kapasitesini arttırmak ve iletişim ve teknik yardımı kolaylaştırmak için güçlendirilmiştir. Böylelikle STK'larının fonksiyonları verimli ve hızlı bir şekilde işlemektedir. Dünya çapında birkaç örnek verilecek olursak, uluslararası örgütler ve bazı ulusal kurumlarıyla dünyada bazı bölgelerinde gerçekleşen hak ihlalleri, insan kaçaklığı, zorla çalıştırma ve çocuk işçiliğe karşı koalisyon oluşturmaktadırlar. Uluslararası Sendikalar Konfederasyon (*International Trade Union Confederation-ITUC*), Kölelik Karşısı Uluslararası (*Anti-Slavery International*), Afrika Örgütü (*African Union (AU)*), İtalyan CISL 2009 yılı Mart ayında iş gücü göçü, zorla çalıştırma, çocuk işçiliği, insan ticareti ile mücadele stratejileri hakkında bir çalıştay düzenlenmişlerdir (Güler, 2016). Benzer bir adımda da çocuk ticaretine

karşı Pakistan, Bangladeş, Birleşik Arap Emirliklerinde çocuk ticaretinin engellenmesi için ILO uzmanlar komitesi ve ILO konferans komitesi'ne ITUC tarafından başvuru yapılmıştır (Güler, 2016).

Şaşmaz'a göre (2012) ölçek değiştirmeyi kolektif eyleme katılanların sayısında ve koordinasyon düzeyinde yeni aktörlerin, yeni hedef ve daha geniş talepler çerçevesinde bir değişiklik oluşması olarak tanımlıyoruz. Bu değişikliği STK'ların işlevlerinde şeffaflık ve hesap verilebilirlik artırmaktadır. Ölçek değiştirme, STK'larının işlerinin yeni bir biçimde yapılması için araçlar sunmaktadır. Yani STK için her zaman başka bir eylem, hedef, amaç ve kimlik üretebilen bir araçtır. Akıllı STK'lar modeli (Narberhaus, 2020) toplumda eşitlik elde edebilmek için altı temel ölçek değişim yöntemi ortaya koymuştur. Bunlardan ahlaki kesinliği azaltılmak, enine bir hareket oluşturmak, bakış açısı çeşitliliğini teşvik etmek, yeni algılamaların yollarını öğrenmek, kültürel evrim için tasarım prototipleri hazırlanmak ve gerçeğe dayanan hikayeler anlatmak görülmektedir (Narberhaus, 2019). Görüldüğü gibi STK'lar toplumu düşük düzeyinden ileri düzeyine geçiş yapmaya çalışmışlardır, böylelikle toplum geliştirmesini sağlamaktadırlar.

3.4. STK Politikaları

STK'ları temel fonksiyonlarını iyice yapabilmeleri için bazı önemli politikaları adapte etmek zorundadır. STK Politikasının özü, insanlara ilham vermek, halkları bilgilendirmek ve toplumdaki temel işlevlerini iyileştirmektir. Ayrıca, sivil toplum politikasının amacı, sivil toplumun koşullarını demokrasinin ayrılmaz bir parçası olarak iyileştirmektir. Bunu gerçekleştirmek için halkın sivil topluma katılması önemli bir adımdır ki, bu sivil toplum ve halk arasında bilgi paylaşımıdır. Sivil toplum politikası, hükümet ve sivil toplum örgütleri arasındaki diyalogda formüle edilen bir dizi ilkeye dayanmaktadır. Bu ilkelere özerklik ve bağımsızlık, diyalog, kalite, süreklilik şeffaflık ve çeşitliliği öne çıkmaktadır.

STK'larının önde gelen politikalarından birisi de bilgi politikasıdır. STK'ların işleyişlerini gerçekleştirmek ve amaçlarına ulaşabilmeleri için *Bilgi Politikası* temel esastır. Bilgi alışverişi e-posta, faks, broşür ve bültenlerin dağıtılması yoluyla gerçekleşmektedir. Bu şekilde başka türlü elde edilemeyecek bilgiler kamuoyuna ulaşmakta, duyulamayacak sesler işitilmektedir (Şaşmaz, 2012: 140). STK'ların bilgi politikasında iletişim kurarak diğer kuruluşlar, devlet yetkilileri ve halk ile arasında bilgi alışveriş yapılmasını sağladıkları

yadsınamaz. Bir STK kendi amacını halka iletebilmek için bilgi araçlarını kullanmalıdır. Böylelikle finansman bulup hizmet edecek ve halka yaklaşacaktır. Daha doğrusu STK iletişim teknikleri kullanarak işlerini yapar çünkü işler böyle yürümektedir. Eğer kendinizi ifade etmeyi bilmezseniz kimse sizi dinlemez (Bovard, 2003)

STK'larının en önemli politikalarından biri de sembol politikasıdır. STK'ların her biri ilgi çekici ve önemli bir sembol politikasına sahiptir. Bu sembolü de kendini temsil etmektedir. Kurumlar kendini tanıttıkları oranda imaja sahiptir. Bazıları bu imajı görür görmez ne olduğunu hemen bilir (Pollard & Julius, 2005: 10). Örneğin, Kızılay'ın simgesi beyaz üzerine karşıdan bakılırken sola doğru açık kırmızı aydır. Bu sembolü sadece Kızılay teşkilatı kullanılır. "Kızılay alameti, Devletler Hukuku doğrultusunda konuyla alakalı hükümler gereğince, savaş zamanında silahlı kuvvetlerin sağlık servisleri ile o hükümlerin belirlediği kişi ve kuruluşlar için "koruyucu ve belirtici işaret" olarak kabul edilmiştir (Umit, 2016)." Kızılay ve bazı kurumların sembolü ve amblemleri gibi sivil toplum kuruluşları da her birini kendi sembolü vardır ve bu sembol kendi yaptığı işleri simgeler. Uluslararası Af Örgütü'nün logosuna bakacak olursak mum ve dikenli tel önümüzde çıkar. Logonun, Çin atasözünden ilham alan iki tanınabilir görüntüyü birleştirir: "Karanlığı lanetlemek yerine bir mum yakmak daha iyidir." Dikenli tel, hiç kimsenin orada olduklarını hatırlamadığını düşünen hapisanedeki insanların "karanlığını" (umutsuzluk) temsil eder (Umit, 2016). Böyle bir ilginç çekici bir sembolü STK'lar kullanılır ve o sembol de onların hedeflere ulaşabilmesi için yardımcı olur.

STK'ların bir diğer önemli politikaları da kaldıraçtır. Kaldıraç politikası STK'ların işlerini iyileştiren bir yöntemdir. Genellikle, kaldıraç politikasının amacı STK'lar tarafından siyasal etkinliği olan bazı hedef aktörlerin davranışlarının değiştirilmesidir. Uluslararası çevre politikası açısından bakıldığında bu aktörler devletler, ulus-aşırı şirketler ve diğer uluslararası kuruluşlar olabilir (Pollard & Julius, 2005). Şaşmaz'a göre kaldıraç politikasına bir örnek, Dünya Bankası üzerinde etki oluşturmak için ABD Kongresi'nde Dünya Bankası'na ABD tarafından ödenecek paya ilişkin olarak yapılan müzakerelerin hedef alınmasıdır. "Maddi kaldıraç" ekonomik yardım, mallar ya da uluslararası kuruluşlardaki oylamalar, önemli bir görev türünden olabilir (Keck & Sikkink, 1998: 16). "Moral kaldıraç" uyandırmak için harekete geçmektir (Şaşmaz, 2012). Kaldıraç aslında, tek başına hareket ederek yapabileceğinizden çok daha fazla insana ulaşmak için büyük aktörleri nasıl etkileyebileceğini göstermesi bakımından önemlidir.

Bir diğerk STK politikası “Sorumlu Tutma Politikasıdır”. Genellikle devlet tarafından yapılamayacak bir görev STK tarafından üstlenilmektedir. Genelde STK’lar devletteki yetkilerini “sorumlu saymak, mesul olarak görmek” parolasıyla yerine getirmektedirler (Keck & Sikkink, 1998). STK’lar, hükümetin ve insanların toplumda gerçekleştirmelerini beklediğı görevleri yerine getirmekten sorumludur (Pollard & Julius, 2005). STK’lar tarafından siyasi aktörlerinin davranışlarının ve yapıp yapmadıklarının izlenmesi ve değerlendirilmesinin yanı sıra aktörler normlara uymadıklarında kamuoyuna bu durumun iletilmesinden de sorumludurlar (Şaşmaz, 2012). Demek ki STK’ları toplumda iyi bir yönetim sağlamak için önemli rol oynamaktadır.

3.5. STK’ların Olma Şartları, Amaçları ve Özellikleri

Herhangi bir etkili STK’nın olabilmesi için temel şartları taşınması gerekmektedir. Bu şartlar STK’ları diğerk aktörlerden devlet ve özel sektörler gibi ayırt edenlerdir. Şartalar dışında da STK’lar amaçlar da sahiptir. Bu amaçların onların hedefe göstermektedir. STK’ların özekleri ise onların fiziksel ve kişilik görünüşü belirttirmektedir.

3.5.1. STK Olma Şartları

Bir kuruluşun STK olabilmesi için bazı önemli şartlara sahip olması gerekmektedir. Dünyanın her köşesindeki STK’lar bu şartların üzerinde çalışmaktadır. Bu şartlar STK’nın temel özellikleridir, ya da onların *fiziksel görünüşüdür*. Bu özellikleri bize STK anlatır ya da belirtir. Bu şartların içerisinde:

STK’larının en önemli şartlarından birisi gönüllülük ve gönüllü üyeliktir. STK’lara üye olmak zor ile değil gönüllü olmalıdır. Dolayısıyla hiç kimse bir sivil toplum kuruluşuna zorla veya zor tehdidiyle üye yapılamaz (Yayla; 2016: 232). STK kâr amacı gütmeyerek çalışan bir kuruluştur yani STK’ların çerçevesinde gönüllülük ön plandadır. Çünkü kuruluşun çalışanları gönüllü olarak çalışmaktadır, onların temel amacı toplumdaki belirli bir probleme çözüm bulmaktır. STK ya da sivil toplum örgütleri, resmî kurumların dışında kalan ve bunlardan bağımsız olarak çalışan, politik, sosyal, kültürel, hukukî ve çevresel amaçları doğrultusunda lobi çalışmaları, ikna ve eylemlerle çalışan, üyelerini ve çalışanlarını gönüllülük usulüyle alan, kâr amacı gütmeyen ve gelirlerini bağışlar veya üyelik ödemeleri ile sağlayan kuruluştardır. Sivil toplum örgütleri meslek odaları, sendika, vakıf ve dernek

adı altında faaliyet gösterir (Karakurt, 2018). Demek ki STK'larının temel çalışma prensipleri gönüllülüktür.

STK'ların bir diğer önemli şartı özgül üye yerine genel üyeliktir. Bir Sivil Toplum Örgütü, ilgilenen herkesin kuruma katılması ve bundan faydalanması için yer açmalıdır. Çünkü toplumdaki ilgi kişilere ayrımcılık yapmaksızın çalışır. Başka bir deyişle, STK'lar hizmet verirken toplumun her kesiminin dikkate alınması gerekir. STK üyelerinin doğrudan ve somut bir ekonomik, sosyal ve siyasal menfaatiyle ilgilenmez. STK'lar geniş takdir yetkisine ve genel üyeliğe sahip olmalıdır (Chavusau, 2015: 5 ve 6). Bununla birlikte, STK'lara ilgilenen herkes üye olabilir çünkü sonunda kuruluş bütün topluma hizmet edecektir.

STK'ların gönüllü ve verimli hizmet edebilmesi için açık ve şeffaflık çerçevesinde çalışmaları gerekir. Şeffaflık Derneği tarafından “şeffaflık” şöyle tanımlanmaktadır: “kararların, kurallar ve düzenlemeler doğrultusunda alınması ve uygulanması, alınan kararlardan etkileneceklerin bilgiye erişiminin sağlanması ve bu bilginin de ulaşılabilir, anlaşılır ve somut olması prensibidir (Avcan, 2019)”. STK bu açık ve paylaşım anlayışı çerçevesinde çalışmalıdır (Gündüz & Göker, 2017: 88). Böylelikle verimli hizmet topluma sağlanabilir, STK'ların çalışma kültürü içerisinde onlara kimlerin üye olduğu, kimlerin onlarda hangi görevleri üstlendiği bilinebilmeli ve öğrenilebilmelidir. Başka bir deyişle, STK açık ve şeffaf bir organizasyon olmalıdır. Her STK şeffaflık çerçevesinde ve dürüstlük prensibiyle çalışmalıdır. Açık ve meşru faaliyet, STK'larının faaliyetlerin aleni yapılması ve kanunlar tarafından suç sayılmayan ve etik dışı olmayan davranışlar olmalıdır.

STK'ların şatlarından biri de gelirlerin kaynağının belli olmasıdır. Sivil toplum kuruluşları mali kaynaklarını üyelerinden ve bağışçılardan sağlamalıdır. Ayrıca başka bir mali kaynağı varsa açık olmalıdır. STK'ların geliri nereden geliyorsa, kimden alıyorsa kayıtlı olmalı. STK'lar kamu kaynakları ve gizli yerlerden finanse edilmemelidir. Demek ki STK şeffaflık ve sağlam bir hizmet sağlamak için kendi üyelerinden veya gönüllü hizmet eden belli kişi ya da kurumlardan finanse edilmelidir. STK'ların otonomi kaybetmemek için gelirlerinin kaynağı belli olmalıdır, üstelik kendi üyelerinden finanse edilirse başka gizli yerlerden olmasından iyidir. STK'lar devletten finanse edilirse bile bağımsızlıklarını zedelemektedir. STK'ların en önemli işlevi toplum yararına olmak üzere devleti

denetlemeleridir. STK'ların fon talep edecekleri hükümetleri ne şekilde denetleyebilecekleri ise oldukça şüphelidir (Şahin & Uysal, 2007:7).

STK'ların harcamalarının aleniliği yani harcamalarının açık olması ve yayınlanması gerekmektedir. Bu gönüllü hizmet eden kurumların gelir-giderlerinin şeffaflık içinde olması gerekmektedir. STK de kendisi şeffaflık prensibiyle çalışan bir kuruluştur. Öyleyse diğer toplumdaki kurumlar ondan örnek almalıdır. STK'ların bütün harcamaları ekonomik etiği çerçevesinde açık, detaylı ve kayıtlı olmalıdır. Başka bir deyiş ile STK'ların finansal bilgilerinin halka açık olarak yayınlanması zorunlu olmalı (Kap, 2020). Böylece, insanların güvenini kazanarak topluma daha verimli hizmet edebilmektedir.

STK'larının şartlarından biri denetimdir. Hem iç denetime hem de kamunun denetimine açık olmalıdır (Yayla, 2016: 233). STK'larının gelir-giderlerinin şeffaflaştırılması, kamuoyunun denetimine açılması gerekmektedir. Şeffaf bir hizmet edebilmesi için bir denetim kurumu olmalıdır. Hizmet türüne bağlı olmaksızın bütün Sivil Toplum Kuruluşlarının İç Kontrol Sistemine sahip olmasının gerekliliği ile birlikte İç Denetim fonksiyonunun yerine getirilmesinin önemi de artmaktadır (Eşkazan, 2020). STK üzerinde çalışan bir denetim kurumu bulunmadığında bazı problemleri ortaya çıkabilmektedir ve bu yüzden STK temel amacından uzaklaşabilir.

3.6. STK'ların Amaçları

Amacı olmayan bir STK olamaz. Bir STK oluşturmak için muhakkak temel amaç olmalıdır. Sivil toplum kuruluşlarının amacı topluma yararlı bir hizmet geliştirmektir. Buna karşın her bir STK'nın kendi belli amacı vardır çünkü STK'lar farklı alanlara sahiptir ki bazıları eğitim, bazıları sağlık, bazıları da çevre korunmasını amaçlamaktadır. Ayrıca STK'larının kuruluş amacı her ülkede hemen hemen her konuda hizmet sağlamaktır. Bunların önemli bir kısmını eğitim, kültür, sanat, spor, sağlık, sosyal yardım, bilim, teknoloji, araştırma ve çevre konularına yönelik faaliyet gösteren vakıflar oluşturur.

STK'ların amaçlarına tek tek bakarsak, ilk akla gelen STK tipi dernektir, derneğin temel amacı benzer görüşleri paylaşan insanlarla bir araya gelerek kendi varlığını korumaya ve yalnızlıktan kurtulmaya çalışmaktır (Ergür, 2016: 29). Dernek, kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmelidir. Bu ortak amaçlar

sosyal aktivitelerin ön plana çıkarılması ile kültür, dayanışma, birlik ve beraberliktir. Açıkçası, derneklerin büyük amacı toplumdaki yoksulları koruyup gençlere okuma imkânı sağlamak, mahallelerimizin ihtiyaçlarını karşılamak, gençlerimizi ön planda tutarak onlara dernek bilincini aşılmasıdır (Yıldız, 2011).

Bir diğer STK tipi olan Vakıf'ın amacı ise din, sağlık, eğitim, öğretim, sosyal, aşevi, sanat, kültür, para yardımı, milli savunma hizmetleri, iktisadi, spor ve ulaştırma hizmetleri sağlanmasıdır.

Kooperatiflerin amacı ise özellikle kredi kooperatifleri, üretim işlerinde krediye muhtaç olan küçük ortakların bir araya gelerek, adeta birbirlerine kefil olmak suretiyle kredi elde etme gayesiyle kurulmuştur. Genel olarak; üretim, tüketim ve satış işlerinde ortakların yardımlaşmaları gayesiyle kurulmuşlardır. Başka bir deyişle, kooperatifler ortak gayelerini gerçekleştirmek isteyen üyelerin sahip olduğu ve üyeleri tarafından işletilen, merkezine insanı yerleştiren girişimlerdir (Köne, 2018).

Büyük sanayi devrinde meydana getirilen işçi birlikleri olan Sendikaların amacı ise işçilerinin hakları korumaktır. Sendikalar ve korporasyonların amaçlarını kıyaslama yaparsak, Korporasyonlar mesleklerin korunması için; sendikalar ise işçilerin haklarının korunması maksadıyla kurulur. Daha sonra işverenlerin, devlete ve işçilerin toplu hareketlerine karşı menfaatlerini koruyabilmek için, işveren sendikaları da meydana geldi (Ergür, 2016: 37) Peki sendikalar ve korporasyonların arasındaki fark nedir? Korporasyon, bir şehirde aynı işi gören birliklerdir, üstelik çırak, kalfa ve üstü aynı korporasyon için toplanırken; sendikalar işçi ve işverenlerin ayrı ayrı birlikleridir.

Bir diğer STK çeşidi olan Odalar ve Borsalar ise- ticaret odaları, sanayi odaları, sanayi ve ticaret odaları, ticaret borsalarının amacı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği tarafından şöyle özetlenmiştir: “Odalar ve borsalar arasında birlik ve dayanışmayı sağlamak, ticaret ve sanayinin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, üyelerinin mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, üyelerin birbirleriyle ve halkla olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplinini ve ahlakı korumaktır (TOBB, 2020).” Demek ki odalar ve borsalar, STK'ları olmasına rağmen temel amacı daha çok ticaret ile uğraşmak. Dolayısıyla işçilerin hakkının korunması, işçilerinin işini geliştirilip ve kolaylaştırılması hedeflenmektedir.

3.7. STK'ların Temel İlkeleri

STK'ların güçlü olmak ve verimli hizmeti sunmak için mutlaka bazı temel ilkelere sahip olmalıdır. Bu temel ilkeler adapte edilerek aktif çalışmak ve/veya hizmet etmektir. Türk Dil Kurumuna göre ilke; temel düşünce ve prensip olarak da ifade edilmektedir. Başka bir açıklamada ilke, temelde soyut temel değerleri ifade eder (Bar, 2003: 9). Genelde ilke, “bilimsel yöntemde nesnel gerçeğin belirgin özelliklerinin ve yasaların genelleştirilmesi ile elde edilen ve insana hem teorik çalışmalarında hem de uygulama faaliyetlerinde yol gösteren genel dayanaktır (Turkcebilgi, 2020)” STK'ların çalışmaları esnasında uyguladığı ilkeleri şunlardır:

İlkelerin en önemlilerden biri ahlaktır. Ahlak olmayan toplumda doğruluk olamaz; doğruluk olmayan toplumda şeffaflık olamaz; şeffaflık olmayan toplumda iyi yönetim olması mümkün değildir. Ahlak sadece STK'lar için değil, devlet ve özel sektörler için de toplumlarda insan hayatını düzene sokan gerekli olan araçtır (Demir, 2003:71). Dolayısıyla ahlak her alanda ilgilenilmesi gereken bir terimdir. Ahlak toplumlarda olumlu bir anlam yüklenmesini ifade eden iyilik, dayanışma, dürüstlük, sözünde durma, yardımseverlik, yalan söylememe gibi özellikleri içeren tavırları ve kurulların toplamı olarak ifade edilir. Bunun yanı sıra ahlak, insan içgüdülerinin de yönlendirilmesi, denetlenmesi ve belirli hedeflere göre biçimlendirilmesini amaçlayan idealler ve kurallar bütünüdür (Şimşek, 2013:21). Neyin doğru veya yanlış olduğu ile ilgilenen ahlak, insanların çeşitli davranışlarının yanlış veya doğru oluşunu belirleyen bir yargı ve ilkeler sistemi kavramı ve/veya inancı için kullanılır. STK'ların topluma verimli ve sağlıklı hizmet edebilmek için en temel dayandıkları kavramlar etik ve ahlaktır. Etik ve ahlak birbirine dayanan sözcüklerdedir. İkisi olmaksızın gönüllü işler yapılamaz, demek ki gönüllü bir iş yapmak isteyen kişi, kurum ya da organizasyonun, ikiz kavramlar olan etik ve ahlak çerçevesinde çalışması gerekmektedir. Ahlakın sivil toplumun bir ilkesi olduğunu kendi tanımlaması olduğunu belirten Cicero, sivil toplumu iyi vatandaşlıkla ilişkilendirir. Ahlaki değerleri ön plana çıkartarak iyi vatandaşların olduğu alanı işaret eder (Çiftçi, 2010-2012).

Verimli çalışma isteyen her STK, hukukun çerçevesine yani meşruiyete dayanarak hizmet vermektedir, STK'lar hukuka uyulması için toplumda her zaman örnek olmalıdır çünkü meşruluk toplumsal normlara uygun olma durumudur. Bir şeyin toplum tarafından doğru, haklı, uygun bulunması, benimsenmesi ve onanmasıdır (Bülbül, 2019: 70). David

Eston’a göre meşruiyet, siyasi sistemin herhangi bir unsuruna yöneltilen bir tür destekleyici duyguyu ifade eder (Gönenç, 2001: 137). Demek ki meşruiyetin dayandığı şey güç değildir, destekleyiciye dayanmaktadır. STK’ların temel çalışma yöntemi güç kullanmaktan daha ziyade destekleyici yöntemi kullanmaktadır. Dolaysıyla STK’lar meşruiyetin prensipleriyle hizmet etmektedirler.

Bir diğer STK ilkesi ise estetikdir. Bu önemli kavram ile ilgili İslam dininde bazı ifadeler bulunmaktadır, ‘Allah (c.c.) güzeldir, güzel olanı sever.’ ve ‘Allah (c.c.), sizden birinizin yaptığı işi ve görevi sağlam ve iyi yapmasından hoşnut olur’ (Yılmaz, 2019:44). Dünyanın dört bir yanındaki STK’lar, topluma verimli hizmetler sunmada küresel en iyi uygulamaları benimsiyor. Bu sayede ‘estetik’ yani mükemmel işler çıkarmaktadırlar. Estetiğin kurucusu olan Alexander G.Baumgarten (1714-1762) estetik, güzellik "duygusu" anlamına gelen "duyum" olarak tanımlanmaktadır. Ona göre bir estetik bilimi, sanatsal veya doğal güzelliğin kurallarının veya ilkelerini bireysel "tatmaktan" çıkarılmaktadır (Özgüney, 2005). Felsefe düşüncesi üç önemli normatif bilimin var olduğunu savunmaktadır. Belirtmek gerekirse “doğruluk temeli üzerine kurulmuş mantık, iyilik temeli üzerine kurulmuş ahlak ve güzellik temeli üzerine kurulmuş estetikdir (Alagöz, 2005).”

Estetiğin bir diğer düşünürleri J.G. Herder ve G.W.F. Hegel’dir. Hegel’in yaklaşımı, estetiği özellikle sanata odaklamaya yönelik ilk felsefi girişimdir. Onların da estetiğin üzerinde düşüncelerin sanat bilimsel gibidir sadece Estetik fikir, sanat eserinde içeriğin temel yanını oluşturur; ancak estetik fikir soyut bir düşünce değildir, sanat yapıtını algılayan kişide uyandırdığı izlenimlerin, duyguların, coşkuların, ruh hallerinin ve içe dönük düşüncelerin tümüdür; somut imgedir (Bobaroğlu, 2005). Verimli hizmet eden her STK; etki çalışma yapan her STK, ahlak sahibi olması ve estetiği uygulaması gerekli tavırlardandır.

Liyakat tanımı kolay değildir çünkü çok geniştir ve yetenek, eğitim ve deneyimi içerir. Meritokrasi, birçok kişi tarafından ideal bir adalet ilkesidir, çünkü sonuçları dağıtırken yalnızca ilgili girdiler (örneğin yetenekler) dikkate alınmalı ve ilgisiz faktörler (örneğin, etnik köken, cinsiyet) göz ardı edilmelidir (Garcia, Gee, & Oraziotti, 2011: 433). Bu nedenle, STK’lar önyargısız olduğu ve sosyal hareketlilik yarattığı düşünülebildiği için hizmet sunmada liyakati benimser.

Liyakat ve ehliyet ilkeleri, hesap verebilirliğin temel göstergesidir. Her STK nerede olursa olsun liyakat prensibinden asla vazgeçmemelidir. Bu kapsamda vakıf, yetenekli ve liyakatli gençlerin yetişmesine ve görev almasına uygun ortamı hazırlar (Yılmaz, 2019:44). STK'nın ve diğer toplumdaki sektörlerin de devlet ve özel alanda gibi topluma verimli hizmet edebilmeleri için hem liyakat hem ehliyet ve hem de emanet özelliklerine sahip olması gerekir (Akçakaya, 2018: 357). Dünya çapında çeşitli STK'ların bağlı olduğu liyakat ilkeleri, yakın toplumlarını etkileyen temel sorunları ortadan kaldırmadaki başarıları için önemlidir. Dolayısıyla her devlet ve devlet dışı örgütler başarılı iş çıkarmak istiyorsa, mutlaka liyakat ve ehliyet prensiplerine adapte edilmelidir.

Geniş bir anlamıyla iyilik kötülüğün zıttıdır. İyi olma durumu, karşılık beklenilmeden yapılan yardımdır, insanların bilinçli olarak ruhsal güzellikleri üzerinden gerçekleştirdikleri eylemlerdir (İronisi, 2019). STK'lar her yerinde toplumun iyiliği ile uğraşmaktadır. Çünkü onların temel amacı para kazanmak veya kar amacı değildir. Aksine STK'lar gönüllü işler yapmaktadır. Genelde iyilik yapmaya gönüllü olması gerekir, iyiliğin bir şart altında olmaması gerekir. Aristoteles'in sözü ile herhangi bir şeyin iyi olabilmesi için iki özelliğe sahip olması gerekir. İyi asla başka bir amaç için istenen bir şey olmamalıdır. Yani iyi bir araç değil, kendisi için istenen şey bir amaç olmalıdır. İyiliğin ikinci özelliği ise iyi kendisine yeten ve seçildiği takdirde hayatı yaşanır kılan şey olmalıdır (Ağaoğulları, 2016: 136). STK'ların iyilik yapabilmesi için böyle özellikleri adapte edilmeleri gerekmektedir. Halka gönüllü bir şekilde hizmet edilmesi gerekir, gönüllü bir şekilde insanların problemleri çözülmesi gerekir. İyilik öyle bir şeydir çünkü iyi, doğrudan insanla ilgili bir şey olmalıdır.

STK'lar her hangi bir çalışmalarını samimiyet ile yapmalıdır, STK'lar bütün toplumdaki varlığı seven kuruluşlardır ve bu çerçevede hizmet etmektedirler. STK'larının ortak değerleri yurtseverlik, doğaseverlik, insan severlik, kârsızlık, çıkar gözetmeme ve gönüllü olarak çalışmaktır. STK'nın temel ilkelerinden biri, halk ile ilgilenmek ve bunun için her verimli STK daima insanların arasında bulunmasıdır. Bunun temel nedeni, insanların özellikle dezavantaj gruplarının problemlerini öğrenip, gönüllü ve samimi bir şekilde çözüm bulmaktır (Karayel Bilbil, 2015:56). Dünyadaki mevcut problemler ile ilgilenen STK'ların işlerinin etkin olabilmesi için istişare önemli bir araç olarak kullanılmaktadır.

STK'ların bir temel ilkesi de adalettir. Adaletin tanımlanması zor olsa da genel manada eşitlik, hak etme, hakkaniyet gibi kavramlar üzerinden bir tanımlama yapılmaya çalışılmıştır

(Çoban Kaynak, 2017: 257). Hakikat düşünce sistemlerinde olduğu için adalet sosyal kurumların ilk erdemidir (Rawls, 1999: 3). Demek ki adalet STK'ların erdemidir. Düzenli bir toplum, üyelerinin iyiliğini arttırmak için tasarlanmış ve kamusal bir adalet anlayışıyla etkin bir şekilde düzenlenmiş bir toplumdur. STK'lar toplumun ilerlemesi için adalet anlayışıyla hizmetleri topluma sunmaktadır. Dolayısıyla STK'lar adalet dışı işleri yapamaz, bütün işlerini adalete dayanarak yapmaktadırlar.

STK'lar kendi ayaklarının üzerinde duran kuruluşlar olmalarına karşın devletin kurallarına saygı göstererek faaliyetlerini sürdürmelidir. Genelde adalet, haklı olan şeylerden haksız olan şeylerin ayırt edilmesini sağlar. Haksız olan şeyleri adalete dayandırmaz; haklı olan şeylere dayandırır. STK'ları daima haklı olan şeyler ilgilendirmektedir. STK'lar haksız olan şeylerden uzak durmaktadır. Böylelikle STK'lar hem hukuka saygı gösterip hem de topluma adalet sağlamaya çalışan kuruluşlardır. Dolayısıyla STK'lar topluma iyi bir yönetim sunulmasını sağlayan ve buna destek veren kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır.

Türk Dil Kuruma göre adalet kavramının dörtlü tanımı vardır. Birincisi, yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanımının sağlanması, yani hukukun önünde herkesin eşit fırsat ve haklara sahip olmasını savunmaktadır. İkincisi, hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetmek, yani herkes hakkını alır başka kişinin hakkını almaz; üçüncüsü işi uygulayan, yerine getiren devlet kuruluşlarıdır yani bu adalet, devlet kuruluşları tarafından uygulanmaktadır; dördüncü ise herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk anlamına taşır (Akçakaya, 2018: 344). Bu çerçevede verimli çalışan STK hizmetleri sunmaktadır. Adalet, etkili ve iyi bir iş çıkartmak için gerekli olan ve vazgeçilmez bir kavram haline gelmektedir. Adalet çok önemli olduğundan Allah cc adaleti emreder (Nahl 16:90) Bu her toplumda, her yönetimde adaletin gerekliliğine işaret etmektedir.

Aşk gibi, liderlik de evrensel olarak arzu edilir, ancak açıkça tanımlanması zordur. Liderlik kavramı “önder” sözcüğü anlamına gelmektedir. Etkili liderlik, içgörü ve öz farkındalık, organizasyon, sürekli iletişim ve güçlendirme, paylaşılan bir gelecek vizyonunu katalize etme yeteneği ve harekete motive olmuş halkaların başarılı bir şekilde işe alınmasını gerektirir (Klingborg, 2006: 280). STK'lar liderlik anlayışı, halkları güçlendirmek ve onların problemlerine çözüm bulmaktır. Yönetim alanında uzman olan Tom Peters'e göre her örgüt en çok iyi bir lidere ihtiyaç duyar, ona göre liderlik sabır demektir (Özer, 2012: 457).

STK'ların kullandığı liderlik yöntemi motivasyondur, güç kullanmak değildir. Dolayısıyla, “Ortak paydası “gönüllülük” olan STK'larda liderlik, ikinci sektör olan özel sektördeki liderliğe benzemez. Hem basiretli bir iş insanı gibi davranış yetisini, hem de üyeler arasında dengelerin sağlanmasını gerektirir. (Erk, 2013 :203)”

İştirak ve istişare da dünyadaki hemen hemen tüm STK'lar tarafından benimsenen önemli ilkelerdir. İştirak katılım demektir ve istişare danışmaya anlamına gelmektedir. İştirak ortaklaşma, birliktelik ve paydaşlık gibi kelimelere işaret eder. STK'ların kullandığı temel yöntem ortaklıktır ve stratejileri birlik sağlamaktır. İştirak yani katılım kelimesini Amerikalı sosyolog bilim adamı olan Sherry Arnstein (1969), sivil katılım, “yurttaşların gücünü sınıflandırıcı biçimde tanımlayan” olarak açıklanmıştır. Bununla beraber “sivil katılımın yalnızca karar alma sürecinde etkili olan bir kavram olarak ele alınmaması, bununla beraber kararı alan bir otorite olarak değerlendirilmesi de gerekmektedir (Abrahamsdotter, 2013: 22).” İştirak anlamına gelen katılım iyi yönetimin önemli bir unsurudur. Katılımın felsefesi ‘devletin karar alma süreçlerini güçlendiren, yoksul ve dezavantajlı kişilerin yararına sonuçlar üreten önemli bir yönetim normu’ olduğu savunulmaktadır. Dolayısıyla katılım iyi yönetim ile ayrılmaz bir düşüncedir, yönetim kelimesi, iletişim ve yönetim ile oluşturulmuştur. Burada iletişim kavramı halka dayanışma, halktan bilgi almak ve halk ile harekete geçmeğe işaret eder.

Katılıma en çok destek olan toplumsal sektörlerden biri STK'lardır, çünkü STK'lar daima halk ile hareket eder, çünkü halkların temel problemleri ile ilgilenmektedirler. STK'lar, sivil katılımın oluşması ve de artması için her zaman çaba göstermektedirler. İstişare kavramına bakıldığında, Sabah gazetesi tarafından kısaca “bir konuda bir kimseden düşüncesini sorma, danışma” şeklinde tanımlanmıştır. Kur'an'da müminlerin nitelikleri sayılırken “şura” uygulaması zikredilmektedir. Hz. Muhammed'den de ümmetiyle istişare yapması istenmektedir (Erşahin, 2018: 353).

“Onların (müminlerin) iş ve yönetimleri aralarında şura ileidir.” (Şura 42:38)

“(Ey Muhammed! Yapacağın) işlerde onlarla da istişare et, azmedince de artık Allah'a dayan. (Al-i İmran 3:159)”

İstişare kelimesi bireysel yerine kollektif düşünceye dayanmaktadır. Genel anlamda istişare "birine bir konuyu danışmak, görüşünü sormak" anlamlarına gelmektedir. Türk Dil Kurumu sözlüğü, istişare etmek kavramını; atasözleri, deyimler ve birleşik fiiller kategorisinde incelemektedir. Burada istişare kelimesine danışma anlamı verilmektedir (Milliyet, 2020). STK'lar, toplumdaki sorunları duyarak ve çözmek için kolektif adım atarak insanlara yaklaşıp çalışır.

Hesap verebilirlik, iyi yönetim yaratmada en önemli unsurlarından biridir, iyi yönetişimin uygulandığı isteyen her toplum hesap verebilirlik ilkesine saygı göstermelidir. İyi yönetim arayışında, şeffaflık, hesap verebilirlik, cevaplanabilirlik, yanıt verebilirlik ve profesyonellik ilkelerinin tutarlı ve sürekli olarak uygulanması gerekir (Khotami, 2017: 30). İyi yönetişimin temel unsurlarından biri olan hesap verebilirlik, yöneticileri ve/veya yetkinleri belirli görev ve vazifelerini yerine getirmeleri ve vazifeleriyle ilgili kural standartlara uymaları konusunda birtakım sorumluluklar yüklemek anlamına gelmektedir (Samsun, 2002).

Hesap verme sorumluluğu olmayan her kurumda iyi yönetişimden söz edemeyiz. Bunun için her kurumunda verimli ve sağlıklı bir iş çıkartmak için hesap verebilirlik ilkesi uygulanması lazımdır. Dahası hesap verebilirlik bir kurumun faaliyetlerinden ötürü sorumlu olma sürecidir. “Kendi içerisinde hesap verebilirlik ilkesine uymasının yanı sıra STK'lar yöneticilerin tüm paydaşlarına kurumun faaliyetleri hakkında girdi, süreç, çıktı, sonuç ve politikaları içeren, bilgi vermesi giderek bir sorumluluktan ziyade bir yükümlülük halini almaktadır (Karayel Bilbil, 2015:179-80).” STK'lar hesap verebilirliği sadece kendileriyle sağlamakla kalmaz, aynı zamanda toplumun farklı kesimlerinde de teşvik eder. Hesap verilebilirlik iyi yönetim söz konusunda hatta da modern toplumsal sistemin vazgeçilmez yapı taşlarından biridir. Hesap verilebilirlik kamu, özel ve sivil tüm kuruluşların amaçlarına uygun faaliyet göstermelerinin güvencesi olmaktadır (Çınar, 2015: 13). STK'lar tarafından hesap verebilirliğin teşviki, belirli bir toplumda iyi yönetişimin güvence altına alınması için önemlidir.

3.8. STK'ların Özellikleri

Her bir kurum ya da örgüt kendi özelliklerine sahiptir. STK de kendine has özelliklere sahiptir. Demek ki STK de diğer kuruluşlar gibi bazı özelliklere sahiptir. Bu özelliklere bakılacak olursak şöyle sıralanabiliriz:

Gönüllülük genel anlamda, bütün işleri yapınca ve/veya yaptırınca zorunlu olmaması; bedel karşılığı olmaması, kurumsal yapı içinde gerçekleşmesi ve kamu yararı amacıyla kamuya yönelmiş olmasıdır. STK'ların işleri tamamen isteğe bağlıdır, bu isteğe bağımlılık STK'nın temel ve ana özelliğidir. Gönüllülük, hiçbir karşılık olmaksızın topluma samimi bir şekilde hizmet etmektir. Gönüllülük, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi tarafından “Bir bireyin maddi karşılık beklemeden ya da başka bir çıkar beklentisi içinde olmadan, ailesi ya da yakın çevresi dışındaki bireylerin yaşam kalitesini artırmak ya da genel olarak toplumun yararına olduğu düşünülen bir hedefe ulaşmak için, yalnızca içinden gelerek ve doğru olduğuna inanarak, bir toplumsal girişime ya da bir sivil toplum kuruluşu bünyesindeki etkinliklere destek olması biçiminde” tanımlanmıştır.

Günümüzde STK'ların çalışmaları gönüllülük esasına dayanır. Yani insanlar buralarda çalışırken bir karşılık beklemezsizin hareket ederler. Hayırlı işler olarak da algılanan bu yöntemle bazı yardım kuruluşları faaliyetlerini devam ettirir (the wp, 2014). STK'daki gönüllüler; bilgi, deneyim, enerji, hoşgörü, paylaşımcılık, iyi beşerî ilişkiler, profesyonel yaklaşım, sorumluluk üstlenme gibi niteliklere sahip olmalıdırlar. Sivil toplumun en önemli şartı gönüllülüktür. Birey organizasyona tamamen kendi iradesiyle katılmalı ve birey olarak grup içerisinde varlığını devam ettirebilmelidir. Sivil toplum dışarıdan müdahaleye kapalı kendi istikametini kendisi çizen bir yapıya sahiptir (Sağlam, 2020: 597).

Bu gönüllü, STK'larının faaliyetlerinde yer alırken iş hayatındaki konumunu ve alışkanlıklarını bir kenara bırakarak, kuruluşun misyonunu gerçekleştirmek için en yüksek düzeyde performans sergilemeye çalışan sorumluluk sahibi ve fedakâr bireydir (Güngör ve Çölgeçen, 167: 2013). Gönüllülük STK için en önemli tedbirden birisidir çünkü STK'nın gönüllülerden destek alması kurumun başarısının göstergesidir. Üstelik gönüllülerin verdiği destek, STK'larda profesyonel olarak çalışan ekip açısından da teşvik edici bir unsurdur.

STK'nın temel özelliklerinden bir de halka hizmet vermektir ve toplumun problemlerinin çözülmesidir. Sivil toplumun kavramı çıkışından bu yana birçok alanda hizmet vermektedir. Mesela, köleliğe karşı ve kadın haklarının kazanılması konularında çok önemli rolleri oynayan STK'larının etkinlikleri Dünya Silahsızlanma Konferansında en üst düzeye ulaşmıştır. STK'ları, oda, sendika, vakıf ve dernek adı altında faaliyet gösterir. Vakıf ve dernekler topluma yararlı bir hizmet geliştirmek için kurulmuş yasal topluluklardır (Gündüz & Kaya, 2014:133-4). Genel anlamda devletin etkisi yetmediği yerde devreye STK girer. Örneğin, Nijerya'da toplumsal çevre kirliliği probleminin ortadan kaldırılması için birçok STK çok önemli ve etkili rol oynamıştır. Tunus'ta ise Arap Baharı sürecinde ve sonrası ülkede demokrasi inşa edilebilmesi için dörtlü bir birlikte STK'lar aktif ve verimli rol oynamıştır. Herhangi bir STK onun çevresindeki belirli bir sorunu ortadan kaldırılması için çalışmaktadır ve nihayetinde topluma refah getirip ve huzurlu bir ortam yaratmayı amaçlamaktadır.

STK'da genel olarak çalışanlar ücret alamaz çünkü hayır işi yaparlar. Dolayısıyla çalışanlar gönüllü görevi yapar. Gönüllü olarak çalışma esası STK'larının var oluşunun temel unsurlarındandır. Gönüllü kişilerin en basit tanımı, yaptıkları işler için hiçbir ücret veya kazanç talep etmemeleridir (Aşimova, 2014). STK'ların çalışanlarının ücretsiz olarak çalışmasının temel nedeni kendileri sosyal bir çevre edinerek yalnızlık duygusundan veya can sıkıntısından kurtulmak istemektedirler ve yeni beceri kazanmak en önemlisi de bir problemin çözümüne ortak olmayı dilerler. Masraflarını (ihtiyaçlarını), çalışmalara destek veren üyelerin bağışlarıyla karşılarlar. Sivil toplum örgütlerinin en önemli özelliği hizmetin para karşılığında değil de gönüllü olarak yapılmasıdır.

STK'ların derneklerde, vakıflarda ve diğer STK çeşitlerinde çalışırken bireysel değerlerde inşa edilmiş insanlara yetki verme yoktur yani görevlerini yaparken ast- üst ilişkisi içinde çalışmazlar. Demek ki STK'ların çalışanları çalışırken üst emirleri ve zorla çalıştırmak gibi yoktur (Ergin, 2020). Çalışma durumu insanların gönüllü bir hassasiyet içinde yetkilendirilmemesinden ziyade eşit olması halidir. İnsanlar STK'larına üye olup faaliyetlerine katılabilirler. Çalışmalara maddi ve manevi katkılarda bulunabilirler. Ayrıca STK'larını desteklemek için üye olmak şart değildir. Hayırsever insanlar istediği zaman istediği STK'lara yardımda bulunabilirler. Sivil toplum ve resmi kurumlarının arasında en önemli farkı resmi kurumların çalışanları arasında ast- üst ilişkisi varken STK'larında birey diğerleriyle dayanışma içindedir ve yardımlaşma ön plandadır.

Genellikle bir STK'da çalışanlar aynı amaç üzerinde çalışmaktadır. Bu amacının kimi gençlerin yetiştirilmesi, kimi kadınların sorunlarının ortadan kaldırılması, kimi toplumdaki bir hastalığın yok edilmesi, kimi bir mesleğin ya da bir meslek grubunun geliştirilmesi, kimi çocuklarıyla uğraşması, kimi yoksulluk ve açlığın yok edebilmesi, kimi insanların hakları korunması vb. alanlarda çalışan insanların amacı aynıdır. STK'ların kuruluş amaçları; problem olarak tespit ettikleri alanda kamuoyunu harekete geçirmek ve o sorunun çözümünü sağlamaktır (Kurt & Taş, 2015:202). Bütün STK'lar bu temel amacı üzerinde çalışmaktadır.

En önemli STK'ların özelliklerden biri de toplumsal bilinci geliştirmektir. İlk olarak STK'larda her birey diğerleriyle dayanışma içindedir ve yardımlaşma ön plandadır. Bazı durumlarda birçok STK bir çatı altında gelip hizmet ederler. Bu hizmetler toplumsal bilinci ve bağış kültürünü güçlendirilmektedir. Sosyal sorumluluk bilincinin yerleşmesi ve gelişmesi için toplumsal desteğe her alanda ihtiyaç vardır (Ergül & Kurtulmuş, 2014: 222). Bu bilinci yaratıp geliştirme her alanda olabilir. Bu bilincin, ister hayvan hakları ile ilgili olsun ister insan hakları ile ilgili olsun ister gelişmişlik, demokrasiye katılım olsun isterse hukuki anlayışında olsun toplumsal bilincin artması için çabalarlar. Daha doğrusu, sağlıktan çevreye, hayvan haklarından spora insanların ortak hayal ve hedeflerine yönelik nice proje ve girişim, gece gündüz demeden çalışan insanların ortak değerleriyle yürütülmektedir. Bu insanları bir araya getiren değerler, toplumsal bir destekle karşılandığında ulaşılmak istenen hedeflerin yolu kısalıyor, hedefe ulaşma hızı artıyor (Bilecik, 2018). Böyle bir durumunda STK'ların işleri ile ilgili toplumsal bilincinin seviyesi yüksek olduğu söylenebilir. Bu toplumsal bilinci geliştirilmesini de STK'lar üstlenmektedir.

STK'lar genelde dünyanın daha iyi olabilmesi için yani iyi bir yaşam alanına çevirmeye çalışmaktadır, dolayısıyla STK'lar bulundukları yerlerdeki temel problemleri ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Uluslararası alandaki STK'lar terör ile mücadelede, insan hakları, hayvan hakları, yoksunluk, açlık gibi alanlarda ve savaş bölgelerinde barış ve huzurun sağlanması için çalışmaktadırlar. Sivil toplum, vatandaşlar karar verme gücüne sahip olduğunda, yerel, bölgesel ve uluslararası sosyal, politik ve ekonomileri güçlendirme ve iyileştirme çalışmaları yaptığında ilerler (Peterson ve Til, 2004). STK'lar özellikle Batı'da çok bulunmakta ve verimli hizmet yapmaktadır. Avrupa ülkelerine bakarsak dernekler ve vakıfların sayısı oldukça yüksektir. Mesela, Türkiye'de her 826 kişiye bir dernek düşerken Fransa ve Almanya'da her 40 kişiye bir dernek düşüyor. Bununla birlikte

her 10 Fransız'dan 4'ü en az bir derneğin faaliyetine katılıyor. ABD'de ise her 15 Amerikalıdan biri bu tür kuruluşlarda gönüllü ya da personel olarak çalışıyor (Kurt, 2013).

Günümüzde, STK'lar genelde onlardan yardım isteyenlere önem vermektedir. Demek ki dezavantajlı insanların umutlarıdır. Gönüllülük prensibiyle hareket eden STK'ları, toplumsal bilincin oluşmasını sağlayan, devletin uzanamadığı ya da yetersiz kaldığı alanlarda insanların ihtiyaçlarını karşılamak amacını taşıyan, dezavantajlı durumdaki insanların haklarını savunma rolünü üstlenmektedir (Fethi & Çölgeçen, 2013: 165). Afrika'daki STK'ların çoğu yoksul insanlara, açlıktan ölebilecek çocuklara, besleme problemlerine sahip olan halka, barınma ve konaklama ile ilgili sıkıntısı olanlara hizmet vermektedir. “Dezavantaj bazen fiziksel engellerden, bazen toplumsal değer sistemlerinden, bazen de işgücü piyasasının talep ettiği bilgi ve becerilerden yoksun olmaktan kaynaklanabilmektedir ve bu faktörler, ülkeden ülkeye büyük ölçüde değişiklik göstermektedir” STK'lar dezavantajlıların her türüne destek vermektedir.

STK'ların temel özelliklerinden birisi hükümetten bağımsızlıktır yani devletten özerk olmaları gerekir. Sivil Toplum hem devletten hem de toplumdan farklıdır. Buna rağmen, STK işlerinde devletin katkısı yoksa da ancak onlar örgütlenmelerini ve faaliyetlerini devletin koyduğu yasalar çerçevesinde gerçekleştirirler. Genelde STK'ların vurgu yapılan en temel özelliği devletten bağımsız olmalarıdır (Şahin ve Uysal, 2007: 2). STK'ların bağımsızlığı en tartışılan konulardan birisidir, çünkü günümüzde tüm ülkelerde STK'ların en temel finansman kaynağı devlettir. Bunun için STK'ların bağımsızlığı yanında başka olumsuz etkileri de söz konusudur.

STK'lar devletin yetersiz kaldığı hizmetlerde halkın yararına çalışmalar yaparlar. Dernek, vakıf, sendika, birlik, oda adları altında faaliyet gösterirler. Bu kuruluşlar her zaman devletin bıraktığı boşlukları doldurmaya çalışmaktadır (Fethi & Çölgeçen, 2013). Çünkü toplumdaki tüm ihtiyaçları devlet tek başına karşılayamaz, bunun için halklar bir araya gelerek devletin bıraktığı boşluğu doldurmak için STK'lar kurarlar. Muhakkak toplumdaki eğitim, sağlık, çevre, kültür, bilim ve teknoloji hatta da insan ve hayvan hakları gibi sağlanması ve iyileşmesi devletin tek başına yapabileceği yükümlülükler değildir. Bunun için devlet dışı kuruluşların müdahale etmesi gerekmektedir. Bu bağlamda STK'lar her alanda topluma her şeyi sunmak ve toplumsal iyiye katkıda bulunmaktadırlar (Taşkiran, 2015: 48).

Baskı grubu denildiğinde, bir işin olması ya da olmaması için ilgililere baskı yapabilme gücü olan, bilinçli ve örgütlü topluluk akla gelir. Başka bir deyişle toplumsal değişim, ekonomik güçlenme, siyasi ve eğitsel inşa, vb. alanlarda baskı unsuru kabul edilen kitledir. “İktidarlar denetlenmekte, kamuoyu oluşturulmaktadır. Bu gruplar yoluyla kamu yararından çok, özel yararlar sağlanmaktadır. STK’lar gerek devletin gerçekleştirdiği uygulamalara, gerekse serbest piyasa ekonomilerinin dayandığı bazı mekanizmalara karşı, koruyucu bir tampon görevi işlevi üstlenmektedirler (Yavuz & Kaynar, 2015: 192).” Bu doğrultuda farklı mesleklerde olan kişiler, farklı düşünce ve ideolojilere sahip olan kişiler, belirli çıkarları savunmak için bir araya gelen menfaat grupları, dernekler, amaçları doğrultusunda faaliyet gösterirlerken iktidarla karşı karşıya gelebilen baskı grup olarak belirtilmektedir (Kitapçioğlu, 2013: 359).

Genelde baskı grupları denilince STK gibi mensuplarının çıkarlarını idari karar alma süreçlerinde veya yargılama sırasında koruyan kuruluşlar akla gelir. STK’lar toplumda faydalı olacak bir yöntemin devlet tarafından uygulanabilmesi için baskı oluşturur. STK’ların, mesela dernek ve vakıfların da kendi çıkarlarını veya mensuplarının çıkarlarını korumaya çalışmalarına uygulamada sıkça rastlanır. Diğer yandan kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları sadece meslek mensubu üyelerini korumayı değil, çevre ve estetik ve sağlık gibi hassas konularda “kamu yararı” kavramına dikkat çekecek bir baskı oluşturabilirler (Oğurlu, 2019). STK’lar toplumdaki her alanında mükemmel ve halka faydalanabilmesini çalışıp katkı bulunmaktadır. Çünkü onların temel amacı halka hizmettir, dolayısıyla toplumun her alanının düzenli ve verimli çalışabilmesi için müdahale etmektedirler.

3.9. STK’ların Topluma Faydaları

STK’ları çok boyutlu faydalara sahiptir, çünkü devletin bıraktığı boşlukları doldurmaya çalışmaktadır. Her ülkede ya da toplumda STK’ların çok önemli rol oynadığı görülmektedir. Bazen eğitim faaliyetlerinde bazen de spor, sağlık, çevre ve birçok alanlarda temel problemleri ortadan kaldırmaya çalışmaktadırlar.

Yetiştirme ve güçlendirme, güçlü bir sivil toplumun temel yararlarıdır. STK’lar bulunduğu ülkelerin az gelişmiş bölgelerindeki halkın yetiştirilme ve güçlendirilmesi için önemli programlar ortaya koymaktadır. Bu programlarda kadınlar ve çocukların yetiştirilme

ve güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Dünyanın dört bir yanındaki STK'ları, tarım, duvarcılık, boyacılık, terzilik, kuaförlük, mekanik ve daha fazlası gibi alanlarda gençlere mesleki eğitim vermektedir (Leao & Cowan, 1994). STK'ların en önemli görev ve sorumluluklarından bazıları şöyle sıralanabilir: kadın ve çocuk geliştirme programları, kadınların ve kadın sivil toplum örgütlerinin kapasitesinin geliştirilmesi, kadınlara ilişkin farkındalık yaratmak, kadınların kamu erişimini kolaylaştırmak ve artırmak, kadının toplumun içindeki statüsünü yükseltmek, cinsiyete dayalı problemler ve kadının insan haklarının ihlali ile mücadele etmek, dezavantajlı çocukların yetiştirilmesi, kimsesiz çocuklar için yetimhane inşa edilmesi gibi birçok alanda dezavantaj grupların güçlendirilmesi için çalışmaktadırlar (Casal, 2018).

“Birlikten kuvvet doğar” deyimini STK'ların temel ilkesidir. STK'lar toplumda her daim birlik ve beraberlik çağrısında bulunmaktadır. Her toplumda ne zaman bir problem varsa STK'lar bir araya gelip problemlerin çözümü için “hep birlikte olalım” mesajını vermektedir. İş birliği, iki veya daha fazla örgütün yakın çalıştığı, ortak hedefler ve amaçlar için kaynaklar ve sorumluluğu paylaştığı, genelde bir arada çalışmak veya ortak faaliyet olarak tanımlanır (Özcan, 2018: 14).

STK'lar karmaşık problemleri çözmek için bir diğer gruplara ihtiyaç duymaktadır. Kişiler ve örgütler; kaynak bağımlılığını veya işlem maliyetini azaltmak, sektörler arası yetersizliklere çözüm bulmak, kaynaklarını ve bilgilerini artırmak, daha etkili hizmet sunumları, görünürlük veya meşruluk sağlamak, ekonomik, sosyal, örgütsel veya politik bir düzine sebep için iş birliği yapmak amacıyla bir araya gelirler (Özcan, 2018). Arap Baharı sürecinde çok sayıda STK diktatör rejimlere karşı çıkmak için bir araya gelip halkın da bu birlik ve beraberlik ortamına katılması için halkı davet etti. Genelde STK'lar insanların tek tek yapamadıklarını beraber el birliğiyle yapmasını amaçlar, yani birlikteliği, gönüllülüğü ve dayanışmayı temsil eder. Ayrıca, STK'lar bir elin nesi var, iki elin sesi var ve birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için ifadelerine işaret eder.

Başka bir önemi ise ülkede demokrasinin ve ekonominin gelişmesinde sivil toplumun etkisinin olduğu kadar bizlere aktif vatandaşlık anlayışını da getirir. Sivil toplum, demokratik bir toplum oluşturulmasında, devlet-toplum, devlet-birey, toplum-birey ilişkilerinin demokratik bir şekilde düzenlenmesinde önemli bir enstrümandır. Sivil toplum, devlete karşı otoriter veya askeri rejimden kurtulmanın ve demokrasiye geçmenin en önemli

aracı olarak düşünölmekte; yani pazara veya bireye referansta değil, doğrudan demokrasiye referansta, otoriter rejimlerden demokratik rejimlere geçme bağlamında ele alınmaktadır (Tamer, 2010: 90). Dolayısıyla STK her konuda etkili ve önemlidir denilebilir.

Güçlü bir sivil toplumun temel faydalarından biri, karar vericilere yeni bilgiler getirebilmesi ve/veya politikaya katılımıdır. Bunu ya araştırma yoluyla ya da belirli topluluklarla yakın temaslar yoluyla devletin bilmediği ya da eksik bildiği konularda bilgi alışverişı yapabilir. Sivil toplumun politika yapıcılara faydaları sadece daha iyi bilgi ve daha iyi meşruiyet yaratması değildir, ancak faydalarının çalışanlarının faaliyetlerinden kaynaklanmayabileceği çeşitli fikirleri de içerir (Greer, 2017). Demokrasi toplumunda STK'lar politika oluştururken önemli bilgi paylaşarak katkıda bulunmaktadır.

Toplumda, STK'lar her alanda hizmet vermektedir. STK'lar toplumda sosyal, eğitim, tarım ve sağlık sektörlerde çeşitli hizmet vermektedir. Bu alanlarda ihtiyacı olanlara daha önem vermektedir. Genelde STK'ların hizmet alanı yoksul bireyleri, çocukları, kadınları, engelli bireyleri, yaşlıları, sığınmacıları, göçmenleri vb. kapsamaktadır. STK'ları, gönüllü olarak topluma hizmet vermektedir, yani hizmet verirken para almazlar. Böylelikle toplumun geliştirmesi için katkıda bulunmaktadırlar. Afrika'daki STK'ların çeşitli derecelerde sosyal koruma politikası ve program girişimlerine katıldıklarının açık bir kanıtıdır. Rollerini öncelikle aşağıdaki altı alandadır: Sosyal koruma hizmetlerinin uygulanması ve sağlanması, Sivil Toplum Destek Program (*Civil Society Support Program*) (CSSP) politikalarının tasarımı, etkisi ve faydalarının araştırılması, analizi ve değerlendirilmesi, Uygun politikaların ve bütçelerin kabulü için savunuculuk ve lobicilik, Politikaların ve programların birlikte geliştirilmesi, kapasite geliştirme ve bilgi aktarımı yoluyla hükümetlerle ortaklık kurmak ve bunları desteklemek, Hükümetlerin yasal ve gelişimsel yükümlölüklerine uygunluğunu gözetmek ve izlemek ve STK'nın sosyal koruma süreçlerine katılımını kolaylaştırmak için kolektif bir organizasyon çerçevesi sağlamak (Nikyèma, 2014).

STK'ların temel özelliklerinden biri problem çözümeüdür. Güçlü sivil toplumda insanlar gönüllü olarak bir araya gelerek her türlü toplumsal sorunla mücadele edebilir. Toplumsal sorunlar derken eğitimden, sosyal güvenliğe kadar, her alana yayılmış problemler olabilir. STK'larının yaygın olduğu ve kabul gördüğü toplumlarda sorunların, problemlerin çözümlerinin daha kolay olduğu, kurum ve kuruluşlar arasındaki ilişki ve münasebetlerde

daha medeni ve hoşgörölü bir şekilde iş ve çalışmaların yürüdüğü veya yürütüldüğü su götürmez bir gerçektir (Kurt, 2012).

3.10. STK'ların Sıkıntıları

Hem Nijerya'da hem de Tunus'ta ve genelde özellikle gelişmekte olan ölkelerde ne kadar STK'larının faydaları olsa da ciddi bunlar problemler ile karşılaşmaktadırlar. Nijerya'daki Sivil Toplum Grupları yıllar geçtikçe, kalkınma destekçisi olarak etkili bir şekilde işlev görmelerini zorlaştıran çeşitli sorunlarla karşı karşıya kaldı. Bunun nedeni bazı durumlarda etkisiz kalmalarıdır. Genelde STK'ların karşılaştığı problemlerin bazıları aşağıdaki sıralanır:

Nijerya ve Tunus gibi gelişmekte olan ölkelerin STK'larının temel problemlerinden biri kırsallarda faaliyet göstermemesidir. Onların çoğu sadece şehirlerde bulunmaktadır. Yani şehir-merkezli bir zihniyet vardır. Köylerde bulunmamlarından dolayı halkın çoğu onlara ulaşmamaktadır çünkü gelişmekte olan ölkelerin nüfusunun çoğu köylerde yaşamaktadır. Örneğin, kızların güçlendirilmesi için çalışan sivil toplum kuruluşu olan Nijerya Kız Çocuğu Güçlendirme Kurumu (*Girl Child Empowerment Nigeria*) (GCEN), ne kadar çaba gösterirse de onun amacı olan kızların eğitim almaları konusunda başarılı olmadığını söyleyebiliriz çünkü köylerde yaşayan kızlara ulaşmamaktadır. Birleşmiş Milletler verilere göre Nijerya'da okul dışı çocukların sayısının 10,5 milyon olduğu belirtilmektedir. Genel açıklamada, sadece STK'lar tarafından değil, hükümet tarafından da bu sosyal dışlama, genellikle kırsal alanların kentsel alanlardan daha yüksek yoksulluk oranlarının sahip olduğunu göstermektedir (Lima & v.d, 2018:75).

Bazı gelişmekte olan ölkelerin STK'ları ortak olarak çalışmamalarından dolayı yani birlik eksikliğinden amaçlarına ulaşamaz durumdadır. Hatta bazıları aynı hedefe sahip olsa bile. Nijerya'ya bakacak olursak kadınların ve çocukların sağlığı ile ilgili çalışma yürüten kuruluşlar önemli bir başarı kaydedememiştir çünkü Dünya Sağlık Örgütüne göre Nijerya dünyanın anne ölüm oranının yaklaşık %60 olduğu 10 ölkeden biridir, Nijerya sadece 2013 yılında 40.000 anne ölümü ile Hindistan'dan sonra Dünya sıralamasında ikinci sırada yer aldı (Ezra, 2014). Demek ki birlik ve beraberliğin içinde çalışmayan STK'lar başarısız olma ihtimali çok yüksektir. Dayanışmaya katılmayan STK'lar, danışma etkinliğinin daha düşük bir derecesini sağlama eğilimindedir (Taylor & v.d, 2012: 24).

Yeterli destekleyici ve/veya fonlama eksikliği Nijerya ve Tunus gibi gelişmekte olan ülkelerin STK'lerin temel problemlerden biridir. Onların çoğu yabancı sponsorlara bağımlıdır. Bu mali faktör, çağdaş Nijerya'daki bazı pro-demokrasi STK'larının etkinliklerini ve etkilerini azaltmıştır. Seçim ve insan hakları üzerinde çalışan kuruluşları Sivil Özgürlükler Örgütü (*Civil Liberty Organisation (CLO)*), Güvenilir Seçimler İttifakı, Anayasa için Yurttaşlar Forumu Reformu (*Citizens' Forum for Constitutional Reform (CFCR)*) ve Seçim Değişim Ağı (*Electoral Reform Network (ERN)*) gibi maddi problemlerden dolayı önemli adım atamamışlardır (Ukase ve Audu, 2015). Tunus'ta ise Bin Ali yönetiminden sonra STK'ların çalışma alanı genişletildikten sonra ülke dışından yardım fonları gelmeye başlamıştır. Ancak "yabancı fonların" politik bir araç olarak üç ana şekilde kullanılmasından şüpheleniliyor: Sivil toplum kesiminin belirli gruplarının veya kesimlerinin mali kaynaklarını sınırlamak için meşru dış destekler bahane edilerek yapılan engelleme girişimleri; siyasal süreçte ve seçim sürecinde bir baskı unsuru oluşturmak ve yabancılara yerli kamuoyundaki güçlerini arttırmak için yerel medyaya yatırım yapması (Kausch, 2013: 5).

Gelişmekte olan ülkelerin STK'ların çoğu yeterli para ve kaynağa sahip olmadığından dolayı devlete bağımlıdır. Bu onların bağımsızlığını yok eder, dolayısıyla ülkede kaliteli seçim yaptırılması ve yolsuzlukla mücadele edilmesi konularında etkisiz kalmaktadırlar. Örneğin Nijerya Gazeteciler Birliği (NUJ), hükümete büyük ölçüde destek vermektedir ve hükümetin yanlışlarını sümen altı etmektedir. Sivil toplum genellikle sürdürülebilirliği engelleyen, görevlerinden uzaklaşan ve kısa vadeli fonları takip etme stratejisini teşvik eden devlete bağımlılığı ve bağışçı finansmanına bağımlılıkla mücadele eder (Musser, 2014).

Bir de beceri eksikliği STK'ların temel problemlerdendir. İlk olarak beceriye bakacak olursak akademik alanda bir sıkıntı olduğunda, belirli bir zekâ seviyesi, konsantrasyon, dikkat, bilgi gibi becerilere ihtiyaç duyulurken, sosyal alanda bir sorun yaşadığında, duygularını ifade etme, empati kurabilme ve iletişim becerilerine ihtiyaç duyulur. Sosyal beceri, sosyal yaşamımızdaki performansımızı belirleyen birbirinden farklı birçok alt becerilerin bileşiminden oluşan bir alandır. Örneğin; politik olabilme, sözel iletişime girme, iyi bir dinleyici olabilme, sosyal ilişkide ilk adımı atabilme, mizah becerisini yerinde kullanabilme, empati kurabilme, sosyal problemlere karşılıklı fayda sağlayacak çözüm üretebilmedir (Öztürk, 2016).

STK'ları, savunuculuk bilgisi, becerileri ve yöntemleri konusunda kapasite eksikliği ile karşı karşıyadır. Yapılacak işlerin eğitim eksikliği de vardır. Nijerya'da kamu hizmetlerinde e-yönetimin en büyük zorluğu, altyapılarını idare edecek ve işletecek eğitilmiş ve kalifiye eleman yetersizliğidir. Ayrıca, kamu görevlilerinin BİT becerileri ile tedarik ve eğitimi ile ilgili yüksek maliyetler nedeniyle, hükümet bazen kamu hizmetinde e-yönetimin fiilen uygulanmasında isteksiz davranmaktadır (Ayo ve Ekong, 2008).

Genelde ülkedeki STK'ları maddi sıkıntı içinde görülmüşse de yolsuzluk, kişisel zenginleştirme ve rüşvetten uzakta duran birimler değildir. Bazılarında yolsuzlukla mücadele hedeflenmişse de kendi de yolsuzluk problemlerine sahiptir. Bunun için geliştirmekte olan ülkelerde STK'ların başarılı olabilmeleri çok zordur. Geliştirmekte olan ülkelerde kamu kaynaklarını kullanarak yolsuzluk yapmakla suçlanan üst düzey bürokrat, armatör, politikacı, iş insanı, banka yöneticisi ve STK'ların izini sürmekte bile güçlük çekilmektedir ki bunun gibi nedenlerle geliştirmekte olan ülkelerde STK'ların çalışmaları pek başarılı olmamıştır. Çoğu zaman, özellikle geliştirmekte olan ülkelerindeki STK'ların üyeleri liderlerinden bazılarına karşı mali suiistimal iddialarını artırmaktadırlar (Akindele & v.d, 2017:61)

4. NİJERYA VE TUNUS'TA İYİ YÖNETİŞİMİN SAĞLAMASINDA STK'LARIN ROLÜ

İki ülke söz konusu olduğunda STK'lar gerek sömürge geçmişlerinin gerekse de son yılların zorlu siyasal, sosyal ve ekonomik reformlarının izlerini taşıyan özel bir ortamda faaliyetlerini sürdürmektedirler. Yani iki ülkede ve her hangi bir ülkede STK'ların ortaya çıkmalarının temel nedeni bir probleme çözüm bulma çabasıdır. Bu problemler her çeşit olabilir, bunun için STK'lar toplumun her alanında çalışmalar yapmaya devam etmektedirler. Bunların dışında toplumdaki bazı problemlerin ortadan kaldırılmasının yanı sıra insan haklarının korunması ve genç neslin yetiştirilmesi amaçlarıyla da STK'lar çeşitli faaliyetler göstermektedirler.

4.1. Nijerya ve Tunus'ta İyi Yönetişimin Önemli Bir Aktörü Olarak STK'lar

Hem Nijerya'da hem de Tunus'ta iyi yönetişimin sağlamasında devlet dışında aktif şekilde faaliyet gösteren önemli bir aktör olarak STK'ları vardır. Nijerya başta olmak üzere 1990-1998 yılları arasında birbirini takip eden askeri rejimlerdeki insan haklarının ağır ihlalleri, radikal pro-demokrasi hareketlerinin ortaya çıkmasına ve bir zamanlar uykuda olan bir sivil toplumun aşırı demokratik mücadeleye yeniden canlanmasına ilham verdi (Kehinde, 2016: 174). 1990'lı yıllarda askeri rejimin ortadan kaldırılmasında STK'lar büyük rol oynamışlardır. STK'lar Tunus'un Arap Baharı sürecinde diktatörlük rejimlerini yok edebilmesi ve yerine liberal demokrasiyi inşa edebilmesi için sayısız faaliyetler yapmışlardır. Genel olarak Nijerya'da ve Tunus'ta iyi yönetişim sağlaması hususunda STK'lar üç temel rolü oynamışlardır. Birincisi otoriter rejimlerinin ortadan kaldırılması, ikincisi demokrasi inşası ve yeni anayasa oluşturulması süreci ve üçüncüsü de iyi yönetişime katkıda bulunulması ve topluma hizmet sağlanmasıdır. Otoriter rejiminin ortadan kaldırılması hususunda, Nijerya'daki STK'lar 90'lı yıllarda askeri yönetimin sona ermesi için büyük adımlar atmışlardır. 1985-1999 yılları arasında Nijerya'daki STK'lar orduyu sivil yönetimin lehine iktidardan feragat ettirmek için mitingler, gösteriler, grevler ve benzeri - baskı altında kalmalarına neden olan- faaliyetler düzenlemişlerdir (Akintola, 2002: 4).

Tunus'ta da Nijerya'da olduğu gibi otoriter rejimine karşı durabilen birçok STK ortaya çıkmıştır. Arap Baharı sürecinde birçok Arap ülkesinde olduğu gibi Tunus'ta da STK'lar yaşanan otoriter rejimine şiddetle karşı durdu. Arap Baharı sürecinde sokaklara dökülen

Tunus halkı, işsizlik, gıda enflasyonu, yolsuzluk, ifade özgürlüğü, kötü yaşam koşulları gibi birçok sorunu protesto eden gösteriler düzenlemeye başladılar. Hükümet güçleriyle protestocu halk arasında yoğun çatışmaların yaşandığı gösteriler sonucunda gerçekleşen “Yasemin Devrimi”¹ ile 23 yıldır iktidarda olan Zeynel Abidin Bin Ali, 14 Ocak 2011’de iktidarı bırakarak yurt dışına kaçtı ve ardından yapılan seçimlerde halk Nahda Partisi’ni yönetime getirdi (Mercan & Tahir, 2017: 76). STK’ların yardımıyla Tunus halkı kalıcı bir otoriter rejimini ortadan kaldırmayı başardı (Khan, 2018: 153). Bunun ardında da demokrasiye geçiş süreci başladı. Tunus’ta otoriter ve kötü yönetime karşı olan eylemler ile başlayan protestoların hemen sonrasında siyasi aktörlerin ve sivil toplumun uzlaşmacı ve duyarlı yaklaşımları neticesinde seçim süreci sorunsuz ve demokratik bir şekilde gerçekleşmiş, anayasa yapım süreci ve diğer seçim süreçleri de başarıyla yönetilebilmiştir. Bu süreçlerde en kilit rol hiç kuşkusuz ki Tunus sivil toplumuna aittir (Birdane, 2017: 87).

Hem Nijerya’da hem de Tunus’ta otoriter rejimlerinin ortadan kaldırılmasından sonra demokrasi ve anayasanın oluşturulma süreci STK’ların yepyeni bir rol üstlenmesiyle gerçekleştirilmiştir. Ancak Tunus’un STK’lar farklı kılan bir nokta Nijerya’dakine göre uzlaş ve diyalog çerçevesinde gerçekleşmesi olmuştur. Bunun için 2015 yılında Tunus’ta 4 STK uzlaşya dayalı alternatif bir geçiş sürecinin sağlamasında oynadıkları rol nedeniyle Nobel ödülüne layık görülmüşlerdir. Bu ödül özellikle Tunus politik kültüründe sivil toplumun yerine dikkat çekmesi sebebiyle önem arz etmektedir (Köktaş, 2019: 440).

Nijerya’ya demokrasinin getirilmesinden hemen sonra STK’lar halkın katılımı ve duyarlılığını artırma, seçimi ve medyayı takip etme, bütçe takibi, sosyo-ekonomik hizmetlerin sağlanması, yasama savunuculuğu ve etnik gruplar arasında arabuluculuk teşviki gibi barışın sağlanmasını amaçlayan eylemler yürütmüşlerdir. Örneğin, 1999’dan bu yana, Demokrasi ve Kalkınma Merkezi (*Centre for Democracy and Development (CDD)*), halkın katılımında, kapasite geliştirme çalışmaları, politika savunuculuğu ve demokratik yönetim, insan güvenliği, insan kalkınma merkezi ve insan hakları üzerine bir araştırma referans noktası olarak odaklanmış durumda. Ayrıca, seçilmiş temsilciler, siyasi partiler, halk için demokrasi ve kalkınma sorunlarıyla ilgili çeşitli konularda seminerler ve sempozyumlar

¹ Yasemin Devrimi İngilizcede yaygın olarak bilinen Jasmine Revolution yada Tunisian Revolution 28 günlük yoğun bir sivil direniş kampanyasıdır. Genelde Tunus’un birçok şehrinde gerçekleşen protestolardır. Protestocuların hedef aldığı başlıca konular işsizlik, gıda enflasyonu, siyasi yozlaşma, ifade özgürlüğü ve kötü yaşam koşulları olmakla beraber, 23 yıldır ülkeyi yöneten Zeynel Abidin Bin Ali’nin başkanlığı bırakıp 14 Ocak 2011’de ülkeden kaçmasıyla sonuçlanan olaylar bütünüdür.

düzenlemiştir (Danladi ve Tanko, 2015: 16). Tunus'ta ise Bin Ali hükümetinden sonra ortaya çıkan siyasi krizlerin çözülmesi için ülkedeki STK'lar arabulucu rolleriyle barışa hizmet etmişlerdir. Mesela, Tunus'ta Troyka hükümeti döneminde Şükrü Belayid'in öldürülmesinin ardından Muhammed Brahmi'nin 25 Temmuz 2013'te suikast sonucu hayatını kaybetmesi, ülkede daha derin olan ikinci bir siyasi krizi tetiklemiştir. Bu krizi sonlandırmak için Tunus Genel İşçi Sendikası (UGTT) ve diğer sivil toplum örgütlerinin koordine ettiği uzlaşma görüşmeleri Ağustos sonunda tansiyonu düşürmeyi başarmıştır. STK'lar Tunus'ta Arap Baharından sonra ortaya çıkan siyasi krizlerin sonlandırılmasına katkıda bulunmuştur (Yaşar, 2014: 13). Tüm bunlar barış içerisinde sağlam bir hükümetin kontrol edilebilmesi yolunu açmıştır.

İyi yönetim ve hizmet sağlanması konusuna gelindiğinde, Nijerya'da STK'lar askeri rejimi ortadan kaldırdığında ve demokrasiyi inşa ettiğinde iyi yönetişimin sağlanmasına katkıda bulunmaya başlamışlardır. Nijerya'daki STK'lar, anayasa oluşum sürecinde, dekolonizasyon döneminde, askersizleştirmede, sosyal adaletin teşvikinde, totaliter rejimle mücadelede, devlet performansında, politika yapımında halkın katılımına ve yönetimde şeffaflığın sağlanmasına büyük katkıda bulunmuşlardır. Sürekli olan Nijerya İşçi Sendikası ve Nijerya Baro Birliği işbirliği, ülkenin demokrasisini güçlendirmek adına çok değerli çalışmalar yürütmüştür. Ayrıca ülkede iyi yönetişimin sağlanması konusunda birçok kez ulusal kalkınma için alternatif stratejiler belirlemişlerdir (Orji, 2009: 89).

Tunus'ta da Bin Ali rejiminin ortadan kaldırılmasından sonra iyi yönetişimin sağlanmasında STK'lar önemli bir rol oynamıştır. STK'lar iyi yönetim sağlanmasına yönelik olarak yolsuzlukla mücadelede defalarca mühim adımlar atmışlardır. Tunus hükümeti, şeffaflık ve dürüstlüğü yaygınlaştırmak amacıyla 2017-2020 yılları arasında bazı sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde yolsuzlukla mücadelede izlenecek politikaları içeren ulusal strateji belgesi için imza atmıştır. Bunlar Yolsuzlukla Mücadele Ulusal Heyeti (*Instance Nationale de Lutte Contre la Corruption (INLUCC)*) gibi resmi kurumlardır. Bu işbirliğinin temel amacı, rüşvet ve yolsuzluğu ortadan kaldırıp şeffaflık getirmek ve nihayetinde iyi yönetişimi sağlamaktır. Tunus Ulusal Diyalog Dörtlüsü, 'Tunus Genel İşçi Sendikası', 'Sanayi, Ticaret ve El Sanatları Konfederasyonu', İnsan Hakları Birliği' ve 'Barolar Birliği' oluşturan olan STK'lar genelde, yolsuzlukla ve ekonomik eşitsizliklerle mücadele, hukukun üstünlüğünün ve hesap verilebilirliğin desteklenmesi, çevrenin korunması, suçun önlenmesinin desteklenmesi, kurumsal sosyal sorumluluğun ve hesap

verilebilirliğin desteklenmesi, kadınların güçlendirilmesi, gençlerin güçlendirilmesi, sosyal adaletin sağlanması, tüketicilerin korunması ve sosyal hizmetlerin sağlanması alanlarında çalışırlar.

Hem Nijerya’da hem de Tunus’taki STK’lar iyi yönetişimin sağlamasında önemli rol oynamasına rağmen, Tunus’taki STK’lar özellikle yolsuzlukla mücadelesinde ve şeffaflık sağlanmasında Nijerya’dakilerden daha diğer STK’larıyla ve ilgili kurumlarıyla işbirliği yaparak daha verimli ve etkili hizmetleri sağlanmasını görülmektedir. Bu çerçevede iki ülkede de iyi yönetişimin sağlamasında STK’ların temel rollerini açıklamak mümkündür:

4.1.1. Demokrasinin İnşası ve Sağlamlaştırılması

Demokrasi dendiğinde ilk akla gelen kavram “halktır”. Genel anlamda demokrasi halkın egemenliği ve halkın yönetmesidir. Başka bir deyişle vatandaşların doğrudan ya da temsili olarak hükümetin şekillenmesinde rolü olan yönetim şeklidir (Aktaş, 2015: 90). Demokrasinin temel özellikleri, halk, yönetime geniş çapta katılması, özgürlük ve eşitçe yönetim, özgür ve adil seçimlerle hükümeti seçebilmek, özgürlükler rejimi olması, insanların politikada ve uygar bir yaşamda etkin olarak rol alması, tüm vatandaşların insan haklarının korunması ve tüm vatandaşlara eşit şekilde kanunların uygulanması ve insanları tam ve mükemmel bir özgürlükler ortamına ulaştırmaktır (Can, 2019:2161-2). Demokrasilerde; yasal eşitlik, özgürlük, şeffaflık ve hukukun üstünlüğü gibi temel anlayışlara sahip olmasının nedeni iyi yönetişim ile neredeyse bütün olmasından ötürüdür. Bu demektir ki demokrasi ve iyi yönetişim ayrılmaz ikili haline gelmiştir.

Demokrasi ve iyi yönetişimin ayrılmaz ikili haline gelmesinin temel nedeni, Yeni Kamu Yönetimi (YKY) anlayışında sivil katılıma çok önem verilmesidir. Demokrasi nasıl halk üzerine inşa ediliyorsa, iyi yönetişimin temeli de sivil katılımdır. Bu demektir ki hem demokrasi hem de iyi yönetişim “halk” kavramına dayanmaktadır. Demokrasinin gelişimi için yönetimde yeni aktörlerin (halk, sivil toplum kuruluşları) olması gerekliliğine inanmak YKY’nin “iyi yönetişim” düşüncesinin yaralandığı ilkelere bir tanesidir (Karaçor ve Oltulu, 2009: 416).

Demokrasi, iyi yönetişimin gerçekleşmesinin temel şartıdır. Yani bir toplumda iyi yönetişimin sağlanması için muhakkak demokrasi yönetiminin inşa edilmesi gerekmektedir.

Bunun için demokrasi yönetimi dünyanın her yerinde en çok tercih edilen bir yönetim sistemi haline gelmiştir. Başka bir deyişle demokrasi, iyi yönetim sağlayan bir yönetim biçimidir. Bu çerçevede, iyi yönetim sağlamak amacıyla özellikle gelişmekte olan ülkelerde STK'lar demokrasi inşası ve sağlamlaştırmasında önemli rol oynamaya devam etmektedir.

Nijerya'ya bakıldığında birçok STK 1990'lı yıllarda askeri yönetimle mücadele etmiştir. Bunun temel amacı totaliter veya askeri rejimi ortadan kaldırmak ve yerine demokratik bir sistem inşa edebilmektir. Ülkede 1990'lı yıllarda askeri yönetimin ortadan kaldırılması ve yerine demokrasi geçirilmesi amacıyla birkaç STK oluşturulmuştur. Bunlardan Demokrasi Kampanyası (*Campaign for Democracy (CD)*), Demokrasi ve Kalkınma Merkezi (*Centre for Democracy and Development (CDD)*), İnsan Hakları Savunma Komisyonu (*Committee for the Defence of Human Rights (CDHR)*) ve Sivil Özgürlükler Kuruluşları (*Civil Liberty Organisation (CLO)*) ülkeyi otoriter veya askeri rejimden kurtarmakta ve demokrasiye geçişte çok önemli rol oynamışlardır. Yukarıdaki belirttiğim kuruluşlar Nijerya İşçi Kongresi (*Nigeria Labour Congress (NLC)*) ile işbirliği yaparak demokrasi yönetimini getirmek için önemli ve fedakârca adımlar atmışlardır. Otoriter askeri yönetime karşı çıkan öğrenciler, işçiler ve halk seferberlik hali içinde bulunmuşlar ve bütün şehirlerin sokaklarında protestolar ve yürüyüşler yapılmıştır (Omede ve Bakare, 2014: 213). Sonuç olarak, bu ayaklanmalar bazı insan kayıplarını beraberinde getirse de ülkede demokrasi inşası hususunda başarılı olunmuştur.

Demokrasinin sağlamlaştırılması aşamasında da STK'ların önemli rolleri devam etmiştir. Çünkü demokrasi inşa edilmiş olsa bile yönetenler ülkeyi otorite doğru götürmeye başlamıştır. 1999'da eski askeri lider Olusegun Obasanjo, yaklaşık 33 yıl boyunca aralıklarla süregelen askeri cunta dönemlerini sona erdirdi. Obasanjo, 1999 ve 2003 yıllarında seçime gitti. Bu seçimler uluslararası toplum tarafından özgürlükçü olmamasıyla eleştirilse de ülkede demokrasi konusunda atılan önemli bir adım olduğu da teslim edilmiştir (Aljazeera Türk, 2013). Obasanjo, 2013'te ikinci kez cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. 2007'de üçüncü dönem iktidarda kalmaya devam edebilmek için cumhurbaşkanlığının görev süresini uzatmak için anayasayı değiştirmek istemiştir.

STK'lar ve bazı bireyler, demokrasinin korunması için bu görev süresinin uzatılmasına ve Obasanjo'nun Nijerya'yı üçüncü dönem de yönetmesine karşı çıkmışlardır. Bu üçüncü

dönem teklifine karşı çıkmak için Nijerya'daki STK'lar Üçüncü Döneme Karşı Ulusal Sivil Toplum Koalisyonu (*National Society Coalition Against Third Term Agenda (NACATT)*) adı altında bir çatı kurmuşlardır. Ülkenin her köşesinde protestolar düzenlenmiştir. NACATT'ın başkanı olan Bamidele Aturu üçüncü dönem gündemini “ahlaksız, yozlaşmış, bölücü, hakaret, başarısızlık kanıtı, politik bir belirsizlik yaratma kabiliyeti ve elbette anayasaya aykırı...” olarak belirtmiştir (Omede ve Bakare, 2014: 214-5). Diğer STK'lar ve Halkların Sorunları ve Çözümleri (*Peoples Problems and Solutions (PPS)*) organizasyonu, Nijerya Katolik Piskoposlar Konferansı (*Catholic Bishops Conference of Nigeria (CBCN)*) ve Yasama Araştırmaları Merkezi (*Centre for Legislative Studies (CLS)*) gibi gündemlere de karşı çıkmıştır (Omede ve Bakare, 2014: 215). Bu sayede Obasanjo'nun görev süresini uzatma planı başarısız olmuştur. 16 Mayıs 2006'da dönem uzatma tasarısı parlamento tarafından reddedilmiştir. Bütün bu hareketler, Nijerya'da demokratik yönetimin sağlam olabilmesi için STK'ların adım attıklarını göstermektedir.

Nijerya'da STK'ların demokrasinin korunması ve sağlanması amacıyla yürüttükleri çalışmalar, seçim reformunun gerçekleştirilmesini sağlamıştır. 28 Ağustos 2007'de, genel seçimlerde mümkün olan en yüksek kalite standardını sağlayarak demokrasiyi derinleştirmek için tüm seçim sürecini gözden geçirecek 22 üyeli bir Seçim Reform Komitesi (*Electoral Reform Committee (ERC)*) kuruldu. Seçim Reform Komitesi çalışmalarına başlar başlamaz STK'lar Nijerya'daki seçim problemlerinin nasıl ortadan kaldırılabileceği ve seçimin nasıl daha iyi bir hal alabileceği konusunda bir dizi öneri sunmuştur (Abubakar & Yahaya, 2017: 372). Gerçekten de ERC'nin 22 üyesinin büyük kısmı toplumsal gruplarından seçilmiştir. Seçim sürecinde STK'lar ülkede adil ve serbest bir seçim olabilmesi için önemli rol üstlenmişlerdir.

STK'lar insanları oy kullanma ve bunun için kaydolma konusunda hareketlendirmiştir. Sayacak olursak, Güvenilir Seçimler İçin İttifak (*Alliance for Credible Elections*), Anayasa Reformu için Vatandaş Forumu (*Citizen's Forum for Constitutional Reform (CFCR)*), Demokrasi ve Kalkınma Merkezi (*Centre for Democracy and Development (CDD)*), Sivil Özgürlükler Örgütü (*Civil Liberty Organisation (CLO)*) ve Seçim Reformu Ağı (*Electoral Reform Network (ERN)*) gibi STK'lar güvenilir, özgür ve adil bir seçim ortamı yaratabilmek adına büyük katkılarda bulunmuşlardır. Buna rağmen, ülkede seçim hilesi, seçimde şiddet uygulamak ve benzeri devam etmektedir. Dolayısıyla ülkede daha adil ve şeffaflık

olabilmesi için yine STK'lar verimli ve etkili adımlar atmaya devam etmeleri gerektiğini görülmektedir.

Tunus için duruma bakıldığında, Arap Bahar'ından sonraki demokrasi inşa sürecinde STK'lar belirleyici bir rol oynamışlardır. Mesela Tunus'ta 1946 yılında kurulan ve Tunuslu işçileri temsil eden Tunus Genel İşçi Sendikası (*Union Générale Tunisienne du Travail / UGTT*) ve diğer STK'ları demokrasi inşasında önemli hareket etmişlerdir. (Özköç, 2016: 37). Gerçekten de UGTT 520.000 üyesiyle Tunus'un en büyük STK'lardan birisi olmuş ve ülkenin demokratikleşmesi sürecinde önemli aktörlerden biri olarak etkin bir gayret göstermişlerdir.

İlk olarak Arap Baharı sürecinde otoriter rejimi ortadan kaldırmak amacıyla STK'lar ortaklık yapmışlardır. Arap Baharı sürecinde Tunus'ta olan olaylarda ülkedeki yoksulluk, üniversitelileri de kapsayan kitlesel işsizlik, gelir dağılımındaki uçurum ve adaletsizlik, insanları bıktıran ekonomik koşullar ve ülkedeki istibdat yönetimi, siyasal baskılar ve yasaklar geniş bir kesimde tepkiye neden olmaya başlamıştı (Altınöz, 2016). Halk protestoları 17 Aralık 2010'da Tunus'un Sidi Bouzid şehrinde kendi halinde bir seyyar satıcı olan üniversite öğrenimini yarıda bırakmış Muhammed Bouazizi'nin kendini ateşe vermesi ve ölmesine neden olan bu hareketinden sonra Tunus'ta halk sokaklara dökülmeye başladı ve Bin Ali'nin otoriter yönetimine karşı çıkmaya başladı. Kısa bir süre içinde kendisi Tunus'tan ayrıldığında Bin Ali yönetimi sona ermiştir.

Hiç şüphesiz ki Arap Baharında STK'ları ve sosyal medya en etkili iki aktör olarak görülmektedir. Bouazizi'nin kendini yakarak öldürüşünün ardından Tunus'ta halkın sokaklara dökülmesiyle Tunus Genel İşçi Sendikası, Bin Ali'nin istifa etmesi için büyük bir miting düzenledi. Bu mitingle beraber ülke genelinde protesto başladı ve devam etti, bunun sonucunda Bin Ali 14 Ocak 2011 tarihinde ülkesinden ayrılarak Suudi Arabistan'a kaçtı. Bu hareketi onun 23 yıllık yönetimini sona erdirdi (Meltz, 2016: 23). Ülkede düzenlenen mitingler ve protestolar otoriter rejimine karşı duran Tunus Genel İşçi Sendikasının ardından Tunus Barolar Birliğiyle birlikte devam etti. Ülkede protestolar yaygın olduğundan Bin Ali'den sonra ülkenin Başbakanı olan Mohamed Ghannouchi da istifa etti. 27 Şubat'ta Beji Caid Essebsi Başbakan oldu ve 3 Mart 2011'de İslamcı Ennahda partisi Kurucu Meclis seçimlerinde üye çoğunluğunu kazandı.

Tunus'ta 2011 yılında Yasemin Devrimi'nden sonra hakiki demokratikleşme sürecine geçildi; demokratikleşme sürecinde STK'lar yine önemli rol oynamaya devam ettiler. STK'lar ülkede ortaya çıkan ve/veya çıkacak olan siyasi krizlere engel olmaya çalıştılar. Tunus'ta otoriter direnç kırılarak, yeni aktörlerin dönüşüm sürecinde etkinleştirilmesinin yolu açıldı. Tunus'un başarısına arabuluculuk yaparak ve müzakere sürecine yönelerek önemli katkılarda bulunan STK'lar, hem kutuplaşmada taraf olmayarak ortaya çıkan krizlerin büyümesini engellediler hem de muhalefetle hükümet arasında gerçekleşen görüşmelere kurumsal anlamda destek verdiler. Krizlerin siyasi kutuplaşmalara rağmen uzlaşıyla çözülmesi, Tunus'un başarısındaki en ayırt edici unsurdur. Ne Nahda Partisi ne de laik muhalif partiler siyasi krizi tek başlarına çözecek ve karşı tarafı siyasi sürecin dışına itebilecek güce ve kapasiteye sahip değillerdi (Yaşar, 2018). Tunus'ta STK'ların yardımıyla birlikte Arap Baharı hareketi yaşayan diğer ülkeler de demokrasiye geçiş sürecini daha olumlu, barışçıl ve verimli gerçekleştirmiştir. Bu durumun ana nedeni Tunus'taki STK'ların ortak çalışmasıdır.

Nijerya durumundaki ile kıyaslama yapacak olursak, Tunus'taki STK'lar otoriter rejimi yok edildikten sonra çıkacak olan siyasi krizlere engel olmaya çalışmaya başladılar. Bunun için ülkedeki siyasi durumu özellikle seçimleri adil ve şeffaflık seviyesi Nijerya'dakinden daha yüksek seviye ulaştırmıştır. Çünkü Nijerya'da asker rejim sona erdirilse de 1999 yılında seçim ile tahta çıkan başkan olan General Obasanjo kendisi emekli asker hatta 1977'li yıllarında asker yönetiminde hem Cumhurbaşkanı Yardımcısı ardında da hem Cumhurbaşkanı oldu. Dolayısıyla ülkede demokrasi yönetime geçirilirse de yönetimde askeri zihniyet devam etti. Bunun nedeni ülkedeki STK'lar çıkacak siyasi krizleri engellenme yerine yine de demokratik yönetimde 'otoriter zihniyeti' ile uğraşmaya başladılar. Çünkü Nijerya'daki sivil rejimler cuntalardan, hukukun üstünlüğü açısından daha iyi durumda değil. Aslında sivil yöneticiler, hukukun üstünlüğüne açıkça saygısızlıklarında orduyu geride bırakıyor gibi görünüyor (John, 2011: 212). Sonuçta ülkede siyasi krizler ve demokratik dışı hareketleri özellikle seçim hileleri yaygın haline gelmiştir.

Tunus verimli bir demokrasiye geçiş süreci yaşadığı için STK'ların ortak çalışması konusunda iyi bir örnek olacaktır. 2013 yılında ülke genelinde hükümet karşıtı protestoların olduğu dönemde Tunus Genel İşçi Sendikası krizin sonlandırılması için arabuluculuk olarak önemli araç olmuştur (Meltz, 2016: 24). Tunus Genel İşçi Sendikasının dışında Tunus Demokratik Laboratuvar (*The Democratic Lab*), Tunus Yönetişim ve Sosyal Sorumluluk

Derneği (*Tunisian Association for Governance and Social Accountability*), Yaquadha (Vigilance) Demokrasi ve Sivil Devlet Derneği (*Yaquadha (Vigilance) Association for Democracy and the Civic State*) Tunus'ta verimli bir demokrasi seçim sürecinin gerçekleştirilmesinde olumlu hareket gerçekleştirmişlerdir.

2015'te Tunus'un Ulusal Diyalogu Dörtlüsü, Yasemin Devrimi'nden demokrasiye barışçıl geçiş sürecinde yardım ettiği için Nobel Barış Ödülünü kazandı (Meltz, 2016: 24). Tunus'un Ulusal Diyalogu Dörtlüsü Tunus Genel İşçi Sendikası, Tunus Sanayi, Ticaret ve El Sanatları Konfederasyonu, Tunus İnsan Hakları Birliği ve Tunus Avukatlar Düzenini kapsamaktadır. Tunus'taki STK'ların ortak amacı ülkede demokrasiyi korumak ve geliştirmek, insan haklarını korumak, adaleti sağlamak ve barışçıl siyasal toplumun olabilmesi için ülke genelinde çalışmalara devam etmektir.

4.1.2. Yolsuzlukla Mücadele

İlk olarak yolsuzluk nedir ve ne anlama gelir? Dünya Bankasında “kamu görevinin özel çıkarlar sağlama amacıyla kötüye kullanılması (Yokuş Sevük, 2018: 262)”; Birleşmiş Milletler Programında “kamu güç, görev ve yetkisinin rüşvet, irtikâp, kayırmacılık, sahtekârlık ve zimmet yoluyla özel çıkar elde etmek için kötüye kullanılması” ve 4 Ocak 2009 tarihli Avrupa Konseyi Yolsuzlukla Mücadele Özel Hukuk Sözleşmesinin ikinci maddesinde, “doğrudan doğruya ya da dolaylı yollardan rüşvet ve yasadışı bir menfaat temin eden kişinin yürüttüğü görevlerin veya gerekli davranışların yasalara uygun bir şekilde yerine getirilmesinde sapmalara yol açan rüşvet veya başka her türlü yasadışı menfaatin talep edilmesi, teklif edilmesi, verilmesi ya da kabul edilmesi (Sezer & Fidan, 2015)” olarak belirtilmektedir. Uluslararası Şeffaflık Örgütü ise yolsuzluğu sadece kamu gücüyle sınırlı olmayan herhangi bir görevin özel çıkarlar için kötüye kullanılması olarak tanımlamaktadır (UŞD, 2015). Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğünde yolsuzluk, kötüye kullanma, suiistimal, kuraldışı sözcüklerle tanımlanmaktadır. Bürokrasi alanında yolsuzluk, bürokrasinin siyasallaşması yaz-çizicilik gibi kelimeleri kapsayacak şekilde kullanılmaktadır (Berkman, 2009: 11).

Siyaset bilimi uzmanları ile kamu yönetimi uzmanları tarafından yolsuzluk kavramı, para ya da mal karşılığında kamu görevlisinin ayrıcalıklı kamu işlemleri yapmasını ölçmektedirler. Öte yandan, maddi olmayan hususlar da yolsuzluğu konusu

oluşturabilmektedir. Maddi olmayan yolsuzluğu partizanlık, nepotizm, kronizm ve patronaj gibi hususları oluşturmaktadır (Yürekli, 2017: 240). Ya maddi ya da maddi olmayan hususları olduğunda yolsuzluğun belirtilmesi en net bir ifade ile kişisel menfaate yasadışı yollarla ulaşmadır. Kişisel ya da siyasal kazanç amacıyla devlet yetkisinin yasadışı kullanılmasıdır ve kamu görevlisinin para veya diğer kazançlar karşılığında bu menfaati sağlayan kişi yararına işlem yapmasını olarak değerlendirilmektedir (Berkman, 2009: 12).

Yolsuzluğun üç temel niteliği vardır: Birincisi “yetki” yani devletin görevlisidir. Başka bir deyişle yolsuzluk için emir veren, gücünü ve sahip olduğu güveni kötüye kullanan kişidir. İkincisi ise yetkinin kuraldışı kullanımıdır. Toplumdaki belirli olan kurallardan sapmak anlamındadır. Toplumdaki kural dışı hareketler, nasıl, ne zaman ve nerede gerçekleştirilse gerçekleştirilsin yolsuzluk ortamının oluşumuna neden olmaktadır. Üçüncüsü ise yolsuzluğun niteliğinin kişisel çıkar olmasıdır. Yolsuzluk ortamında daima ulusal ve genel yarar yerine kişisel çıkarlara önem verilmektedir. Yetkililer tarafından yapılan işlemler sadece kişisel çıkarları hedeflemektedir. Yolsuzluğun nitelikleri şöyle özetleyebiliriz yetkili birinin ya da kamu görevlisinin varlığı yetkinin kural dışı kullanılması ve çıkar sağlanmasıdır (Özsemerci, 2003: 6).

Yolsuzluğun türleri siyasi ve yönetsel yolsuzluk olarak ikiye ayrılmaktadır. Siyasi yolsuzluk, Siyasi işlemlere ilişkin kamu yetkisinin, siyasal yönetim sürecinde çıkar gözeterek, yasal düzenlemelere aykırı biçimde gücün kullanılması siyasi yolsuzluk olarak nitelendirilebilir (Yürekli, 2017: 240). Politikada yolsuzluklar kişinin kendisine sağlanan bir menfaat karşılığında milletvekilinin bir yasa taslağını, çıkar sağlayanların isteği doğrultusunda etkileme ya da etkilememe davranışı, aynı bağlamda iktidardaki siyasi gücün, kendi yandaşlarının çıkarlarını gözeterek, gücünü ve yetkisini kullanması biçiminde ortaya çıkmaktadır (Özsemerci, 2003: 15). Yönetsel yolsuzluk ise, politikaların uygulanmasında yani yasaların ve hükümet politika ve programlarının kamu bürokrasisi tarafından uygulanması sırasında ortaya çıkar. Bu nedenle yönetsel yolsuzluğun taraflarından biri her zaman için kamu yöneticileridir. Yönetsel işlemlere ilişkin kamu yetkilisinin kamu yönetimi sürecinde rüşvet ve kişinin özel kazanç pozisyonunu kötüye kullanma olarak tanımlanabilir (Ekodialog, 2015). İdari/yönetsel yolsuzluğun sonuçları, kişinin pozisyonunu kötüye kullanma, rüşvet ve zimmete para geçirme, dolandırıcılık, kayırmacılık adaletsizlik, şantaj gibi yasal dışı davranışları müşteriyi (lehdarları) memnun bırakmama gibi sorunlar şeklinde ortaya çıkar (Mousavi & Pourkiani, 2013:178).

Yönetimsel yolsuzluk Nijerya ve Tunus gibi az gelişmiş ülkelerde yaygın olarak görülmektedir. Bu yolsuzluk ikiye ayrılır: “maddi çıkar karşılığı yolsuzluk” ve “maddi olmayan çıkarlar karşılığı yolsuzluk (Uğur, 2012: 302).” Maddi çıkar karşılığı yolsuzluklar çeşitleri açısından rüşvet, haraç, zimmet ve rant kollama gibi eylemlerdir. Aktan’a göre rüşvet, kamu görevlilerinin, kamusal mal ve hizmetlerin halka arzı esnasında görev ve yetkilerini kötüye kullanarak muhatap oldukları kişi ve kurumlara ayrıcalıklı işlem yapmaları, karşılığında da para veya diğer şekillerde bir menfaat sağlamalarıdır. Haraç yolsuzluğun türlerinden birisidir; burada kamu görevlisi karşısındaki kişiden, işini yapmak için bir bedel istemekte, yani yapmakla mükellef olduğu bir iş için illegal bir ödeme talebinde bulunmaktadır.

Zimmetin ise tek taraflı bir yozlaşma türüdür. Zimmet, kamu görevlisinin para ya da mal niteliğindeki kamusal bir kaynağı yasalara aykırı olarak kişisel kullanımı için harcaması ya da kullanmasıdır (Berkman, 2009:31). Rant kollamak ise devletten ekonomik veya sosyal bir transfer elde etmek amacıyla çıkar ve baskı gruplarının lobicilik faaliyetleri ve bu amaçla yapılmış olan harcamalar şeklinde tanımlanmıştır (Aktan, 1993). Krueger’in makalesi, ekonomik faaliyetler üzerinde hükümet kısıtlamalarının olduğu piyasa ekonomisi üzerinde dikkatleri yoğunlaştırmıştır. Bu kısıtlamalar çeşitli şekillerde rant oluşumuna yol açmakta ve insanlar da genel olarak rant için yarışmaktadırlar. Diğer yandan rant kollama; rüşvet, kaçakçılık, karaborsa, yolsuzluk gibi yasa dışı biçimlerde de olabilmektedir (Tullock, 2019: 14). Bu da yönetimsel yolsuzlukların çeşitlerindendir.

Maddi olmayan çıkarlar karşılığında yolsuzluk ise kamu işlemlerinde kişilere ayrıcalık sağlanması anlamına gelmektedir. Bunlar, yakınları kayırma ve sözü geçen kişileri kayırma olarak örneklendirilebilir.

Nijerya ve Tunus örneklerine baktığımız zaman, Nijerya’da yolsuzlukla mücadelede hem devlet hem de STK’ları önemli rol oynamıştır. Ülkedeki kötü davranışların; adaletsizlik, açgözlülük, yolsuzluk, insan hakkı ihlallerinin ortadan kaldırılması ve yerlerine iyi davranışların; eşitlik, şeffaflık, samimiyet, adalet ve insan haklarına uyumun getirilmesi amacıyla bazı sivil toplum kuruluşları oluşturulmuştur. En temel örneği: Sosyo-Ekonomik Haklar ve Sorumluluk Projesi (SERAP) yani (*Socio-Economic Rights and Accountability Project (SERAP)*). Bu sivil toplum kuruluşu, yolsuzlukla mücadele için yüksek rütbeli devlet görevlilerini varlıklarını beyan etmeye çağırmaktadır (Ukase ve Audu, 2015: 185-6). Hatta

politikacıların görevlerine başlamadan önce ve görevlerinden ayrıldıktan sonra mal varlıklarını açık şekilde beyan etmeleri gerektiğini savunmaktadır. SERAP yetkililerin görev öncesi ve görev sonrası sahip oldukları mal varlıklarını sorgulamaktadır. Eğer şüpheli bir mal varlığı durumu ortaya çıkarsa yolsuzlukla mücadele kurumları dava açmaktadır. Bu mal sorgulama ve beyan etmesi yöntemi STK'lar tarafından ülkedeki yoğun yolsuzluğun azalttırılmasına neden olmaktadır. Etkili bir yöntem olduğundan dolayı ülkedeki 36 eyaletinde her görevi başlayan kişi malının varlığı beyan etmesini neredeyse kültür olmuştur.

Nijerya'da yolsuzlukla mücadelede STK'ların rolü hususunda bazı önemli örnekler de bulunmaktadır. 1999 yılından bugüne kadarki süreçte STK olarak Yolsuz Liderlere Karşı Koalisyon (*Coalition Against Corrupt Leaders (CACOL)*), yolsuzluk ve rüşvete karışmış liderlerin cezalandırılmaları için önemli katkılar sağlamıştır. Örneğin eski Delta eyalet başkanı olan James Ibori yolsuzluk yüzünden ceza aldığı anda STK'lar bunun gerçekleşmesinde esas rolü oynamışlardı. Günümüzde Nijerya'da bulunan yolsuzlukla mücadele yasalarının oluşmasında STK'larının baskıları yer almıştır. Bunlara örnek olarak, Ödenek Yasası, Kamu İhale Yasası, Kara Para Aklama Yasası, Bilgi Özgürlüğü Yasası ve Bilgi Uçurma Yasası'nın hazırlanması ve yayınlanması aşamalarında STK'lar önemli işlevler üstlenmiştir (Akinyemi, 2016: 121). Bu yasalar ve benzeri ülkedeki yolsuzluk ve rüşvetin yapılması en azından sorgulamalarına yol açmaktadır.

STK'larının yolsuzluğa karşı bir diğer önemli rolü ise bilinç ve sosyal seferberlik oluşturmaktır. 2011-2015 yılları arasında Nijerya'da devletin kötü politikalarına karşı protestolar ve gösteriler düzenledi. En temel örnek olarak 2012'de Nijerya hükümeti yakıtta sübvansiyonun kesilmesiyle birlikte benzin fiyatlarını litre başına 65 naira'dan (0.40 dolar) 140 naira'ya (0.83 dolar) çıkardı. Bunun sonucunda ülke genelinde Nijerya Emek Kongresi (*Nigeria Labour Congress (NLC)*) ve Nijerya Kurtarma Grubu'yla (*Save Nigeria Group (SNG)*) birlikte gösteriler düzenlendi ve bu durum hükümetin benzin fiyatlarını %30 düşürmek zorunda kalmasıyla sonuçlandı. Bu da ülkede STK'lar iyi yönetim sağlamasında önemli rol oynadıkları bir göstergesidir.

Nijerya'da STK'ların yolsuzlukla mücadelede kullandıkları bir diğer yöntem ise kınamadır. 12 Mart 2013 tarihinde, Nijerya'da Yolsuzlukla Mücadele ve İyi Yönetişim üzerine çalışan Sivil Toplum Grupları himayesinde olan bazı sivil toplum örgütleri yolsuzluk yapan ve mahkûm olan eski Bayelsa eyalet başkanı Diepreye Solomon

Peter Alamieyeseigha ve bazı kişilerin cumhurbaşkanlığı affını kınadı (Akinyemi, 2016: 124). Bu hareket yolsuzluğa karşı bir duruş ve şeffaf olunmaya verilen bir destek olarak ortaya çıkmıştır.

Nijerya'da yolsuzluğa karşı çalışan birçok STK bulunmaktadır. Bu STK'lar çeşitli yöntemler ile yolsuzluk ve rüşveti ortadan kaldırmak ve yerine iyi yönetim sağlamak için daimi olarak çalışmalarını sürdürmektedirler. Bunların içinde:

Sıfır Yolsuzluk Koalisyonu (*Zero Corruption Coalition (ZCC)*): Nijerya'da yolsuzluğa karşı kampanya yürüten 100'den fazla sivil toplum örgütünün ortak ağıdır (Adefolahan, 2015). ZCC ülke genelinde yolsuzlukla mücadeleyi savunuculuk çalışmaları yapmaktadır. Ayrıca, hem Birleşmiş Milletler hem de Afrika Birliği'nin yolsuzlukla mücadele sözleşmesini uygulamak için çağrıda bulunmaktadır.

Dürüstlük (*Integrity*): kar amacı gütmeyen bir grup olarak ülke genelinde 'Dürüstlük', Nijerya'da yolsuzlukla mücadele etmek için sivil toplumu güçlendirmek ve bilgilendirmek; bu mücadelede de kamu ile özel kuruluşlar arasındaki çabaları koordine etmek için çalışıyor (Apampa, 2020).

İş Dürüstlüğü Sözleşmesi (*Convention on Business Integrity (CBI)*): 1998'de kurulmuş olan CBI, iş dürüstlüğü kurallarının bulunduğu bu sözleşmeyi imzalayan ve Nijerya'da faaliyet gösteren Nijeryalı ve yabancı şirketlerden oluşur (Babalola, 2019). Bütün iş çalışmalarını dürüstlük ve şeffaflık çerçevesinde yürütme sözünü vermişlerdir.

Bağımsız Avukatlık Projesi (*Independent Advocacy Project (IAP)*): Bilgi paylaşma yoluyla bireyler ve kuruluşlar arasında ortaklıklar kurarak Nijerya'da şeffaflığı, hesap verebilirliği ve iyi yönetime teşvik etmeyi amaçlayan ve bunların üzerine çalışan bir STK'dır. IAP Nijerya'da üç ayda bir yolsuzlukla ilgili rapor yayınlanmaktadır. Üstelik yolsuzluğun ne derecede olduğunu belirlemek amacıyla Nijerya Yolsuzluk Endeksi'ni (NCI) hazırlamaktadır. IAP ve aynı fikre sahip olan kuruluşlar ülkede polis işkencesi ile karşı karşıya gelmektedir. Mart 2020'de IPA dâhil Sivil Toplum Örgütleri koalisyonu, Nijerya Polisini Ulusal İnsan Hakları Komisyonu (NHRC) Abuja ofisine saldırdığı iddiasıyla kınadı (Adanikin, 2020). Onlara göre silahlı olmayan protestocuların polis tarafından güç silah

kullanımını kınadılar ve böyle bir eylemin barışçıl toplantı ve ifade özgürlüğünü ihlal ettiğini belirttiler.

Afrika Parlamenter Yolsuzlukla Mücadele Ağı (*African Parliamentarians Network Against Corruption (APNAC)*): Nijerya'nın başkenti Abuja'ya yerleşen APNAC Afrika'nın parlamentodaki bütün önde gelen partilerinin yolsuzlukla mücadelesindeki ortak ağıdır. Asıl görevi iyi yönetişimi teşvik etmek ve yolsuzlukla mücadelede parlamento kapasitesini güçlendirmektir (Akinyemi, 2016: 125).

Tunus'ta ise yolsuzlukla mücadelede konusunda STK'lar büyük katkılarda bulunmuşlardır. Yolsuzlukla mücadelede ülkede bulunan bazı STK'lar ortak bir heyet oluşturup ortak çalışmalar yürütmektedirler. Temel olarak "Yolsuzlukla Mücadele Ulusal Heyeti" örnek verilebilir. Yolsuzluğun ortadan kaldırılması amacıyla ülkede bulunan bazı resmi kurumlar ve STK'ları arasında "yolsuzlukla mücadele strateji belgesi" imzalanmıştır. Bunun temel amacı 2017-2020 yılları arasında ülkede yolsuzluk ve rüşveti en aza indirebilme ve hatta yok etme mücadelesinin verilmesidir. Tunus'taki STK'ları 2011'de olan halk devriminin ardından yolsuzlukla mücadele amacıyla konferanslar düzenlemeye başlamıştır (Yerkes & Muasher, 2017:24). 2016 yılında yolsuzluğa karşı olan mücadelenin Arap ülkelerinde ses bulması, tecrübeyle bilgi paylaşımının kolaylaştırılmasını hedefleyen Arap ülkeleri Yolsuzlukla Mücadele ve Şeffaflık Ağı'nın (ACINET) bünyesinde Tunus'un başkentinde bir konferans düzenlenmiştir (Eş-Şahid, 2016). Konferansa 30 ayrı ülkeden gelen bakanlar, heyet temsilcileri, milletvekilleri, yargıçlar, uzmanlar ve aktivistler katılmıştır. Konferansta gerçekleştirilen bilgi paylaşımıyla ülkedeki rüşvet ve yolsuzluğun nasıl yok edilebileceğinin yolu gösterilmektedir.

Ülkede yolsuzlukla mücadele konusunda STK'ların rolüne diğer önemli bir örnek ise, I Watch'ın çalışmalarıdır. I Watch bir STK olarak Tunus'ta yolsuzluğa karşı önemli çalışmalar sürdürmektedir. Kurumlara şeffaflık getirmesi amacıyla gece gündüz çalışmaktadır. Bu kurumlara Ulusal Sağlık Sistemi Değerlendirmesi yapılmaktadır (Bessette, 2014:24-5). I Watch'ın çalışmaları sayesinde Tunus'ta Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi uygulanmaktadır. Üstelik mal varlıklarının geri kazanılması konusunda çalışılmakta ve liderlerin yolsuzluğuna karşı kadınların dik duruşu desteklemektedir (Gembická, 2015:5). Tunus'ta I Watch yolsuzluk vakalarının bildirilmesi

amacıyla bünyesinde Billkamcha.tn ve a crowd-map² gibi bazı programlar barındırmaktadır. Ayrıca, Tunus'un Başbakanı olan Habib Essid yönetiminin değerlendirilmesi amacıyla "Essit Meter"³ programı oluşturulmuştur. En önemlisi de I Watch yolsuzlukla mücadele konusunda bilgi uçuurma politikasını desteklemekte ve teşvik etmektedir (Žilková, 2015: 3).

I Watch ve Pontis vakıfları birer STK olarak yolsuzluk mücadelesine katkı sağlamak için yolsuzluk vakalarıyla ilgili bilgi uçuurmanın yanı sıra ihbar edenleri de ödüllendirmektedir. Bu iki vakıf, yolsuzluk mücadelesine katkı sağlamak ve bu amaçta yardımcı olabilecek bireyleri teşvik etmek amacıyla 2014 yılında bazı yolsuzluk vakalarını ortaya çıkaran kadın avukat Faouzia Bacha'yı ödüllendirmiştir (Žilková, 2015: 6). Tunus'ta yolsuzluğa karşı konulan kuralların uygulanması için Tunus'un Yolsuzlukla Mücadele Derneği (*Tunisian Association for the Fight Against Corruption (ATLUC)*) gibi çalışmalarını sürdürmekte olan bir sürü STK bulunmaktadır.

Tunus'ta yolsuzlukla mücadele konusunda STK'ların bir diğer önemli rolü ise bazı anlaşmaları gerçekleştirebilmesidir. 2016 yılının, 30 Ağustos günü Cumhurbaşkanı El-Baci Kaid es-Sibsi'nin davetiyle Kartaca Sarayı'nda 8 ayrı siyasi partiden, sendika ve iş dünyasından temsilcilerin bulunduğu sivil toplum kuruluşları "yolsuzlukla mücadele, istihdam ve kalkınma" gibi hedefler içeren Kartaca Anlaşması'nı Temmuz ayında imzalamıştı (Canlı, 2018). Bunun temel amacı hem yolsuzlukla mücadele hem de ülkeyi kalkındırma yollarını göstermektir.

İki ülke söz konusu yolsuzlukla mücadelede Tunus'taki STK'lar Nijerya'dakilerden daha aktif ve verimli çalıştıkları görülmektedir. Çünkü Tunus'takinin ortak çalışmaları yaparak yolsuzluğa karşı "Bilkamcha" gibi verimli bildirme programlar oluşturmuştur. Bu programı yolsuzluk ile ilgili bilgileri açığa çıkarmak önemli ve faydalı bir platform olmuştur.

² Bilkamcha, I WATCH Tunus tarafından vatandaşların yolsuzluk vakalarını bildirmelerine yardımcı olmak için geliştirilen bir toplum ağıdır. "Bilkamcha" Tunus lehçesinde "suçüstü yakalanmak" anlamına gelir. Amacı, vatandaşı güçlendirmek ve onları yolsuzlukla uzun mücadeleye sokmaktır. Platform, yolsuzlukla ilgili elektronik mesajlar yoluyla bilgi alıp blogcular ve medya'ya için kayıtların sunulmasını sağlar.

³ Essit Meter, Tunus Başbakanı Habib Essid ve hükümetinin performansını, yolsuzlukla mücadele dahil vaat edilenlerle ilgili olarak elde edilenleri belgeleyerek izleme girişimidir.

4.1.3. Terörle Mücadele

Öncelikle terör kelimesi genel anlamda korku salma ve yıldırma anlamlarına gelmektedir. Siyaset ve sosyoloji dallarındaki bilim adamlarına göre “Terör” ve “Terörizm” kelimeleri birbirinden farklı kavramlardır. Terör; her türlü şiddet hareketlerini içermekte olup, örgütlü ve kurlsız şiddet hareketleri olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla terörün en önemli unsuru, yani dehşeti oluşturmadaki en önemli aygıtı şiddettir (Şen, 2014: 21). Terörizm ise siyasi unsur içeren, yani bir ideolojisi bulunan ve mevcut sistemi şiddet yoluyla tahribe yönelmiş, bir ideoloji etrafında örgütlenen birden fazla kişinin şiddet eylemleri temelinde, mevcut siyasi iktidarı ve rejimi hedef alan faaliyetlerdir (Jandarma, 2015).

Terörizmin üç temel ana unsuru vardır; birincisi ideoloji unsuru, ikincisi örgüt unsuru ve üçüncüsü şiddet unsurudur (Öztürk & Çelik, 2009: 88-9). İdeoloji unsuruna bakıldığında, terör örgütleri bazı siyasi ve sosyolojik ideolojilerin gerekliliklerini kapsayacak şekilde “faaliyet” göstermektedir. “Günümüzde terör örgütlerinin esas aldığı başlıca ideolojiler içerisinde; Marksist-Leninist-Maoist ideolojiler (Komünizm), Milliyetçilik (etnik) kaynaklı ideoloji ve dini kaynaklı ideolojiler gibi farklı kaynakları temel alan, ancak hedef olarak rejim değişikliği veya bölünen topraklar üzerinden yeni bir devlet kurmayı amaçlayan ideolojiler yer almaktadır” (Gençtürk, 2012: 4). Örgüt unsuru ise aynı düşünce, fikir ve amaca sahip olan kişilerden oluşur. Bu kişiler bir araya gelip amaçlarına ulaşabilmek için her türlü şiddete başvurabilmektedirler. Örgütsel yapılanmalar daima kanunsuz teşkilatlanma ve gizliliği esas alırlar. Şiddet unsuru ise terörün en büyük ve en geniş unsurudur. Terör örgütleri amaçlarına ulaşabilmek için “şiddet” uygulamaktadırlar. Onlar gerçekleştirdikleri şiddet eylemleriyle topluma korku salarak, halkta bıkkınlık ve yılgınlık duygusu oluşturup, vatandaşın devlete olan güvenini sarsmayı ve kaos ortamı yaratmayı, bu suretle de en kötü ihtimal çerçevesinde hükümet politikalarını değiştirmeyi veya etkilemeyi hedeflemektedirler (Gençtürk, 2012: 5).

Terörizmin esas amaçlarına bakıldığında bunlar: siyasi anlaşmazlık yaratmak ve bu ortamın varlığını vurgulamak, siyasal ve toplumsal düzene zarar vermek, kargaşa yaratmak, baş eğdirmek, itaat ettirmek ve toplumun güven duygusunu ortadan kaldırmaktır (Helvacıköylü, 2007). Terörizm hakkında bilinmesi gereken en önemli şey ise, toplumun bir kısmı onları terörist olarak görürken diğer kısmı da onları özgürlük savaşçısı olarak görmektedir. Ne olursa olsun, günümüzde terörizm doğrudan ya da dolaylı olarak toplumun

gelişmesine engel olan faktörlerden birisidir. Dolayısıyla hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın terörizm çözülmesi gereken bir sorundur. Bu yüzden tezin söz konusu olan iki ülke ve terör problemleri yaşayan diğer ülkeler terörizme çözüm bulmak için devlet-dışı kuruluşların katkı sağlamasını beklemektedirler.

Nijerya’da STK’larının önemli rollerinden biri ise terörle mücadeledir. 2010 yılında Boko Haram terör örgütünün yaygınlaşmasının ardından, birkaç STK bu problemi diplomasi yoluyla çözmek için önemli adımlar atmışlardır. Genellikle Nijerya’da terör problemlerinin çözülmesi için STK’ları arabuluculuk gibi rolleri üstlenmektedirler. Ayrıca, STK’lar kamu diplomasisi kapsamında devletten halka, halktan devlete ve halktan halka etkileşim imkânları sağlayarak terörle mücadelede önemli sorumluluklar üstlenebilirler. STK’lar terörle mücadele sürecinde zarar gören vatandaşların yaralarını sarıp gerekirse rehabilitasyon hizmeti almalarını sağlayabilirler. Hayata geçirebilecekleri yardım kampanyalarıyla terörden zarar gören vatandaşların ihtiyaçlarını karşılayabilirler (Sandıklı, 2016). Nisan 2014’de Nijerya’nın Çibok köyündeki bir okuldan Boko Haram terör örgütü tarafından kaçırılan kızların kurtarılması ve okulların güvenliğinin sağlanması amacıyla birçok STK çağrıda bulunmuştur. Bunlardan Nijerya Güvenli Okullar Girişimi’nin (*Nigeria Safe Schools Initiative*) yaptığı önemli işler şunlardır: durum analizi yapmak, tavsiyelerde bulunmak, politika seçenekleri geliştirmek ve son olarak anlaşmazlıkları çözmek için politika diyaloglarına girmek (Ezenagu, 2016: 9) Başka bir terörle mücadele içinde olan STK’lar ise Duvarları Olmayan Kadınlar Girişimi (WOWWI)’dir (*Women Without Walls Initiative (WOWWI) ve Mothers Home’dur*. Bu kurumlar ülke genelinde terörle mücadele edebilmek amacıyla güvenlik birimleriyle bilgi paylaşmaktadırlar. Bunun temel amacı ise terörle ilgili hareketlerin güvenlik birimlerine bildirilmesidir.

Nijerya’daki STK’ların terörü yok edebilmesi ve problemi çözülmesi çalışıklarına rağmen ülkede hala terörün hareketleri devam etmektedir. Demek ki yeterince kadar çalışmamalarını ifade edebilir. Üstelik ülkede STK’lar bir sür problemi finansman yetersizliği, uzman yetersizliği, yolsuzluk ve benzeri bulundukları için zayıf olduklarını temel nedenlerdendir. Dolayısıyla, Nijerya’daki STK’lar verimli ve başarılı bir şekilde çalışmaları için onlara gelen tehditler ortadan kaldırması gerekmektedir. Bu tehditler devletten gelen, toplumdan gelen ve kendi içinden gelen olarak sıralanabilir.

Tunus'ta ise terörle mücadelede STK'ların rollerinin Nijerya'da olan STK'ların paylaştığı rollerden pek farkı yoktur. Tunus'ta da STK'lar ve ulusal güvenlik ajanlarının ortak çalışmalar yapmasıyla ve bilgi paylaşmasıyla ülke genelinde terör eylemlerinin gerçekleşmesine engel olmuştur. Tunus'taki STK'lar halkın terör ve terörizm konusunda bilgilendirilmesi ve uyanık olması için çalışmalar yapmaktadırlar. Tunus'ta terörle mücadele konusunda STK'ların bir diğer rolü anti-terör yasasını yürürlüğe koymaktır. 2003'te Tunus'ta Uluslararası Kurumlar ve STK'ların Terörizm ve Kara Para Aklanması konusundaki karşıt duruşlarıyla desteklediği Anti-Terör yasası yürürlüğe konuldu (Ünsal, 2011: 36). Bu adım oldukça önemli olmakla birlikte ülke genelinde devrim sonrası zamandan bugüne kadar gelen süre zarfında terörle mücadele konusunda faydalı olmuştur.

Ayrıca, Tunus'taki STK'lar zaman zaman terör hareketlerini lanetlemektedirler. 18 Mart 2015 tarihinde Tunus meclisinin yakınındaki Bardo Müzesi'ne düzenlenen silahlı terör saldırısında (DEAŞ'ın üstlendiği) çoğu yabancı olan 22 kişi hayatını kaybetti. Sonrasında 26 Temmuz 2015 tarihinde Tunus'un turistik kenti olan Susa'da yabancıların kaldığı otelde bir kişinin düzenlediği terör saldırısında çoğu İngiliz olan 38 kişinin hayatını kaybetmesinin ardından ülkedeki Tunus Ulusal Diyalog Dörtlüsü, Tunus Barolar Birliği, Tunus Genel İşçi Sendikaları Konfederasyonu (UGTT), iş dünyasının çatı örgütü olan Tunus Ticaret ve Zanaat Sendikası (UTICA) ve Tunus İnsan Hakları Birliği gibi STK'lar saldırıları lanetledi ve ülke genelinde teröre karşı bir bütün olarak çalışılması gerektiğini vurguladı. Ayrıca bazı Tunus'taki STK'lar "eğitin ve donatın" desteğinin yaklaşımı bağlamında demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü konusundaki taahhütlerini yerine getirmek için ciddi adımlar atan devlet görevlilerine bağlanmasını önerdi (Aliaga & O'Farrell, 2017:27).

4.1.4. Toplumsal Hizmetler

STK'ların en önemli faaliyetlerinden biri toplumsal hizmetlerin sağlanmasıdır, belki de en önemli faaliyeti olarak açıklanabilir. Bütün toplumlarda STK'lar sağlık alanından sosyal konulara kadar çeşitli hizmetler vermektedirler. Toplumsal hizmet denildiğinde sosyal yardımlar, sağlık hizmetleri, işsizlik yardımları ve geniş sosyal hizmetleri kastedilmektedir (Akbaş, 2016: 340). Ayrıca sosyal hizmetler ise sosyal yaşamdaki değişim ve kalkınmayı, sosyalliği yaymayı, insanların sosyal alanda güçlendirilmesini ve özgürleştirilmesini hedefleyen gönüllü hizmetler bütünüdür. Sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklılıklara saygı sosyal hizmetlerin temelidir. Sosyal hizmet mesleği,

insan-toplum bilimleri ve yerel bilgilerden oluşan eklektik bilgilerin temelleri aracılığıyla insanların refah seviyesini arttırmak için bireyleri ve sistemleri bir araya getirir (Çiftçi ve Doğan, 2016).

Toplumsal hizmetlerin temel amacı insanların temel problemlerine çözüm bulmak, insanlara hizmet vermek ve fırsatlar yaratmak, toplumların geliştirilmesi ve insanların güçlendirilmesi için sosyal politikalar geliştirmektir. Afrika'daki STK'lar genellikle şehir merkezlidirler buna rağmen bazıları ise kırsal merkezlidir.

Nijerya'daki birkaç STK kırsal alanları geliştirmek amacıyla oluşturulmuş olup hizmet vermekteyken diğer çoğu STK'lar ise kırsallarda yaşayan insanların temel problemlerini ortadan kaldırmak amaçlarıyla oluşturulmuştur ve hizmet vermektedirler. En temel örneği olarak Afrika Kırsal Kalkınma ve Çevre Merkezi (*African Centre for Rural Development & Environment (ACERDEN)*) görülmektedir. ACERDEN'in ana rolü ve program odakları şunlardır: Tarım, Beslenme ve Gıda Güvenliği, Yoksulluğun Azaltılması, Çevre, Su ve Sanitasyon, Topluluk Geliştirme, Sağlık Gelişimi, Gençlik Gelişimi, Eğitim/Okuryazarlık ve Kadınların Güçlendirilmesi gibi Toplumsal Cinsiyet Meseleleri. ACERDEN'inin asıl hedef grupları ise Erkekler, Kadınlar, Gençler, Çocuklar, Duyarlı insanlar, Hastalar, Yaşlılar ve Yoksullardır. Bu merkezin temel aktiviteleri ise suyu ve sağlığı koruma, eğitimi geliştirme, çalıştaylar, seminerler, iklim değişikliği, tarımsal uyarlamayı geliştirme konferansları ve kapasite geliştirme programları olarak görülmektedir (ACERDEN, 2017).

Nijerya'da sağlık alanında yüzlerce STK çalışmaktadır. Ülkede yoksulluk ve tıbbi tesislerin eksikliği yüzünden hastalıklar yaygın olarak görülmektedir. Ülkede cinsel hastalıklar ve hepatit gibi bulaşıcı hastalıklar fazlaca bulunmaktadır. Bu yüzden ülkede sağlık hizmetleri vermesi amacıyla birkaç STK oluşturulmaktadır. Bu kuruluşların çoğu hastalara ulaşp her çeşit destek verebilmektedirler. En temel örneği ise Aile Sağlığı Nüfus Eylem Komitesi'dir (*Family Health Population Action Committee (FAHPAC)*). Bu STK'nın esas rolü: gençleri ve kadınları eğitmek, beceri kazandırmak, kariyer ve iş girişimleri dersleri vermektir (FAHPAC, 2017).

Nijerya'daki STK'lar çevrenin korunması hususunda çalışmalarını sürdürmektedirler. Çevre denildiğinde; küresel ısınmadan, iklim değişikliğine, atık suların arıtılmasından katı atıkların bertarafına, hava kirliliğinden görüntü kirliliğine, geri kazanımdan tasarrufa,

enerjinin verimli kullanılmasından suyun verimli kullanılmasına, tarım koruma ilaçlarından toprak erozyonuna varıncaya kadar geniş bir saha akla gelmektedir (Mahmut, 2014). Nijerya’da bazı bölgelerde sanayileşme, çarpık kentleşme (çoğunlukta olarak) ve hızlı nüfus artışından dolayı büyük çevre sorunları görülmektedir. Problemin çözülmesinde hem devlet hem de sivil toplum kuruluşları önemli roller üstlenmektedirler. Ülkede çevre sorunlarının azaltılabilmesi için sivil toplum kuruluşlarının esas rollerini kapsayan Nijerya İklim Değişikliği Ağı’ndaki (*Climate Change Network Nigeria (CCN-Nigeria)*) STK bazlı çalışmaları incelemek gerekmektedir. Öncelikle Nijerya İklim Değişikliği Ağı 2007 yılında Nijerya’nın savunmasızlığını etkili bir biçimde azaltmak, toplumsal uyum ve tepki yaratmakla birlikte iklim değişikliğine tepki çekmek amacı ile ulusal Sivil Toplum Örgütleri liderliğindeki entegre paydaşların katılımını arttırmak için gerekli önlemlerin alınmasıyla ortaya çıktı. Ülke çapında iklim değişikliğinin kontrol altında tutulması için projeler düzenlenmektedir (Jiva, 2020). Çalışmaların çevre sorunlarıyla mücadele edebilmesi için şehirden şehre kampanya, seferberlik ve haberdar olma programları düzenlenmektedir. Birkaç STK’nın ve CCNN’in işbirliğiyle üstlenilen rol ülkede çevre kirliliğinin azalmasıyla sonuçlanmaktadır.

Tunus’ta toplumsal hizmet alanında STK’lar önemli roller oynamaktadırlar. Ülke genelinde, STK’lar eğitim, sağlık, sosyal yardım gibi konularda yeni hizmetler üretmek, sosyal sorunlara çözüm getirmek üzerine çalışmaktadırlar. Risk altındaki gruplara (kadınlar, suçlular, engelliler, çocuklar vs.) yönelik, devletin yapması gereken vatandaşların hakkı olan hizmeti vermektir. STK’ları Tunus’ta ve Arap dünyasında genel olarak beş alanda sınıflandırılabilir: Birinci, Sosyal aktiviteler gençlik ve spor kulüpleri; ikinci, Sosyal yardım amaçlı kuruluşlar; üçüncü, bilimsel faaliyetlerine odaklanan kuruluşlar; dördüncü, toplumsal eğilim üzerinde hizmet eden kuruluşlar ve beşinci ise insan hakları, kadın hakları, demokrasi, yurttaşlık ve seçmen eğitimi, şeffaflık ve çevre gibi konular da faaliyet gösteren STK’lar olarak tasnif edilebilir (Çetin, 2016).

Yukarıda belirtilenlere göre, Tunus’ta Arap Baharından sonra özellikle STK’ların tanımı şöyle şekillenmiştir: “STK’lar, yerel, ulusal ve uluslararası sosyal, kültürel, eğitim, ekonomik ve siyasal sorunlarla ilgilenmek, sosyal sorumluluk gereği sorunların üstesinden gelmek amacıyla kurulan ve faaliyet gösteren sivil girişimlerdir.” Örneğin Eğitim alanında faaliyet gösteren Tunus Bilim ve Gençlik Vakfı (*Youth for Science Foundation (YSAT)*) gençlerin eğitilmesi ve güçlendirilmesi için zaman zaman seminerler ve konferanslar

düzenlemektedir (Bettaieb, 2020). YSAT'ın esas amacı bilimsel ve teknolojik faaliyetlere, araştırmalara, yeniliklere teşvik etmek, dijital ve bilimsel birikime katkıda bulunmaktır (Churchill, 2013:19).

Tunus'ta çevrenin korunması alanında *Beautiful Sfax* adında olan ve gençlikle çalışan bir STK bir sürü çalışma sürdürmektedir. Bu kurumun çalışmalarının arasında yeşil/sürdürülebilir faaliyetler, ağaç dikimi, boya ve geri dönüşüm gibi konular yer alıyor (Churchill, 2013: 19). Bazen okulların yeşillendirilmesine ve güzelleştirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Tunus'ta bazı STK'lar gıda yardımı ve besleme konusunda önemli roller oynamaktadırlar. Mesela, (*Un Repas Pour Chaque Tunisien*) yani "Her Tunuslu İçin bir Yemek" adında olan STK özellikle ramazan ayında muhtaç kişilere gıda yardımı yapmaktadır (Boudali, 2016)." Aslında "Her Tunuslu İçin bir Yemek" kar amacı gütmeyen bir kuruluştur. Zor koşullarda yaşayan ailelerin düzgün ve yeterli beslenmelerini sağlamak için önemli çabalar sarf ederek, ekonomik açıdan muhtaç kişilere yardım etme konusunda derneklere ayrılan rolün farkında olan "Her Tunuslu İçin bir Yemek" derneğinin asıl amacı insanlara yıl boyunca tutarlı ve sıcak yemekler sunmaktır (Arab, 2019).

Tunus'ta bazı STK'lar kadınların güçlendirilmesi için de çeşitli faaliyetler sunmaktadırlar. Bunlardan Tunus'ta Modernite için Majida Boulila Derneği (*Association Majida Boulila pour la modernité (AMBM)*) adında olan STK kadınlar için önemli faaliyetler sunmaktadır. Kurumun hedefi vatandaşlık değerlerini yükseltmek, kadınların hak ve kazançlarını savunmak ve erkeklerle kadınlar arasındaki eşitliği sağlamak ve eşitlik kültürünü teşvik etmektir (Krichen, 2013) .

Tunus'ta bir sürü STK insanlara yardım ve eğitim alanlarında farklı roller oynamaktadır. En temel örneği, El Kef Bölgesel Kalkınma Vakfı (*Fondation El Kef Pour le Développement Régional (FEKDR)*) vakfıdır. FEKDR'ın temel aktiviteleri; kültürel, gelişme, eğitim, aile, insanlar, sosyal medya ve kadınlarla ilgilidir (Aloui, 2019). EL Kef Bölgesel Gelişme Vakfı (FEKDR) kar amacı gütmeyen bir kurum olarak 1985'ten bu yana gelişme alanında faaliyet göstermektedir (Ouled, 2017: 98). Görevi, Tunus'ta ve özellikle kuzeybatı bölgesinde yerel kalkınmayı teşvik etmektir. ELKEF Vakfında uygulanan projelerden biri; bütünsel kırsal okul geliştirme projesi: ELKEF Vakfı, bu projeyi UNICEF-PaysBas,

UNICEF Tunus, Eğitim-Tunus Bakanlığı, Hollanda Koleji ve Delfet'teki El Kef Vakfı ile ortaklaşa yürütmüştür. Faaliyetler arasında, diğer eylemlerin yanı sıra, topluluğun katılımıyla düşük maliyetli çözümler okulların altyapısının iyileştirilmesine katkı sağlamıştır (Abdelkhalek, 2007: 205).

Tunus'ta kültür, gelişme, eğitim, insanlar, nüfus, araştırma, beceri geliştirme ve gençlik alanlarında hizmet veren diğer bir STK ise Kamel Lazaar Vakfıdır (*Kamal Lazaar Foundation (KLF)*). Bölgede ve çevresinde görsel kültürle ilgili diyalog forumu yaratmak için çalışmaktadır. Vakıf desteğiyle araştırma ve yayınlama girişimleri, sergiler, konferanslar, eğitim seminerleri, koleksiyon geliştirme ve Kamel Lazaar Projeleri girişimleri için sürdürülebilir ve bilinçli tartışmalar düzenlenir (Lazaar, 2005). Vakfın çalışma alanıysa daha ileri araştırmalar yapmak amacıyla akademisyenlere ve öğrencilere açık alanlarda çağdaş görsel sanat eserlerinin zengin bir koleksiyonunun oluşturulması ve buna erişimin sağlanmasıdır. Vakıf, Tunus'ta ulusal ve uluslararası halk ziyaretçileri için Maghreb ve Arap dünyasının sanatlarının keşfedileceği sergiler açmayı planlıyor (Arab, 2019). Bütün bunların esas amacıysa Tunus'ta toplumun geliştirilmesi ve büyütülmesidir. Ayrıca, 2011 yılında, 54. Venedik Bienali'nde, Vakıf, İbrahim Yayıncılık ve çevrimiçi araştırma forumunu “www.ibraaz.org'u” başlattı (Downey, 2016). 2013'de Vakıf, yeni medyayla ve çevrimiçi platformlarla etkileşimli sanat yapıtlarının üretimini desteklemek amacıyla (Ibraaz ile birlikte) Kamel Lazaar Projelerini başlattı. Tunus'ta Kamel Vakfı ve diğer STK'lar eğitim, gelişme ve kültür alanlarında birçok çalışma yapmıştır (Adam, 2018).

Toplumsal hizmet açısında hem Nijerya hem de Tunus'taki STK'lar sayısız alanında eğitim, çevre, sağlık, kültür ve sosyal alanlarında da hizmet sunmaktadır. Ancak bu hizmetleri yeterince kadar sunmamaları ifade etmek yanlış olamaz çünkü iki ülkede birçok eksikliği özellikle eğitim ve sağlık eksikliği mevcuttur. Bunun için iki ülkedeki STK'lar ülkelerindeki yaşam problemleri daha verimli bir şekilde çözebilmesi için daha aktif bir adım atması gerekliliğini görmektedir.

4.1.5. İnsan Haklarının Korunması

STK'ların çalışma alanlarından bir diğer önemli olanı ise insan haklarının korunmasıdır. İnsan hakları denildiğinde; genel anlamda, uygar düzende, soy ve cinsiyet ayrımı olmaksızın insanın doğuştan sahip olduğu ve devlet karşısında korunması gereken

haklardır. Bir diğerk deyişle, Birleşmiş Milletlerin Antlaşmasında, insan hakları; insanın ana haklarına, insanın şahsının haysiyet ve değerine, erkek ve kadınların eşitliğine olan inancın bir kez daha ilan edilmesine ve sosyal alanda ilerlemeyi kolaylaştırmaya, daha geniş bir hürriyet içerisinde daha iyi hayat şartları kurmaya karar verildiğinin beyan edilmesidir (Mullan 2014: UNICEF).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde şöyle açıklamıştır: “İnsan topluluğun bütün fertleriyle ve uzuvlarıyla bu beyannameyi daima göz önünde tutarak öğretim ve eğitim yoluyla bu haklar ve hürriyetlere saygıyı geliştirmeye, gittikçe artan milli ve milletlerarası tedbirlerle gerek bizzat üye devletler ahalisi gerekse bu devletlerin idaresi altındaki ülkeler ahalisi arasında bu hakların dünyaca fiilen tanınmasını ve tatbik edilmesini sağlamaya gayret etmeleri amacıyla bütün halklar ve milletler için ulaşılacak ortak ideal olarak işbu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’ni ilan eder (Al Hussein, 2015:3).” İnsan haklarını korumaya çalışan STK’lar nerede olursa olsun, Uluslararası Af Örgütü gibi temel amaçları vardır: Her insanın İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi tarafından kabul edilen insan haklarına ve diğerk tüm uluslararası insan hakları standartlarına erişebilmesini sağlamaktır. Bu çerçevede, misyonları bu hakların ağır ihlallerini engellemeye ve sonlandırmaya odaklanmış bir şekilde eyleme geçip, araştırmalar gerçekleştirmektir (Scoble & Wiserberg, 1974:13-14).

Nijerya’da Kadın ve Çocuk Haklarının korunmasında STK’lar savunucu ve kurtarıcı rol oynamaktadırlar. Bazen de hayat kurtarma çalışmaları yürütmektedirler. En temel örneğiyse, Bebek Fabrikasını ortadan kaldırılmak için yaptıkları çalışmalardır (Nwaka & Odoemene, 2019:5). Ülkede büyük bir trajedi ise derin yoksulluk nedeniyle gizli bir bina ya da klinik adı altındaki yere fakir kızları yerleştirip, hamile olup bebeğın dünyaya gelişinden sonra 250 dolar civarında bir para karşılığında alıp ve binadan ayrılmaktadırlar (Onuoha, 2014). Bebekler veya çocuklar, çok nadir durumlarda yurt dışına evlatlık olarak satılırlar. Çoğın zaman kara büyüye kurban giderler ve büyücülük ritüelleri için satılırlar (Eseadi v.d, 2015:2). Bu duruma karşı birkaç sivil toplum kuruluşu oluşturulmuştur ve bunlar çalışmaktadırlar (Makinde & et-al, 2017:14). En temel örneğın Kadınları Geliştirme Forumu (*Women Advancement Forum (WAF)*), Kadın Sağlığı ve Gelişimi Derneğini (*Women’s Health and Economic Development Association (WHEDA)* ve Hukuk ve Gelişim Kadınları kurumları bu tarz hareketlerin ortak çalışmalar sonucu ortadan kaldırması üzerine çalışmaktadırlar. Kızların oryantasyonunu sağlamak için kapı kapı gezilerek kampanya

düzenlenmektedir. Güvenlik kollarıyla ortak çalışmalar yaparak fabrikaları yok etmeye çalışmışlardır.

Nijerya'da STK'lar insan haklarının korunması konusunda faaliyetlerini adli yardım ve dava temini, yasama savunuculuğu, insan haklarının izlenmesi ve araştırılmasıyla halkın bilinçlendirilmesi üzerine yapmaktadırlar. Ülkede insan hakları konusunda önde gelen çalışmalar Sivil Özgürlükler Örgütü (*Civil Liberty Organization (CLO)*), Anayasal Haklar Projesi (*Constitutional Right Project (CRP)*) ve İnsan Hakları Savunma Komitesi (*Committee for the Defence of Human Rights (CDHR)*) gibi devlet dışı kuruluşlar tarafından yürütülmektedir. Bu kuruluşlar, insan hakları ihlallerine, otoriter rejimlerine karşı dururken insan hakları konusunda halkın bilinçlendirilmesi için çalışmalar yapmaktadırlar.

1992 yılında askeri rejim varken ülkede insan hakları ihlalleri yüksek oranda bulunduğundan Demokrasi Kampanyası (*Campaign for Democracy (CD)*) adında bir STK kurulmuştur. CD'nin kurulmasının asıl nedeni askeri yönetimin ortadan kaldırılması ve demokrasi inşa edilirken insan haklarının korunmasıdır. CD'nin kurulmasının ardından insan haklarının ihlaline -eylemcilerin ve gazetecilerin keyfi olarak tutuklanması ve gözaltına alınması, ifade ve örgütlenme özgürlüğüne müdahale edilmesi- karşı ulusal grev yapılması çağrısında bulunuldu (Ibhawo, 2001: 39).

Nijerya'da birkaç uluslararası insan hakları savunucu grup ofisleri insan haklarının korunmasına devam edilmesi için açılmıştır. Bunlar: Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Grubu (*International Human Rights Law Group*), Ulusal Demokrasi Enstitüsü (*National Democratic Institute (NDI)*) ve İnsan Hakları İzleme Örgütü (*Human Rights Watch*) ve Batı Afrika Açık Toplum Girişimi (*Open Society Initiative for West Africa (OSIWA)*). Bu organizasyonların çalışma alanları ise medeni ve siyasi hakların savunuculuğu, ekonomik ve sosyal hakların savunuculuğu, çevre haklarının savunuculuğu, azınlık haklarının savunuculuğu, cinsiyet ve çocuk haklarının savunuculuğu ve medya haklarının savunuculuğudur (McCutcheon, 2020: 2).

Ülkede, aşağıdaki insan haklarını korumayı amaçlayan birkaç örgüt kurulmuştur: Yasal Araştırma ve Kaynak Geliştirme Merkezi (*Legal Research and Resource Development Centre (LRRDC)*)- 1993 yılında insan haklarını belgeleme, insan hakları konularında araştırma yapma ve kamuyu aydınlatma kampanyalarına odaklanarak kurulmuş bir

kuruluktur. Medya Hakları Gündemi (*Media Rights Agenda (MRA)*)- 1994 yılında basın özgürlüğünü ve ülkedeki medyacıların haklarını destekleme göreviyle kuruldu (Perrone, 2019). İnsan Haklarını İzleme (İKY) (*Human Rights Monitor (HRM)*)- 1994 yılında ülke çapında insan hakları için geniş bir kampanya başlatma amacıyla Nijerya'nın Kuzeyinde bulunan Kaduna eyaletinde kurulmuştur (Adoga, 1998). Evrensel Demokrasi Savunucuları *Universal Defenders of Democracy (UDD)*- 1992 yılında insan hakları ihlallerine karşı duran ve kamu yararına olan davalarla kampanyalara katılmak üzere kurulmuştur. Kadın Adalet Programı (*Women Justice Program (WJP)*): 1994 yılında baskıcı yasa ve politikalara, özellikle de kadın ve çocuklara karşı ayrımcılık yapan uygulamalara karşı dava açılması ve tamda bu kampanyalara insanların dâhil edilmesi için kurulmuştur. Barınma Hakları Girişimi (*Shelter Rights Initiative (SRI)*): 1995 yılında yeterli olmayan konutlara odaklanarak kurulmuştur. Afrika Etnik Azınlık Hakları Örgütü (*Ethnic Minority Rights Organization of Africa (EMIROAF)*): Afrika'daki azınlıkların haklarının kampanyası için geniş bir yelpazeye kurulmuştur. Ayrıca, bunlar Nijerya'da insan hakları alanında çalışmalarını devam eden sivil toplum kuruluşlarından bazılarıdır (Nowrojee, 2019).

Nijerya'da insan haklarını savunan STK'lar altı temel alanda çalışmalarını sürdürmektedirler. Bunlar:

İnsan Hakları Kampanyası: STK'lar insan hakları savunucuları olarak insan hakları konusunda eğitim ve kampanya programlarında insan hakları ihlalleriyle ilgili bilgiler de paylaşılmaktadır. Bunun temel amacı “insan haklarının ve temel özgürlüklerin sistematik ve tekrarlanan ihlallerini örtbas eden cezasızlık kültürüyle mücadele edilmesidir (İşçi, 2013).” 1990'lı yıllarda askeri diktatörler tarafından insan hakları ihlallerine karşı duran Demokrasi Kampanyası (*Campaign for Democracy (CD)*) ve Demokrasi için Birleşmiş Eylem *United Action for Democracy (UAD)* gibi STK'lar önemli roller oynamışlardır: Halk ve diğer sivil toplum grupları askeri diktatörlüğe karşı protesto yapmış ve sivil direniş hareket etmişlerdir (Ransome-Kuti, 1998).

İnsan Hakları Eğitimi: Bu alanda dünya genelinde STK'lar durmadan ve yorulmadan çalışmalarını devam ettirmektedirler. Nijerya'da birçok kuruluş insan hakları konusunda zaman zaman çalıştaylarla seminerler ve konferanslar düzenliyor. Yasal Araştırma ve Kaynak Geliştirme Merkezi (*Legal Research and Resource Development Centre (LRRDC)*)

gibi kuruluşlar ise, insan hakları konusunda uzmanlaşmış raporlar, dergiler ve bültenler yayınlamaktadırlar. Hatta insan hakları eğitimi ülkede milli müfredata eklenmiştir.

Belgelerle kanıtlama: Nijerya’da insan haklarının korunması amacıyla Yasal Araştırma ve Kaynak Geliştirme Merkezi (LRRDC) gibi bazı STK’lar insan hakları konusunda belgeleme ve araştırma yoluyla insan hakları eğitimini teşvik etme çalışmalarını sürdürmektedirler (Nowrojee, 2019).

Adli Yardım ve İnsan Hakları Davası: Nijerya’da birçok STK halka veya belirli hedef gruplarına insan hakları konusunda ücretsiz yasal yardım sağlamaktadır. Hatta bazı kuruluşlar insan hakları konusunda çalışması için avukatlar eğitmektedirler. Örneğin, Sivil Özgürlükler Örgütü (*Civil Liberties Organization (CLO)*), Adli Yardım Ağı (*Legal Aid Network (LANE)*) adında bir programa sahiptir. Bu program kapsamında, CLO 2500’den fazla avukatı insan hakları davaları konusunda eğitmiştir (Ibhawo, 2001: 56).

Medya Hakları ve Basın Özgürlüğü: Öncelikle, halkın bilinçli karar vermesine dayalı çağdaş ve demokratik toplumlarda haber alma hakkı, basın ve ifade özgürlüğü, yaşama hakkı gibi haklar temel haklar olarak görülmektedir (Bilgin, 2016: 3). Medya Hakları Gündemi (*Media Right Agenda (MRA)*) ve Serbest Konuşma Merkezi (*Centre for Freedom of Speech (CFS)*) gibi medya haklarıyla ilgilenen insan hakları kuruluşları, medya uygulayıcılarının haklarını kampanya, çalıştay ve seminerlerle korumanın yanı sıra basın özgürlüğü konusundaki araştırma ve belgeleme haklarının geliştirilmesi hususunda da önemli ilerlemeler kaydetmişlerdir. Kurumların işlerinden bir diğeri de 1999 yılında askerler tarafından ortaya koyulan 43 numaralı gazete kayıt kararnamesini ortadan kaldırılması olmuştur ve bunu da başarmışlardır. Ülke genelinde, STK’lar insan hakları konusunda muhabirlik yapması için bazı gazetecileri eğitmişlerdir. “Medya ve Yönetişim Programı” kapsamında olan Sivil Özgürlükler Teşkilatı, insan hakları konusunda rapor hazırlanması amacıyla Nijerya’da 700’den fazla gazeteci yetiştirmiştir (Ibhawo, 2001: 59). Nijerya’da gazetecilerin yetiştirme ve Bilgi Edinme Özgürlüğü (*Freedom of Information (FOI)*) Yasasının geçişi, ülkede demokrasi kalkınması için en önemli rollerinden bazılarıdır (Alokpa, 2015: 343).

Kadın Hakları: Nijerya’da kadın haklarını ve refahını arttırmak için bir dizi sivil toplum örgütü kurulmuştur. Ayrıca, Nijerya’da bağımsız bir dizi STK kadınların insan haklarını

savunmakta, cinsiyet eşitliğini desteklemekte ve ayrımcılığın ortadan kaldırılması için uğraşmaktadır. Bunların dışında kadın cinayetlerini durdurmak ve kadınları şiddetten korumak amacıyla çalışan bazı kuruluşlar da bulunmaktadır (Udonta, 2018). Bunlardan bazıları: Kadın Toplamları Ulusal Ulusal Konseyi *National Council of Women Societies (NCWS)*, Nijerya'daki Kadınlar *(Women in Nigeria (WIN))*, Kadınlara Karşı Şiddet Proje Uyarısı *(Project Alert on Violence Against Women (PROALERT))* ve Kadın Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması Alternatif *(Women's Rights Advancement and Protection Alternative (WRAPA))* (Obodo-Obunseli, 2019).

Tunus'ta ise bir dizi STK insan haklarını korumak için özellikle basın özgürlüğünün korunması alanında çalışmaktadır. Bunlardan bazıları: Tunus Ulusal Gazeteciler Sendikası *(Syndicat National des Journalistes Tunisiens (SNJT))*, Tunus Gazete Editörleri Derneği *(Association of Tunisian Newspaper Editors)*, Tunus Demokratik Kadınlar Derneği *(Tunisia Democratic Women's Association)*, Tunus Ekonomik ve Sosyal Haklar Forumu *(Forum Tunisien pour les Droits Economiques et Sociaux (FTDES))* ve Genç Avukatlar Komisyonu *(Commission des Jeunes Avocats)* (IFJ, 2005).

Kadın hakları üzerine çalışan STK'lar şunlardır: Tunuslu Kadınlar Derneği *(Association des Femmes Tunisiennes)*, Tunus Ekonomik ve Sosyal Haklar Forumu *(Forum Tunisien pour les Droits Economiques et Sociaux (FTDES))*, Tunus İnsan Hakları Birliği *(Ligue tunisienne des droits de l'Homme (LTDH))*, Tunus Genel İşçi Sendikası *(Union Générale Tunisienne du Travail (UGTT))*, Tunus İşkence Karşıtı Derneği *(L'Association de Lutte contre la Torture en Tunisie (ALTT))*, Tunus Özgürlükleri Ulusal Konseyi *(Conseil national pour les libertés en Tunisie (CNLT))* ve diğer feminist organizasyonlar (El Hammami, 1997).

STK'lar ülkede insan haklarını korumak amacıyla ortak çalışmalar yapmaktadırlar. Hatta Tunus'ta düzenlenen basın toplantısına ülkedeki toplumsal hareketleri destekleyen Tunus Ekonomik ve Sosyal Haklar Forumu, Tunus İnsan Hakları Ligi *(Ligue tunisienne des droits de l'Homme (LTDH))* ve Tunus Demokratik Kadınlar Derneği *(Association tunisienne des femmes démocrates (ATFD))* gibi kurumlar katılmıştır. Ayrıca, Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu *(International Federation of Human Rights)*, İnsan Hakları İzleme Örgütü *(Human Rights Watch)* ve Avrupa-Akdeniz İnsan Hakları Ağı *(Euro-Mediterranean Human*

Rights Network) gibi uluslararası örgütler Tunus'ta bulunan şubelerinin yer aldığı bir koordinasyon oluşturmuşlardır (Ben Ancour & Jelassi, 2020: 6).

Genelde Tunus'ta insan hakları üzerine çalışan STK'ları insan haklarının her alanında çalışmaktadırlar. Kadın haklarının korunması için “*Eswat Nissa*” yani kadınların sesleriyle cinsiyet üzerinden yapılan her türlü ayrımcılığa karşı açılan savaşta; Eşitlik kültürünün geliştirilmesine yönelik çalışmalar yaparak; Kadınların siyasi hayata katılımlarını, becerilerini güçlendirmek ve liderliklerini desteklemek; Toplumsal cinsiyet perspektifinin kamu politikalarına entegrasyonunda Kadın Hakları savunucusu olmuştur (Arap, 2018).

Tunus'ta insan haklarını korumak için var olan bir başka STK ise Adalet ve Rehabilitasyon Derneğidir (*AJR - Association pour la Justice et la Réhabilitation*). Bu derneğin çalışmaları özgürlük savaşçıların otorite karşı verdiği tepki materyali ve manevi düşünceleri üzerinedir ancak toplu zulüm anları üzerine çalışmak ve zulüm mağdurlarını ne seviyede olursa olsun topluma yeniden kazandırmak için geçiş kavramını oluşturmaya çalışmak ulusal uzlaşma adaletini, konfigürasyonu, tüm ihlallerin adil şekilde belgelendirilmesini gerektirir ve ayrıca insan hakları alanında ulusal ve uluslararası düzeyde insan haklarını ihlal eden tüm kişi ve kuruluşlarla karşı karşıya gelme sürecidir. Dahası, kadınlar ve çocuklar yeteri kadar barınma, su ve sağlık hakkına sahip değilken bir de yoksullukla mücadelelerinde işkenceye, zorlamalara ve insan hakları ihlallerine maruz kalmaktadırlar. İnsan haklarının yaygınlaştırılmasının gerekliliği eğitimi ilgili makamlarla insan haklarına saygı gösterilmesi, ihlal mağdurlarının desteklenmesi ve adaletin korunması için önemlidir (Alkarama, 2016: 3)

İnsan haklarının her alanda korunmasını sağlayan bir diğer STK ise Kairouan Topluluk Vakfıdır (*Kairouan Fondation communautaire*). Bu vakfın çalışma alanı Tunus'ta sürdürülebilir çevresel, sosyal ve ekonomik kalkınma; Toplumsal ve ekonomik anlamdaki huzursuzluk için kalıcı çözümlerin bulunması ve yaygınlaştırılması, kentsel ve kırsal toplulukların geliştirilmesi; Politik, sosyal ve ekonomik güçlendirme için dezavantajlı/marjinalize edilmiş savunmasız grupların etkinleştirilmesi gerekmektedir (Baklouti, 2014).

Ayrıca, Kairouan'nın temel hedefleri: Valiliğin ve Orta Tunus'un sürdürülebilir çevresel, sosyal ve ekonomik kalkınmasını teşvik etmek, Merkezi Tunus'un

dezavantajlı/mülkiyetsiz grup ve topluluklarını politik, sosyal ve ekonomik olarak yetkilendirmek ve buna teşvik etmek, engelli kişilerin siyasi, sosyal ve ekonomik haklarını desteklemek ve son olarak sosyal girişimcilik programları uygulamaktır. Bunun dışında Kairouan siyasi, sosyal ve ekonomik anlamda kadınların hayatın her alanında bulunmasıyla haklarını ve toplumsal cinsiyet eşitliliğini edinmelerini, kadınların eşit kazanç sağlamalarını ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin göstergeleriyle mücadele etmelerini amaçlamıştır (Fixkairouan, 2015).

Tunus'ta insan hakları konusunda yoğun olarak çalışan STK'ların durmak bilmeksizin çalışmaları ödüllere layık görülmüştür. En temel örnek olarak: Tunus Ulusal Diyalog Dörtlüsü; Tunus Barolar Birliği (*Ordre National des Avocats de Tunisie, ONAT*), Tunus Genel İşçi Sendikaları Konfederasyonu (*Union Générale Tunisienne du Travail (UGTT)*), iş dünyasının çatı örgütü Tunus Ticaret ve Zanaat Sendikası (*Union Tunisienne de l'industrie, du commerce et de l'artisanat (UTICA)*) ve Tunus İnsan Hakları Birliği (*Ligue tunisienne des droits de l'homme*) anayasanın yazıldığı süreçte taraflar arasında kurulan diyalogları yönetti ve dolayısıyla bu geçiş döneminde önemli roller oynadı (Yahya, 2016:12). Tam da bu yüzden Nobel Barış Ödülü'ne layık görüldü.

Görüldüğümüz gibi her iki ülkedeki STK'lar insan haklarının korunmasında ciddi çalışma yapıp sürdürmektedir. Ancak her iki ülkede bu çalışmaları yeterli olmamaktadır, çünkü hala insan hakları ihlalleri-polis işkence, cinsel istismar, hukuka aykırı tutuklama ve gözaltı, çocuk işçiliği, çocuk evliliği, çocuk kaçakçılığı, yargısız cinayet, hayata tehdit, gözaltında kötü muamele ve keyfi tutuklama gibi iki ülkede hala yapılması ve yaptırılmaları devam etmektedir (Onimisi, 2018:78). Tunus makamları, hareket özgürlüğüne kademeli olarak daha sıkı kısıtlamalar getirdiler. Binlerce kişiye yurt içi ve yurt dışı seyahat yasakları koydular ve özellikle 24 Kasım 2015 tarihli olağanüstü hal ilanından bu yana yüzlerce kişiyi ikamet emri altına aldı (AmnestyInternational, 2017:33). Dolayısıyla her iki ülkede insan haklarını iyice korunması için STK'lar ve ilgili kurumları daha somut ve verimli adamlar atılmaları gerekmektedir.

5. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

5.1. Yaklaşım

Bahsi geçen iki ülke Nijerya ve Tunus baz alındığında işlevselcilik kuramı kullanılarak iyi yönetişimin sağlanmasında STK'larının rolü incelenecektir. Bu bölümde Nijerya ve Tunus'ta iyi yönetişimin sağlanmasında STK'larının rolleri analiz elde edilecektir. Araştırma kapsamındaki iki ülkede STK'ların demokrasinin inşası ve sağlamlaştırılması, yolsuzlukla mücadele, toplumsal hizmetler, insan haklarının korunması ve terörle mücadelede konularına katkıları işlevselcilik kuramı esas alınarak ve karşılaştırmalı bir analizle incelenecektir.

Bu çalışmada nitel verilerin kullanılmasıyla anket çalışmasından elde edilen bulgular kullanarak iki ülkenin yedi başlık altındaki iyi yönetişim uygulamalarını analiz edilecek ve de iki ülke karşılıklı olarak mukayese edilecektir.

5.1.1. İşlevselcilik Kuramına Genel Bir Bakış

Siyaset bilimi, sosyoloji ve genel olarak sosyal bilimlerde yaygın biçimde kullanılan bir kuram olarak işlevselcilik, toplumsal hizmetleri esas almaktadır. Yapısal-işlevsel teori olarak da adlandırılan işlevselcilik, toplumu ve o toplumdaki bireylerin biyolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için tasarlanmış birbiriyle ilişkili parçaları olan bir yapı olarak görür. Başka bir deyişle işlevselcilik, toplumu, bir bütün olarak sistemde istikrar ve uyumu teşvik etmek için tek tek parçaları uyum içinde çalışan karmaşık ve birbirine bağlı bir sistem olarak gören teorik bir yaklaşımdır (Lamb, 2020). Zaten belli konuları uluslararası alanda çözümünü gerçekleştirmek için çalışan görevlilerin yer aldığı fonksiyonel uluslararası örgütlerin kurulmasına ve artmasına yol açacağını ileri sürmektedir (Arı, 2013: 344). Üçüncü sektör olarak STK, toplumun eğitim, sağlık, ekonomi ve sosyal geliştirilmesi için önemli katkı bulunmaktadır.

İşlevselcilik, önce Emile Durkheim ile şekillenmiş, daha sonra yakın yüzyılda Talcott Parsons tarafından geliştirilmiştir (Dilara, 2014). İşlevselciliğin toplumsal ilişkilere olan bakış açısını Durkheim eğitim anlayışıyla şekillendirmeye çalışmıştır. Emile Durkheim'ın oluşturduğu bir bakış açısidir. "Toplunun birbiriyle bağlantılı olarak faaliyet gösteren

birbirine bağılı kurumlardan örneğin eğitim, aile, hükümet, toplumsal dayanışma, toplumsal olgu, kolektif bilinç, kolektif temsil, düzen, uyum, iş bölümü, ahlak, eğitim oluştuğuna inanıyordu (Sağlık, 2019:450).” STK’ların temel işlere bakıldığında toplumu temel problemleri çözüm bulmasıdır. Zaten STK’lar toplumun geliştirmesi, sağlıklı olması, verimli ve barış ortamda olması için çalışmaktadır.

Talcott Parsons ise sosyalleşmeyi, sosyal dengeyi, sosyal düzeni ve işlevsel algıların toplumun düzgün çalışması için hayati öneme sahip olduğunu savundu. “Üstelik, herhangi bir sosyal sistemin dört temel işlevsel ön koşulu sahip olduğunu savundu: adaptasyon, hedefe ulaşma, entegrasyon ve belirli bir durumda gerçekleşmesi (Trueman, 2015).” Bu tam da Sivil Toplumun işleyişinin dayanağıdır. STK’lar genelde “toplumun düzgün çalışmasının peşindedirler. İşlevselci yaklaşımın en belirgin özelliklerinden biri Marksizmin aksine çatışmayı değil, birliği ve uyumu vurgulayan bir yaklaşım olmasıdır. Nitekim İşlevselcilik, toplumu bir konsensüs olarak, yani düşünce, fikir, duygu ve inançların ortak olarak paylaşıldığı, genel bir görüş birliğine sahip bir bütün olarak görür (Gönç Şavran, 2019:4). Tıpkı STK’lar yaptıkları gibi işbirliği içinde ve ortak olarak çalışarak toplumdaki temel problemleri çözülmeye çalışmaktadırlar.

İşlevselciliğin temel ifadesi şöyledir: “tek beden herkese uyar” (Chazournes, 2016: 952). Yani toplumdaki her sektörü, STK dahil toplumunun problemleri ortadan kaldırmak ve toplumun geliştirilmesi için yapması gereken bazı fonksiyonel sahiptir. Başka bir deyişle işlevselcilik, toplumun yapısı ve işleyişiyle ilgilenir. İşlevselciler, toplumu, varlığını devam ettirebilmesi için gereklilikleri yerine getirirken beraber işleyen, birbirine bağımlı birimlerin bütünlüğü olarak tanımlar (Batirer; 2014). STK’lar yaptıkları gibi işlevselcilik toplumu varlığı devam ettirebilmesi ve huzurlu bir ortamda olması için ilgilenmektedir. Yani STK’ların çalışmalarını ve hareketlerini açıklamak için uygulanabilir en uygun kuram işlevselciliğidir.

İşlevselci düşünürler, kuralların ve düzenlemelerin toplumun üyeleri arasındaki karşılıklı organize ilişkilere yardım ettiğini savunurlar. Aile, ekonomi, eğitim, politik sistemler gibi toplum kurumları sosyal yapının ara görünümleridir. Bu kurumlar, normlar arası ilişkiyi ya da roller arası iletişimi kurar (Batirer, 2014). Bildiği üzere STK’ların temel amacı halkın çıkarlarını ve haklarını korumak için çalışmalar yapmak, toplumsal anlamda

bilinçlendirme ve eğitim çalışmaları yapmak ve toplumun zararına olan etkenlerin ortadan kaldırılması için mücadele etmektir (Kaya, 2016).

İşlevselcilik, sosyal yapının makro düzeyine odaklandığından toplumun her bölümünü, tüm toplumun istikrarına nasıl katkıda bulunduğu açısından yorumlar. Bu bağlamda, hem Nijerya hem de Tunus'taki STK kümelerinin rolleri iki ülkenin istikrarına katkılarının düzeyini analiz edilecektir. Durkheim'ın toplumu bir organizma olarak tasavvur ettiği ve tıpkı bir organizma içinde olduğu gibi, her bileşen gerekli bir rolü oynar, ancak hiçbirisi tek başına işlev göremez (Little, 2012). Dünya'da STK'ların rolü öyledir, Onlar toplumun ayrılmaz bir parçasıdır; toplumun bir parçası olarak tüm toplumu etkileyen sorunların çözümünde gerekli rolleri oynarlar. Bu bağlamında STK'lar çok boyutlu işlevler yürütebilmektedir. STK'ların işlevlerini kimi farklılıklar olmakla birlikte genelde siyasal, ekonomik, sosyo-eğitsel (kültürel), bireysel ve toplumsal işlevler biçiminde beş alt başlıkta toplanabilir (Erkılıç, 2018).

STK'lar siyasal alanında katkı bulanabileceklerini ifade edebilir. İlk olarak STK'lar halkın ve devletin arasında bir köprü olarak olabilirler. Yani STK'lar katılım sağlayan toplumsal bir önemli faktördür. Katılım sağladığının yani sırasıyla STK'lar muhafazakarın düşüncesinde en üst siyasal iktidar olan devleti, ara kurumların meşru iktidar alanlarıyla sınırlamaya çalışırlar. Böylelikle siyasal topluma korunmasına katkı bulunmaktadır. Ayrıca, muhafazakarlar birey-toplum-devlet üçgeninde organik ilişkilere dikkat çekerler ve sivil toplumdaki ara kurumları hem bireyin güvenliği ve özgürlüğü açısından hem de devlet iktidarının sınırlanması ve mutedil kılınması açısından önemli işlevler yüklerler (Duman, 2018:77). Bunu STK'lar siyasal katkılarına en temel örneklerşindendir.

STK'ların ikinci işlevlerinin yeri olan ekonomide, toplumun ekonomisi gelişmesi için halkına motivasyonun rolü yapabilirler. STK'lar ekonomik başarıya katkıda bulunabilir, demokratik kurumların meşruiyetini pekiştirirler. İkinci olarak, ekonomik özelemler bireylerin STK'lara katılmaları ve dolayısıyla kalkınmaya daha katılımcı bir yaklaşım benimsemeleri için güçlü bir motivasyon sağlar (Usaid, 2006: 23). Örneği Gürcistan Genç Ekonomistler Derneği (Association of Young Economists of Georgia (AYEG)), Nijerya Ekonomi Topluluğu (Nigerian Economic Society (NES)) ve Orta Doğu Ekonomi Derneği (Middle East Economic Association (MEEA)) Üye ülkelerindeki ekonomik, sosyal ve politik değişimi anlama ve yönetme sürecinde entelektüel liderlik sağlayabilir

STK'lar eğitim gelişiminde aşağıdaki şekillerde işlev görebilir: Sivil toplum kuruluşları politika diyaloglarına katılırken, eğitim politikalarının uygulanmasındaki gelişmeler ve eksiklikler hakkında bilgi alma olanağına sahip olurlar. Eğitim politikalarını en yoksul ve en marjinal nüfus grupları lehine şekillendirmek için değerli bilgiler ve argümanlar ile katkıda bulunabilirler (Bente, 2020). Ayrıca STK'lar okul yapım, bakım ve onarım çalışmalarında katkı bulabilir. Bunun dışında da yoksulların okutulması için ekonomik destek, okul koruma ve yaşatma gibi işlevleri yapabilirler. İşlevselci yaklaşıma göre STK'ların işlevi toplumun etkili ve verimli çalışmasını sağlayan devlet ve halk arasında birer aracı birim olmalarıdır (Erkılıç, 2018).

STK'ların bireye işlevleri ise ilk olarak liberal düşüncesinde bireylerin birbirleriyle ortak hareket etmekte kendi içinde bulundurdıkları durumları geliştirdikleri ve bu ortak harekette bulunmayı serbest ve gönüllü bir şekilde gerçekleştirdikleri sosyal düzen liberaller tarafından sivil toplum olarak adlandırılmaktadır (Haklı, 2017: 216). Demek ki STK'lar bireylerin kendilerinin problemleri ortadan kaldırması için ve veya birbirlerine yardım amacıyla ortaklık bir örgütüdür. Sivil toplum kuruluşları, toplumun dağınık, sessiz kesimlerine ses veriyor. Yerel toplulukları kendi ihtiyaçlarını karşılayacak yeni programlar geliştirmeleri için güçlendirerek sosyal sorunlar hakkında farkındalık yaratır ve değişimi savunurlar (Shaw, 2020).

STK'ların besinci işlevleri toplumsal işlevleridir. Sivil toplum toplumun geliştirilmesine her alanında katkı bulunmaktadır. Kimi sağlık alanında; kimi eğitim alanında; kimi sosyal alanlarında kimin de tarım alanında STK'lar toplumun yaşam standartları yükselttirilmesi yönelik bir sür çalışmaları bulunmaktadır. Bugünde STK'lar, hava kirliliği, sağlık, turizm, çevre, insan hakları, dinsel haklar, etnik haklar ve kadın haklar gibi birçok toplumun alanlarında hizmetlerini sağlamaktadır (Sezik, 2019: 121).

Bu çalışmada Nijerya ve Tunus'ta iyi yönetim sağlanmasında STK'ların temel işlevleri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın problemi, iyi yönetişimin sağlanmasında STK'ları Nijerya ve Tunus'ta nasıl bir fonksiyon üstlenmişlerdir/icra etmişlerinin biçiminde ifade edilebilir. STK'lar iki ülkede otoriter ve asker rejimler ile mücadelesinden yolsuzlukla mücadeleye kadar katkı bulmaktadırlar.

5.1.2. Sivil Toplum Kuruluşların Modeli

STK'lar neredeyse gelişmekte olan ülkede yaptıkları gibi bu iki ülkede de otoriter ve askeri rejimlerle mücadeleden yolsuzlukla mücadeleye kadar bir dizi katkıda bulunmaktadır. Bu noktada üçüncü sektör olan STK'ların modeline bakmamız gerekmektedir. “Salamon ve Anheier tarafından geliştirilen bu sınıflandırmaya göre sivil toplum rejimleri liberal model, sosyal demokratik model, korporatist model ve devletçi model şeklinde incelenmektedir (Özdemir vd., 2009:161).” Bunlar sırasıyla Liberal Sivil Toplum Modeli, Sosyal Demokrat Sivil Toplum Modeli, Korporatist Sivil Toplum Modeli ve Devletçi Sivil Toplum Modeli olarak adlandırılmaktadır (Sator, 2010: 15-16).

Liberal Sivil Toplum Modeline bakıldığında “doğal haklar” ile ilgili başlattıkları çığırda birlikte Batı siyasetinin en önemli düşünce ögesi olan “bireyin” büyük önem kazandığı ve ön planda olduğu bir STK modeli olduğu görülmektedir. Ayrıca, Orta Çağ boyunca sosyal yaşamın temel direğini oluşturan “aile”, modern toplumda yerini “bireye” bırakan bir modeldir. Dahası, Modern dünyada sivil toplumun canlanmasına katkı sağlayan sermaye birikimi, Pazar ekonomisi, serbest rekabet, sınırlı devlet vb. kavramlar bireyi esas alan bir anlayışın uzantıları olarak gelişmiştir (Çaha, 2000). Başka bir deyişle bu modelde, sivil toplum ile devlet birbirinden ayrı fakat yan yana çalışabilen iki ayrı kurumdur (Aslan, 2010:193).

Bu tarz sistemler özellikle Anglosakson ülkelerinde görülen mutlakiyet rejimlerinin zayıflığı ve liberal bakışa sahip güçlü bir burjuva sınıfının varlığına dayandırılmaktadır. Bu tür toplumlarda gruplar arasında “yardımlaşma” nosyonunun yaygın olarak var olduğu görülmektedir (Akay ve Kurma, 2008). Liberal toplumlardaki STK'ların temel hedefleri risk almak yerine sadece yoksullara ve yaşlılara yönelik sağlık yardımları veya sadece bekâr annelere yönelik hizmetlerde bulunmaktadır.

İkinci STK modeli ise Sosyal Demokrat Sivil Toplum Modelidir. Bu modelin temel etkeni güçlü bir sınıf hareketinin varlığı ve evrenselciliğin benimsenmiş olmasıdır. Sosyal demokrat sivil toplum modelinin en önemli işlevi risklere karşı çok geniş bir koruma, yüksek yardım düzeyleriyle eşitlikçiliği sağlamasıdır. Sosyal demokratik model ise İskandinav ülkelerinde görülmekte ve yüksek sosyal harcamalar nedeniyle sivil topluma çok ihtiyaç kalmamaktadır.

Korporatist Sivil Toplum Modeli; STK'ların üçüncü modeli olan bu sistemin en önemli özelliği toplumsal riskleri bir araya getirmesi (havuz sistemi-dayanışma kültürü) ve aileye önem vermesidir. Bir sivil kamu hizmeti geleneği bulunmaktadır ve bu modelde, STK'lar refah hizmetlerinin sunumunda çok önemli bir rol oynamaktadır (Skoric, 2020:17). Genelde sosyal güvenlik sistemlerinin zorunlu olduğunu, risklere karşı korumanın ise istihdam temelinde şekillendiğini görmekteyiz (Akay ve Kurma, 2018). Akay ve Kurma'nın belirttiği üzere. Korporatist daha çok kıta Avrupası ülkelerinde görülen sosyal hizmetlerde büyük ölçüde devlete dayalı fakat örgütlü dini cemaat gibi premodern kurumların varlıklarını sürdürdükleri bu tür rejimler güçlü aristokrat sınıfların etkileri, dini kurumların gücü ve devletin rolündeki önem sonucu ortaya çıkmışlardır. Korporatist model de hem sosyal harcamaların hem de STK'ların oldukça gelişmiş olduğu Almanya gibi ülkelerde karşımıza çıkmaktadır.

Dördüncü STK modeli ise Devletçi Sivil Toplum Modelidir. Bu model, devletin kökeninin güçlü bir elit sınıfa dayanmadığı veya sınıf hareketlerinin güçlü olmadığı ülkelerde bulunmaktadır. Bu modelde bu çalışmanın söz konusunda Nijerya ve Tunus geliştirmekte olan ülkeler gibi uygulanmaktadır. Bu modelinin temel özelliği hem devletin düşük sosyal harcamalarda bulunduğu hem de sivil toplumun yeterince gelişmemiş olduğu görülmektedir (Kayagil, 2016:1773). Bu tarz modellerde devlete itaat etme geleneği ve dini inançların etkisi bulunmaktadır ve dolayısıyla rejimlerin baskıcı niteliklerinin ve dini yardımlaşma kültürünün etkisiyle güçlü ve gönüllü bir sektör de bulunmamaktadır.

Bir diğer STK Modeli ise üç boyutlu olarak Michael Edwards tarafından tasarlanmıştır. Bunlar: (a) örgütsel yaşam olarak sivil toplum, (b) demokratik toplum olarak sivil toplum ve (c) kamusal alan olarak sivil toplumdur olarak Keyman aktarılmıştır (Keyman, 2006: 13).

5.1.3. Sivil Toplum Endeksi

Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP), tarihsel olarak STEP, CIVICUS tarafından tasarlanıp, 2003-2006 yılları arasında 50'yi aşkın ülkede uygulanmıştır. CIVICUS yüzden fazla üyeye sahip olan Küresel sivil toplum ittifakıdır. STEP, sivil toplumun küresel bazda değerlendirilmesini amaçlayan eylem odaklı ve katılımcı bir araştırma projesidir. Projenin amacı, sivil toplumu değerlendirmenin yanında, kalkınma ve demokratikleşmedeki potansiyel rolünü gerçekleştirebilecek düzeyde güçlendirmektir (İçduygu & v.d, 2011: 35).

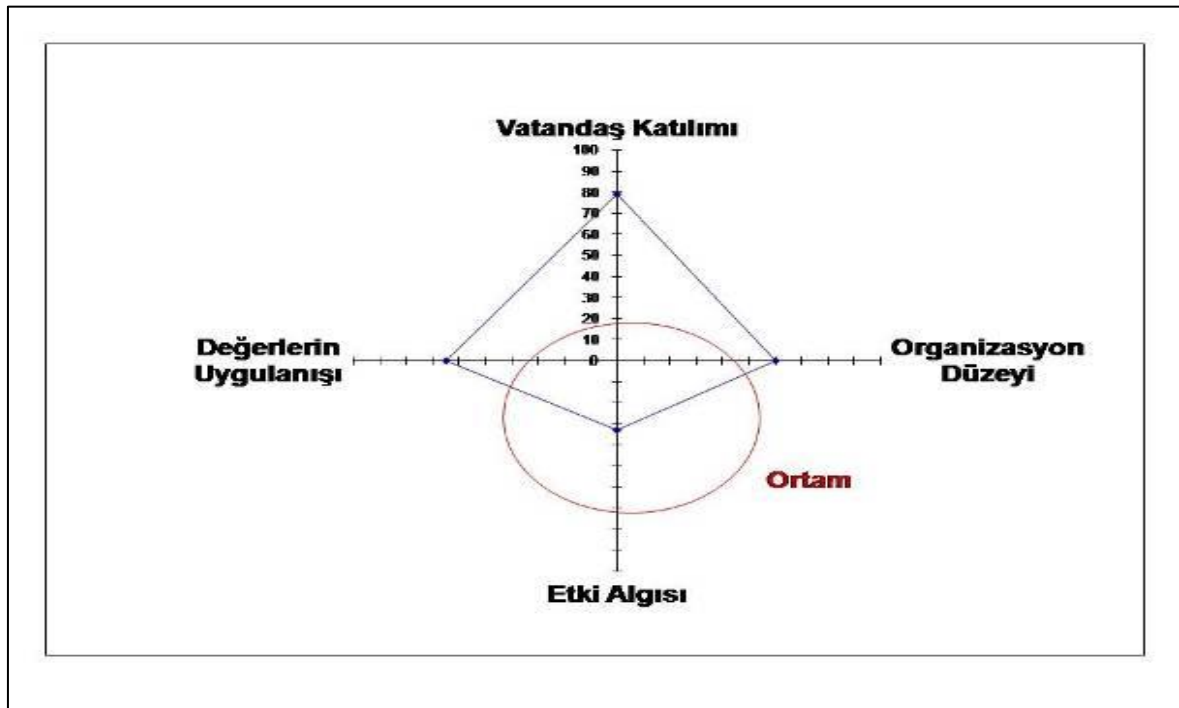
STEP'in temel hedeflerine bakılacak olursa, ilk olarak sivil toplumun görünürlüğüne artırılmasıdır. Bunun dışında ise projeye katılan paydaşların sivil toplumun durumu ve güçlendirilmesi için izlenecek yol üzerinde fikir birliğine ulaşabilmesine imkân sağlamak bir diğer hedeftir. Ayrıca bir diğer hedef ise sivil toplum paydaşları arasındaki iletişim ve işbirliğinin artırılması; sivil toplumu destekleyen kuruluşların sivil topluma ilişkin bilgi toplama, analiz etme ve paylaşma kapasitelerinin artırılmasıdır (Bikmen & Meydanoğlu, 2006:45).

STEP metodolojisi ise, sivil toplumun beş temel boyutunu değerlendirmek için tasarlanmıştır. Bunlar:

- (1) sivil topluma **vatandaş katılımı**
- (2) sivil toplumun **organizasyon düzeyi**
- (3) sivil toplumda benimsenen ve savunulan **değerler**
- (4) sivil toplum aktörlerinin gerçekleştirdiği faaliyetlerin **etkisi**
- (5) sivil toplumun varlığını ve işlevlerini sürdürdüğü **ortam**dır (TÜSEV, 2008).

Her boyut, birçok alt boyuttan ve bu alt boyutlardan her biri de çok sayıda bireysel göstergeden oluşur. Bunun tasarlanmasındaki temel amaç ise STK'ların verimli olup olmadıklarını belirlemektir. Bir STK'nın etkili olabilmesi için faaliyetlerine vatandaşların katılması gerekmektedir. Bunun yanı sıra organizasyonun düzeyini, savunulan değeri, etkili faaliyetleri ve işlevlerini sürdürebilme gücüne de sahip olmalıdır.

Sivil Toplumun iyi bir şekilde değerlendirilebilmesi için yukarıdaki beş boyutu kullanarak sivil toplum karosu⁴ oluşturulmalıdır. Sivil Toplum Karosu sivil toplumun operasyonel kavramlarını grafiksel olarak temsil eder. Diamond'ın (Elmasın) büyüklüğü, yapısal ve normatif tezahürleri kapsayan sivil toplum devletinin ampirik bir resmini tasvir etmeyi, aynı zamanda sivil toplumun gelişimini destekleyen ya da genel olarak sivil toplumun topluma yönelik faaliyetlerinin sonuçlarını da içeren koşulları da içine almaya çalışmaktadır. Başka bir deyişle sivil toplum karosu, sivil toplumun değer düzeyi ve etki düzeyini ölçmektedir.

Şekil 5.1. Sivil toplum karosu (<http://step.org.tr/default.asp?c=5&s=11>)

Genel olarak bu STK'nın karosu, toplumdaki sivil toplumun verimli olup olmadığını ve sağlıklı olup olmadığını incelemektedir. Açık bir şekilde Sivil Toplum Endeksi (*CSI Civil Society Index*) tarafından kabul edilen yaklaşım; hoşgörü, insan hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, sürdürülebilir kalkınma, sosyal adalet, demokrasi ve şeffaflık ile karakterize edilen “sağlıklı bir sivil toplum” olma yolundaki sivil toplumları haritalandırmaktır. Bu yaklaşım,

⁴ Sivil Toplum Karosu yada sivil toplum elması sivil toplumun sayısal bir değerlendirilme yapabilmek için elmas şeklinde bir araçtır. Bu sayısal puanlama ve değerlendirme sonucunda elde edilen Karosu elmas şeklinde gösterdiğimiz gibi bir karo bulunmaktadır. Projenin uygulandığı 56 ülkede sivil toplumların uluslararası düzeyde karşılaştırılabilmesine olanak sağlanmaktadır.

eleştiriye açık olmasına rağmen, alınan normatif duruşu açık hale getirme avantajına sahiptir (Civicus, 2008:5).

STK endeksi toplumdaki STK'ların beş boyut kullanarak yani vatandaş katılımının düzeyini, organizasyonun düzeyini, değerlerinin uygulanışını ve etki algısını kullanarak ortama ne düzeyde etkili olduğunu belirtmektedir (Paturyan, 2012:5). STK'ları sağlıklı olmaları ve verimli hizmet sumaları için boyutlarıyla titiz bir şekilde çalışmaları gerekmektedir. Zaten her STK'nın esas amacı topluma verimli ve kaliteli hizmet sunmaktır. Vatandaş Katılım başta olmak üzere Lukensmeyer ve Jacobson (2013) göre bir grup vatandaşın, devletin karar alma sürecine etki etmek için öğrenme, görüşlerini ifade etme ve ortak alanlarını keşfetme yolunu ifade eden katılımcı bir süreç olarak tanımlamışlardır (Uçar Kocaoğlu, 2018: 43). Vatandaş katılım dolaylı ve doğrudan olabilir, doğrudan katılım da zayıf ve güçlü olabilir. Dolaylı katılım ise oy kullanma ve veya para bağışlama ile gerçekleştirilmektedir. STK'ların üzerinde çalışan vatandaş katılımının alt boyutları sosyal katılımın yaygınlığı, derinliği, çeşitliliği; siyasi katılımın yaygınlığı, derinliği ve çeşitliliğini görülmektedir. STK'ların güçlendirilmesi için sadece katılımın etkileşmesi değil organizasyonun düzeyi de güçlü olması gerekir. STK'ların organizasyon düzeyini iç yönetim ve dış dağları kapsamaktadır. Başka bir deyişle STK'ların organizasyon yapısı vizyon ve misyonunun, organizasyonu yapılanma, hangi bölümlerin bulunduğu, amaçları, ürünleri, faaliyetleri ve işleri, görevleri, rol, ve sorumlulukları yer almalı (Akkaya, 2012: 46).

Bir diğer STK'ların güçlendirme boyutu ise değerleri uygulanışdır, STK'ların imajı desteklenir ve varlıkları toplumun farklı alanında uyguladıkları değerler aracılığıyla fark edilir. STK'lar toplumda ahlak, etik ve şeffaflığı teşvik eder. Dördüncü STK'ların boyutu ise etki algısıdır. STK'ların etki algısı sosyal, siyasi, duyarlılık ve toplumsal tutum ve davranışları kapsamaktadır. Bütün bunlar STK'ların güçlü olmasına işaret etmektedir, çünkü “güçlü toplum yaratmanın yolu devlet ve piyasa mekanizması dışında kalan sivil toplumun güçlendirilmesinden geçmektedir. BM başta olmak üzere, pek çok uluslararası kuruluş ile AB ve Afrika Birliği gibi bölgesel güçlendiren kuruluşlar, sivil toplumu “kamu ve özel sektör yanında üçüncü sektör” olarak kabul etmektedir (Toksöz, Ögücü Şen, & Dokur, 2016: 24).” Bu çerçevede STK'lar dünyanın her yerinde köklü ve ciddi problemleri ortadan kaldırmak için müthiş çabalarıyla çalışmalarını sürdürmektedirler. Bu sayede STK'lar iyi yönetişimin sağlamasında etkili roller üstlenmektedirler.

Yukarıda söz edilen Beş Temel Boyutun daha iyi anlaşılması açısından, her bir boyutu oluşturan Alt-Boyutlar aşağıdaki tabloda özetlenmektedir.

Çizelge 5.1. Sivil toplum karosunun açıklayan tablosu

Boyut ve Alt-Boyutlar			
Vatandaş Katılımı	Organizasyon Düzeyi	Değerlerin Uygulanışı	Etki Algısı
Sosyal katılımın yaygınlığı Sosyal katılımın derinliği Sosyal katılımın çeşitliliği Siyasi katılımın yaygınlığı Siyasi katılımın derinliği Siyasi katılımın çeşitliliği	İç yönetim Destekleyici altyapı Sektörle iletişim ve işbirliği İnsan kaynakları Mali ve teknolojik kaynaklar Uluslararası bağlar	Demokratik karar alma mekanizmaları ve yönetişim Çalışan-İsveren Politikaları İs ahlaki, davranış kuralları ve şeffaflık Çevre standartları ST genelinde değerler algısı	Duyarlılık (iç ve dış algı) Sosyal Etki (iç ve dış algı) Siyasa Etki (iç ve dış algı) Toplumsal tutum ve davranışlara etki
Ortam			
Sosyal-ekonomik bağlam Sosyal-politik bağlam Sosyal-kültürel bağlam Kamu - ST ilişkisi Özel Sektör - ST ilişkisi AB Üyelik Süreci			

Kaynak: <http://step.org.tr/default.asp?c=5&s=11>

Yukarıdaki tabloda detaylı bir şekilde STK'ların karosu açıklanmaktadır. Her verimli ve aktif olan STK muhakkak yukarıda belirtilen boyutlara sahip olmalıdır. Peki bu Sivil Toplum Endeksi Projesi olan STEP ne iş yarar? Tabii STK'lar bir ülkede ya da toplumda bir yandan etki düzeylerini gösterirken diğer yanda da başka ülkelerdeki durumlar ile karşılaştırma yapabilme fırsatı sunmaktadırlar. Dahası, ülke düzeyinde STEP, STK değerlendirmelerinin sağladığı bilgilerle gelecekteki faaliyetleri ve sivil toplumu güçlendirmeye olan katkıları hakkında daha stratejik düşüncelerine yardımcı olabilmektedir. Uluslararası düzeyde STEP, STK'ların ülkeler arasında hızlı bir şekilde karşılaştırma yapabilmelerini, sivil toplumu nasıl güçlendireceklerini gösteren konularda belirli dersleri alabilmelerini veya sivil toplumu güçlendirmek için katılımın özellikle etkili olabileceği ülkeleri belirleyebilecek ülkeleri belirlemelerini sağlar (Ergüder, 2005:26).

Bu çalışmayla hem Nijerya'daki hem de Tunus'taki STK'ların STEP'in yöntemini kullanarak iyi yönetişimin sağlanmasına katkı sağlanmaları kıyaslama yöntemiyle incelenmektedir.

5.2. Yöntem

5.2.1. Veri Toplama Aracı

Bu tezin analiz yöntemi genel olarak niteliksel verilere dayanmaktadır. Sivil Toplum Endeksi Projesinin yöntemi söz konusu iki ülkeye adapte edilerek yani kuzey Afrika'da bulunan Tunus ve batı Afrika'da bulunan Nijerya'nın kıyaslanmasıyla iyi yönetişimin sağlanmasında STK'ların sosyal politikadaki algıları, rolleri ve etkinlikleri ölçülecektir.

Araştırmada örneklem olarak her iki ülke için ayrı ayrı yirmi beş sivil toplum kuruluşuna ulaşmak hedeflenmiştir. Bu çalışmada sivil toplumun iyi yönetimdeki beş temel rolü incelenmektedir. Bunlar: Demokrasinin inşası ve sağlamlaştırılması, yolsuzlukla mücadele, terörle mücadele, toplumsal hizmetler ve insan haklarının korunmasıdır. Her iki ülkede de tüm bu rolleri incelemek ve kıyaslamak için yirmi beş ilgili STK seçilmiştir. Alanlarını ilgilendiren her ilgili STK'ya anket gönderilmiştir. Geri dönüş olarak alınan cevaplar kullanılarak her iki ülkenin STK'larının iyi yönetişimin sağlanmasında nasıl etkili oldukları ve katkıda bulunup bulunmadıkları belirtilmiş ve iki ülke arasında hangi ülkenin STK'larının her alanda genel olarak iyi yönetişimin sağlanmasında daha verimli ve etkili olduğu kıyaslanmıştır.

Verilerin elde edilmesi amacıyla 'anket' yönetimi kullanılmıştır. Önceden tespit edilen 50 sivil toplum kuruluşuna -her ülke için yirmi beşer kuruluşa- oluşturulan anket e-posta yoluyla ulaştırılmış ve anketleri cevaplandırdıktan sonra geri gönderilmeleri ricasında bulunulmuştur.

Ankete verilen cevaplar her bir soruya ilişkin frekans dağılımları olduğu gerçeğiyle değerlendirilmiştir. Her iki ülkeden gelen anket dönüşleri SPSS programında değerlendirilip karşılaştırmalı bir şekilde frekans dağılımları tabloları halinde sunulmuştur.

5.2.2. Ölçüm Aracının Güvenirliğı

Bu çalışmanın soru formunun daha önce Prof. Dr. Ömer ÇAHA, Doç. Dr. Adem ÇAYLAK ve Dr. Hüseyin TUTAR tarafından 2013 yaptığı çalışmalarda adlı olan “TRA2 Bölgesi Sivil Toplum Kuruluşları Profili” denenmiş anket formundan yararlanarak oluşturulmuştur. Çalışmalarında TRA2 bölgesinde yer alan Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars illerinde sürdürülen araştırmadaki anketti STK’larının yapısal özellikler, profili, çalışma imkanlar, faaliyet alanlar, bilgiyle ilişkiler, toplumsal alanda ürettikleri hizmetler ve karşılaştıkları zorluklar ayrıntılı biçimde ele alınıp incelenmiştir (Çaha, Çaylak, & Tutar, 2013:8-9).

Yukarıdaki araştırmadaki denenmiş anketten örnek alınarak, bu çalışmada Nijerya ve Tunus’taki STK’ların özellikler, profili, faaliyet alanlar, bilgiyle ilişkiler, toplumsal alanda ürettikleri hizmetler ve karşılaştıkları zorluklar gibi hususlarla soru formu oluşturulmuştur.

5.2.3. Uzman Görüşü

Halihazırda test edilmiş çalışmalardan alınmış ve varsayımlara uyacak şekilde değiştirilmiş olan bu çalışmanın anketin formu tezinin danışmaya sunmuştur. Danışma formundaki her bir soruluk uygun olmayan soruları kaldırılmıştır. Bazıları uygun hale getirilmesi gereken soruları uygun haline getirilmiştir.

5.2.4. Test- Tekrar Test Güvenirliliğı

Bu çalışmada kullanıldığı anketti soru formunu daha önce denenmiş olmasına rağmen bazı düzenlemler ve bazı soruları değişmesinden dolayı ‘Test Tekrar Test Güvenirlirliliğı yöntemi kullanarak geçerliliğini tasdik edilmiştir.

Anketin geçerliliğini ve güvenilirliğini sağlamak için tasarlandığımız soruların ön uygulaması yapılmıştır. İki küçük grupta iki hafta arayla ön uygulaması yapılan bu anketin bütün soruları cevaplanmıştır. Birinci grup ve ikinci grubun test sonuçları arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Bu durum, sorunları anlaşılır olduğunun ve büyük bir olasılıkla sorunların cevap seçeneklerinin yeterli olduğunun göstergesi kabul edilmiştir. Bu, anket soru setinin geçerli ve güvenilir olduğuna işaret edilmektedir.

5.2.5. Veri Toplanması ve Analizi

Araştırmada, beş bölümden oluşan 20 soruluk bir anket uygulanmıştır. Bütün sorular aşağıdaki Varsayım üzerinden oluşturulmuştur. Bunlar:

1. Varsayım: STK'ların faaliyetleri etkili olduğu toplumda iyi yönetim olasılığı artar.
2. Varsayım: Bir ülkede STK'ların varlığı, o ülkenin sosyal politikalarının iyi yönetişimi sağlama kabiliyeti üzerinde doğrudan etkili olacaktır.
3. Varsayım: Bir ülkede STK'ların etkinliği ile o ülkede iyi yönetişimin sağlanması arasında doğrudan pozitif bir ilişki vardır.

Yirmi sorudan oluşturulan ankette birbirini takip eden soruların araştırmanın ana konusu ya da varsayımı ile doğrudan ilişkili olmasına, soru cetvelinin bir iç bütünlüğe sahip olmasına dikkat edilmiştir. Ankette bulunan beş bölümün başlıkları şöyledir: STK'ların genel profili, STK'ların varlık nedenleri olan temel faaliyet alanlarının neler olduğu, STK'ların iyi yönetimdeki temel görevleri, STK'ların topluma hizmet alanındaki işlevleri ve STK'ların beklentileri, yüzleştikleri zorluklar ve karşılaştıkları fırsatlar.

STK'ların genel profilleri kurumun adı, hangi yıl kurulduğu, hangi ülkede faaliyet gösterdiği gibi bilgileri kapsamaktadır.

STK'ların varlık nedenleri olan temel faaliyet alanlarının neler olduğu, ne için kuruldukları, amaçlarının, hedeflerinin ne olduğu ve hangi alanlarda çalıştıkları gibi konuları içermektedir.

STK'ların iyi yönetişimin sağlamasında temel görevlerinin neler olduğunu belirlemek amaçlanmıştır. Yani bu bölümde her seçilen STK'nın iyi yönetişime katkı sağlamak için hangi görevi veya görevleri yürüttüğünü ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

Anketin son bölümünde ise STK'ların topluma hizmet alanındaki işlevlerini saptamak amaçlanmıştır ve nihayetinde STK'ların yüzleştikleri zorluklar, karşılaştıkları fırsatlar ve beklentileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

5.3. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Anket sonuçlarının değerlendirilmesinde hem Nijerya'daki hem de Tunus'taki bazı STK'ları üzerinde yapılmıştır. Bu iki ülke bazında bazı STK'larla işlevleriyle alakalı gerçekleştirilmiş olan anketler aracılığıyla STK'ların özelliklerinin yanı sıra iyi yönetişimin sağlanmasındaki etkinlikleri, işlevleri ve faaliyetleri de incelenmiştir. Araştırma için seçilen STK'lara iyi yönetişim çerçevesinde 20 soru yöneltilmiştir. Gönderilen toplam anket sayısı 50'dir. Her iki ülkeye 25'er anket gönderilmiştir. Toplam dönüş ise 17'dir. Nijerya'daki STK'lara gönderilen 25 anketten 9'i dönüş olmuştur. Tunus'taki STK'lara gönderilen 25 anketten ise 8'ine yanıt alınmıştır.

Sorular yedi ayrı başlık altında ele alınmıştır, birinci başlık; STK'ların genel Profili, ikinci başlık; STK'ların Demokrasi İnşası ve Demokrasinin Sağlamlaştırılması, üçüncü başlık; Yolsuzlukla Mücadele, dördüncü başlık; Terörle Mücadele, beşinci başlık; Topluma Hizmetler, altıncı başlık; İnsan Haklarının Korunması ve yedinci başlık ise STK'ların temel problemlerini kapsamaktadır. İki ülke söz konusu olduğunda STK'lara ilişkin olarak bu çalışmada elde edilen verilerin karşılaştırılması birbirine yansıtılmaktadır. Yani, iki ülkenin neresinde olursa olsun, STK'ların özellikleri, algıları, tutumları ve problemleri birbirine benzer durumdadırlar. Buna rağmen faaliyetleri ve işlevlerinin sonuçlarına bakıldığında birkaç alanda farklı oldukları görülmektedir. İki ülkeden elde edilen verilerin bulguları ve değerlendirilmeleri aşağıdaki gibidir:

5.3.1. STK'ların Genel Profili

Anket sonuçlarına göre, Nijerya'daki STK'ların 9'uden biri 1991-2000 yılları arasında kurulmuştur. Tunus'a bakıldığında STK'ların 8'den biri 1951-1970 yılları arasında kurulmuştur. Ayrıca, iki ülkenin STK'larının genel profillerinin karşılaştırılmasında Nijerya'daki STK'ların 9'uden sekizi 2000'den sonra kurulurken Tunus'taki STK'ların 8'den biri aynı yıllarda kurulmuştur. Demek ki hem Tunus'taki hem de Nijerya'daki ankette katılan STK'ların neredeyse tamamını 2000'den sonra kurulmuştur. Ayrıca bu demek oluyor ki iki ülkede de otoriter rejimlerden sonra STK'ların daha fazla olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Yani STK'ların sayısı ve devlet sistemi arasında özellikle demokrasi ile güçlü bir bağ olduğunu ifade edebiliriz. Şurası da bir hakikattir ki, Walzer'in devletten

kastettiği yalnızca demokratik bir devlet demokratik bir sivil toplum yaratabilir anlayışıdır. Yalnızca demokratik sivil toplum kuruluşları demokratik bir devleti koruyabilir.

Çizelge 5.2. STK'ların yılın kuruluşları açıklayan tablosu

	Dağılım	
	Nijerya	Tunus
1950 önce	-	-
1951-1970	-	1
1971-1990	-	-
1991-2000	3	-
2000 den sonra	6	7
Cevapsız	-	-
Toplam	9	8

Ankete katılan STK'ların diğer şubelere sahip olup olmadığına bakıldığında Nijerya'da 9 STK'lardan 5'i şubesinin bulunduğu görülmektedir. Kalan 4 ise şubesinin bulunmadığı görülmektedir. Tunus'ta ise 8 STK'lardan 6'si şubelere sahiptir. Yani diğer kalan 2 şubelere sahip değildir. Demek ki Tunus'taki STK'ların Nijerya'daki STK'lardan daha çok yaygın ve daha dağılmış olduğunu söyleyebiliriz, bu sebeple Tunus'taki STK'ların kırsal alanlarda hizmet edebilme ihtimali daha yüksektir. Genel olarak, iki ülkede de STK'lar kırsallardan uzak durmuştur, STK'ların çoğu merkezlerde bulunmaktadır bunun nedeni ise faaliyetlerini genişletmek değildir.

Çizelge 5.3. STK'ların şube var olup olmadığı ve sayısını açıklayan tablosu

	Dağılım		Şube sayısı	
	Nijerya	Tunus	Nijerya	Tunus
Evet	5/9	6/8	37, 4,3,2	261, 20,32,10,2
Hayır	4/9	2/8	-	-
Toplam	9/9	8/8		

5.3.1.1. Vakfınız/ derneğinizin üye sayısı nedir?

Ankete katılan STK'larla ilgili bir diğer husus ise üye sayılarıdır. İki ülke söz konusu olduğunda STK'ların üye sayıları çok düşük görülmektedir. Bu konuda iki ülkede de STK'ların temsil düzeyinin güçlü olmadığı görülmektedir. Nijerya'da ankete katılan STK'ların üye sayılarıyla Tunus'taki üye sayıları karşılaştırıldığında, Nijerya'daki üye sayılarının daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Buna rağmen Nijerya'daki durumun Tunus'taki durumdan daha etkili olduğunu söylemek mümkün değildir. Nijerya'nın nüfusu

Tunus'un nüfusuna göre neredeyse 20 kat daha büyüktür. Dolayısıyla Nijerya'daki STK üye sayılarının Tunus'taki STK üye sayılarından fazla olması ülkenin nüfusu ile doğrudan alakalıdır.

Çizelge 5.4. STK'ların üye sayısı açıklayan tablosu

	Dağılım	
	Nijerya	Tunus
5-20	1/9	3/8
21-40	-	-
41-60	1/9	-
61-99	1/9	-
100 +	3/9	1/8
Cevapsız	3/9	4/8
Toplam	9/9	8/8

5.3.1.2. Vakıfınızın / derneğinizi amacı nedir?

İki ülkede de ankete katılan STK'ların amacı toplumdaki çeşitli sorunlara çözüm bulmakla birlikte siyasi, sosyal, kültürel, hukuksal, çevresel ve diğer tüm alanlarda gönüllü olarak faaliyette bulunmaktır. Nijerya'da ankete katılan STK'ların genel amaçları ise iyi yönetişimi sağlamak, farkındalık yaratmak, kız çocuklarının eğitime katılmasını sağlamak, sıradan insanlara umut vermek, çevreyi korumak, gençleri korumak, adaletli olmaya teşvik etmek, barış ve hoşgörü kültürünü yaygınlaştırmak ve de eğitim ve sağlık hizmetlerini yaygınlaştırmaktır. Tunus'ta ankete katılan STK'ların temel amaçları ise sosyal alanlardadır; ilk yardım bilinci yerleştirmek, insan haklarını korumak ve yolsuzlukla mücadele etmek, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetleri sağlamak, gelişme ve demokrasi alanında çalışmak, seçimlerde gözlem yapmak ve ülkedeki demokratik geçişi sağlamlaştırmak, iyi yönetişime teşviki sağlamak, ve son olarak eğitim alanındaki hakları, sosyal alandaki hakları ve insan haklarını korumaktır. Demek ki her iki ülkenin STK'ları da iyi yönetişimin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır.

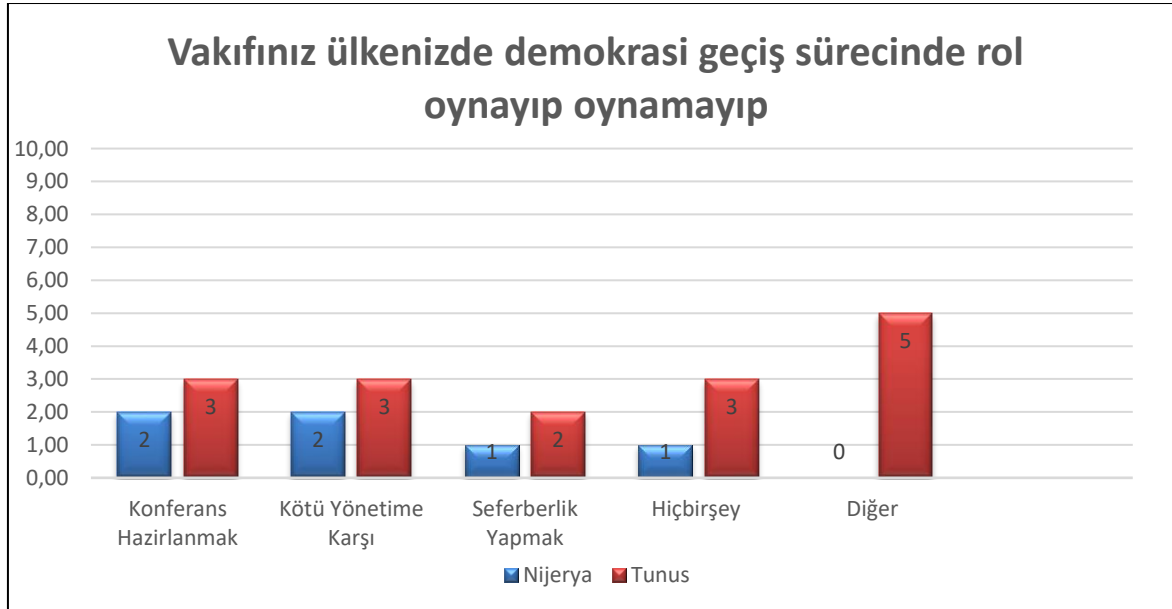
5.3.2. STK'ların Demokrasi İnşası ve Demokrasinin Sağlamlaştırılması

İki ülkede de ankette katılan STK'ların yarısından fazlası demokrasi inşası ve demokrasinin sağlamlaştırılması konusunda hizmet etmişlerdir ve etmeye devam etmektedirler. Ancak bunun karşılaştırılmasında Tunus'taki ankette katılan STK'ların dörtte

üçü demokrasi inşası ve demokrasinin sağlamlaştırılması konusunda çalışmış olup buna devam ederken, Nijerya'daki ankette katılan STK'ların sadece yarının biraz üzerinde bu konu için çalışmıştır ve çalışmaya devam etmektedir. Nijerya'da ankete katılan STK'ların demokrasi geçiş sürecinde 9 STK'dan sadece 2'si konferans düzenlenmek için rol üstlenmiştir. Tunus'ta ise aynı rolü 8 STK'dan 3'ü üstlenmiştir. Diktatörlüğe karşı eylemde bulunma rolünü ise Nijerya'daki STK'ların ikisi üstlenirken Tunus'taki STK'ların üçü üstlenmiştir. Seferberlik yaratma rolünü ise Nijerya'daki STK'ların üçü üstlenirken Tunus'taki STK'ların sadece biri üstlenmiştir. Ayrıca Nijerya'da ankete katılan STK'ların 2'si bu alanda hiçbir şey yapmamışken Tunus'taki STK'ların 1'i de hiçbir rol üstlenmemişlerdir.

Çizelge 5.5. STK'ların demokrasi geçiş sürecinde rol oynayıp oynamayıp gösteren tablo

	Dağılım	
	Nijerya	Tunus
Konferans Hazırlamak	2/9	3/8
Kötü Yönetime Karşıtı	2/9	3/8
Seferberlik Yapmak	2/9	1/8
Hiçbir Şey	3/9	1/8
Diğer	-	5

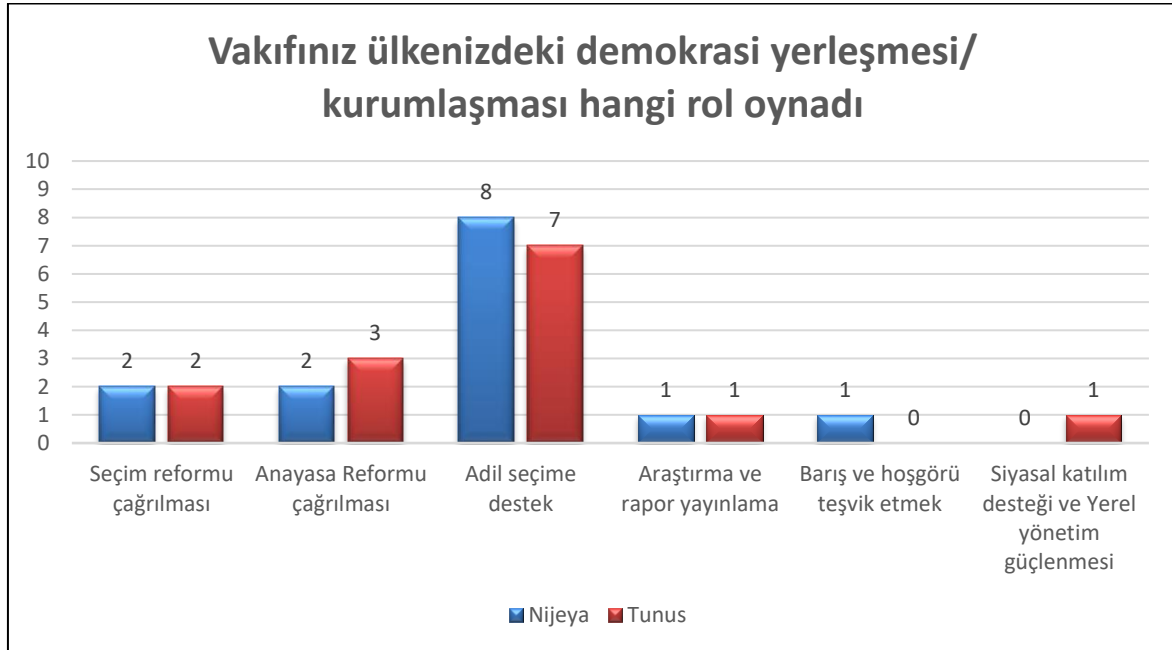
Şekil 5.2. STK'ların demokrasi geçiş sürecinde rol oynayıp oynamayıp gösteren grafik

Demokrasinin sağlamlaşmasına / kurumsallaştırılmasına bakılacak olursa hem Nijerya'da hem de Tunus'ta ankete katılan STK'ların dörde üçünden fazlası adil seçime

destek olmuşlardır. Ayrıca, Nijerya’da ankete katılan STK’ların 9’undan 2’si seçim reformunun çağrılması rolünü oynamıştır. Tunus’ta aynı rolü ankete katılan STK’ların 8’isinden 2’si oynamıştır. Nijerya’daki STK’ların 9’undan sadece 2’si anayasa reformunun çağrılması rolünü oynarken, Tunus’taki STK’ların 3’u aynı rolü oynamıştır. Nijerya’daki anket katılan STK’ların 9’undan sadece 8’i adil seçime destek verirken, Tunus’taki 8’insinden 7’si aynı rol oynamıştır. Nijerya’da ankete katılan STK’ların 1’i araştırma rolünü üstlenirken, Tunus’ta STK’ların 1’i aynı rolü üstlenmiştir. Bunların dışında Nijerya’da ankete katılan STK’lar barış ve hoşgörüye de teşvikte bulunmuşlardır. Tunus’takiler ise siyasal katılımın ve yerel yönetimin güçlendirilmesi alanlarında da rol oynamaktadırlar.

Çizelge 5.6. İki ülkedeki STK’ların demokrasi yerleşime oynadığı roller gösteren tablo

		Dağılım	
		Nijerya	Tunus
Seçim reformu çağrılması		2/9	2/8
Anayasa reformu çağrılması		2/9	3/8
Adil seçime destek vermek		8/9	7/8
Araştırma ve rapor yayınlama		1/9	1/8
Diğer	Barış ve hoşgörü teşvik etmek	1/8	-
	Siyasal katılım desteği ve Yerel yönetim güçlenmesi	-	1/8

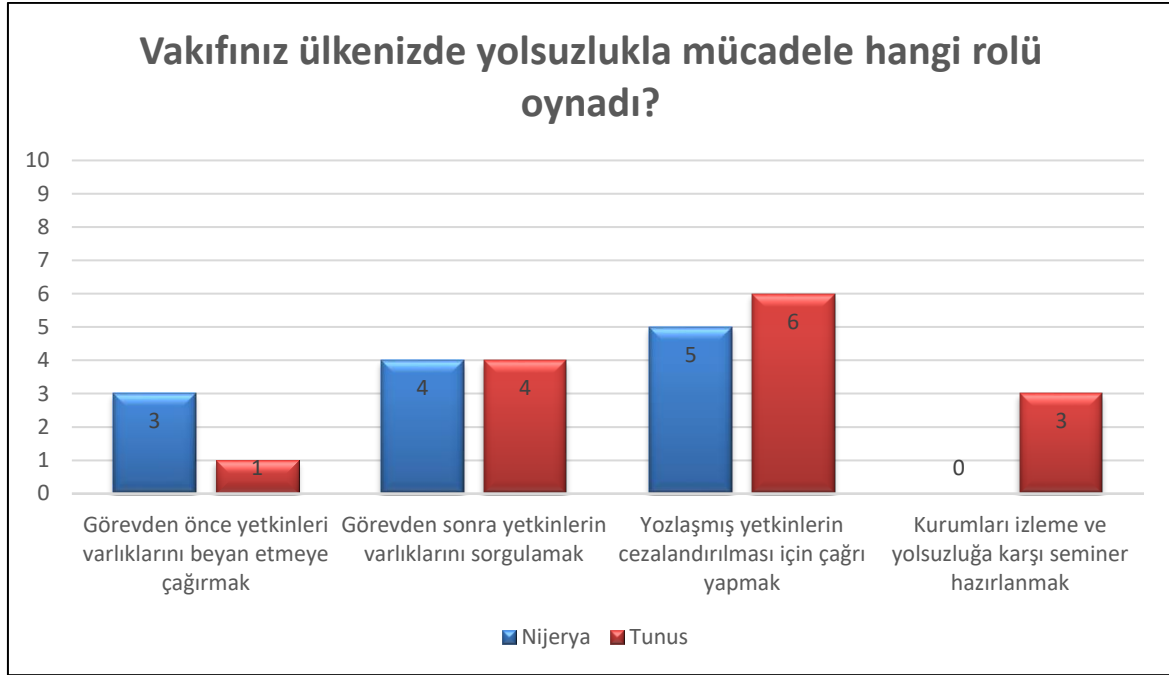
Şekil 5.3. İki ülkedeki STK’ların demokrasi yerleşime oynadığı roller gösteren grafik

5.3.3. Yolsuzlukla Mücadele

İki ülkede de ankete katılan STK'ların yarısından fazlası yolsuzlukla mücadelede rol oynamıştır ve oynamaya devam etmektedir. Ancak iki ülke ile karşılaştırıldığında, Tunus'taki STK'ların 8'inden 7'si yolsuzlukla mücadelede rol almışken ve almaya devam etmekteyken, Nijerya'daki STK'ların 9'undan 7'si bu konuda rol üstlenmiştir ve üstlenmeye devam etmektedir. Nijerya'da ankete katılan STK'ların 9'undan 3'ü kamu görevlilerinin görevlerinden önce varlıklarını beyan etmesi gerektiği çağrısında bulunurken, Tunus'taki STK'ların 8'inden sadece 1'i aynı rolü üstlenmiştir. Kamu görevlilerinin görev sürecinin tamamlanmasından sonra varlıklarını sorgulanma konusunda ise Nijerya'daki STK'ların 4'ü çaba gösterirken, Tunus'taki STK'ların 4'ü aynı çabayı göstermiştir. Yozlaşmış yetkililerin cezalandırılması gerektiği çağrısını yapma rolünü ise, Nijerya'da ankete katılan STK'ların 5'i üstlenirken, Tunus'ta STK'ların 6'si üstlenmiştir. Bunların dışında ise Tunus'ta ankete katılan STK'ların 3'ü kurumları izleme –takip etme- ve yolsuzluğa karşı seminerler ve eğitim faaliyetleri düzenleme rolünü üstlenmiştir.

Çizelge 5.7. İki ülkedeki STK'ların yolsuzlukla mücadelede oynadığı roller gösteren tablo

		Dağılım	
		Nijerya	Tunus
Görevden önce yetkinleri varlıklarını beyan etmeye çağırarak		3/9	1/8
Görevden sonra yetkinlerin varlıklarını sorgulamak		4/9	4/8
Yozlaşmış yetkinlerin cezalandırılması için çağrı yapmak		5/9	6/8
Diğer	Kurumları izleme ve yolsuzluğa karşı seminer hazırlanmak	-	3/8

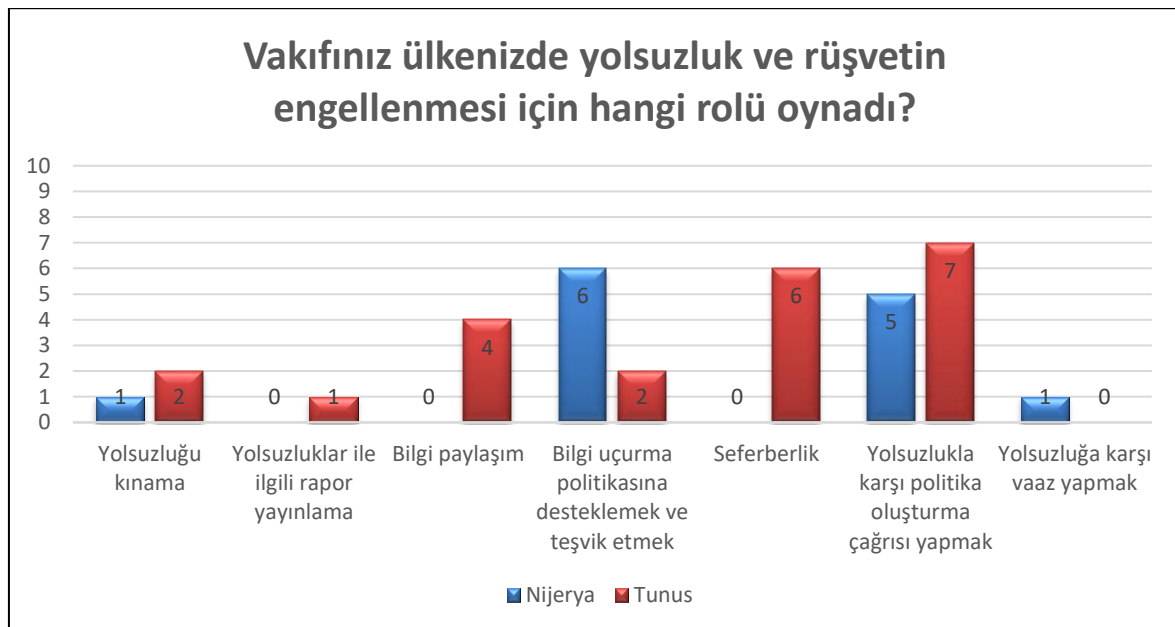

Şekil 5.4. İki ülkedeki STK’ların yolsuzlukla mücadelede oynadığı roller gösteren grafik

İki ülkede de ankete katılan STK’lar yolsuzluk ve rüşvetin engellenmesi için çeşitli roller oynamaktadırlar ve iki ülkedeki ankette katılan STK’ların hepsini yolsuzlukla mücadelede rol oynamışlardır ve oynamaya devam etmektedirler. Kıyaslama noktasına gelindiğinde Nijerya’da STK’ların 9’undan sadece 1’i yolsuzluğu kınama rolü oynarken, Tunus’taki ankette katılan STK 8’inden 2’i aynı rolü üstlenmiştir. Yolsuzluklar ile ilgili rapor yayınlama rolünü ise Nijerya’da hiçbir STK rol üstlenmezken, Tunus’ta 1’i bu rolü üstlenmektedir. Ayrıca, yolsuzluğun engellenmesi için bilgi paylaşma rolünü de Nijerya’daki STK’ların hiçbirisi üstlenmezken, Tunus’taki STK’ların 4’ü üstlenmektedir. Bir diğer yolsuzluğu engelleme yolu ise bilgi uçurma politikasına destek vermek ve bu politikayı teşvik etmektir. Bu rolü ise Nijerya’da ankete katılan STK’ların 6’si oynarken, Tunus’taki 2’si oynamaktadır. Seferberlik rolünü ise Nijerya’da hiçbir STK oynamazken, Tunus’taki STK’ların 6’sı bu rolü oynamaktadır. Nijerya’da ankete katılan STK’ların 5’i yolsuzluğa karşı politika oluşturma çağrısını üstlenirken, Tunus’ta 7’i aynı rolü üstlenmektedir. Bunun dışında ise Nijerya’da ankete katılan STK’larından biri yolsuzluğa karşı konuşmalar yapmaktadır.

Çizelge 5.8. İki ülkedeki STK'ların yolsuzluk engellemesinde oynadığı roller gösteren tablo

		Dağılım	
		Nijerya	Tunus
Yolsuzluğu kınama		1/9	2/8
Yolsuzluklar ile ilgili rapor yayınlama		0/9	1/8
Bilgi paylaşım		0/9	4/8
Bilgi uçuurma politikasına desteklemek ve teşvik etmek		6/9	2/8
Seferberlik		0/9	6/8
Yolsuzlukla karşı politika oluşturma çağrısı yapmak		6/9	5/8
Diğer	Yolsuzluğa karşı vaaz yapmak	1/9	-

Şekil 5.5. İki ülkedeki STK'ların yolsuzlukla engellenmesi oynadığı roller gösteren grafik

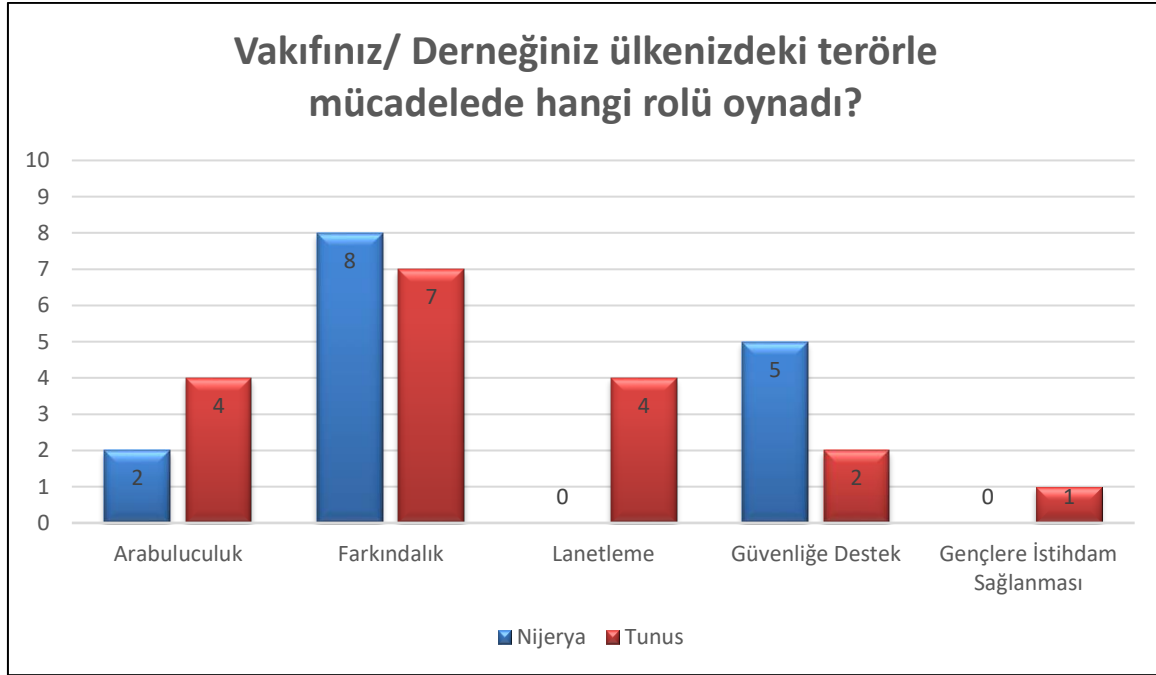
5.3.4. Terörle Mücadele

Toplumda iyi yönetişimin sağlanması için bir diğer önemli üstlenilmesi gereken rol ise terörle mücadeledir. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunun kalkınmasının önünde büyük bir engel olarak terörizm hareketleri görülmektedir. Dolayısıyla bir ülkenin başarılı olabilmesi için terörizm hareketlerinin engellenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda tezin konusu olan iki ülke söz konusu olduğunda iyi yönetişimin sağlanması amacıyla terörle mücadelede STK'ların verimli hizmetler sunmaları önem taşımaktadır.

Vakfınız / Derneğiniz ülkenizdeki terörle mücadelede hangi rolü oynadı sorusuna anketten elde edilen verilere göre, Nijerya'daki ankette katılan STK'ların hepsini terörle mücadele ederken, Tunus'taki ankette katılan STK'ların dörde üçü aynı rolü oynamaktadır. Nijerya'daki 9 ankette katılan STK'ların sadece 2'si arabuluculuk işlevini yerine getirirken, Tunus'takilerin 8 ankette katılan STK 4'dür. Ancak, teröre karşı farkındalık yaratma konusunda Tunus'ta 7 yakalanırken, Nijerya'da 8 üstünde bir oran yakalanmıştır. Tunus'ta ankete katılan STK'ların 4'ü terörle mücadelede lanetleme –kınama- rolü üstelenirken, Nijerya'da bu faaliyet sürdürülmemektedir. Ortaklık etmeye yönelik sorulan sorulara verilen cevaplarda ise hem Nijerya'daki STK'larda hem de Tunus'takilerde bu rolün oynanmadığı görülmektedir. Güvenliğe destek olma rolü ise Nijerya'daki ankette katılan STK'larda 5'iken, Tunus'taki STK'larda 2'dir. Buna rağmen, Tunus'ta ankete katılan STK'lardan biri diğer seçeneğini seçerken gençlere istihdam sağlanması gerektiğini belirtmektedir.

Çizelge 5.9. İki ülkedeki STK'ların terörle mücadelede oynadığı roller gösteren tablo

		Dağılım	
		Nijerya	Tunus
Arabuluculuk		2/9	4/8
Farkındalık		8/9	7/8
Lanetleme		0	4/8
Güvenliğe destek		5/9	2/8
Diğer	Gençlere istihdam sağlanması	0	1/8

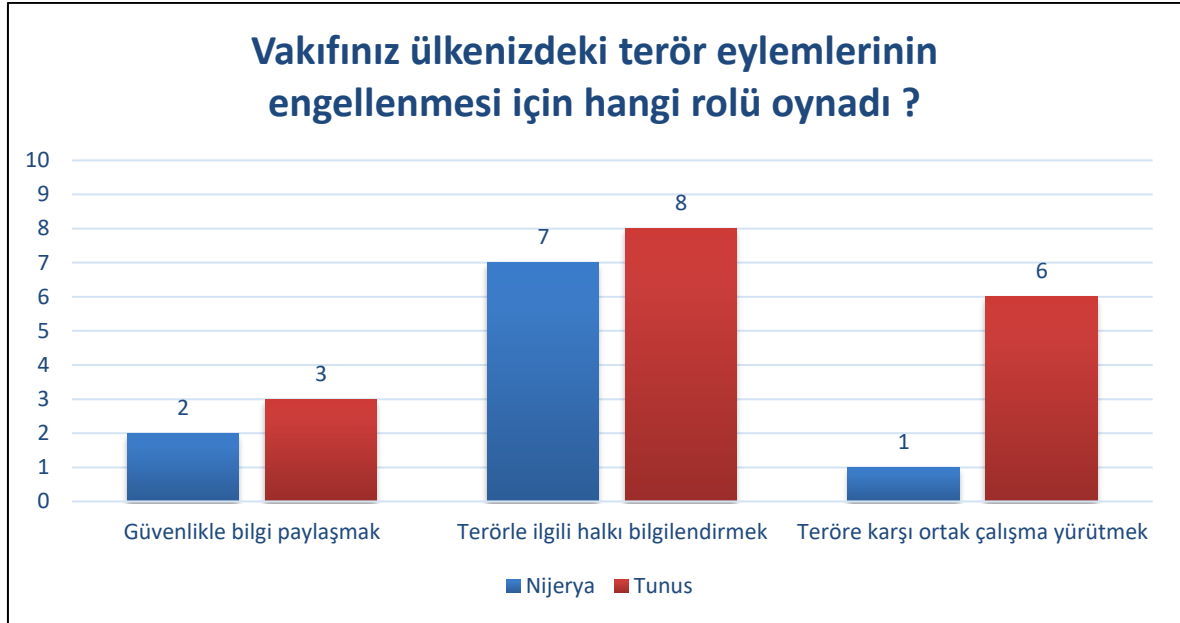

Şekil 5.6. İki ülkedeki STK'ların terörle mücadelede oynadığı roller gösteren grafik

Vakfınız ya da derneğiniz ülkenizdeki terörizm eylemlerinin engellenmesi için hangi rolü/rolleri oynadı sorusuna ise Nijerya'da ankete katılan 9 STK'lardan 8'i bu rolü oynadığını belirtirken, Tunus'taki ankete katılan 8 STK'lardan hepsini bu rolü oynadıklarını belirtmişlerdir. Kıyaslama noktasında ise güvenlik güçleriyle bilgi paylaşımı hususunda Nijerya'da ankete katılan 9 STK'lardan 2'si bu rolü üstlenirken, Tunus'taki ankette katılan 8 STK'lardan 3'ü aynı rolü üstlenmiştir. Terör konusunda halkı bilgilendirmek ise Nijerya'da ankete katılan STK'ların 7'si oynadığı rolken, Tunus'takilerin ankette katılan sekiz STK'lardan hepsini oynadığı roldür. Ne Nijerya'daki STK'lar ne de Tunus'takiler terörle mücadele yasasının yürürlüğe konulması için uğraşmamaktadırlar. Ayrıca, terörizme karşı ortak çalışma konusunda Nijerya'dakilerin 1'i Tunus'takilerin ise 6'sı bu rol oynamaktadır.

Çizelge 5.10. İki ülkedeki STK'ların terörizm eylemlerinin engellenmesinde oynadığı roller gösteren tablo

		Dağılım	
		Nijerya	Tunus
Güvenlikle bilgi paylaşmak		2/9	3/8
Terörle ilgili halkı bilgilendirmek		7/9	8/8
Terörle mücadele yasasının yürürlüğe konulması		0	0
Teröre karşı ortak çalışma yürütmek		1/9	6/8
Diğer		0	0

Şekil 5.7. İki ülkedeki STK'ların terörizm eylemlerinin engellenmesinde rollerin gösteren grafik

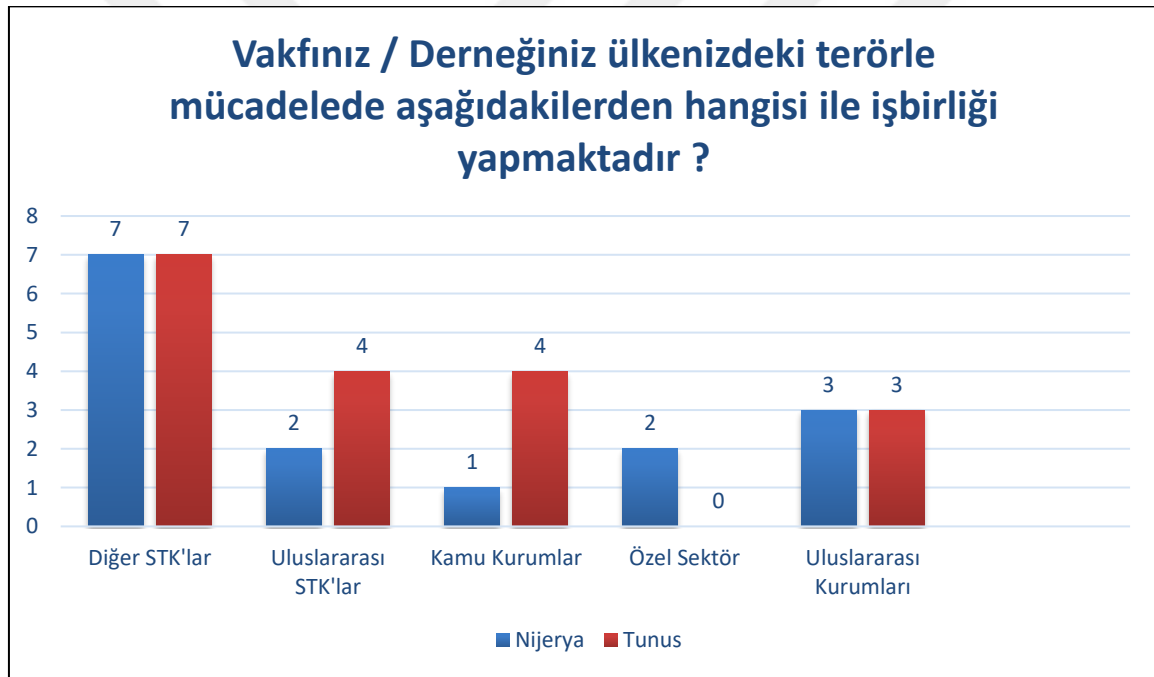
Terörle mücadelede konusunda en önemli rollerden biri de başka kuruluşlarla işbirliği yapmaktır. Bu konuda Nijerya'da ankete katılan 9 STK'lardan 8'i bu rolü oynarken, Tunus'takilerin sekizden 7'yi bu rolü oynamaktadır. Terörle mücadelede Nijerya'daki ankette katılan 9 STK'lardan 7'i diğer STK'larla işbirliği yaparken, Tunus'taki STK'ların sekizden 7'si diğer STK'larla işbirliği yapmaktadır. Bunun yanı sıra Nijerya'da ankete katılan STK'ların 2'si Uluslararası STK'larla işbirliği yapabilirken, Tunus'taki STK'ların 4'ü Uluslararası STK'larla işbirliği yapabilmektedir. Nijerya'daki STK'ların 1'i ülkedeki kamu kurumlarıyla işbirliği yaparken, Tunus'taki STK'ların 4'ü kamu kurumlarıyla işbirliği yapmaktadır. Terörle mücadelede işbirliği yapılabilecek bir diğer organizasyon alanı ise özel sektördür. Bu sektörle Nijerya'da ankete katılan STK'ların 2'si işbirliği yaparken, Tunus'takiler özel sektörle işbirliği yapmamaktadır. Uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapma rolünü ise Nijerya'daki STK'ların 3'ü yaparken, Tunus'takilerin 3'ü yapmaktadır. Buna rağmen Nijerya'da ankete katılan STK'ların 2'si terörle mücadelede hiçbir kurumla işbirliği yapmazken, Tunus'taki STK'ların sadece 1'i hiçbir kurumla işbirliği içinde bulunmamıştır.

Tüm bunlar şu net sonucu doğurmaktadır: Tunus'ta ankete katılan STK'lar Nijerya'dakilerden terörle mücadelede konusunda diğer kurumlarla işbirliği yapma açısından daha aktif ve geniş çaplı olarak çalışmaktadırlar. Bunun sonucunda terörle

mücadelede Tunus'taki STK'lar Nijerya'dakilerden daha verimli hizmet yapmaktadır dolayısıyla bu konuda daha başarılı oldukları görülmektedir.

Çizelge 5.11. İki ülkedeki STK'ların terörle mücadelede işbirliği yaptıklarının gösteren tablo

		Dağılım	
		Nijerya	Tunus
Diğer STK'lar		7/9	7/8
Uluslararası STK'lar		2/9	4/8
Kamu kurumları		1/9	4/8
Özel sektör		2/9	0
Uluslararası kurum ve kuruluşlar		3/9	3/8
Diğer		0	0

Şekil 5.8. İki ülkedeki STK'ların terörle mücadelede işbirliği yaptıklarının gösteren grafik

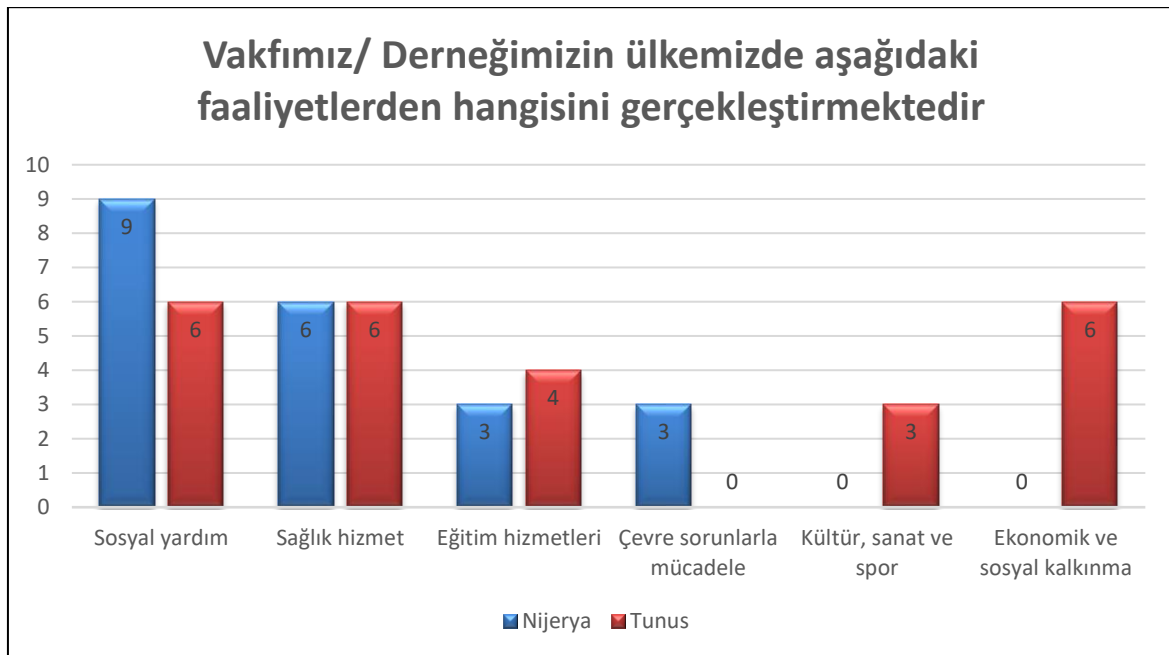
5.3.5. Topluma Sunulan Hizmetler

Genel olarak her STK bulunduğu toplumdaki problemlerden bazılarını çözüm bulmaya çalışmaktadır. Bazıları eğitim alanındaki eksikliği kapatmak için uğraşırken, bazıları sağlık alanındaki problemlere çözüm bulmak için uğraşmakta ve bazıları da çevre sorunlarını yok etmek için çalışmaktadır. Bu tarz kurumlar ve uğraşları topluma hizmet etmektedir. Söz konusu tezin konusu olan iki ülke olduğunda, STK'lar her alanda hizmet etmektedir. Örneğin, Vakfınız/ Derneğiniz ülkenizde aşağıdaki faaliyetlerden hangisini

gerçekleştirmektedir sorusuna Nijerya’da ankete katılan 9 STK’lardan hepsini sosyal yardımlarda ve sosyal hizmetlerde bulunduğu cevabını verirken, Tunus’takilerin 8 STK’lardan üçte ikisi aynı hizmetlerde bulunduğu cevabını vermektedir. Sağlık hizmetleri hususunda ise Nijerya’dakilerin 6’sı hizmet ederken, Tunus’takilerin 6’ı aynı hizmeti etmektedir. Eğitim hizmetleri hususunda ise Nijerya’dakilerin sadece 3’ü hizmet ederken, Tunus’takilerin 4’ü aynı hizmeti sağlamaktadır. Çevre sorunlarıyla mücadele alanında ise Nijerya’daki STK’ların 3’ü hizmet ederken, Tunus’ta ankete katılan STK’ların hiçbiri bu konuyla ilgilenmemektedir. Ayrıca, Tunus’ta ankete katılan STK’ların 3’ü kültür, sanat ve spor alanlarında ve 6’sı ise ekonomi ve sosyal kalkınma alanlarında çalışmalar yaparken Nijerya’da ise STK’lar tarafından bu iki alanda da çalışmalar yapılmamaktadır.

Çizelge 5.12. İki ülkedeki STK’ların sunduğu faaliyetleri gösteren tablo

		Dağılım	
		Nijerya	Tunus
Sosyal yardım		9/9	6/8
Sağlık hizmet		6/9	6/8
Eğitim hizmetleri		3/9	4/8
Çevre sorunlarla mücadele		3/9	0/8
Kültür, sanat ve spor		0/9	3/8
Ekonomik ve sosyal kalkınma		0/9	6/8
Diğer		0	0

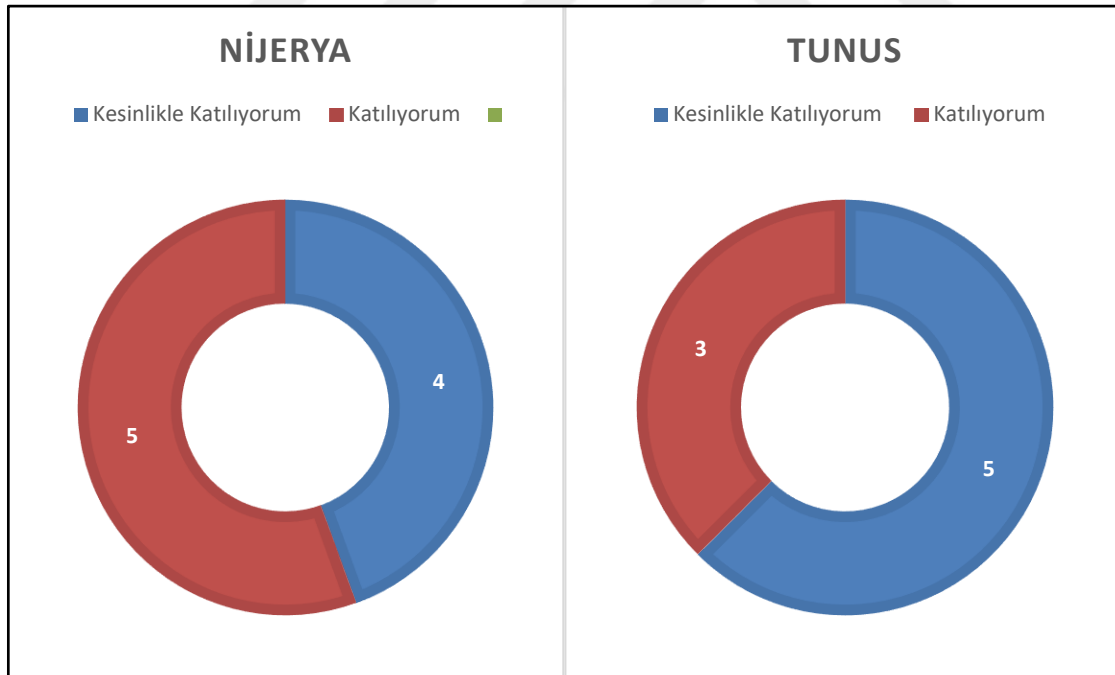

Şekil 5.9. İki ülkedeki STK’ların sunduğu faaliyetleri gösteren grafik

Vakfınız / Derneğiniz ülkenizde topluma hizmet konusunda etkili hizmet sunabilmekte midir sorusuna; Nijerya’da ankete katılan 9 STK’lardan 4’ü bu soruya kesinlikle katılıyorum –kesinlikle etkiliyiz- cevabını verirken, Tunus’taki 8 STK’lardan 5’si kesinlikle katılıyorum cevabını vermektedir. Ayrıca, katılıyorum cevabını –etkiliyiz- Nijerya’daki STK’ların 5’si verirken, Tunus’takilerin 3’ü vermektedir. Bu demek oluyor ki iki ülkede de STK’ların topluma hizmet etme konusunda etkili oldukları aşikârdır. Kıyaslama noktasında ise Tunus’taki STK’ların Nijerya’dakilerden daha etkili oldukları görülmektedir.

Çizelge 5.13. İki ülkedeki STK’ların topluma etkili hizmet sunup sunmadığı gösteren tablo

	Dağılım	
	Nijerya	Tunus
Kesinlikle katılıyorum	4/9	5/8
Katılıyorum	5/9	3/8
Kesinlikle Katılmıyorum	0/9	0/8
Katılmıyorum	0/9	0/8
Kararsızım	0/9	0/8

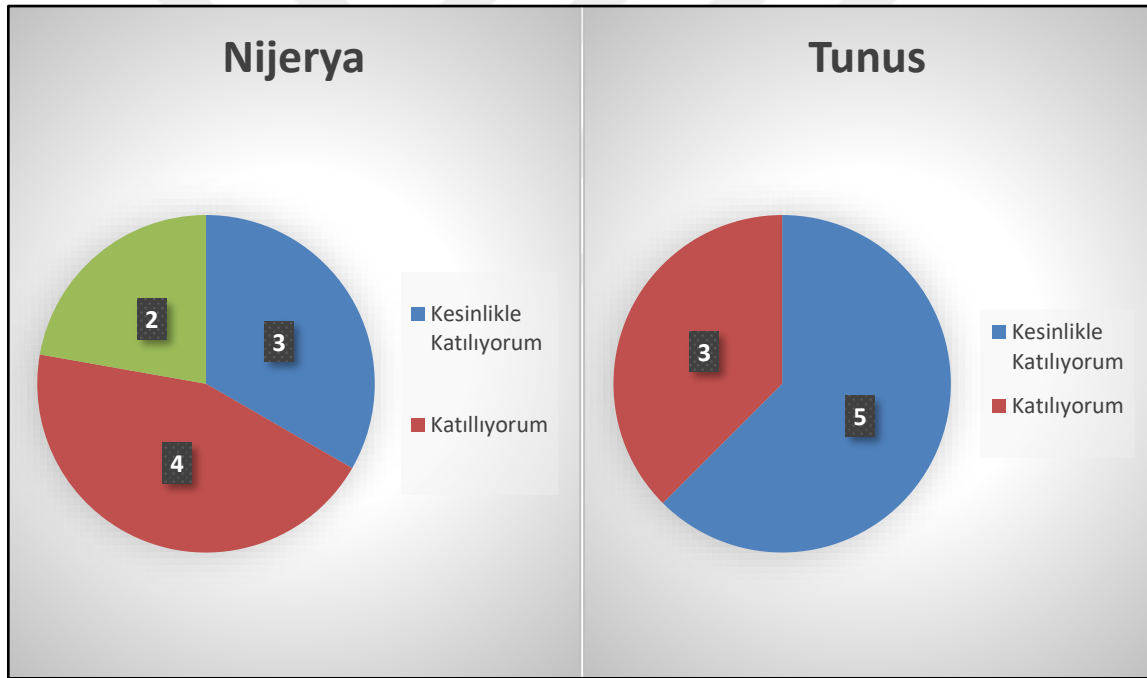
Şekil 5.10. İki ülkedeki STK’ların topluma etkili hizmet sunup sunmadığı gösteren grafik

Ayrıca, Vakfınız / Derneğiniz ülkenizde toplumsal ve sosyal problemlere çözüm getirme noktasında katkı sağlamıştır, ifadesine: Nijerya’da ankete katılan 9 STK’lardan sadece 3’ü kesinlikle katılırken, katılıyorum ifadesini ise Nijerya’daki STK’ların 4’ü kullanırken 2’si kararsız kalmıştır; Tunus’takilerin 8 STK’lardan 5’i kesinlikle katılıyorum

ifadesini kullanırken 3'ü katılıyorum ifadesini kullanmıştır. Demek ki iki ülkede de STK'lar toplumsal ve sosyal problemlere çözüm getirme noktasında gayret göstermiş olsa da bu konuda Tunus'takiler Nijerya'dakilerden daha fazla katkı sağlamışlardır.

Çizelge 5.14. İki ülkedeki STK'ların toplumsal problemlere çözüm çözememesini gösteren tablo

	Dağılım	
	Nijerya	Tunus
Kesinlikle katılıyorum	3/9	5/8
Katılıyorum	4/9	3/8
Kesinlikle Katılmıyorum	0/9	0/8
Katılmıyorum	0/9	0/8
Kararsızım	2/9	0/8

Şekil 5.11. İki ülkedeki STK'ların toplumsal problemlere çözüm çözememesini gösteren grafik

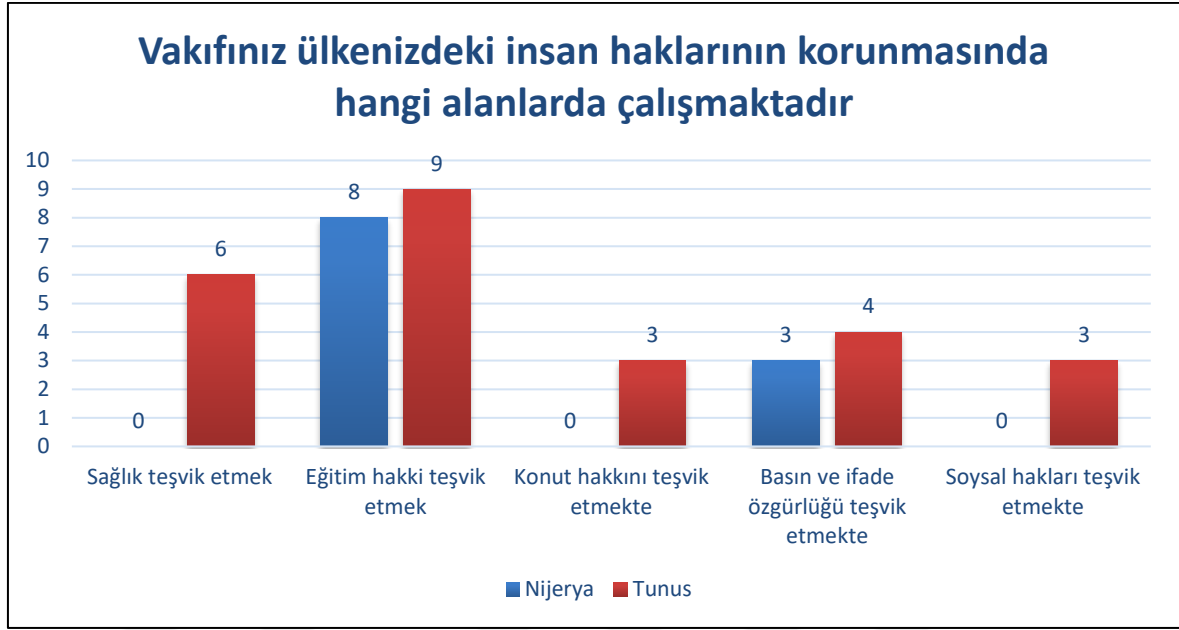
5.3.6. İnsan Haklarının Korunması

İnsan haklarının korunması toplumda iyi yönetişimin sağlamasında en önemli unsurlardan biridir. Bu alanda hem Nijerya'daki hem de Tunus'taki STK'lar önemli rol oynamaktadırlar. Vakfınız ülkenizde insan haklarının korunması için çalışmalar yapmakta mıdır sorusuna cevaben iki ülkede de ankete katılan STK'ların dörde üçü insan haklarını

koruma alanında çalışmalar yaptıklarını belirtmektedir. Sağlık hizmetlerine teşvik etmek konusunda Tunus'ta ankete katılan 8 STK'lardan 6'sı bu alanda hizmet ettiğini belirtirken, Nijerya'da 9 ankete katılan STK'lardan hiçbirisi bu konuyla ilgilememektedir. Demek ki Tunus'taki STK'lar Nijerya'dakilerden daha fazla sağlık konusuna önem vermektedirler. Eğitim hakkının kazanılması için teşvik edilmesi gerektiği durumuyla ilgili Nijerya'da ankete katılan STK'ların 8'i çalışmalar yaparken, Tunus'takilerin sekizden yedisi çalışmalar yapmaktadır. Konut hakkının kazanılması için teşvik edilmesi gerektiği konusunda ise Tunus'ta ankete katılan STK'ların 3'ü çalışırken, Nijerya'dakiler bu alanla ilgilenmemektedirler. Basın ve ifade özgürlüğüne teşvik edilmesi konusunda ise Nijerya'da ankete katılan STK'ların 3'ü çalışırken, Tunus'ta bu 4 STK olmaktadır. Sosyal haklara teşvik edilmesi konusunda Tunus'ta ankete katılan STK'ların 3'ü çalışırken, Nijerya'da STK'ların bu konuda hiçbir çalışması görülmemektedir.

Çizelge 5.15. İki ülkedeki STK'ların insan haklarının korunması çalışma alanı gösteren tablo

		Dağılım	
		Nijerya	Tunus
Sağlık teşvik etmek		0/9	6/8
Eğitim hakkı teşvik etmek		8/9	7/8
Konut hakkını teşvik etmekte		0/9	3/8
Basın ve ifade özgürlüğü teşvik etmekte		3/9	4/8
Sosyal hakları teşvik etmekte		0/9	3/8
Diğer		0	0

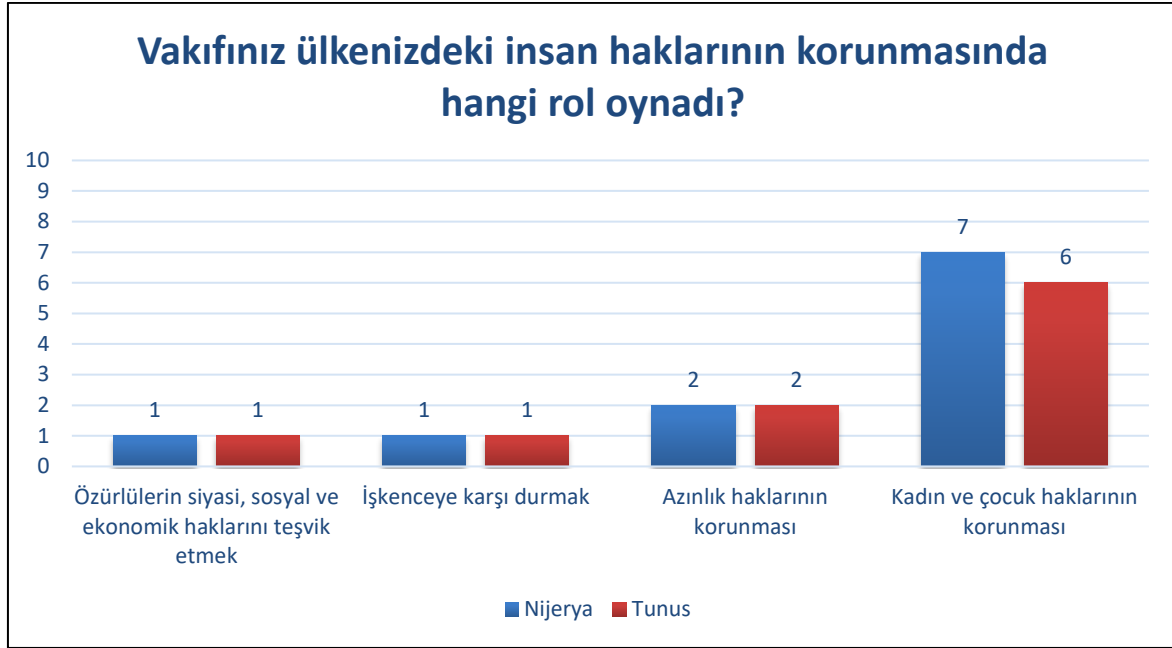

Şekil 5.12. İki ülkedeki STK'ların insan haklarının korunması çalışma alanını gösteren grafik

Vakfınız / Derneğiniz ülkenizde insan haklarının korunması için hangi rolü/rolleri üstlenmiştir sorusuna öncelikli olarak Nijerya'da ankete katılan 9 STK'lardan 8'i insan haklarının korunmasında rol oynadıklarını belirtirken, Tunus'taki sekiz ankete katılan STK'ların hepsini bu alanda rol oynadıklarını belirtmiştir. Hem Nijerya'da hem de Tunus'ta ankete katılan STK'ların birer birer engellilerin siyasi, sosyal ve ekonomik haklarının kazanılması konusunda teşvik etme rolünü üstlenirken aynı zamanda işkenceye karşı durmak için de roller üstlenmiştir. Her iki ülkede de ankete katılan STK'ların ikişer ikişer azınlık haklarının korunması için çalışmalar yapmaktadırlar. Kadın ve çocuk haklarının korunması içinse Tunus'ta 8 ankete katılan STK'lardan 6'sı bu rolü oynarken, Nijerya'da aynı rolü oynayan 9 STK'dan 7'dir.

Çizelge 5.16. İki ülkedeki STK'ların insan haklarının korunmasında oynadığı rolü gösteren tablo

	Dağılım	
	Nijerya	Tunus
Özrümlülerin siyasi, sosyal ve ekonomik haklarını teşvik etmek	1/9	1/8
İşkenceye karşı durmak	1/9	1/8
Azınlık haklarının korunması	2/9	2/9
Kadın ve çocuk haklarının korunması	7/8	6/8
Diğer	0	0

Şekil 5.13. İki ülkedeki STK'ların insan haklarının korunmasında oynadığı rolü gösteren grafik

Vakfınız / Derneğiniz ülkenizde insan haklarının korunması için hangi programları düzenlemektedir sorusuna ise her iki ülkeden de ankete katılan STK'ların hepsini insan haklarının koruması amacıyla bir sürü program düzenlemek adına çaba gösterdikleri cevabını vermiştir. Örneğin, Tunus'ta ankete katılan 8 STK'dan 7'si insan haklarının korunması için araştırma yapmaktadır. Bu noktada araştırma bazlı olarak konuyla Nijerya'da bulunan STK'lar ilgilenmemiştir ama insan haklarıyla ilgili bilgilendirme yapma ve eğitim verme bazında konuyla ilgili hem Nijerya'daki hem de Tunus'taki ankete katılan STK'ların yedişer yedişer programlar hazırlamaktadır. Bu eşitlik oranına rağmen, kampanya programları konusunda Nijerya'da ankete katılan 9 STK'dan 4'ü hizmet ederken, Tunus'takilerin sekizden 6'sı hizmet etmektedir. Ayrıca, Tunus'ta ankete katılan STK'ların 8'i avukatları eğitmek için çalışırken, Nijerya'daki STK'lar bu alanda çalışmalar yapmamaktadır. İnsan hakları ihlallerine karşı protesto yapmak adına iki ülkede de STK'lar neredeyse eşit oranda çalışmalar yapmaktadırlar bu her iki ülkeden de araştırmaya katılan STK'ların bu konuda ikişer ikişer –her iki ülke içinde aynı oran- çalışmalar yapmış olduğu bilgisiyle elde edilmiştir.

Çizelge 5.17. İki ülkedeki STK'ların insan haklarının korunmasında yaptığı programı gösteren tablo

		Dağılım	
		Nijerya	Tunus
İnsan hakları korunması için araştırma yapmakta		0/9	7/8
İnsan hakları konusunda bilgilendirme ve eğitim		7/9	7/8
Kampanya programları		4/9	6/8
Avukatlar için eğitim program		0/9	8/8
İnsan ihlallerine karşı protesto yapmak		2/9	2/8
Diğer		0	0

Şekil 5.14. İki ülkedeki STK'ların insan haklarının korunmasında yaptığı programı gösteren grafik

Çizelge 5.18. İki ülkedeki STK’ların genel engelleri gösteren tablo

Tablo...: Aşağıdakilerden, Vakıfların / Derneklerin gelişimi için “engel” olarak gördüklerinizi önem sırasına göre numaralandırınız?					
		Önem sırasına göre		Dağılım	
		Nijerya	Tunus	Nijerya	Tunus
A	Kaynak/Donanım Yetersizliği	3	3	5	4
B	Nitelikli Personel Eksikliği	4	4	4	3
C	Yolsuzluk ve Kişisel Zenginleştirme x	5		2	0
D	İnsanların STK’lara Olan İlgisizliği x			0	0
E	Kırsal Kuruluşlardan Ayrılma	6	7	2	1
F	Birlik eksikliği x			0	0
G	Yetersiz Fonlama x	1	1	9	8
H	Bağımlılık ve Hükümet Patronajı	7	8	2	1
I	Toplumda STK Bilincinin Zayıf Oluşu	8	5	1	3
J	Yasal ve Bürokratik Engeller		9	0	1
K	İşbirliği Yapılacak Kurumların Yetersizliği	6	6	2	1
L	Ülkede Yaşanan Sosyal-Ekonomik Krizler	2	2	6	4
M	Demokrasinin zayıflığı/ yeterince gelişmemesi	9		1	0
N	Diğer (Belirtiniz) x			0	0

İki ülke söz konusu olduğunda iyi yönetişimin sağlamasında STK’lar önemli roller oynarlarken aynı zamanda çok fazla problemle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bunun nedeni olarak ise toplumdaki temel problemlerin çoğunu ortadan kaldırmakta başarılı olamamaları görülmektedir. Ayrıca diğer ülkelerle (özellikle batı ülkeleriyle) karşılaştırıldığında hem Nijerya’daki hem de Tunus’taki STK’lar gelişim açısından geride kalmışlardır. Yukarıdaki tabloya bakıldığında iki ülkede de STK’ların en büyük problemi olarak ‘yetersiz fonlar’ ve ülkede yaşanan sosyal-ekonomik krizler görülmektedir. Çünkü iki ülkede de ankete katılan STK’ların tamamının gelişimi için en büyük “engel” olarak ‘G’ seçilmiştir. Bu ve benzeri konuların bir kısmı yukarıdaki tabloda gösterilmiştir ve STK’lardan uygun gördükleri şıkları işaretlemeleri istenmiştir. En fazla tercih edilen şık ‘G’dir ve sonrasında ise ‘L’ şıkkı tercih edilmiştir. Bu demek oluyor ki iki ülkede de STK’ların en büyük ikinci eksiklikleri ‘ülkede yaşanan sosyal-ekonomik krizlerdir. Nijerya’da ankete katılan 9 STK’dan 6’sı ‘L’ şıkkını seçerken, Tunus’taki sekiz ankete katılan STK’dan 5’i aynı şıkkı seçmiştir.

Bu iki ülke söz konusu olduğunda STK’ların üçüncü ve dördüncü esas problemi olarak kaynak/ donanım yetersizliği ve nitelikli personel eksikliği görülmektedir. Çünkü bu unsurlar iki ülkede de ankete katılan STK’ların dörder dörder ile seçilmiştir. Bu sebepten dolayı şu analizin yapılması gerekmektedir: Ne yazık ki iki ülkede de STK’ların çalışacak niteliklere sahip yeterli işgücü havuzu oluşmamıştır. Gelişmiş ülkelerde olan durumun

aksine, hem Nijerya’da hem de Tunus’ta STK yöneticileri yetiştiren eğitim kurumları yoktur. Bunun nedeni ise STK yöneticileri yetiştirmek için verimli bir eğitim sisteminin olmamasıdır, üstelik bu durum her iki ülkede de STK’ların devlet desteğinden uzak kalmasına ve kendi ayaklarının üzerinde durmak zorunda olmasına neden olmaktadır.

Beşinci problem ise hem Nijerya’da hem de Tunus’ta ankete katılan STK’ların ‘H’ ve ‘K’ ya sahip olmasıdır yani iki ülkede de STK’lar bağımlılık ve hükümet patronajı ve işbirliği yapılacak kurumların yetersizliği engellerine sahiplerdir.

Altıncı en çok işaretlenen diğer iki şık ise ‘I ve E ’ şıklarıdır. I ve E şıkları birbirlerine bağlıdırlar ve neredeyse aynı oranda tercih edilmişlerdir. Demek ki iki ülkede de STK’lar verimli hizmet verebilmek için toplumda STK bilincinin yükseltilmesine ve kırsal alandaki halkların bilgilendirilmesine ihtiyaç duymaktadırlar.

En son olarak işaretlenen diğer iki şık ise ‘C ve M ’ şıklarıdır. Bunlar sadece Nijerya’daki sivil toplumlarla ilişkili problemlerdir çünkü Tunus’taki STK’ların hiçbiri bu şikkı seçmemiştir. Demek ki yolsuzluk ve kişisel zenginleşme ve demokrasinin zayıflığı/ yeterince gelişmemesi Nijerya’daki STK’ların temel problemleridir. Kıyaslama yapılacak olursa Tunus’ta ankete katılan STK’lar Nijerya’dakilerden daha şeffaflardır.

5.3.7. Araştırma Kapsamındaki Varsayımların Sınanması

İyi yönetişimin sağlanmasında sivil toplum kuruluşlarının rolü adlı bu araştırma kapsamında varsayımları sınanması için Dünya Bankası veri tabanındaki Dünya Yönetişim Endeksi (World Governance Index) ve iki ülkedeki bazı STK’larla yapılan anketten toplanan verilerin karşılaştırılması kullanılmıştır ve bu şekilde tez gerçekleştirilmiştir.

V1: sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin etkili olduğu toplumlarda iyi yönetişimin gerçekleşme olasılığı artar.

Anket sorularına verilen cevapların değerlendirilmesinde, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin etkili olduğu toplumlarda iyi yönetişimin gerçekleşme olasılığının artması mümkün görülmektedir. Bilbil’in yazdığı gibi STK’larının yönetim fonksiyonlarının daha gelişmiş hale gelmesi konusundaki çabalar, üç temel kavram üzerine odaklanmaktadır. Bunlar şeffaflık, hesap verilebilirlik ve katılımcılıktır (Karayel Bilbil, 2015:176). Bu

çerçevede, 2015-2018 yılları arasında Dünya Bankasının Yönetişim Göstergelerine göre Nijerya ve Tunus Arasında Düşünceleri İfade Etme ve Hesap Verebilirlik Boyutu Düzeyinin Karşılaştırılması Ortalamasına bakıldığında Nijerya %34,73 puan alırken Tunus ise %54,55 puan almaktadır. Anket sorularından biri olan, vakfınız / derneğiniz ülkenizde topluma hizmet konusunda etkili midir sorusuna ise; Nijerya’da ankete katılan 9 STK’dan 4’ü bu soruya cevaben kesinlikle katılıyorum cevabı verirken, Tunus’taki ankette katılan 8 STK’dan ise 6’sı kesinlikle katılıyorum cevabı vermektedir. Ayrıca, katılıyorum cevabını ise Nijerya’daki STK’ların 5’i vermekteyken, Tunus’takilerin 3’ü bu cevabı vermektedir. Bu bilgilerle Tunus’taki STK’ların Nijerya’dakilerden iyi yönetişimin sağlanması konusunda daha aktif olduğu anlamı çıkartılmaktadır. Ayrıca, Dünya Bankası Endeksinin hesap verebilirliği iki ülkenin verilerini doğrulamaktadır, demek ki VI kabul edilmiştir.

V2: bir ülkede STK'ların varlığı, o ülkenin sosyal politikalarının iyi yönetişimi sağlama kabiliyeti üzerindeki etkisini doğrudan arttıracaktır....

2015-2018 yılları arasında Dünya Bankasının Yönetişim Göstergelerine göre Nijerya ve Tunus Arasında Hükümet Etkinliği Boyutu Düzeyinin Karşılaştırılması Ortalamasına bakıldığında Nijerya %14,78 puan alırken Tunus ise %48.07 puan almaktadır. Anket sorularından biri olan, vakfınız / derneğiniz ülkenizde aşağıdaki faaliyetlerden hangisini gerçekleştirmektedir sorusuna ise; Nijerya’da ankete katılan 9 STK’ların hepsi sosyal yardım ve sosyal hizmet yaptıkları cevabını verirken, Tunus’takilerin ise sekiz STK’dan 6’sı aynı hizmeti yaptıkları cevabını vermektedir. Sağlık hizmetleri konusunda ise Nijerya’dakilerin 5’i hizmet verirken, Tunus’takilerin ise 6’sı aynı hizmeti vermektedir. Eğitim hizmetleri konusunda ise Nijerya’dakilerin sadece 3’ü hizmet ederken, Tunus’takilerin ise 5’i aynı hizmeti etmektedir. Çevre sorunlarıyla mücadelede alanında ise Nijerya’daki STK’ların 4’ü bu hizmeti sağlarken, Tunus’ta ankete katılan STK’ların hiçbirisi bu konuyla ilgilenmemektedir. Ayrıca, Tunus’ta ankete katılan STK’ların 3’ü kültür, sanat ve spor alanlarında çalışmaktayken ve 6’sı ise ekonomik ve sosyal kalkınma alanında çalışmalar yapmaktadır ama Nijerya’dakilerin hiçbirisi bu iki alanda da çalışma yapmamaktadır. Bu anketin sorusuna tekrar bakıldığında Tunus’taki STK’ların Nijerya’dakilerden sosyal faaliyetler alanında daha kapsamlı hizmet ettiği görülmektedir. Bu durum Tunus’taki STK’ların Nijerya’dakilerden sosyal politikanın iyi yönetişimi sağlaması hususunda daha etkili olduğu anlamını doğurmaktadır. Ayrıca bu çerçevede, Dünya Bankası

Endeksinin hükümet etkinliği boyutu iki ülkenin verilerini doğruluyor, demek ki V2 kabul edilmiştir.

V3 bir ülkede STK'ların işlevleri ile o ülkedeki iyi yönetişimin sağlanması arasında doğrudan pozitif bir ilişki vardır...

2015-2018 yılları arasında Dünya Bankasının Yönetişim Göstergelerine göre Nijerya ve Tunus Arasında Yolsuzluğun Kontrolü Boyutu Düzeyinin Karşılaştırılması Ortalamasına bakıldığında Nijerya %12,98 puan alırken Tunus %54,81 puan almaktadır. Yapılan araştırmalara göre, anket sorularından biri olan, vakfınız / derneğiniz ülkenizde yolsuzlukla mücadelede hangi rolü/rolleri oynadı sorusuna ise; öncelikli olarak Tunus'taki ankette katılan 8 STK'dan 7'si yolsuzlukla mücadelede için çalıştığını ve çalışmaya devam ettiği cevabını verirken, Nijerya'dakilerin dokuzdan 6'sı bu konu için çalıştığını ve çalışmaya devam ettiği cevabını vermektedir. Bu durum Tunus'taki STK'ların Nijerya'dakilerden yolsuzlukla mücadelede iyi yönetişimin sağlaması açısından daha etkili olduğu anlamına gelmektedir. Ayrıca bu çerçevede, Dünya Bankası Endeksinin yolsuzluğun kontrol edilmesi boyutu iki ülkenin verilerini doğruluyor. Buna göre V3 kabul edilmiştir.

Siyasi istikrara ve şiddetin hâkim olamadığı bir ortama sahip olma konusunda ise 2015-2018 yılları arasında Dünya Bankasının Yönetişim Göstergelerine göre Nijerya %5,47 puan alırken, Tunus ise %14,52 puan almaktadır. Anket sorularından biri olan, vakfınız / derneğiniz ülkenizde terörle mücadelede hangi rolü/rolleri oynadı sorusuna ise; öncelikli olarak (anketten elde edilen verilere göre) Nijerya'daki STK'ların dokuzdan hepsi terörle mücadele ettiği cevabını verirken, Tunus'takilerin sekizden 7'si aynı rolü oynadığı cevabını vermektedir. Bu Nijerya'daki STK'ların Tunus'takilerden terörle mücadelede iyi yönetişimin sağlamasında daha etkili oldukları anlamına gelmektedir. Ayrıca bu çerçevede, Dünya Bankası Endeksinin siyasi istikrara ve şiddetin hâkim olamadığı bir ortama sahip olma durumu boyutu iki ülkenin verilerini doğrulamıyor, buna göre V3 reddedilmiştir.

2015-2018 yılları arasında Dünya Bankasının Yönetişim Göstergelerine göre Nijerya ve Tunus Arasında Hukukun Üstünlüğü Boyutu Düzeyinin Karşılaştırılması Ortalamasına bakıldığında Nijerya %17,06 puan alırken, Tunus %55,53 puan almaktadır. Anket sorularından biri olan, vakfınız / derneğiniz ülkenizde insan haklarının korunması için hangi rolü/rolleri oynadı sorusuna öncelikli olarak Nijerya'da ankete katılan 9 STK'dan 8'i insan

haklarının korunmasında rol oynadığı cevabını verirken, Tunus'takilerin sekiz STK'nın hepsini aynı rolü oynadığı cevabını vermektedir. Bu durum Tunus'taki STK'ların Nijerya'dakilerden daha fazla ve daha iyi çalışmış olduğunun bir göstergesidir. Ayrıca, dünya bankası verilerinin bunu doğruluyor olması V3'ün kabul edilmesini sağlar.

5.4. Karşılaştırmalı Analizi: Nijerya ve Tunus Arasında İyi Yönetişim Sağlamasında STK'ların Rolünün Benzer ve Farklı Tarafları

Genel anlamda Sivil Toplum Kuruluşları iki ülke söz konusu olduğunda iyi yönetişimin sağlamasında önemli roller oynamışlardır ve oynamaya devam etmektedirler. Bazıları demokrasi inşasında, bazıları yolsuzlukla mücadelede; bazıları terörle mücadelede, bazıları topluma hizmet konusunda; bazıları da insan haklarının korunmasında topluma hizmet etmektedir. Buna rağmen bu çalışmada hem Nijerya'daki hem de Tunus'taki STK'ların işlevlerinde benzerlikler ve farklılıklar görülmektedir.

5.4.1. Nijerya ve Tunus'ta Sivil Toplum: Tarihi ve Gelişimi

İki ülkenin STK'ların işlevlerini kıyaslama başlamadan önce STK'larının tarihi ve gelişme bakmamız fayda var.

Nijerya

STK kuruluşları Nijerya tarihinin çeşitli siyasi evrelerinde ortaya çıktı ve gelişti. Bunlardan sömürge dönemi, sivil dönem ve askeri dönemdedir. Nijerya'daki sömürge dönemi boyunca, Nijeryalı Öğrenci Derneği (Nigerian Student Association (NAN), Egbe Omo Oduduwa, Jamatu Arewa, Nijerya Ticaret ve İşçi Sendikaları (Nigeria Trade and Labour Unions), Nijerya Kalay Madencileri Derneği (Tin Miners Association of Nigeria), Nijeryalı Kömür İşçileri Derneği (Association of Nigerian Coal Workers), Müslüman ve Hristiyan (İnanç temelli) gibi dernek grupları örgütler Nijerya'da sivil toplumun temelini oluşturan kolektif gücün canlandırılmasına ve harekete geçirilmesine yardımcı oldular (Danladi ve Tanko, 2012:8).

Nijerya'da sömürge dönemi boyunca, komünal, geleneksel, kültürel ve diğer grupların katalize eden yeni bilinç ve ajitasyon platform oluşmuştur. Bağımsızlık isteyen grupların hareketleri sivil toplum yaygınlaşmasına da büyük katkı bulunmaktadır.

Bağımsızlık kazandırmak amacıyla hareketleri ülkede sivil toplum canlandırılmasını neden olmaktadır.

1 Ekim 1960'ta Büyük Britanya'nın Nijerya'ya bağımsızlık vermesiyle, ortaya çıkan siyasi liderler, herhangi bir demokratik devletten beklendiği gibi, sivil toplum kuruluşlarının varlığı için güçlü bir alan sağlayarak demokratik kültürün büyümesini ve gelişmesini derinleştirmeye çalıştı ancak bağımsız liderlerin çabaları, 1966'da Nijerya siyasetine yapılan askeri müdahaleyle suya düşürüldü.

1966'dan 1979'a kadar Nijerya, son derece otoriterce ve sivil toplum karşıtı olan ardışık askeri rejimler altındaydı. Uluslararası sivil toplum kuruluşlarının desteğiyle, Nijerya'daki birçok yerel sivil toplum kuruluşu, sivil yönetime dönüş için ajitasyon yapmaya başladı (Ikelegbe, 2001). 1979'dan 1983'e kadar ordu tarafından devrilen bir sivil hükümet vardı. Ülkede zaman zaman halka açık toplantılar da dahil olmak üzere tüm siyasi partileri ve dernekleri yasaklayan asker rejimler olmuştur. 1983-1999 yılları arasında sivil toplum için sivil alanın elverişli olmadığı Nijerya'da darbe ve karşı darbe yaşandı. Sonuçta sivil toplumun desteği ile 29 Mayıs, 1999 yılında seçim yaparak ülkeyi sivil yönetime döndü.

Tarihsel olarak sivil toplum, özellikle sendikalar, sömürge döneminde Nijerya devletinin sömürge yönetimine ve sömürsüne karşı savaştı. Nijerya İşçi Kongresi (Nigerian Labour Congre (NLC) şemsiyesi altındaki sendikaların veya işçi hareketinin 1980'lerin sonu ve 1990'ların askeri otorite sırasında demokrasi yanlısı ve insan hakları grupları da dahil olmak üzere diğer sivil toplum gruplarıyla koalisyonadaki faaliyetleri, ülkede 1999'da demokratik yönetime dönüşü hızlandırdı. 1999'da demokratik yönetime döndükten sonra sivil toplum, Nijerya'nın ekonomik, sosyal ve politik gelişiminin yanı sıra Nijeryalı işçilerin ve Nijeryalıların yoksul çoğunluğunun iyileşmesinin ön saflarında yer aldı (Mgba, 2015: 186).

Tunus

Tunus'ta Nijerya'da olduğu gibi sivil toplum ülkesinde demokrasi sağlaması amacıyla otoriter rejimlerle mücadele etmişlerdir. Tunus'un sivil toplum tarihini anlatmak için üç döneme bakmamız gerekir. Birincisi devlet kurucusu yada ülkenin bağımsızlığını

kazandıran Burgiba döneminde sivil toplum, ikincisi Bin Ali'nin döneminde sivil toplum üçüncüsü ise devrim sonrası sivil toplum.

20 Mart 1956'da Fransa'dan bağımsızlığını kazanan Tunus Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk devlet başkanı olan Habib Bin Ali Burgiba 1957-1987 yılların arasında ülkeyi yönetilmiştir. Burgiba döneminde kararlı bir modernleşme süreci yaşanmış, bu süreçte kadın hakları konusunda iyileştirmeler yapılmış, kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmiş, çok eşlik yasaklanmış, seküler ve ilerlemeci bir modernleşme anlayışı benimsenmiştir. Bu modernleşme uygulamaları kapsamında sivil toplumun kurumsallaşması da Burgiba döneminde öne çıkan konulardan biri olmuştur (Köktaş, 2019: 444).

Bu dönemdeki modernleşme ve ciddi eğitim reformları uygulamasına rağmen ülkede sivil toplum özerk ve bağımsız değillerdi. Zira o dönemde devlet sivil toplum ile işbirliği yapmaktadır. Bu dönemde birçok STK'nın mali desteği devlet tarafından sağlanmış, devletten bağımsız olanlar ise devletin ciddi bir baskısına maruz kalmıştır. Dahası, özgürlük ve sivil özgürlük ilkeleri için savaşıyor ve kitleleri sömürge Fransa'ya karşı ayaklanmaya teşvik eden ilk Tunuslu milliyetçilerden biri olan Burgiba, kendi yönetimi altındaki bağımsız Tunus sonrası aynı idealleri birdenbire boğarken bulundu (Derradji, 2011:38).

Burgiba dönemindeki STK'ların özerliği kıldığını ifade edebilir, hatta 1959 çıkarılan kanuna göre STK'lar devlet altında kontrolü sağlamıştır. Ayrıca, bu kanuna göre STK'lar kadın hakları, spor, sanat ve bilimsel alanlarında çalışma yapabilirken, demokrasi, insan hakları gibi alanlarında çalışmaları caiz değildir. Bu dönemde en çok hareketli olan STK Tunus Genel İşçi Sendikasıdır. Bu nedenle ile onun üyelerinin çoğu öldürülmüş yada mahkum edilmesine sebep olmuştur (Köktaş, 2019: 445).

1987 yılında Bin Ali'nin iktidara geldiğinde attığı ilk adımı eski rejim (Habib Burgiba) rejimden tamamen farklı olarak ülkede politik özgürlüğü konusunda yeni bir dönem yürüteceğini verdiğini sözüdür. Bu sözü ilk yıllarında tutmuş hatta 1988'de çıkarılan kanun ile STK'ların İçişleri Bakanlığı'ndan onay alması da kolaylaştırılmıştır. Örgütlenme patlaması çoğunlukla ilk iki yılda yaşamıştır, mevcut derneklerin yasasının gevşetildiği ve rejimin kendisini eski "Hayat Boyunca Başkan" Habib Burgiba'nın gittikçe otoriterleşen yönetiminden ayırmak için daha demokratik politikalar izlediği ilk iki yılda gerçekleşti. bir

dizi bağımsız STK ve siyasi parti yasallaştırıldı ve önde gelen birkaç muhalefet üyesi devlet yapılarına dahil edildi.

Ancak 1990 yılından sonra bu olumlu hava değişmeye başlamıştır ve STK'ların özerliğini yine kaldırmaya ve engellenmeye başlamıştır. Serbestleştirici reformların çoğu tersine çevrildi, sansür yeniden getirildi ve dernekler yasası STK'ların faaliyetlerini kısıtlamak için değiştirildi (Hudáková, 2019: 7).

Hem Burgiba hem de Bin Ali'nin döneminde Tunus'ta sivil toplumun alanı ciddi sınırlanma ve kısıtlama yaşamıştır. Her iki yönetimde STK'lar devletten özerk değildir. Bunun yerine devletin sansür altında kalmışlardır. Ülkede otoriter rejime karşı çıkmasının temel nedeni özgür, eşit ve adil bir toplumsal ve siyasi yaşam sağlanmasıdır. 2011 Arap Baharının devrim sonrası Tunus'ta daha özgür ve demokratik ortam yaratılması sayende sivil toplum daha önemli noktalarda gelmişlerdir.

2011'de Tunus'ta başlayan Arap Baharı ve sonrasında ülkede bugüne gelinen noktada siyaseti ve toplumsal hayatında birçok değişiklikler olmuştur. Hatta sivil toplum devrim sonrası kısmen de olsa daha özgür bir siyasi ortamın elde edilmesi sivil toplum konusunda da birçok gelişmeyi beraberinde getirmiştir (Köktaş, 2019: 449). Devrim sonrasında STK'ların üzerinde Bin Ali döneminde getirilen kısıtlamaların kaldırılmasıyla birçok yeni sivil toplum kuruluşunun ortaya çıkmıştır. Tunus'un geçiş sürecindeki Arap Baharı devletlerine verdiği dersler, Arap dünyasındaki vatandaşlar için yeni sivil katılım normları yaratan yeni bir “dayanışma ruhu” yaratmanın ön saflarında yer alan Tunus sivil toplumuyla başlar (Deane, 2013: 11).

5.4.2. Karşılaştırmanın Nedenleri

İki ülkenin arasında iyi yönetim sağlamasında STK'ların rollerinin karşılaştırmamız temel nedenleri iki ülkede otoriter rejimlerden kurtulması demokrasi rejimi kazandırmasının hareketler STK'ların benzer ve farklı rollerini görülmektedir. Hem Nijerya'da hem de Tunus'ta otoriter rejimlerden kurtulurken STK'lar büyük katkıda bulunmaktadır. İki ülkede de STK'lar otoriter rejimle mücadele etmişler, ancak Tunus'ta uzun zamanda iktidar kaldığı otoriter rejimle mücadele ederken, Nijerya'da demokrasiye geçiş için asker rejimle mücadele etmişlerdir. Her iki ülkede bu mücadeleyi başarılı kılınmıştır. Her iki ülkedeki

STK'lar demokrasi sağlanmasından sonra iyi yönetim sağlamasına adım atmaya başlamışlardır.

Her iki ülkede STK'lar terörle mücadelesinde katkı bulunmaktadır. İki ülkede STK'ların teröre karşı çalışmaları lanet etmek, farkındalık yaratmak, güvenlik ile işbirliği yapmak gibi görülmektedir. Ancak Tunus'taki teröristlerin çoğu üniversitenin genç oluştururken, Nijerya'dakininki okula gitmeyen ormanlarda yaşayama tercih edilen kişilerdir. Bunun için terörle mücadelesinde iki ülkenin STK'ların yöntemi farklı görülmektedir. Ayrıca, Nijerya'da hantal bir terör örgütü adlı olan Boko Haram varken, Tunus'ta böyle bir şiddetle grup bulmamasında da yabancı teröristler en fazla ortaya çıkan ülkedir. Bu nedenle iki ülkenin STK'ların teröre karşı mücadelesi farklı boyuta olmuştur.

İki ülkede gelişmekte olan ülkelerdendir, her ikisi de yolsuzluk ve sosyal, eğitim, sağlık ve güvenlik sıkıntıları görülmektedir (Eslebo, 2019) ve (Fund, 2015). Her iki ülkedeki STK'lar sosyal problemleri ortadan kaldırması için titiz çalışmalar yürütmektedir. Ancak her ikisinde böyle problemleri devam ettiği görüldüğü için daha fazla hizmet verilmesi lazımdır.

Söz konusunda iki olan ülkelerdeki STK'lar otoriter rejimlerden demokrasiye geçişi katkı bulundu ve bundan sonrası demokrasinin yerleştirilmesi ve de iyi yönetim sağlanması yönelik toplumdaki önemli alanlarında hizmet sunmaktadır. Buna rağmen her iki ülkede insan hakları ihlalleri, güvenlik sıkıntıları, sağlık problemleri ve benzeri devam etmektedir. Demek ki iki ülkede demokratik geçiş ve iyi yönetişimin teşvik edilmesinde STK'ların rollerine bakılması gereken büyük benzerlikler ve önemli farklılıklar olduğu anlamına gelmektedir.

5.4.3. Karşılaştırmalı Analizi

STK'lar Demokrasi İnşası ve Demokrasinin Sağlamlaştırılmasında iki ülkede de demokrasiye geçiş sürecinde belli başlı zorluklar yaşamışlardır. Nijerya'da askeri rejimi ortadan kaldırmak için mücadele edilmiş ve Tunus'ta ise diktatörlük rejimini ortadan kaldırmak için mücadele edilmiştir. Arap Baharı sürecinde gerçekleşen devrim temelli hedeflerin, siyasi reformların ve demokrasiye geçişin sağlanması bunlardandır. Bunların gerçekleştiği ülkelerde halkın neredeyse tamamı ve Sivil Toplum Kuruluşları önemli roller oynamışlardır.

Demokrasiye geçiş sürecinde, iki ülkede de STK’ların bir diğerk ortak noktası iş birliğidir. Bunun temel örneğiTunus Ulusal Diyalog Dörtlüsüdür. Bu ortaklık çalışmaları sayesinde ülkede demokrasi inşasına ve demokrasinin sağlamaştırılmasına verimli bir şekilde hizmet etmişlerdir. Bu sayede 2015 Nobel Barış Ödölünü kazanmışlardır. Tunus Genel Sendikası, Tunus İnsan Hakları Örgütü, Tunus Hukukçular Birliğı ile Tunus Endüstri ve Ticaret Konfederasyonu’nun oluşturduğı Tunus Ulusal Diyalog Dörtlüsü, Arap Baharı sürecinde ülkelerinde demokrasinin sağlamaştırması için sağladıkları katkılardan dolayı ödüle layık görölmüşdür (Sancar, 2015). Nijerya’daki STK’lar da askeri yönetimle mücadele etmek ve demokratik yönetimi inşa etmek için iş birliğiyile alışmaktalardı. Bunun esas örneğışudur: Ülkede 1990’lı yıllarda askeri rejimi ortadan kaldırmak ve yerine demokrasi inşa etmek amacıyla Nijerya Birleşik Demokratik Cephesi (*United Democratic Front of Nigeria (UDFN)*) kurulmuştur. Nijerya Birleşik Demokratik Cephesi, lke içinde ve dışında yerleşik 13 gruptan oluşank bir ittifaktır. Bunlar: Ulusal Demokratik Koalisyon (*National Democratic Coalition (NADECO)*), Demokrasi Eylem Grubu (AGD) (*Action Group for Democracy (AGD)*), Afrika Demokratik Ligi (*African Democratic League (ADL)*), Demokrasi Kampanyası (*Campaign for Democracy (CD)*), Demokratik Farkındalık Koalisyonu (*Coalition for Democratic Awareness (CDA)*), Demokratik Alternatif (Democratic Alternative (DA), Ulusal Demokrasi İttifakı (*National Alliance for Democracy (NAD)*), Ulusal Demokratik İttifak Komitesi (*National Democratic Alliance Committee (NDAC)*), Ulusal Özgürlük Cephesi (*National Freedom Foundation (NFF)*), Nijerya Ulusal Kurtuluş Konseyi (*National Liberation Council of Nigeria (NALICON)*), Yeni Nijerya Formu (*New Nigerian Forum (NNF)*), Nijerya Demokratik Hareketi (*Nigerian Democratic Movement (NDM)*) ve Nijerya Kurtuluş Grubu (*Nigerian Liberation Group (NLG)*) (Soyinka, 1996).

Bu benzerliklere rağmen iki ülkede de STK’lar arasında demokrasi inşası konusunda bazen farklılıklar mevcut olmaktadır. Mesela, Nijerya’da ankete katılan 9 STK’dan demokrasiye geçiş sürecinde 2’si konferans düzenleme rolünü üstlenmiştir. Tunus’ta ise aynı rolü 8 STK’dan 3’ü üstlenmiştir. Diktatörlük rejimine karşı eylem düzenleme rolünü ise Nijerya’daki STK’ların 1’i üstlenirken, Tunus’takilerin 3’ü üstlenmiştir. Seferberlik yaratma rolünü ise Nijerya’daki STK’ların 2’si üstlenirken, Tunus’takilerin ise sadece 1’i üstlenmiştir. Ayrıca Nijerya’da ankete katılan STK’ların 4’ü bu alanda hiçbir şey yapmamışken, Tunus’takilerin ise 2’si hiçbir şey yapmamıştır. Demek ki demokrasiye geçiş sürecinde Tunus’taki STK’lar Nijerya’dakilerden daha fazla rol oynamışlardır.

Sayı	İşlevler	Benzerlik	Farklıklar
1	Demokrasi İnşası ve Demokrasinin Sağlamlaştırılmasında	◆ Her iki ülkesindeki bazı STK'lar otoriter rejimini ortadan kaldırmak için mücadele edilmiştir. ◆ Demokrasiye geçiş sürecinde, iki ülkede de STK'ların bir diğer ortak noktası iş birliğidir.	◆ Ankette katılan STK'ların cevabına bakıldığında demokrasiye geçiş sürecinde Tunus'taki STK'lar Nijerya'dakilerden özellikle otoriter rejimine karşı eylem düzenleme ve seferberlik yaratmada daha fazla rol oynamışlardır. ◆ Konferans düzenleme rolünde ise Nijerya'daki Tunus'takilerden daha fazla rol oynamışlardır. Demek ki demokrasi inşasında Tunus'taki STK daha hareketli rolünü üstlenirken Nijerya'daki hareketsiz rolü tercih etmişler.

İyi yönetişimin sağlamasında yolsuzlukla mücadeleye ilişkin veriler şunlardır: Tunus'ta ankete katılan 8 STK'dan 7'si yolsuzlukla mücadele etmek için çalışmıştır ve çalışmaya devam etmektedir, Nijerya'dakilerin ise 9 STK'dan 6'sı bu konuda çalışmıştır ve çalışmaya devam etmektedir. Demek ki Tunus'taki STK'lar Nijerya'dakilerden yolsuzlukla mücadele etmek konusunda daha fazla rol üstlenmektedirler. Buna rağmen, Nijerya'da ankete katılan STK'ların 3'ü kamu görevlilerini görevden önce varlıklarını beyan etmeye çağırma görevini üstlenirken, Tunus'takilerin sadece 2'si aynı rolü üstlenmektedir. Görev süresi tamamlandıktan sonra yetkililerin varlıklarını sorgulama görevini ise Nijerya'daki STK'ların 4'ü üstlenirken, Tunus'takilerin 5'i aynı rolü üstlenmektedir. Yozlaşmış yetkililerin cezalandırılmaları için çağrıda bulunma rolünü ise, Nijerya'da ankete katılan STK'ların 6'ı üstlenirken, Tunus'takilerin ise 6'ı üstlenmektedir. Bunların dışında, Tunus'ta ankete katılan STK'ların 40'ü kurumları izleme ve yolsuzluğa karşı seminerler ve eğitim faaliyetleri düzenleme rolünü oynamaktadır. Buna göre yolsuzlukla mücadelede Tunus'taki STK'lar Nijerya'dakilerden daha kalıcı ve daha verimli adımlar atmaktadırlar.

İki ülkede de ankete katılan STK'lar yolsuzluğun ve rüşvetin engellenmesi için çeşitli roller oynamaktadırlar ve iki ülkede de ankette katılan STK'ların hepsini yolsuzlukla mücadelede rol oynamıştır ve oynamaya devam etmektedir. Hem Nijerya'daki hem de Tunus'taki STK'lar yolsuzluğa karşı politika oluşturabilmek (çağrı yoluyla) ve yolsuzluğu kınamak için büyük çabalar göstermektedirler. Demek ki iki ülkede de STK'lar yolsuzluğun ortadan kaldırılması için çalışmaktadırlar. Kıyaslama noktasına gelindiğinde, Yolsuzluklarla ilgili rapor yayınlama rolünü ise Nijerya'dakilerin 0'ı üstlenirken, Tunus'takilerin ise 1'i üstlenmektedir. Ayrıca, yolsuzluğun engellenmesi için bilgi paylaşma rolünü de

Nijerya'daki STK'ların hiçbirisi üstlenmezken, Tunus'takilerin 4'ü üstlenmektedir. Demek ki yolsuzlukla mücadele noktasında Tunus'taki STK'lar daha çok eğitimidirler, seferberlik bilincine sahiptirler ve rehber olma rolünü üstlenmektedirler.

Ayrıca, bir diğer yolsuzluğu engelleyen rol ise bilgi uçuşma politikasına destek vermek ve buna teşvik etmektir. Bu rolü ise Nijerya'da ankete katılan STK'ların 6'si oynarken, Tunus'takilerin ise 2'i oynamaktadır. Bunun dışında, Nijerya'da ankete katılan STK'ların biri yolsuzluğa karşı konuşmalar yapmaktadır. Demek ki Nijerya'daki STK'lar Tunus'takilerden daha çok ihbar etme rolünü oynamaktadırlar.

Sayı	İşlevler	Benzerlik	Farklıklar
2	Yolsuzlukla Mücadele	◆ Her iki ülkesindeki STK'lar yolsuzluk yapan görevleri cezalandırılması çağrısı bulunmaktadır.	◆ Ankete katılan STK'ların cevabına bakıldığında yolsuzluk mücadelede Tunus'taki STK'lar Nijerya'dakilerden özellikle kurumları izleme ve yolsuzluğa karşı seminerler ve eğitim faaliyetleri daha fazla rol oynamışlardır. ◆ Kamu görevlilerini görevden önce varlıklarını beyan etmeye çağırma ise Nijerya'daki Tunus'takilerden daha fazla rol oynamışlardır. ◆ Buna göre yolsuzlukla mücadelede Nijerya'daki STK'lar Tunus'takilerden kamu görevlerin sorgulanmak daha fazla rol oynarken, Tunus'takiler yolsuzlukla karşı eğitim role odaklanmaktadır.

Her ülkede ya da toplumda iyi yönetişimin ve verimli hükümetin sağlanması için şiddetin hâkim olmadığı ortamların oluşturulması gerekmektedir. Bu sebeple STK'lar bulundukları ülkelerde terörle mücadeleye katkı sağlamaktadırlar. Bu çalışmanın konusu olan Nijerya'daki ve Tunus'taki STK'lar teröre karşı önemli adımlar atmaktadırlar. Teröre karşı STK'ların üstlendiği roller şunlardır: arabuluculuk yapmak, farkındalık yaratmak, işbirliği ve güvenliği desteklemek. Her iki ülkede de ankete katılan STK'ların neredeyse aynı ölçüde üstlendiği roller şunlardır: ortaklık, lanet etmek ve terörle ilgili halkı bilgilendirmek. Demek ki iki ülkede de STK'lar teröre karşı diğer kurumlarla ortaklık yaparak ve halkı bilgilendirerek çok önemli adımlar atmışlardır.

Buna rağmen, arabuluculuk, bilgi paylaşımı ve farkındalık unsurları iki ülkede de STK'lar sayesinde benzer bir şekilde çalışmaktadır. Mesela Nijerya'daki ankette katılan 9 STK'dan sadece 3'ü arabuluculuk işlevini yerine getirirken, Tunus'takilerin 8 STK'dan 5'i bu işlevi yerine getirmektedir. Ancak, teröre karşı farkındalık yaratma konusunda Tunus'takilerin 6'sı rol oynarken, Nijerya'dakilerin ise 7'si bu rol oynamaktadır. Buna göre Tunus'taki STK'lar Nijerya'dakilerden daha fazla arabuluculuk işlevini görürlerken, Nijerya'dakiler Tunus'takilerden daha çok farkındalık işlevini görmektedirler.

Ancak, ortaklık etmeye yönelik sorulan ve terörle mücadele yasasının yürürlüğe konulmasıyla alakalı sorulan sorulara verilen cevaplarda ise hem Nijerya'daki STK'lar hem de Tunus'takiler bu rolü oynamazlarken, Tunus'ta ankete katılan STK'lar terörü ortadan kaldırmak için gençlere istihdam sağlanması rollerinden bahsetmişlerdir.

Sayı	İşlevler	Benzerlik	Farklıklar
3	Terörle Mücadele	◆ Her iki ülkesindeki STK'lar yolsuzluk yapan görevleri cezalandırılması çağrısı bulunmaktadır.	◆ Ankette katılan STK'ların cevabına bakıldığında yolsuzluk mücadelede Tunus'taki STK'lar Nijerya'dakilerden özellikle kurumları izleme ve yolsuzluğa karşı seminerler ve eğitim faaliyetleri daha fazla rol oynamışlardır. ◆ Kamu görevlilerini görevden önce varlıklarını beyan etmeye çağırma ise Nijerya'daki Tunus'takilerden daha fazla rol oynamışlardır. ◆ Buna göre yolsuzlukla mücadelede Nijerya'daki STK'lar Tunus'takilerden kamu görevlerin sorgulanmak daha fazla rol oynarken, Tunus'takiler yolsuzlukla karşı eğitim role odaklanmaktadır.

Topluma hizmet iyi yönetişimin sağlaması adına olan en önemli unsurlardandır. Herhangi bir toplumda insanların başarılı olması ve huzur içinde yaşaması için temel ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. İki ülke söz konusu olduğunda, STK'ların her iki ülkede de çeşitli hizmetleri verdikleri görülmektedir. Bazıları eğitim alanında, bazıları sağlık alanında bazıları da sosyal yardım alanında hizmetler sunmaktadırlar. Buna rağmen iki ülkede de STK'ların topluma hizmeti konusunda farklılıkları ve benzerlikleri mevcuttur. Mesela, iki ülkede de ankete katılan STK'lar sosyal yardım alanına neredeyse aynı önemi vermişlerdir ve diğer topluma yapılan hizmetlerden daha çok buna önem vermişlerdir.

Demek ki iki ülkede de ankete katılan STK'lar insana yardım etmek ve destek olmak konusunda çok hassaslardır. Bu benzerliğe rağmen sağlık hizmeti alanında Tunus'ta ankete katılan STK'lar Nijerya'dakilerden daha hassaslardır çünkü bu alanda Nijerya'dakilerin 5'i hizmet ederken, Tunus'takilerin ise 6'sı hizmet etmektedir. Demek ki Tunus'taki halkın Nijerya'daki halktan daha sağlıklı olabileceği sonucu ifade edilebilir. Dünya Sağlık Örgütü'nün raporuna göre, dünyada en fazla sıtma hastalığı Nijerya'da görülmektedir. Hatta “2019 Dünya Sıtma Raporu’na göre, dünyada sıtma vakası, yüzde 25 ile en fazla Nijerya'da yaşanıyor” (Güneş, 2019). Ayrıca, 2019 UNICEF'in çocuk ölümleri ile ilgili yayınlandığı rapora göre “her 39 saniyede bir çocuk zatürre yüzünden ölüyor” ve çocuklarda zatürre ölümlerinin yarısından fazlası sadece beş ülkede meydana gelmiştir. Bunlar: Nijerya (162.000), Hindistan (127.000), Pakistan (58.000), Kongo Demokratik Cumhuriyeti (40.000) ve Etiyopya'dır (32.000) (Hosta & v.d, 2019). Tunus'ta ise sıtma hastalığı 1979'da ortadan kaldırılmıştır (Aoun K, 2010). Buna rağmen hastalık alt-sahara Afrika ülkelerinden seyahatler yoluyla ülkeye taşınmaktadır ve bu da yılda 100'e yakın vakaya neden olmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün ülkeler istatistiğine göre iki ülkedeki Doğuştan beklenen yaşam süresi Tunus'ta erkekler için 74 yıl ve kadınlar için 78 yıl olarak öngörülürken, Nijerya'da erkekler için 55 yıl ve kadınlar için 56 yıl olarak öngörülmektedir. Beş yaşın altında ölme olasılığı (2018 yılında 1000 doğumda) Tunus'ta 17 olarak görülürken, Nijerya'da bu 120 olarak görülmektedir. 15 ile 60 yaşları arasında ölme olasılığı (1000 kişi başına, 2016) Tunus'ta erkekler için 111 ve kadınlar için 71 olarak görülürken (Souteyrand, 2019), Nijerya'da erkekler için 372 kadınlar için 333 olarak görülmektedir (Peter Lasuba, 2019). GSYİH'ye göre, toplam sağlık harcamaları yüzdesi (2014) Tunus'ta 7,0 olarak görülmekteyken, Nijerya'da 3,7 olarak görülmektedir. Bütün bunlar iki ülkede de anketin sonuçlarını doğrulamaktadır. Tunus'ta ankete katılan STK'lar Nijerya'dakilerden sağlık alanında daha hassastır ve bunun sonucunda Tunus Nijerya'dan daha sağlıklı bir ortama sahiptir.

Topluma hizmetin bir diğer hususu ise eğitim hizmetleridir. Bu alanda Nijerya'da ankete katılan 9 STK'dan sadece 3'ü hizmet verirken, Tunus'takilerin ankette katılan 8 STK'dan 4'ü aynı hizmeti vermektedir. Bu alanda da Tunus'taki STK'lar Nijerya'dakilerden daha hassastır. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) raporuna göre Nijerya'da 5-14 yaş arası çocukların yaklaşık 10.5 milyonu okula gitmiyor. 6-11 yaş grubundaki çocukların ise sadece yüzde 61'i düzenli olarak ilkokula gidiyor, ayrıca

dünyadaki okula gitmeyen her beş çocuktan biri Nijerya'da görülmektedir (Eslebo, 2019). Tunus'ta ise sadece toplamda 119.022 çocuk okula gitmiyor (Fund, 2015). İki ülkede de okula gitmeyen çocuklar; yoksul çocuklar, kırsal alanlardaki çocuklar, engelli çocuklar ve anneleri çok az eğitim almış veya hiç eğitim almamış çocuklar olarak görülmektedir. İki ülkede de okula gitmeyen çocukların oranına bakıldığında anketten elde edilen sonuçlar doğrulanmaktadır. Yani Tunus'taki kuruluşlar hem devlet hem özel hem de devlet dışı eğitim alanlarında Nijerya'dakilerden daha fazla adım atmışlardır.

Sayı	İşlevler	Benzerlik	Farklıklar
4	Topluma Hizmet	◆ İki ülkede de ankete katılan STK'lar insana yardım etmek ve destek olmak konusunda çok hassaslardır.	◆ Ancak, sağlık, eğitim hizmeti alanında Tunus'ta ankete katılan STK'lar Nijerya'dakilerden daha hassaslardır. Dünya Sağlık Örgütü'nün raporuna göre, dünyada en fazla sıtma hastalığı Nijerya'da görülmektedir. Hatta "2019 Dünya Sıtma Raporu"na göre, dünyada sıtma vakası, yüzde 25 ile en fazla Nijerya'da yaşanıyor. ◆ Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) raporuna göre Nijerya'da 5-14 yaş arası çocukların yaklaşık 10.5 milyonu okula gitmiyor (Eslebo, 2019). Tunus'ta ise sadece toplamda 119.022 çocuk okula gitmiyor (Fund, 2015).

Genellikle iyi yönetim ve insan hakları arasında güçlü bir bağ olduğu ifade edilir, çünkü iyi yönetişimde insan hakları ihlallerinin olasılığı kötü yönetimin olasılığından daha düşük görülür. Başka bir deyişle, iyi yönetişimin yüksek olduğu ülkelerde insan hakları ihlallerinin oranı düşüktür, ama diktatörlük rejimlerinde bu durum insan haklarının aleyhine dönüşmektedir. Genelde, iyi yönetim ortamında, STK'ları politika oluşumuna aktif bir şekilde katkı sağlamaktadırlar ve karar alınma sürecinde geniş toplumsal çıkarları temsil etmektedirler. Bu sayede kadınlar ve azınlıklar dâhil dezavantajlı tüm gruplara, kendi haklarını savunma imkânı verilmektedir (Karakul, 2018). Böylelikle araştırmadaki iki ülke söz konusu olduğunda, ülkelerdeki STK'ların kültürel farklılıklara saygı duyduğunu, kuralları ve politikaları benimsediğini, toplumsal çatışmaların ve gerginliklerin çözümüne katkıda bulunduğunu, eşitsizlik ve yoksulluk sorunlarına çözüm aradığını görmekteyiz.

Bildiğimiz gibi devletler eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik alanları gibi çeşitli alanlarda hizmetleri halka sunmakla yükümlüdür. Bu hizmetlerin sağlanması için konut, sağlık, eğitim ve gıda hakkı gibi insani hakların korunması gerekmektedir. Ayrıca, devletin elinin ulaşmadığı noktalarda STK'lar müdahale edebilirler. Buna göre iki ülke söz konusu olduğunda, ankete katılan STK'ların dörde üçünden fazlası insan haklarının korunması konusunda çalışmaktadır. Demek ki hem Nijerya'daki hem de Tunus'taki STK'lar insan haklarını korumak için büyük çaba sarf etmektedirler. Ayrıca her iki ülkede de STK'lar insan hakları ihlallerine karşı az adım atmışlardır çünkü her iki ülkede de ankete katılan STK'lar o alanda dörde sadece ikisi (iki ülke içinde aynı oran geçerli bu konuda) oranında çalışmışlardır.

Kıyaslama noktasına gelindiğinde, insan haklarını koruyacak avukatların yetiştirilmesi konusunda Tunus'ta ankete katılan 8 STK'dan 7'si bu alanda hizmet ederken, Nijerya'dakilerin ankete katılan 9 STK'dan hiçbirisi bu alanda hizmet etmemiştir. Dolayısıyla Tunus'taki STK'lar Nijerya'dakilerden insan haklarının korunması hususunda daha uzun vadeli projeler yapmaktadırlar. Ayrıca, sağlık hizmetlerinin teşvik edilmesi konusunda Tunus'ta ankete katılan STK'ların 6'sı bu alanda hizmet ederken, Nijerya'dakilerin hiçbirisi bu alanda hizmet etmemektedir. Eğitim hakkına teşvik etme konusunda ise Nijerya'da ankete katılan 9 STK'dan 7'si bu alanda çalışırken, Tunus'takilerin ise 8 STK'dan 7'si bu alanda çalışmaktadır. Demek ki Tunus'taki STK'lar Nijerya'dakilerden daha çok eğitime önem vermektedirler. Hem Nijerya'da hem de Tunus'ta ankete katılan STK'lardan 1'i engellilerin siyasi, sosyal ve ekonomik haklarını kazanmasına teşvik etme ve işkenceye karşı durma rolünü üstlenmektedir. Her iki ülkede de ankete katılan STK'lardan 2'si azınlık haklarının korunması alanında çalışmaktadır. Kadın ve çocuk haklarının korunması alanında ise Tunus'ta ankete katılan STK'ların 6'sı rol üstlenirken, Nijerya'dakilerin 7'si aynı rolü üstlenmektedir. Bu anketin sonuçları 2019 yılında çıkan İnsan Özgürlüğü Endeksinin verileriyle örtüşmektedir. 162 ülkeyi insan özgürlüğü, kişisel özgürlük ve ekonomik özgürlük (üç kısım) üzerinden sıralayan bu endekse göre insan özgürlüğü kısmında Nijerya 10 üzerinden 6,38 puan ile dünya sıralamasında 162 ülke arasından 112. sırada yer almaktadır. Tunus ise 10 üzerinden 6,08 puan ile dünya sıralamasında 162 ülke arasından 129. sırada yer almaktadır. Kişisel özgürlük kısmında ise Nijerya 10 üzerinden 5,90 puan ile dünya sıralamasında 162 ülke arasından 128. sırada yer almaktadır. Tunus ise 10 üzerinden 5,97 puan ile dünya sıralamasında 162 ülke arasından 122. sırada yer almaktadır. Son olarak ekonomik özgürlük kısmında ise Nijerya 10 üzerinden 6,86 puan ile dünya sıralamasında

162 ülke arasından 81. sırada yer almaktadır. Tunus ise bu kısımda 10 üzerinden 6,20 puan ile dünya sıralamasında 162 ülke arasından 122. sırada yer almaktadır (Vanguez & Porcnik, 2019). Bütün bunlarla birlikte her iki ülkede de ankete katılan STK'ların engellilerin siyasi, sosyal ve ekonomik haklarını kazanmasını teşvik etme ve işkenceye karşı dur diyebilme konularında neredeyse aynı düzeyde çalışmalar yapması durumu, insan özgürlüğü endeksinde de neredeyse aynı puanı almalarıyla her iki ülkedeki STK'ların insan hakları konusunda yaptığı çalışmalar doğrulanmaktadır.

Sayı	İşlevler	Benzerlik	Farklıklar
5	İnsan Hakları Korunması	◆ Hem Nijerya'da hem de Tunus'ta ankete katılan STK'lardan 1'i engellilerin siyasi, sosyal ve ekonomik haklarını kazanmasına teşvik etme ve işkenceye karşı durma rolünü üstlenmektedir.	◆ Tunus'taki STK'lar Nijerya'dakilerden insan haklarının korunması hususunda insan haklarını koruyacak avukatların yetiştirilmesi, eğitim hakkı, kadın ve çocuk haklarının gibi daha uzun vadeli projeler yapmaktadırlar.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

6.1. Sonuç ve Öneriler

On sekizinci yüz yıl da yaygın olarak kullanılan Sivil Toplum, anlayışı yirminci yüz yıldan itibaren toplumsal barış ve kalkınma için önemli bir araç olmuştur. STK'ları kamu ve özel sektör dışında var olan üçüncü bir sektör olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, toplumda iyi yönetişimin sağlanmasında bu üçüncü sektörün büyük ve önemli bir yeri vardır. Toplumların ve milletlerin korunması, daha fazla müreffeh olabilmesi ve ayrıca dünyanın gelişmesi için birçok alanda faaliyet gösteren STK'larının en önemli işlerinden biri iyi yönetişimi sağlamasıdır. Bu çalışmada, Nijerya ve Tunus'taki STK'larının iyi yönetişime sağladığı katkılar kıyaslamalı bir şekilde analiz edilmiştir.

Tezde söz konusu olan iki ülkede STK'larına işlevselcilik kuramı adapte edilerek iyi yönetişimin sağlanmasında temel olan beş alanda STK'larının nasıl faaliyet gösterdikleri incelenmiştir. Bu alanlar: demokrasi inşası, yolsuzlukla mücadele, terörle mücadele, topluma hizmet ve insan haklarının korunmasıdır.

Demokrasi inşası alanında her iki ülkede de faaliyet gösteren STK'lar ciddi adımlar atmışlardır. Her iki ülkede de STK'lar demokrasiye geçiş sürecinde diktatörlük rejimine karşı büyük mücadeleler etmişlerdir. Her iki ülkede de STK'lar kendi ülkelerindeki diktatörlük rejimini ortadan kaldırıp yerine demokrasi rejimini koymayı mücadelesine katkısı bulunmaktadır. Zira demokrasi inşa sürecinde Tunus'taki STK'lar Nijerya'dakilere göre daha çok ön planda bulunarak varlığını sürdürmüştür. Bunun sebebi ise Tunus'ta Nijerya'da olduğu gibi geniş etnik ve dini ayrılıklar getiren çatışmaların olmamasıdır. Tunus'un %98'i Arap ve %99'u Sünni Müslümandır. Nijerya'da ise Müslümanlar ve Hristiyanların sayısı neredeyse eşit olduğu görülmektedir ve 500'den fazla etnik grup bulunmaktadır. Bunun sonucunda Nijerya'daki ulusal bütünleşmenin Tunus'a oranla daha düşük olduğu söylenebilir. STK'ların çoğunlukla diktatör ve otoriter eğilimli politikalara karşı durması ve bu noktada ortak kararlarla adım atabilmesi olasılığını düşük yapmaktadır.

Bir diğer sebep ise, Tunus'un Fransa'dan bağımsızlığını kazandıran olan Burgiba'nın döneminden itibaren ülkede ciddi bir eğitim politikasının yanı sıra, ciddi bir modernleşme döneminden geçmiş ve bu dönemde modern ve demokratik değerler toplum ve siyasette

yerleştirilmeye çalışılmıştır (Köktaş, 2019:439). Bu eğitilmiş orta sınıfın oluşmasına neden olmuştur ve ayrıca sivil toplumun gelişimi, aktif olması konusunda da orta sınıfın büyük bir rolü vardır. Bu durumda Nijerya ile Tunus kıyaslanırsa, Nijerya devletinin bağımsız kurucusu olan Balewa'nın döneminden sonra ülkede kötü bir eğitim sürecine girilmiştir. Bundan dolayı eğitilmiş bir orta sınıf oluşmamıştır. Eğitilmiş ve güçlü bir orta sınıf olmaması nedeniyle ülkede Tunus'taki gibi güçlü ve verimli sivil toplum görülmemektedir.

Buradan çıkarılacak ders çok basittir: sivil toplumun daha aktif ve verimli olabilmesi için toplumda eğitilmiş ve güçlü orta sınıfın olmasını gerekmektedir. Bunun için hem Nijerya'da hem Tunus'ta hem de herhangi bir gelişmekte olan ülkede iyi yönetişime katkı sağlayabilen verimli bir sivil toplum olabilmesi için orta sınıfın oluşturulması gerektiği bu çalışmada önerilmektedir.

İyi yönetişimin sağlamasındaki bir diğer husus da yolsuzlukla mücadeledir. İki ülkede de yolsuzluk çok yaygın durumdadır ve bu iki ülkede de STK'lar bu alanda büyük çabalar göstermişlerdir. İki ülkede de STK'lar yolsuzluğun ortadan kaldırılması veya azaltılması adına rol oynamaktadırlar. Tunus'ta yolsuzlukla mücadele alanında faaliyet gösteren “Ben Uyanığım” kuruluşu, herhangi bir para aklama durumundan şüphelenirse ilgili kurumlara gerekli şikâyetleri etmektedir. Bu vatandaşların hukukun üstünlüğüne ve yargının bağımsızlığına olan güvenini arttırmayı ve cezasızlık zihniyetini yok etmeyi sağlamaktadır. Tunus'taki STK'lar Nijerya'dakilere daha aktif STK'lar sahip olduğundan dolayı yolsuzlukla mücadelede daha fazla bilgi paylaşımı ve araştırma yapabilmektedirler. Nijerya'daki STK'lar ise Tunus'takilere oranla yolsuzlukla mücadele konusunda daha çok ihbar etme rolündeki çalışmaları üstlenmektedirler. Tüm bunlara rağmen her iki ülkede de yolsuzluk-rüşvet ile mücadelede diğer kurumlar ve uluslararası sivil toplumların ortak çalışmalarının oranı düşüktür. Hem Tunus'ta hem Nijerya'da iyi bir şekilde yolsuzlukla mücadele edilebilmesi için STK'ların diğer ilgili (hem devlet hem devlet dışı) kuruluşlarla verimli ve etkili ortak çalışmalar yürütmesi gerekmektedir.

Ayrıca, STK'ların yolsuzlukla mücadelede başarılı işler çıkaran uzmanlarına ödül vermesi bu tezin bir tavsiyesidir. Bununla birlikte, iki ülkede de STK'ların yolsuzlukla mücadelede kurumların performansını değerlendirmek adına ara sıra çalışmalar yapması gerekmektedir. STK'ların yolsuzlukla mücadelede kurumların ve ajansların çalışmalarında herhangi bir saplama bulması halinde kamuoyunu bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Yolsuzlukla mücadelede iyi performans gösteren ajanların ve aktivistlerin ödüllendirilmesinin yanı sıra haklarının koruması da gerekmektedir. Toplumdaki yolsuzluk mağdurlarını, onların savunucularını, muhabirlerini ve konunun uzmanlarını korumak için bunun yapılması gerekmektedir. Sivil Toplamların yasal düzeltme talep ederek, ulusal protesto düzenleyerek yolsuzlukla mücadele ajanlarının her cadı avlayışında ülke çapında grev çağrısı yapması tavsiye edilir.

İyi yönetişimin sağlanması barış ve huzur ortamının sağlanması için gerekmektedir. Bu çerçevede söz konusu olan iki ülkede de STK'lar barışçıl bir ortam ve şiddetsiz bir toplum yaratabilmek için süresiz çalışmalar yapmaktadırlar. İki ülkede de teröre karşı STK'ların üstlendiği roller şunlardır: arabuluculuk yapmak, farkındalık yaratmak, iş birliği ve güvenliği desteklemek. Bu demektir ki, iki ülkede de STK'lar teröre karşı diğer kurumlarla ortaklık yaparak ve halkı bilgilendirerek çok önemli adımlar atmışlardır. Ayrıca, Nijerya'daki ve Tunus'taki STK'ların lanetleme yaklaşımını benimsediği ve bu da tüm terörist faaliyetlerinin nerede ve ne zaman gerçekleşiyse bunları kınamak anlamına geldiği gözlenmiştir. Örneğin, Afrikalı Kadınların Gelişim ve İletişim Ağı (*African Women's Development and Communication Network*, (FEMNET) ve Batı Afrika Sivil Toplum Forumu (*West African Civil Society Forum* (WACSOF) terörle mücadelede Boko Haram'ın eylemlerini kınayan ve her düzeyde kolektif destek çağrısında bulunan birkaç bildiri yayınladılar. Tunus'ta ulusal sendika merkezi (*Union Générale Tunisienne du Travail* (UGTT), 2015 yılında kıyı kenti Sousse'ye yönelik terörist saldırılarını kınayan ve terörizmle mücadelede çalışan insanlara söz veren güçlü bir açıklama yaptı. UGTT ayrıca insanları ulusal parlamentonun önünde oturma eylemine katılmaya, kurbanlara saygı göstermeye, terörizmin moral bozma hedefine karşı çıkmaya ve terörle mücadeleye olan bağlılıklarını göstermeye çağırdı.

Kıyaslama yapılacak olursa, Nijerya'da birkaç analist “Askerlerin Boko Haram isyancılarından daha az motive olduklarını” iddia etti (Obasi, 2018). Bu hem devletin hem de Sivil Toplum gibi kuruluşların savaşta güvenlik güçlerini motive etmek için yeterince çalışmadığının bir göstergesidir. Tunus'ta ise bazı sivil toplum grupları, teröre karşı mücadelede orduyu motive etmek için umut verici çabalar gösteriyor gibi görünmektedir. Bu tür çabalar, güvenlik güçlerini ülke çapında kalıcı bir barış sağlamaya teşvik eden ve güçlendiren polis reformlarının çağrılmasını da içermektedir.

Bunlara rağmen terör eylemleri çok sıkıntılı olduğundan dolayı terörle mücadelede kapsamlı roller oynamak gerekmektedir. Yani iki ülkede de STK'ların verimli bir şekilde terörle mücadeleye katkıda bulunabilmeleri için daha stratejik bir yöntemi adapte etmeleri gerekmektedir. Bunun için bu tez şunu önermektedir: Sızma yaklaşımına adapte olmak, sızma yaklaşımı; bilgi almak veya grubun düşünme veya davranış biçimini etkilemek için gizlice bir grubun parçası olma eylemidir. Teröristlerin içindeki gizli ajanlar aracılığıyla teröristlerin sponsorları, her türlü yardımı (silahlar, yiyecekler, araçlar ve para) sunanları ve tüm bunları nasıl aldıkları da dâhil olmak üzere birçok bilgiyi kolayca öğrenebilirler. Gerçek teröristleri Sızma yöntemiyle tanımlandıktan sonra STK'ların arabuluculuk yaklaşımıyla birlikte sorunu çözmeye başlayabilirler. Teröristler ve hükümet arasında uzlaşma sağlayabilirler. Çünkü aşırıcılığa karşı koyma uzlaşma politikalarının çoğunun başarısız olmasının nedeni çoğunlukla gerçek teröristlerin tanımlanmadan yapılmasıdır.

Bu tezin söz konusu olan iki ülkede de iyi yönetişimin sağlanması için STK'lar topluma hizmet etmektedirler. Bazıları eğitim alanında, bazıları ise sağlık alanında bazıları da sosyal yardım alanında hizmetler sunmaktadırlar. İki ülkede de temel sosyal problem eğitim ve sağlıkla ilgili. Bunların çözülebilmesi için iki ülkede de STK'lar çaba göstermektedirler. Ancak, Tunus'taki ankete katılan STK'lar Nijerya'dakilerden sağlık alanında daha hassastır ve bunun sonucunda Tunus Nijerya'dan daha sağlıklı bir ortama sahiptir. Eğitim alanında da Tunus'taki STK'ların Nijerya'dakilerden daha verimli çalışmaları görülmektedir çünkü Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) raporuna göre Nijerya'da 5-14 yaş arası çocukların yaklaşık 10,5 milyonu okula gitmiyor. Tunus'ta ise toplamda sadece 119.022 çocuk okula gitmiyor. İki ülkede de okula gitmeyen çocuklar; yoksul çocuklar, kırsal alanlardaki çocuklar, engelli çocuklar ve anneleri çok az eğitim almış veya hiç eğitim almamış çocuklar olarak görülmektedir. Bu yüzden iki ülkede de STK'ların yoksulluk, yoksulluk ve temel hastalıklarla ortak ve ciddi çalışmalar yürüterek verimli mücadeleler etmesi gerekmektedir.

İnsan hakları da bir toplumda iyi yönetişimin sağlanması adına vazgeçilmez bir unsurdur. Başka bir deyişle iyi yönetim ve insan hakları ayrılmaz ikilidir. Bir toplumda iyi yönetişimin sağlanması için en önemli aktörlerden birisi sivil toplumdur. Hem Nijerya'daki hem de Tunus'taki STK'ların başta insan haklarını korumak ve sonrasında ülkelerindeki zorbalık yönetimlerinden kurtulmak için önemli roller üstlenmeleri gerekmektedir. STK'lar kadınlar ve azınlıklar dâhil dezavantajlı tüm gruplara, kendi haklarını savunma imkânı

vermektedir. Böylelikle araştırmadaki iki ülke söz konusu olduğunda, ülkelerdeki STK'ların kültürel farklılıklara saygı duyduğunu, kuralları ve politikaları benimsediğini, toplumsal çatışmaların ve gerginliklerin çözümüne katkıda bulunduğunu, eşitsizlik ve yoksulluk sorunlarına çözüm aradığını görmekteyiz. Bu çerçevede her iki ülkede de STK'lar insanların eğitim, sağlık ve sosyal haklarının sağlanması için çeşitli çalışmalar yürütmektedirler. Buna rağmen her iki ülkede de insan hakları ihlalleri oranının yüksek olduğu görülmektedir. 2019 yılında İnsan Özgürlüğü Endeksinin insan özgürlüğü, kişisel özgürlük ve ekonomik özgürlük olarak tanımlanan üç kısımdaki verilerine bakıldığında her iki ülkede neredeyse aynı puanı almaktadırlar ve genel olarak puanlarının düşük olduğu görülmektedir. Kıyaslama yapılacak olursa, Tunus'taki STK'lar Nijerya'dakilerden insan haklarının korunması hususunda daha uzun vadeli projeler (avukatlar gibi insan hakları konusunda çalışacak kişiler yetiştirmek) geliştirmektedirler. Dolayısıyla Nijerya'daki STK'ların da insan haklarının korunması için o alanda çalışacak gençler ve avukatlar yetiştirmeye başlaması gerektiği bu tezinin bir önerisidir.

Her iki ülkede de STK'ların insan haklarının korunması konusunda toplumu ve hükümeti etkili bir şekilde teşvik edebilmeleri için, insan hakları ihlalleri yapanların cezalandırılması ve cezasız kalmaması için bir yol bulunması gerekmektedir. Çünkü bu çalışmada her iki ülkede de insan hakları ihlalleri yapan kişilerin çoğunun cezasız kaldığı görülmektedir. Böylesine ahlak dışı davranışların devam ettirilmesi halinde toplumlar da iyi yönetim anlayışına aykırı olmaya başlayacaktır. Bu sadece iki ülkede değil bütün gelişmekte olan ülkelerdeki STK'ların insan hakları ihlalleri konusunda uluslararası kuruluşlarla dayanışma ve ortaklık yaparak, sorgulama yaparak, güvenlik güçlerine şikâyet ederek ve mahkemeye vererek suçluların cezalandırılması için çalışması gerektiği bu tezin önerisidir.

Bu çalışmada yapılan anketin dördüncü bölümünde, bazı STK'larına temel problemlerine ilişkin sorular sorulmuştur. Bu sorulardan elde edilen bilgilere göre, STK'larının iyi yönetişimin sağlamasına katkı sağlamalarının önünde bazı engeller bulunmuştur. İki ülkede de STK'ların en büyük problemi olarak 'yetersiz fonlar' ve ülkede yaşanan 'sosyal-ekonomik krizler' görülmektedir, bunların dışında da kaynak/ donanım yetersizliği, nitelikli personel eksikliği, devlete bağımlılık ve yolsuzluk görülmektedir. STK'ları bir toplumda iyi yönetişimi sağlamak adına ülkeyi teşvik edebilmek istiyorlarsa öncelikle kendi ayakları üzerinde durabilmelidirler. Finansman problemine gelindiğinde her STK'nın verimli ve devamlı bir gelir kaynağının bulunması gerekmektedir. Mesela,

üyelerinin ve destekçilerinin bağışları gibi gelir kaynakları olmalıdır. Bu bağışlar büyük bir miktar etse bile daha verimli ve devamlı bir gelir kaynağı elde edebilmek için kiralanacak bir alışveriş merkezi veya bir apartman alınması gerekmektedir. Ayrıca, herhangi bir sivil toplum toplumu geliştirmek isterse öncelikle bazı ilkelere uymalı ve halka bu ilkeleri öğretmek için çabalamalıdır. Yani halka liderlik etmeleri gerekmektedir, kendi içerilerinde şeffaflık, hesap verebilirlik, estetik, ahlak, meşruiyet, liyakat, iyilik, samimiyet, adalet, etik ve istişare gibi Amel-i Salih ilkelerine uymaları gerekmektedir. Daha sonrasında bunları topluma aktarmaları gerekmektedir. Başka bir deyişle sivil toplumun ahlaklı bir toplum oluşturmak için çalışması gerekmektedir.

Ankette elde edilen sonuçlara göre, iki ülkede de STK'ların karşı karşıya geldiği bazı engeller üçlü tehditlere kaynaklanmaktadır. Birincisi devlet tehdittir hem Nijerya'da hem de Tunus'ta demokratik kültürün zayıf olması nedeniyle, STK'lar özellikle şeffaflığın geliştirilmesi ve savunuculuk alanlarında çalışanlar, devlet personelinin gelen bir dizi tehditle karşı karşıya kalmaktadır. Tehditlerinden bazıları kayıt silme, üyelerinin tutuklanması, hapis atması hatta suikastları görülmektedir. Devletin bazı yetkinleri, STK'ların her zaman kolonileştirilmiş ve seçim sırasında bir başka kampanya örgütü olmasını istiyor. Bunu kabul etmeyen STK'lar devlet fonundan mahrum etmek gibi yetkinlerden tehditlere karşı karşıya kalmaktadır. İkinci tehdidi toplumsaldır, Nijerya ve Tunus gibi eğitim düzeyi düşük olduğu ülkelerde STK'ların insanlara yardımcı olmayı çok zor buldukları alanlardır çünkü toplumdaki bazı insanlar STK'ların hakkındaki algı bazen olumsuzdur. Böyle bir toplumunun insanların çoğunluğu ya STK'ları, kamu fonlarının israf edilmesinde rol oynayan başka bir siyasi gruba olarak görüyor ya da sürekli emperyalizmi teşvik eden yabancı ajanları görülmektedir. Üçüncü tehdit ise içsel tehdittir, STK'ların kendi içinde yarattığı öz problemleridir. Hem Nijerya'daki hem de Tunus'taki STK'ların personelindeki yolsuzluk ve STK'ların personeli arasında ve farklı STK'lar arasında iş birliği ve birlik eksikliği, her iki ülkede de STK'ların iyi yönetim teşvikine ve sorunsuz fonksiyonlara karşı sınırlayıcı faktörler olarak görülüyor.

Ülkelerinde farklı alanlarda çalışan STK'lar içindeki yolsuzluk vakalarının açık delillerinden dolayı hem ülke içindeki hem de dışındaki bağışçılardan sürdürülebilir mali yardım almalarını çok zorlaştırıyor.

STK'ları bu tehditlerden arındırmak için çeşitli yaklaşımların benimsenmesi gerekir, STK'lar, toplumda devletin rollerini tamamlayarak insanlara hizmet etmek için devlet ve pazar dışındaki kuruluşlar olarak görülmelidir.

İki ülkedeki STK'lar ülkelerin içindeki ve dışındaki- yani uluslararası düzeyde, farklı STK'lar ile ittifaklar, ortaklık ve ağlar oluşturmalıdır, bunu onlara karşı karşıya gelebilecek her türlü tehdide meydan okumak için kolektif bir güç verecektir.

Dünya genelinde herhangi bir ülkede iyi yönetişimin sağlamasında STK'ları önemli aktörler olmuşlardır. Muhakkak ki sivil toplumların yapmış oldukları çalışmalar toplumun gelişmesi adına verimli ve faydalı olmuştur. Sürekli küreselleşen dünyada hangi ülkede olursa olsun eğer demokratik bir toplumda ve şeffaf bir ortamda iyi yönetişimi sağlayarak yaşamak istiyorsak STK'ları oluşturup bunları güçlendirmemiz gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Abdelkhalek, T. (2007). *La Economía Social en el Magreb*. Rabat: Departamento de Relaciones Internacionales de la Confederación Empresarial Española de la Economía Social (CEPES).
- Abdumalik, S., & Ahmad, A. (2016). Corporate Governance and Financial Regulatory Framework in Nigeria: Issues and Challenges. *Journal of Advanced Research in Business and Management Studies*, 2(1), 56. https://www.researchgate.net/publication/305492758_Corporate_Governance_and_Financial_Regulatory_Framework_in_Nigeria_Issues_and_Challenges
- Abrahamsdotter, E. (2013, Temmuz). STK'lar ve Sivil Katılım. *TACS*, s. 22.
- Abubakar, U. I., & M., Y. A. (2017). Public relations perspectives on electoral reforms as a panacea for consolidating Nigeria's democracy. *Journal of Social and Administrative Sciences*, 4(4), 372.
- Acerden. (2017). *African Centre for Rural Development and environment*. . <http://www.acerden.org/programme-focus.html#sthash.3RzTBcnt.dpbs>.
- Adam, G. (2018, Sept. 21). *Kamel Lazaar Foundation: seeds of change*. Financial Times : <https://www.ft.com/content/6f0585c0-b839-11e8-a1d8-15c2dd1280ff>
- Adanikin, O. (2020, March 26). *'Attack on NHRC capable of demeaning Nigeria's status before the UN Human Rights Council'*. ICIR Nigeria-International Centre For Investigative Reporting: <https://www.icirnigeria.org/attack-on-nhrc-capable-of-demeaning-nigerias-status-before-the-un-human-rights-council/>
- Adefolahan, L. (2015, February). *Zero Corruption Coalition (ZCC)*. UNCA Coalition: <https://uncaccoalition.org/anti-corruption-platforms/africa/nigeria/zero-corruption-coalition/>
- Adegbami, A. &. (2016). Despotism versus good governance: Challenges of administration of Nigeria's fourth republic. *Journal of Developing Areas*, , 50(4), 195-210.
- Adegbami, A. (2017). Good Governance in Nigeria: A Catalyst to National Peace, Stability and Development. *Africsn Research Review*, 11(48), 149. <https://www.ajol.info/index.php/afrev/article/viewFile/163980/153469>
- Adoga. (1998, June 1). *Nigeria: The Human Rights Monitor (HRM) in Kaduna, including its founders and activities (1994 to present)*. Refworld: <https://www.refworld.org/docid/3ae6acda18.html>
- Ağaoğulları, M. A. (2016). *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*. (M. A. Ağaoğulları, Dü.) İstanbul: İletişim yayınları.

- Akbaş, E. (2016). Göçmenler Arasındaki Dayanışmacı Ağlarının Dönüşümün: Göçmen Sivil Toplum Örgütlerinin Yeni Misyonu. İhlamur-Öner, S.G ve Öner, N.A.Ş.Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar ve Tartışmalar (s. 340). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akçakaya, M. (2018). *Türk-İslam Tarihinde Yönetim Uygulamaları*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akçay, M. (2013). *Belediyeler ve İyi Yönetişim*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilim ve Kmau Yönetim (Yönetim Bilimleri) Anabilim Dalı, Ankara.
- Akçay, M. (2013). *Belediyer ve İyi Yönetişim*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara.
- Akçay, M. (2013). Bilediyeler ve İyi Yönetişim. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, 17-20.
- Akay, H., & Kurma, E. (2008). *Sivil Toplum Tartışmaları*. Bilgi: https://stk.bilgi.edu.tr/media/cd/01/doc/okuma_01-2
- Akbal, İ. (2017). *Sivil Toplum Sivil Toplum Düşüncesi, Sivil Toplum Kuruluşları ve Kamu Yönetiminde Karar Alma Üzerine Etkisi*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Akindele, I. T., & v.d. (2017). Challenges of Civil Society Organisations (CSOS) In Influencing Democratic Governance In Nigeria. *African Journal of Management, Business Admin. University of Maiduguri*, 2(2), 61.
- Akintola, O. S. (2002, December). Civil Society and Opposition Politics in Nigeria (1985-1999). *A dissertation submitted in fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in Political Science in the school of Human and Social Studies, Faculty of Human and Management Sciences, University of Natal, Pietermaritzburg, South Africa*.
- Akinyemi, L. S. (2016, March). Civil Society and the Anti-Corruption Struggle in Nigeria. *International Journal of Business and Social Science*, 7(3), 121.
- Akkaya, M. (2012). *Sivil Toplum Kuruluşları (STK) Yönetimi Bölüm 1*. Avrupa Birliği. Kadın ve Kadın STK'larının Güçlendirilmesi Projesi.
- Akman, N. (2015, 01 13). Kamu Yönetiminde Hesap Verebilirlik. *necmiakman.blogspot*. <http://necmiakman.blogspot.com/2015/01/necmi-akman-giris-20.html>
- Aktaş, M. (2015). Demokrasi Kavramına Eleştirel Bir Bakış. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 90.
- Aktan, C. ((12.12.2011).). Demokrasi ve İyi Yönetişim”, <http://www.canaktan.org>.
- Aktan, C. C. (1993). *Rant Kollama Nedir?* Amme İdaresi Dergisi, Aralık-1993: http://www.canaktan.org/din-ahlak/ahlak/rant-kollama/rant_kollama_nedir.htm
- Al Hussein, Z. R. (2015). *Universal Declaration of Human Rights*. United Nations.

- Al, v. A. (2008). Türkiye’de E-Belediyecilik ve Adapazarı Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Uluslararası 6. Bilgi, Ekonomi ve Yönetimi Kongresi Bildirler Kitabı 26–28 Aralık*, (s. 1204-1219). İstanbul: İKDER.
- Alagöz, M. (2005). Estetik ve Edebiyatta Görünümü. *Dusunuyorum*(9).
- Albayrak Sekban, E. (2018). İdari İşlem: Hukuka Uygunluk Karinesi . *İstanbul Barosu Dergisi* , 92(3), 360.
- Aliaga, L., & O’Farrell, K. T. (2017). *Counter-terror in Tunisia: a road paved with good intentions?* Saferworld: <https://www.saferworld.org.uk/long-reads/counter-terror-in-tunisia-a-road-paved-with-good-intentions#Endnotes>
- AljazeeraTürk. (2013, Kasım 14). Ülke profili: Nijerya: <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profilu/ulke-profilu-nijerya>
- Alkarama. (2016). *Report to the United Nations Committee Against Torture; 57th session in Geneva, 18 April to 13 May 2016*. Geneva: Ecoi.net.
- Aloka, M. F. (2015). The Role of Civil Society Organizations (CSOs) In the Nigerian Democratization Process, 1999 – 2015. *International Journal of Research in Arts & Social Sciences*, 8(2), 343.
- Aloui, M. (2019). *Association Internationale pour la Formation, la Recherche et l'Intervention Sociale - AIFRIS*. Aifris: https://aifris.eu/09ressources/clt_fiche.php?id_article=149
- Altınöz, A. C. (2016). Tunus Siyasal Hayatında Demokratikleşme Süreci. *T.C. Sakarya Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset ve Sosyal Bilimler Tezli Yüksek Lisans Programı Ortadoğu’da Demokratikleşme Dersi*.
- AmnestyInternational. (2017). *'We Want an End to the Fear' Abuses Under Tunisia's State of Emergency*. Amnesty International.
- AnadoluAjansı. (2018, 08 07). Tunus'ta terör saldırısı: 9 ölü: https://www.ntv.com.tr/dunya/tunusta-teror-saldirisi-9-olu,PyPLVOUJKE6_97QYLDd6Ng
- Apampa, S. (2020, May). *About us* . Integrity Nigeria: <https://integritynigeria.org/stakeholders-discuss-actionable-steps-for-msmes-in-response-to-the-covid19-pandemic-during-the-msmestandards-webinar/>
- Arab. (2019). *Un Repas Pour Chaque Tunisien* . Arab.org: <https://arab.org/tr/rehber/un-repas-d%C3%B6k%C3%BCn-chaque-tunisien/>
- Argüden, D. (2013). İyi Yönetişim Aktörleri ve Ögeleri. *arge yayınları*. www.arge.com
- Arı, T. (2013). *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegenmonya, İşbirliği* (Cilt 8). Bursa: MKM Yayıncılık.

Armağan, A. (2014). Feridun Yenisey'e Armağan, Cilt II, Beta, İstanbul.

Aslan, S. (2010). Sivil Toplum: Kavramsal Değişim ve Dönüşüm. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(33), 193.

Aşimova, B. (2014). *Gönüllülük Nedir*. Europa.eu: https://europa.eu/youth/tr/article/54/20639_tr

Ataman, M. (2003). The Impact of Non-State Actors on World Politics: A Challenge to Nation-States. *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, 2(1), 42.

Atmaca, K. (2009). E-Devlet'ten 'Olgun Devellet'e ya da E-Devlet'in Olgunlaştırılması. *Deneşim, İç Denetçi Dışişleri Bakanlığı*, 37.

Avcan, A. R. (2019, Mart 11). *Belediyeler ve şeffaflık*. Kent Stratejileri Merkezi: <https://kentstratejileri.com/2019/03/11/belediyeler-ve-seffaflik/>

Avsat, Ş. (2018, 8 31). *Şarkul Avsat*. Tunus'ta Enerji Bakanı ve 4 üst düzey yetkili yolsuzluk şüphesiyle görevden alındı: <https://turk-archive.aawsat.com/2018/08/article55429784/tunusta-enerji-bakani-ve-4-ust-duzey-yetkili-yolsuzluk-suphesiyle-gorevden-alindi/>

Ayanoğlu, G. G. (2014, Şubat). Kooperatiflerde Toplumsal Sorumluluk İlkesi ve Yenilenebilir Enerji Kooperatifleri. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Bilimsel Hakemli Dergi*(2012/2), 3.

Aydede, B. (2011). Hegemonya ve Sivil Toplum İlişkisi: Antonia Gramsci. *Academia*.

Ayo, C. K. (2008). E-voting implementation in Nigeria: Prospects and challenges. . *Proceedings of the 8th European Conference on e-government, July 10-11*.

Azer, C. (2013, 08 05). *Yönetimde Açıklık, Hesap Verebilirlik ve Bilgi Edinme Hakkı Kaynak: Yönetimde Açıklık, Hesap Verebilirlik ve Bilgi Edinme Hakkı*. Yeniduzen: <https://www.yeniduzen.com/yonetimde-aciklik-hesap-verebilirlik-ve-bilgi-edinme-hakki-80585h.htm>

Azubuko, N. (2018). *Working Children and Education*. EENET-Enabling Education Review: <https://www.eenet.org.uk/enabling-education-review/enabling-education-8/newsletter-8/8-5/>

Babalola, O. (2019, October 11). *The Convention on Business Integrity (CBI)*. Devex: <https://www.devex.com/organizations/the-convention-on-business-integrity-79247>

Baklouti, M. S. (2014). *Kairouan Community*. Annalind Foundation: <https://www.annalindhoundation.org/members/kairouan-community>

Balcı, v. K. (2010). Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Kapsamında E-Devlet Uygulamaları. *Türk İdare dergisi*, 49-55.

- Bar, C. v. (2003). *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Contents of the DCFR.*
- Batırer, D. (2014, Mart 30). *İşlevselcilik (Functionalism)*. Tuicakademi: <http://www.tuicakademi.org/islevselcilik-functionalism/>
- Beşik, C. (2020, 03 05). *Dernek ve Vakıf Arasındaki Fark Nedir?* . Sivil Toplum: <https://siviltoplum.com/stk-yonetisim-rehberi/dernek-ve-vakif-arasindaki-fark-nedir-1226/>
- Ben Ancour, S., & Jelassi, M. A. (2020). *Analytical Reading for the Adoption of Code of Rights and Individual Freedoms*. Tunis: fidh International Federation For Human Rights.
- Bente, Sorensen. (2020). The role of civil society in ensuring education for all, Education Outload. <https://educationoutloud.org/role-civil-society-ensuring-educationall#:~:text=Civil%20society%20organisations%20can%20also,solving%2C%20critical%20thinking%20and%20reflection>
- Berkman, Ü. A. (2009). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Rüşvet*. Ankara: TODAİE Masaüstü Yayıncılık Bürosu.
- Bessette, F. (2014). *Tunisia Urban Development and Local Governance Program*. Fiduciary Systems Assessment report was prepared by the following task team for the Tunisia Urban Development and Local Governance Program: Document of The World Bank.
- Bettaieb, A. (2020). *Mission. Youth for Science*: <http://www.youthforscience.org/about/>
- Bikmen, F., & Meydanoğlu, Z. (2006). *Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı Sivil ve Hayırseverlik Araştırmaları 2004-2006 Araştırma Bulguları ve Çözüm Önerileri*. TÜSEV Yayınları No 40.
- Bilecik, E. (2018, 11 28). *25 Sivil Toplum Kuruluşu Ortak Hedef İçin Bir Araya Geldi*. Sivilsayfalar.org: <http://www.sivilsayfalar.org/2018/11/29/25-sivil-toplum-kurulusu-ortak-hedef-icin-bir-araya-geldi/>
- Bilgin, N. (2016). İfade ve Basın Özgürlüğü 2016 Raporu. *Gazeteciler Cemiyeti*, 3.
- Birdane, M. (2017). Arap Baharı Sürecinde Tunus'un Demokrasiye Geçişinde Sivil Toplumun Rolü. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, 6(10). doi: 2319 – 7722
- Boatright, J. R. (2018). Finance, Ethics of. R. W. Kolb içinde, *The SAGE Encyclopedia of Business Ethics and Society* (s. 2). Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.
- Bobaroğlu, M. (2005). Doğu – Batı Estetiği . *Dusunuyorum*.
- Botchway, F. (2001). Good governance: The old, the new, the principle, and the elements. *Florida journal of international law* 13(2):159-210, 2(13), 180-206.

- Boudali, I. (2016, Juin 7). « *Un repas pour chaque Tunisien* » continue de servir des repas ramadanesques gratuits. Webdo: <http://www.webdo.tn/2016/06/07/un-repas-pour-chaque-tunisien-continue-de-servir-des-repas-ramadanesques-gratuits/>
- Bovard, A. (2003). Politikaları Etkileme Süreçlerinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü . *İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi Konferans Yazıları no 2*, 2.
- Bovens, M. (2005). “Public Accountability”, Editörler: Ferlie, E, L. E. Lynne Jr. ve C. Pollitt, *The Oxford Handbook of of Public Management*, First Publition, . Oxford: Oxford University Press.
- Bovens, M. (2007). (2007). “Analysing and Assessing Accountability: A Conceptual Framework”. *European Law Journal* , Vol. 13, No. 4, July 2007, pp. 447–468.
- Bülbül, K. (2019). *Siyaset Bilimi: Kavramlar, Kurumlar, İdeolojiler*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Büyükyılmaz, O., & Fidan, Y. (2015). Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Kavramsal Bir Bakış (Corporate Social Responsibility: A Conceptual Overview). *Business And Management Studies An International Journal*, 3(3), 366.
- Can, M. (2019). İnsan Hakları ve Demokrasi Arasındaki İlişkinin Felsefi Analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(23), 2161-2.
- Canat Sürekli, N. (2013). Kamu Yönetiminde Açıklık/Şeffaflık Anlayışı Çerçevesinde Bilgi Edinme Hakkı ve Türkiye’de Kamu Yönetimine Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*, 12. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Kamu Yönetimi Bilim Dalı.
- Canlı, E. (2018, 14 01). *Tunus devriminin yedinci yıl dönümü* . Anadolu Ajensi : <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tunus-devriminin-yedinci-yil-donumu-/1030550>
- Canver, M. (2016, Şubat 24). *Saygınlık anlayışı ve analizi*. indigodergisi.com: <https://indigodergisi.com/2016/02/sayginlik-anlayisi-ve-analizi-saygin-nedir/>
- Casal, M. (2018). *Promoting Angolan Women Empowerment through CSOs*. UNDP Angola: <https://www.ao.undp.org/content/angola/pt/home/>
- Ceritli, İ. (2012). Türk Kamu Yönetiminde Şeffaflaşma ve Hesap Verebilirliğe Yönelik Pozitif Dönüşüm, Dirençler ve Zayıflıklar: Geleceğin Gelenekle Dansı. *Şeffaf ve Hesap Verebilir Kamu Yönetimi Sempozyumu* (s. 29). Ankara: Türk Büyük Millet Meclis TBMM.
- Chavusau, Y. (2015). *Handbook on Civil Society Organisations Registration and Operation: Comparative Aspects*. Minsk: European Center for Notfor-Profit Law (ECNL) .
- Chazournes, L. B. (2016). Functionalism! Functionalism! Do I Look Like Functionalism? *The European Journal of International Law* Vol. 26 no. 4 , 952.

- Churchill, E. (2013). *Youth Work in Tunisia after Revolution*. Euromed.
- Civicus. (2008). *Overview and Conceptual Framework of the CSI*. CIVICUS and Centre for Social Investment, Heidelberg University. Civil Society Index Toolkit.
- CNNTürk. (2018, Nisan 25). *Nijerya'da çiftçiler ve çobanlar arasında çatışma: 86 ölü*. CNN Türk: <https://www.cnnturk.com/dunya/nijeryada-ciftciler-ve-cobanlar-arasinda-catismas-86-olu>
- Çaha, Ö. (2000). *Liberal ve Sosyalist Ülkelerde Sivil Toplum*. Ozgurtoplumdegerleri: https://ozgurtoplumundegerleri.com/res/Omer_Caha_Liberal_ve_Sosyalist_Ulkelerde_Sivil_Toplum.pdf
- Çaha, Ö., Çaylak, A., & Tutar, H. (2013). *TRA2 Bölgesi Sivil Toplum Kuruluşları Profili*. Ankara: SERKA Kalkınma Ajansı.
- Çelen, e. (tarih yok). Türkiye'deki e-Devlet Uygulamalarının Değerlendirilmesi. . *Akademik Bilişim '11 - XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, (2 - 4 Şubat 2011 İnönü Üniversitesi, Malatya)*, (s. 60-75). Malatya.
- Çetin, A. (2016). *Arab Dünyasında STK'lar: Tarihi bir Bakış*. Tasam: http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/arap_stk_sunum_pdf_587d2be8-0ae9-442a-9cd9-f84c91bc24c0.pdf
- Çifçi, G., & Doğan, İ. (2016). *Sosyal Hizmet Tanıtım*. Shudernegi: <http://www.shudernegi.org/?pnum=242&pt=Sosyal+Hizmet+Nedir%3F>
- Çiftçi, C. (2010-2012). *Sivil Toplum: Kökenler, Örgütlenme ve" Çalışma'Yaklaşımları (Sivil Toplum Kuruluşları İçin)*. Kadın ve Kadın STK'larının Güçlendirilmesi Projesi.
- Çınar, F. (2015). Hesap Verebilirlik İlkesi ile Kurumsal Performans İlişkilerinde. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 6(13), 13.
- Çoban Kaynak, R. (2017). *Sosyal Adalet, Eşitlik ve Sosyal Hizmet* (Cilt 6). Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi Derleme-GÜSBD.
- Danladi, A., & Tanko, A. (2015). Civil Society And Democratic Governance In Nigeria's Fourth Republic: A Historical Reflection . *Department of History, Benue State University Makurdi, Nigeria* .
- David, B. (2 December, 2000.). Boats' Votes and Human Right. *National Conference on Reconciliation, Multiculturalism, Immigration and Human Rights at University of Technology, Sydney.*, Sydney.
- De Asis, M. G.-A. (2001). *Civic Participation in National Governance*.
- Demir, Ö. (2003). *İktisat ve Ahlak*. Ankara: Liberty Yayınları.
- Demirel, D. (2006). E-Devlet ve Dünya Örnekleri. *Sayıştay Dergisi*(61), 84-90.

- Derradji, A.-R. (2011). Tunisia: From Bourguiba's Era To The Jasmine Revolution & Fall of Ben Ali. *ADAM Akademi*(2), 38.
- Diamond, L. (2004). What Civil Society Can Do to Develop Democracy. *Presentation to NGO Leaders, February 10, 2004*. Baghdad: Convention Center.
- Dilara, B. (2014, Mart 30). *İşlevselcilik (Functionalism)*. Tuicakademi: <http://www.tuicakademi.org/islevselcilik-functionalism/>
- Downey, A. (2016, Dec.). *About Us* . Ibraaz: <https://www.ibraaz.org/about-us/>
- Doğan, O. (2019). Pain Self Efficacy Questionnaire Anketi'nin (Ağrı Öz Yeterlilik Anketi) Türkiye'ye Uyarlanması, Geçerliliği ve Güvenirliği. *Yüksek Lisans Tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı.
- Dubnick, M. J. (2004). *"Accounting for Accountability", Annual Meeting of the American Political Science Association, Boston*. Boston.
- Duman, F. (2018). Muhafazakarlık. K. B. Başdemir içinde, *Siyasi İdeolojiler* (s. 77). Ankara: Adres Yayınları.
- Durmaz, A. (2018, 2 1). *Hukukun Üstünlüğü Endeksi Yayınlandı, Gerilenmeye Devam*. Dogrulukpayı: <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/hukukun-ustunlugu-endeksi-nde-gerilemeye-devam>
- E-Devlet. (2014, Nisan). *Vikepedi*. E- Devlet,: www.e-devlet.vikepedi.com
- Ekodialog. (2015). *Politik Yolsuzluk* . Ekodialog.com: <http://www.ekodialog.com/Konular/yolsuzluk-cesitleri.html>
- El Hammami, A. (1997, Jan 1). *Ligue Tunienne des Droits De L'Homme (LTDH)* . Euromedrights: <https://euromedrights.org/fr/membres/ligue-tunisienne-des-droits-de-lhomme-ltdh-2/>
- Emlak Sözlüğü. (2005). *Vakıf Nedir?* Milliyetemlak : <https://www.milliyetemlak.com/dergi/vakif-nedir/>
- Ergin, R. (2020). *Örgütlerde Ast Üst İlişki*. Gumushane: https://www.gumushane.gen.tr/index.php?ind=reviews&op=entry_view&iden=2378
- Ergüder, Ü. (2005). *Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu* . Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı'nın (TÜSEV) . Sivil Toplum Endeksi Projesi ve TÜSEV.
- Ergül, H. F., & Kurtulmuş, M. (2014). Sosyal Sorumluluk Anlayışının Geliştirilmesinde Topluma Hizmet Uygulamaları Dergisine İlişkin Öğretim Elemanlarının Görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(49), 222.

- Ergür, D. E. (2016). Sivil Toplum Kuruluşları ve Kültürel Etkinlikleri, Yüksek Lisan Tezi. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Anabilim Dalı*. İstanbul.
- Erk, T. (2013, Temmuz 29). *Sivil Toplum Kuruluşlarında Yönetim ve Liderlik*. Türk Böbrek Vakfı: <https://www.tbv.com.tr/blog/?p=1466>
- Erkılıç, T.A. (2018). Sivil Toplumun Kuruluşlarının Eğitimsel İşlevlerinin Sosyo-Politik ve Yönetimsel Yaklaşımlar Açısından İrdelenmesi, Anadolu Üniversitesi, Sempozyum: 2. Ulusal Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi
- Erşahin, S. (2018). Türk Yönetim Kültüründe İslam Dininin Yeri ve Etkisi. M. Akçakaya içinde, *Türk-İslam Tarihinde Yönetim Uygulamaları* (s. 353). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Eryılmaz, B. (1994). Bürokrasi ve Yönetimde Açıklık. *Politik Yozlaşma ve Şeffaf Yönetim Sempozyumu*, , (s. 166). İzmir.
- Eryılmaz, B., & Biricikoğlu, H. (2011). Kamu Yönetiminde Hesap Verebilirlik ve Etik. *İş Ahlakı Dergisi* , 4(7), 20.
- Eseadi, C., & et-al. (2015). Prevalence of baby factory in Nigeria: An emergent form of child abuse, trafficking and molestation of women. *International Journal of Interdisciplinary Research Methods*, 2(1), 2.
- Esen, A. T. (2012). *Katılımcılığın ilkeleri: katımlı çalışmaları tasarlayan, uygulayan ve yönetenler için uygulama kılavuzu*. Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı.
- Eşkazan, A. R. (2020). *Sivil Toplum Kuruluşları ve İç Denetim*. icdenetimmerkezi.com: <http://www.icdenetimmerkezi.com/Content/wp-content/makaleler/sayi5kasim02stk.pdf>
- Evers, A. (2013). The concept of ‘Civil Society’ – Different understandings and their implications for third-sector policies. *Voluntary Sector Review* , 4(2), 149.
- Ezenagu, R. N. (2016). The Role of Civil Societies in the Fight Against Boko Haram Insurgency in Nigeria: An Assessment of Non-Governmental, Community Based and Faith Based Organizations. . *Department of Sociology/Anthropology, University of Nigeria, Nsukka*, s. 9.
- Ezra, I. (2014, May 8). *Leadership Newspaper*. Nigeria, 9 Others Account For 60% Of Maternal Deaths – WHO: <http://leadership.ng/news/369952/nigeria-9-others-account-60-maternal-deaths>
- Fahpac. (2017). *Family Health Population Action Committee (FAHPAC)* . . FAHPAC: <http://www.fahpacngo.org/about.php>.
- Fakir, I. (2017, May 11). *Carnegie Endowment For International Peace*. Tunisia’s Fight Against Corruption: An Interview with Chawki Tabib: <https://carnegieendowment.org/sada/69939>

- Fatile, J. O., & Adewale, A. A. (2012). The Role of Civil Society Organizations in Conflict Management in Nigeria. *International Journal of Asian Social Science*, 2(5), 727.
- Fethi, G., & Çölgeçen, Y. (2013). STK'larda Gönüllü Yönetimi ve Motivasyonun Performansa Etkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, 8(3).
- Fixkairouan. (2015). *Kairouan Community Foundation*. Fixkairouan: <http://fixkairouan.org/fund.php>
- Garcia, D. M., Gee, S. S., & Oraziotti, K. (2011). The Merit of Meritocracy. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(3), 433.
- Geçgin, T. T. (2012, 10 08). Rousseau'nun Toplum Sözleşmesinin Fransız İhtilali Üzerindeki Etkisi . *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, Yüksek Lisans Tezi* . İstanbul, Türkiye.
- Gembická, S. (2015). *Tunisia: Combating Corruption* . Pontis Focused on development cooperation Digest. Pontis Foundation.
- Gençtürk, S. T. (2012). Terör Kavramı ve Uluslararası Terörizme Farklı Yaklaşımlar . *Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 3-6.
- Gönç Şavran, T. (2019). İşlevselcilik-I: Talcot Parsons. S. Suğur içinde, *Modern Sosyoloji Tarihi* (s. 4). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını NO: 3781.
- Gönenç, L. (2001). Meşruiyet Kavramı ve Anayasaların Meşruiyeti Problemi . <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/629323>, 137.
- Greer, S., & vd. (2017). *Civil society and health*. Copenhagen (Denmark): European Observatory on Health Systems and Policies.
- Güler, C. (2016). *Dünden Bugüne Uluslararası Sendika Hareket Yeni Arayışlar ve Sendikal Stratejiler*. Ankara: Renans Yayıncılık.
- Gündüz, A. (2015). Sivil Toplum ve Dünyadaki Gelişme. E. K. Bilbil içinde, *Halkla İlişkiler Perspektifinde Sivil Toplum* (s. 73). İstanbul: Pales Yayınları.
- Gündüz, A. Y., & Kaya, M. (2014). Küresel Dünyada Sivil Toplum Kuruluşlarının Ekonomik Kalkınmadaki Rollerini Üzerine Bir Değerlendirme. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi / Journal of Academic Researches and Studies* , 6(10), 133.
- Gündüz, A. Y., & Kaya, M. (2014, Mayıs). Küresel Dünyada Sivil Toplum Kuruluşlarının Ekonomik Kalkınmadaki Rollerini Üzerine Bir Değerlendirme. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*(10), 133-4.
- Gündüz, Y., & Göker, S. D. (2017). Eğitim Denetimi Sürecinde Hesap Verebilirlik ve Şeffaflık Uygulamaları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , 36(1), 88.

- Güngör, F., & Çölgeçen, Y. (2013). STK'larda Gönüllü Yönetimi ve Motivasyonun Performansa Etkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, 8(3), 167.
- Haberler. (2016, Eylül 6). *Arap Yolsuzlukla Mücadele ve Şeffaflık Ağı Konferansı*. Haberler.com: <https://www.haberler.com/arap-yolsuzlukla-mucadele-ve-seffaflik-agi-8757924-haberi/>
- Haberler. (2016). *Tunus'ta Stk'lardan Toplumsal Hareketler İçin "Koordinasyon"*. Haberler.com: <https://www.haberler.com/tunus-ta-stk-lardan-toplumsal-hareketler-icin-8388924-haberi/>
- Hafızoğulları, Z. (2007). *Hukuka Uyguluk Nedenleri*. ABCHukuk: <http://www.abchukuk.com/cezahukuku/hukuka-uygunluk.html>
- Haklı, S. Z. (2017). *Özgür Toplumda Birey ve Cemaat*. Ankara: Liberte yayınları.
- Helvacıköylü, G. (2007, Şubat 13). *Terör Nedir? TASAM - Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi*: https://tasam.org/tr-TR/Icerik/515/teror_nedir#:~:text=',-2.b.&text=Ter%C3%B6r%20temel%20amac%C4%B1%2C%20bir%20davaya,toplumda%20olu%C5%9Fturulan%20korku%20ile%20yap%C4%B1lmaktad%C4%B1r.
- Hudáková, Z. (2019). Civil society in Tunisia: from islands of resistance to tides of political change. *The Journal of North African Studies*, 7.
- Ibhwoh, B. (2001). Human Rights Organisations in Nigeria. *The Danish Centre for Human Rights*, 39.
- IFJ. (2005, May 9). *IFJ Condemns Harassment of Journalists' Leaders in Tunisia After They Speak Out For Press Freedom*. The International Federation of Journalists : <https://www.ifj.org/es/centro-de-medios/noticias/detalle/article/ifj-condemns-harassment-of-journalists-leaders-in-tunisia-after-they-speak-out-for-press-freedom.html>
- Ikelegbe, A. (2001). The Perverse Manifestation of Civil Society: Evidence From Nigeria. *Journal of Modern African Studies*, Cambridge: University Press, 39(1).
- İçduygu, A., & v.d. (2011). *Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Dönüm Noktası: Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu II*. 51. TÜSEV Yayınları.
- İHH. (2014, 12 19). *18 Aralık 2010: Arap Baharının Başlangıcı*. İHH: <https://www.ihh.org.tr/haber/18-aralik-2010-arap-baharinin-baslangici-197>
- İronisi, F. (2019, May 22). *Mutlak İyilik ve Kötülük Problemi Nedir?* Medium.com: <https://medium.com/@mehmetesadkara/mutlak-i-CC%87yilik-ve-k%C3%B6t%C3%BCk-problemi-64cd6264affc>

- İşçi, O. (2013, Aralık 24). *Devletin Son Dönem İnsan Hakları Savunucuları Politikası: İnsan Hakları Savunucularının Kriminalize Edilmesi*. İnsan Hakları Derneği: <https://www.ihd.org.tr/devletin-son-donem-insan-haklari-savunuculari-politikasi-insan-haklari-savunucularinin-kriminalize-edilmesi/>
- Jandarma. (2015). *Terör, Terrörizm ve Terör Örgütlerinin Amacı*. Jandarma: [http://www.jandarma.gov.tr/asayis/ter.s/Teror_Terrorizm_Teror_Orgutlerinin_%20A mac%C4%B1.htm](http://www.jandarma.gov.tr/asayis/ter.s/Teror_Terrorizm_Teror_Orgutlerinin_%20Amac%C4%B1.htm)
- Jiva, G. (2020). *Climate Change Network Nigeria (CCNN)* . Climate Network: [http://www.climatenetwork.org/profile/member/climate-change-network-nigeria-ccnn#:~:text=Climate%20Change%20Network%20Nigeria%20\(CCN,private%20%26%20civil%20society%20sectors\).](http://www.climatenetwork.org/profile/member/climate-change-network-nigeria-ccnn#:~:text=Climate%20Change%20Network%20Nigeria%20(CCN,private%20%26%20civil%20society%20sectors).)
- John, E. O. (2011). The Rule of Law in Nigeria: Myth or Reality? . *Journal of Politics and Law* , 4(1), 212.
- John, I. (2012). *The Role of çivil Society Organisation in Promoting Good Governance' Being a paper presented at Bayelsa State Government House, Yenagoa. Thursday 2nd August, 2012*. Yenagoa: Bayelsa Government.
- Kalay, & Çetin. (2016). Afrika Ülkelerinde Politik İstikrar ve Ekonomik Büyüme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(7), 2181.
- Kap, D. (2020, Şubat 17). “Türkiye’de STK’ların Şeffaf Ve Hesap Verebilir Olma Zorunluluğu Yok”. Sivil Sayfalar: <https://www.sivilsayfalar.org/2020/02/17/turkiyede-stklar-in-seffaf-ve-hesap-verebilir-olma-zorunlulugu-yok/>
- Kara Yıldırım, Ö. (2018). Türkiye’de İyi Yönetişim. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırma Dergisi* , 281.
- Karabacak, H. (2003). Hukukun Üstünlüğü ve İyi Yönetişim”, İyi Yönetişimin Temel Unsurları. *T.C.Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, Ayrıntı Basımevi*, s. 63-77., 63.
- Karaçor, S., & Oltulu, A. (2009). Demokrasi ve Yönetişim Boyutu ile Yeni Kamu Yönetim Anlayışı. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* , 416.
- Karakurt, Y. (2018). *STK’lar ve Geleceğimiz*. Gelisenbeyin.com: <https://gelisenbeyin.net/stklar-ve-gelecegimiz.html>
- Karaosmanoğlu, H. (2006, Temmuz). Düzenleyici Etkisi Analizi ve Uygulaması, Uzmanlık Tezi. 7-10. TC Başkanlık, Devlet Planlama Teşkilatı.
- Kausch, K. (2013). *‘Foreign funding’ in post-revolution Tunisia*. California: AFA, Fride and Hivos.

- Kavak, G. (2019, 01 03). *Nijerya'yı saran kanser: Çoban-çiftçi çatışması* . Anadolu Ajansı AA: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/nijeryayi-saran-kanser-coban-ciftci-catismasi/1354807>
- Kaya, A. (2016, Ekim 7). *STK'lar ne iş yapar?* Hurriyet: <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/adnan-kaya/stklar-ne-is-yapar-40242010>
- Kayagil, M. E. (2016, November 26). Tarihsel Perspektiften Japonya'da Sivil Toplum Kuruluşları. *Çalışma ve Toplum*(4), 1773. Ekonomi ve Hukuk Dergisi .
- Kaymak, H. (tarih yok). Düzenleyici Etki Analizi. *Maliye Dergisi*, 108.
- Kazkondu, B. Ş., & Aydılek, E. (2015). Antonio Gramsci'nin Marksist Düşünceye Katkıları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*(9).
- Keck, M., & Sikkink, K. (1998). *Activists beyond borders: Advocacy Networks in International Politics*. New York, Ithaca: Cornell University Press.
- Kehinde, O. (2016). Civil Society and the Dynamics of Democratisation in Nigeria (1999-2007). *International Journal of Arts and Humanities(IJAH) Bahir Dar-Ethiopia*, 5(4), 174.
- Keping, Y. (2018). Governance and Good Governance: A New Framework for Political. *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences*(11), 2.
- Kesim, E. (2005). 'Bir Etik Davranış İlkesi Olarak Hesap Verebilirlik (Hesap Verme Sorumluluk). *Siyaset ve Yönetimden Etik Sempozyumu, Sakarya Üniversitesi*. Sakarya.
- Keyman, F. E. (2006). Avrupa'da ve Türkiye'de Sivil Toplum. *Uluslararası İlişkiler Bölümü Koç Üniversitesi*, 13.
- Khan, Z. (2018). Body Politics After the Revolution: An Analysis of Civil Society Debates on the Roles of Women in Tunisia. 4. *Uluslararası Öğrenciler Sosyal Bilimler Kongresi-II* (s. 153). Nevşehir: İlem.
- Khotami. (2017). The Concept of Accountability in Good Governance. *International Conference on Democracy, Accountability and Governance (ICODAG 2017) Advances in Social Science, Education and Humanities Research (ASSEHR)*, volume 163, 163, 30.
- Kitapçıoğlu, T. (2013). Baskı Grupları ve Demokrasi. *TBB Dergisi 2013 (106)* , 359.
- Kılıç, M. (2006). Hukuk-Ahlak İlişkisinin Temellendirilmesi ve Ayırım Kriterlerinin Analizi . *Hukuk ve Ahlak*, 585.
- Klingborg, D. J. (2006). What Is Leadership? *Journal of Veterinary Medical Education* , 33(2), 280.

- Köktaş, R. (2019). Tunus'ta ve Türkiye-Tunus İlişkilerinde Sivil Toplumun Rolü. F. Çiçioğlu içinde, *Ortadoğu'da Sivil Toplum İmkanlar ve Kısıtlılıklar* (s. 440). Ankara: Kadim Yayınları.
- Köne, A. Ç. (2018, 3 26). *Kooperatiflerin Şirketlerden Farkı*. Sosyal Ekonomi: <https://sosyalekonomi.org/kooperatiflerin-sirketlerden-farki/>
- Kösekahya, G. (2003). *Katılımcılık ve İyi Yönetişim*. <http://debis.deu.edu.tr/userweb//hilmi.coban/%C3%B6devler/iyi%20y%C3%B6netim/kat%C4%B1l%C4%B1mc%C4%B1l%C4%B1k.pdf>
- Krichen, D. (2013, June 14). <https://wesglobal.wordpress.com/2013/06/14/women-leading-post-revolution-tunisia/>. Wesglobal: <https://wesglobal.wordpress.com/2013/06/14/women-leading-post-revolution-tunisia/>
- Kur'an. *Nahl Süresi 16:90*.
- Kurt, A. (2012). *STK'ların Toplumsal Rolü ve Önemi*. Ajanseserler: <http://ajanseserler.com/kultur-ve-sanat-haberleri-miz/503-stklarn-toplumsal-rolue-ve-onemi.html>
- Kurt, S. (2013, 10 22). *Türkiye'de STK'lar ve amaçları özelinde analizi*. Time Türk: <https://www.timeturk.com/tr/makale/suleyman-kurt/turkiye-de-stk-lar-ve-amaclari-ozelinde-analizi.html>
- Kurt, S., & Taş, Y. (2015). Sivil Toplum Örgütlerinde Profesyonel ve Gönüllü Çalışma İlişkileri: Tehditler ve Fırsatlar. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(8), 202.
- Kuruvilla, S. (2005). CSO Participation in Health, Research and Policy: A review of models, mechanisms and measures. *Research Gate*, 3.
- Kyriacou, A. P. (2008). "Defining Accountability" . *Background paper prepared for Aids Accountability International (AAI) workshop on* (s. 1). Stockholm: Aids Accountability International (AAI).
- Lamb, Z. (2020). *Structural Functional Theory*. Sophia.org: <https://www.sophia.org/tutorials/structural-functional-theory>
- Lazaar, L. (2005). *Ours Areas of Work: Contemporary Visual Art • Heritage • Education* . Kemal Lazaar: <https://www.kamellazaarfoundation.org/about-us>
- Leao, I., & Cowan, A. K. (1994). *The Role of Civil Societies on Youth Empowerment in Post-War Sierra Leone*. Freedom From Fear Magazine: <http://f3magazine.unicri.it/?p=86>
- Lima, P. D., & v.d. (2018). *Poverty and Social Exclusion in Rural Areas*. European Commission's Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities.

- Little, W. (2012). *Society and Social Interaction* W. Little, Introduction to Sociology-1st Canadian Edition. B.C Open Textbook Project.
- Mahmut, M. (2014). Çevre Sorunları ve Duyarlılığı Geliştirmede Sivil Toplum. *11-13 Mayıs 2014 tarihinde Eskişehir’de düzenlenen ‘Türk Dünyası Sivil Toplum Zirvesi’ nde bildiri olarak*. Eskişehir.
- Makinde, O. A., & et-al. (2017, January). Baby Factories in Nigeria: Starting the Discussion Toward a National Prevention Policy. *Journal of Trauma Violence & Abuse* , 14.
- McCutcheon, A. (2020). *National Democratic Institute Nigeria*. NDI Making Democracy Work: <https://www.ndi.org/sites/default/files/Nigeria-one-pager-6-27-2018.pdf>
- Meltz, D. (2016). Civil Society in the Arab Spring: Tunisia, Egypt, and Libya. *University of Colorado, Boulder CU Scholar*, 23. https://scholar.colorado.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2301&context=honr_theses
- Merca, M. H., & Kilavuz, M. T. (2017). Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi . *Tunus’ta Demokratikleşme ve Elit Teorisi*, 14(55), 81.
- Mercan, M. H., & Tahir, K. M. (2017). Tunus’ta Demokratikleşme ve Elit Teorisi. *Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği / Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 14(55), 76.
- Mgba, C. (2015, October). Civil Society and Democratization in Nigeria: A Historical Perspective. *American International Journal of Social Science*, 4(5), 186.
- Milliyet. (2020, 04 13). *İstisare Nedir? İstisare Yapmak Ne Demektir? Tdk’ya Göre İstisare Etmek Ne Anlama Gelir?* Milliyet.com: <https://www.milliyet.com.tr/ramazan/dini-bilgiler/istisare-nedir-istisare-yapmak-ne-demektir-tdkya-gore-istisare-etmek-ne-anlama-gelir-6181439>
- Mira, R. (2018). Good Governance and Growth in Emerging Countries: A Critical Review. *International Relations and Diplomacy*, 6(4), 231.
- Mohammed, h. (2012). *Popular Participation for Sustainable National Democratic Development in Nigeria’ in Sule B. and Yusuf M.M (Popular Participation and Democratization in Nigeria under Fourth Republic . Zaria: Africa Research and Development Agency (ARADA).*
- Mousavi, P., & Pourkiani, M. (2013). Administrative corruption: Ways of tackling the problem. *European Online Journal of Natural and Social Sciences*, 2(3), 178.
- Mullan, R. (2004). *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*. Unicef Türkiye: https://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html
- Musser, R. (2014, 8 15). *The Two Main Challenges Facing African Civil Society Organizations*. Centre For International Private Enterprise (CIPE): <https://www.cipe.org/blog/2014/08/15/the-two-main-challenges-facing-african-civil-society-organizations/>

- Narberhaus, M. (2019). *Six Pathways to the Great Transition – what needs to be done*. Smart-csos.org.
- Narberhaus, M. (2020). *Smart CSOs-Who We Are*. <https://www.smart-csos.org/the-lab/who-we-are>: <https://www.smart-csos.org/the-lab/who-we-are>
- Neoldu. (2016, 2 8). *Demokrasi Nedir? Demokrasinin Çeşitleri Nelerdir?* NeOldu.com: <https://www.neoldu.com/demokrasi-nedir-demokrasinin-cesitleri-nelerdir-6258h.htm>
- Netcad. (2018). Rüşvet ve Yosuzlukla Mücadele Politikası: <http://www.netcad.com/tr/kurumsal/rusvet-ve-yolsuzlukla-mucadele>
- Nikyèma, T. (2014). The role of civil society in supporting and strengthening national child-sensitive social protection programmes: Background papers for the Sixth International Policy Conference on the African Child (Sixth IPC). Addis Ababa: The African Child . *Sixth International Policy Conference on the African Child (Sixth IPC). The African Child* (s. iii). Addis Ababa: The African Child Policy Forum (ACPF).
- Nowrojee, B. (2019). *The Status of Human Rights Organizations in Sub-Saharan Africa Nigeria*. Human Right Library, University of Minnesota: <http://hrlibrary.umn.edu/africa/nigeria.htm#:~:text=EMIROAF%20is%20an%20organization%20dedicated,companies%20and%20Nigerian%20military%20forces>.
- Nwaka, J. C., & Odoemene, A. (2019, March). "Baby Factories": Exploitation of Women in Southern Nigeria. *Dignity: A Journal on Sexual Exploitation and Violence: Vol. 4: Iss. 2, Article 2.*, 4(2), 5.
- Obasi, N. (2018, January 18). “*The soldiers are less motivated than the Boko Haram insurgents*”. Crisis Group: <https://www.crisisgroup.org/africa/west-africa/nigeria/soldiers-are-less-motivated-boko-haram-insurgents>
- Obodo-Obunseli, R. (2019, August). *National Council of Women Societies (NCWS). NAMATI Innovation in Legal Movement*: <https://namati.org/network/organization/national-council-of-women-societies-ncws/>
- Odoh, P. (2011). *‘Leadership, Good Governance and Democracy in Nigeria: Challenges and prospects for transformation’*. Kaduna: Husis digital pres pubs.
- Omede, A., & Bakare, A. R. (2014). The Impact of Civil Society Organizations on Sustainable Development in Developing Countries: The Nigerian Experience. *African Research Review: An International Multidisciplinary Journal, Ethiopia*, 8(32), 213. doi:<https://www.ajol.info/index.php/afrrev/article/view/101342>
- Onimisi, T. (2018, April). Trend of Human Right Abuse in Nigeria: 1996-2013. *International Journal of Advanced Studies in Social Science & Innovation (IJASSI)*, 2(2), 78.
- Onuoha, F. C. (14 - 15 August 2014). New Wares of Trade: Understanding Evolving Baby Factory and Trafficking in Nigeria. . *Centre for Strategic Research and Studies*.

- Orji, N. (2009). Civil Society, Democracy and Good Governance in Africa. *CEU Political Science Journal*, 4(1), 89.
https://www.researchgate.net/publication/270162323_Civil_Society_Democracy_and_Good_Governance_in_Africa
- Ouled, A. B. (2017). Iforme Sobre La Economia En Social En Tunez. T. Abdelkhalek içinde, *La Economía Social en el Magreb* (s. 98). Rabat: Cepes.
- Oğurlu, Y. (2019, Ocak 1). *Diriliş Postası*. Devlet, STK'lar ve baskı grupları ilişkisi nerede konumlanmalı?: <https://www.dirilispostasi.com/makale/devlet-stklar-ve-baski-gruplari-iliskisi-nerede-konumlanmali-5a7842d718e540239c10991c>
- Ökmen, M. Y. (2004). "Kamu Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar Ve Bir Yönetişim Faktörü Olarak Yerel Yönetimler", (Ed.) Ökmen, M Ve Yılmaz A., Kuramdan Uygulamaya Kamu Yönetimi, Gazi Kitabevi, Ankara,, 23-80.
- Özcan, B. (2018). *Kalkınma Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları Öel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı.
- Özcan, E. (2015). *Sivil Toplum Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Sivil Toplum-Devlet İlişkisi*. Sosyal Hizmet: https://www.sosyalhizmetuzmani.org/stk_devlet.htm
- Özdemir, S. . (2009). Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın Artan Önemi ve Üsküdar'da Faaliyet Gösteren Bazı STK'lar Üzerine Bir Araştırma. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*(56), 151-234.
- Özdemir, U. (2006). Stratejik Planlama ve İyi Yönetişim. *Debis*, 119.
<http://debis.deu.edu.tr/userweb//hilmi.coban/%C3%B6devler/iyi%20y%C3%B6netim/stratejik%20planlama.pdf>
- Özel, M. (2001). Yerel Yönetimleri Geliştirme Açısında Devlet' Yerel Yönetim ve Küreselleşme Kavramları Üzerine . *Türk İdare Dergisi*, 192.
- Özer, M. A. (2005). Yeni Kamu Yönetimi Teoriden Uygulamaya, . *Platin Yayınları*, Ankara.
- Özer, M. A. (2012). *"21. Yüzyılın Modern Yönetimi İçin" Geleceğe Yön Veren Yönetim Guruları*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Özerslan, Zingil, & E, D. (2016). *Özel Sektörde Yolsuzlukla Mücadele Rehberi*. Holanda: Uluslararası Şeffaflık Derneği.
- Özgüney, T. (2005). Estetik Kavramı. *Dusunuyorum*(9).
- Özil, H. (2015). *Neden Sendikalı Olmalıyız* . TES-İŞ Türkiye Enerji, Su ve Gaz İşçileri Sendikası: <http://www.tes-is.org.tr/news-detail/39/NEDEN-SEND%C4%B0KALI-OLMALIYIZ>
- Özkaban, D. (2011, September). Globalization, Governance, The Role Role of Non-State Actors: TOBB As a Case Study. *A Thesis Submitted to the Graduate School of Middle East Technical University Department of International Relations*.

- Özkoç, Ö. (2016). Arap Dünyasında Demokratikleşme Süreçleri ve Siyasal İslam: Müslüman Kardeşler ve En-Nahda Hareketi Üzerine Bir Karşılaştırma. *Mülkiye Dergisi*, 40 (1), 29-56.
- Özmutaf, N. M., & Köstepen, A. (2018, 07 20). STK’larda Stratejiler ve Temel Kriterler: İzmir İlinde Bir Araştırma. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*(17), 615-616.
- Özmutaf, N. M., & Köstepen, A. (2018). STK'larda Stratejiler ve Temel Kriterler: İzmir İlinde Bir Araştırma. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*(17), 2-10.
- Özsemerci, K. (2003). Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzluklar, Nedenleri, Zararları ve Çözüm Önerileri. *Sayıutay Yayın öüleri Müdürlü-ü*, 6.
- Öztürk, K. Ö. (2016). *Sosyal Beceri Eksikliği Nedir ?* Merakedencocuk: <https://merakedencocuk.com/2016/05/sosyal-beceri-eksikligi-nedir/>.
- Öztürk, N. (tarih yok). Bürokratik Devletten Etkin Yönetişime Geçiş: İyi Yönetişim.
- Öztürk, S., & Çelik, K. (2009). Terörizmin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri . *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi* , 1(2), 88-89.
- Paturyan, Y. J. (2012). Testing the Validity of Expert-assessment Based Measurements of Civil Society. *Conference: International Society for Third Sector Research 10th International Conference 10-13 July* (s. 5). Siena, Italy: Research Gate.
- Pelizzo, R. (2018). Democracy and Governance Forthcoming: Governance and Democracy in the Asia-Pacific: Political and Civil Society, London, Routledge Democracy and Governance. *Research Gate, African Governance and Development Institute WP/18/004 A G D I Working Paper* , 12.
- Perrone, A. (2019, March 13). #IndexAwards2019: Media Rights Agenda uses the courts to force Nigeria's government to improve media freedom. Xindex the voice of free expression: [https://www.indexonensorship.org/2019/03/indexawards2019-media-rights-agenda-uses-the-courts-to-force-nigerias-government-to-improve-media-freedom/#:~:text=Media%20Rights%20Agenda%20\(MRA\)%20is,challenging%20the%20government%20in%20courts.](https://www.indexonensorship.org/2019/03/indexawards2019-media-rights-agenda-uses-the-courts-to-force-nigerias-government-to-improve-media-freedom/#:~:text=Media%20Rights%20Agenda%20(MRA)%20is,challenging%20the%20government%20in%20courts.)
- Peterson, T., & Til, J. (2004, 2). Defining Characteristics of Civil Society. *The International Journal of Not-for-Profit Law*, 6(2). http://www.icnl.org/research/journal/vol6iss2/art_5.htm
- Polat, A. (2013, 01 21). *Hegel: Sivil Toplum, Devlet ve Yurttaşlık*. Felsefe Guncesi: <http://felsefeguncesi.blogspot.com/2013/01/hegel-sivil-toplum-devlet-ve-yurttaslk.html#:~:text=Sivil%20toplum%20ile%20devlet%20aras%C4%B1ndaki,ne%20de%20bir%20s%C3%B6zle%C5%9Fmeyle%20geli%C5%9Fir.>
- Pollard, A., & Julius, C. (2005). How Civil Society Organisations Use Evidence to Influence Policy Processes: A literature review . *Overseas Development Institute 111 Westminster Bridge Road London*, 10.

- Ransome-Kuti, B. (1998, November 1). *Nigeria: Current treatment of Campaign for Democracy (CD) members and supporters in Nigeria*. Refworld: <https://www.refworld.org/docid/3ae6aba50.html>
- Rawls, J. (1999). *A Theory of Justice*. Massachusetts: the belknap press of harvard university press cambridge.
- Risley, A. (2015). *Civil Society Organisations, Advocacy, and Policy Making in Latin American Democracies*. New York: Palgrave Macmillan.
- Sabah. (2020, 10 24). *İlke ne demek? İlke TDK sözlük anlamı*. Sabah.com: <https://www.sabah.com.tr/tdk-anlami/ilke-ne-demek-ilke-tdk-sozluk-anlami>
- Sağlık, C. (2019, Temmuz). Emile Durkheim’ın Metodolojisi ve Sosyolojisi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KÜSBD)*, 9(2), 450.
- Sağlam, M. T. (2020). Türkiye’de Sivil Toplumun Tarihi Gelişimi ve Sivil Toplumun Örgütlü Yapısı Olarak STK’lar. *Turkish Studies - Social Sciences*, 1(15), 597.
- Sahin, M., & Uysal, Ö. (2007, Temmuz-Aralık). Sivil Toplum Kuruluşlarının Devlet Tarafından Finansmanı Üzerine Bir Tartışma. *Maliye Dergisi*(153), 7.
- Samsun, N. (2003). “Hesap Verebilirlik ve İyi Yönetişim”, İyi Yönetişimin Temel Unsurları. *Debis*, 18-33. *Debis*: <http://debis.deu.edu.tr/userweb/hilmi.coban/hesap%20verebilirlik.pdf>
- Sandıklı, A. (2016). *Sivil Toplum Kuruluşları ve Terörle Mücadele*. . Bilgesam: http://www.bilgesam.org/incele/2408/-sivil-toplum-kuruluslari-ve-terorle-mucadele/#.WijrHVVI_IV
- Sator, B. (2010). *Interanational Practices on Funding Civil Society Organisation*. Kyiv: OSCE PCU Project.
- Sayarı, S. (2014). *Karşılaştırmalı Siyaset Temel Konular ve Yaklaşımlar*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Scoble, H. M., & Wiserberg, L. (1974). Human Rights and Amnesty International. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 13-14.
- Sezer, D., & Fidan, U. C. (2015). *Şirket İçi Yolsuzlukla Mücadele*. Hansu: <https://hansu.av.tr/tr/sirket-ici-yolsuzlukla-mucadele/>
- Shaw, K. (2020, Nisan 1). *Civil society infuses prevailing wisdom into the community*. Missionbox: <https://www.missionbox.com/article/418/social-change-whats-the-role-of-civil-society>
- Skoric, V. (2020). *Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Kamu Fonları: Standartlar ve İyi Örnekler*. TÜSEV Yayınları.

- Sosyolojisi. (2019). *İşlevselcilik Teorisi*. Sosyolojisi: <http://sosyolojisi.com/islevselcilik-teorisi/215.html>
- Soyinka, W. (1996, March 31). *Nigeria: United Democratic Front, 04/18/96 "Towards a Sustainable Vision of Nigeria"* University of Pennsylvania. University of Pennsylvania - African Studies Center: https://www.africa.upenn.edu/Urgent_Action/apic_41896.html
- Sözcü. (2018, Nisan 25). *Sendika nedir? Sendika üyeliği ne işe yarar?* Sozcu: <https://www.sozcu.com.tr/2018/ekonomi/sendika-nedir-sendika-uyeligi-ne-ise-yarar-2369648/>
- Stoker, G. (1998). "Governance As Theory: Five Propositions", International. *International Social Sciences Journal*, , 50(155):17-28.
- Stückelberger, C. (2012). Credo + Credibility = Credit. C. C.-S. Dembinski içinde, *Trust and Ethics in Finance Innovative ideas from the Robin Cosgrove Prize* (s. 43). Geneva : Globethics.net Global 6.
- Şaşmaz, M. Ü. (2019). Geçiş Ekonomilerinde Hükümet Etkinliği, Hukukun Üstünlüğü ve Ekonomik Refah Arasındaki Nedensellik İlişkisi. *S.C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, , 20(2), 2.
- Şaşmaz, Z. F. (2012). Küresel Sivil Toplum Doğuşu Mu? Çevre STK'larının Uluslararası Politikadaki Rolü ve İşlevleri. *Doktora Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı İstanbul Üniversitesi*. İstanbul.
- Şahin, A. (2008). *Türk Kamu Yönetiminde Yapısal Dönüşüm ve EDevlet*. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Şahin, M., & Uysal, Ö. (2007, Temmuz-Aralık). Sivil Toplum Kuruluşlarının Devlet Tarafından Finansmanı Üzerine Bir Tartışma. *Maliye Dergisi*(153), 2.
- Şen, Y. F. (2014). Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış: Pkk Terörü ve Ağrı Gerçeği. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21.
- Şimşek, O. (2013). *Yeni Ahlak Toplumu İnşası*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Tamer, M. G. (2010, 6). Tarihsel Süreçte Sivil Toplum. *Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal of Faculty of Letters*, 27(1), 90.
- Taşkıran, B. H. (2015). Sivil Topluma Kavramsal, Kuramsal ve Tarihsel Bakış. B. Karayel içinde, *Halkla İlişkiler Perspektifinde Sivil Toplum* (s. 17). İstanbul: Pales Yayınları.
- Taylor, W., & v.d. (2012). *Civil Society in Vietnam: A Comparative Study of Civil Society Organizations in Hanoi and Ho Chi Minh City*. Hanoi: The Asia Foundation.
- Timetürk. (2018, 7 5). *Nijerya'da yolsuzlukla mücadele*. Time Türk: <https://www.timeturk.com/nijerya-da-yolsuzlukla-mucadele/haber-926022>

- TimeTurk. (2016, 1 30). 'Tunus Arap dünyasında en demokratik ülke'. Time Turk: <https://www.timeturk.com/tunus-arap-dnyasinda-en-demokratik-ulke/haber-117440>
- TOBB. (2020). *Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)*. Tobb: <https://www.etu.edu.tr/tr/kurumsal/tobb>
- Toksöz, F. (2008). *İyi Yönetişim El Kitabı*. İstanbul: TESEV: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı Yayınları. www.tesev.org.tr
- Toksöz, F., Ögücü Şen, F., & Dokur, T. (2016). *Katılımcı Demokrasi: STK'ları Güçlendirme Önerileri*. İstanbul: Fikret TOKSÖZ, Dr. Fatma ÖĞÜCÜ ŞEN, Tuba DOKUR.
- Trueman, C. N. (2015, May 25). *Functionalism*. History Learning Site : <https://www.historylearningsite.co.uk/sociology/theories-in-sociology/functionalism/#:~:text=As%20a%20structural%20theory%2C%20Functionalism,more%20important%20than%20the%20individual.&text=Talcott%20Parsons%20viewed%20society%20as,attainment%2C%20integra>
- Tullock, G. (2019). Rant Kollama Kavramı 2. C. C. Aktan, & C. C. Aktan (Dü.) içinde, *Siyaset ve Rant Kollama* (K. Tüğen, Çev., s. 14). SOBİAD: Sosyal Bilimler Araştırmaları Derneği Hukuk ve İktisat Araştırmaları Merkezi .
- Tumay, M., & Okatan, F. (2015). Toplum, Alexis De Tocqueville'e Göre Sivil Toplum. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XIX, Y. 2015, Sa. 3*, 322.
- Turkcebilgi. (2020). *İlke*. TurkceBilgi: <https://www.turkcebilgi.com/ilke>
- Tutar, H., & Altınöz, M. (2017). Hesap Verebilirlik Bağlamında İç Denetim ve Sorun Alanları: Eleştirel Bir Analiz. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 8(15), 231.
- TÜSEV, T. Ü. (2008). *STEP Kavramsal Çerçeve*. (T. T. Vakfı, Prodüktör) [step.org.tr: http://step.org.tr/default.asp?c=5&s=11](http://step.org.tr/default.asp?c=5&s=11)
- Uçar Kocaoğlu, B. (2018). Vatandaş Katılımı Sürecinin Tasarımı. *Dergipark.org.tr*, 43.
- Uçkan, Ö. (2003). *E-Devlet, E-Demokrasi ve Türkiye*. İstanbul: Literatür yayıncılık.
- Udonta, N. (2018). *Project Alert on Violence Against Women*. Rise Up: <https://riseuptogether.org/project-alert-on-violence-against-women/>
- Uğur, H. (2012). Türkiye'nin Yolsuzlukla Mücadele Enstrümanları. *TBB Dergisi*, 302.
- Ukase, P., & Audu, B. (2015). The Role of Civil Society in the Fight Against Corruption in Nigeria's Fouth Republic; Problems, Prospects and the Way Forward. *European Scientific Journal January 2015 edition vol.11, No.2 ISSN: 1857 – 7881 (Print) e - ISSN 1857- 743, 11(2)*, 185-6.
- Umit, Ö. (2016, Eylül 02). *Özel Sağlık Kuruluşlarının Artmasıyla Kaliteli Hizmet Arttı*. Hakimiyet: <http://www.hakimiyet.com/ozel-saglik-kuruluslarinin-artmasiyla-kaliteli-hizmet-artti-1212709h.htm>

- United Nation Development Programme. (1997). Reconceptualising Governance; Discussion Paper 2, New York, Management Development and Governance Division.
- Usaid. (2006). *Economic Civil Society Organizations in Democracy-Building: Experiences from Three Transition Countries*. United States Agency for International Development. United States Agency for International Development
- UŞD. (2015). *Yolsuzluk Nedir*. Uluslararası Şeffaflık Derneği: <http://www.seffaflik.org/yolsuzluk/yolsuzluk-nedir/>
- Uysal, Ş. (2015, Ekim). Performans Yönetimi Sisteminin Tanımı, Tarihçesi, Amaç ve Temel Unsurlarına Genel bir Bakış. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 33.
- Ümit, B. (2009). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Rüşvet*. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Yayın No: 345.
- Ünsal, A. F. (2011). Vaadlar ve Zorluklar: Tunus Devrimi 2010-2011. *Mazlumder İnsan Hakları ve Mazlumlarla Dayanışma Derneği (Türkiye)* , 36.
- Venusti, S. (2016, 11). *The Borgent Project*. Efforts to Improve the Poor Water Quality in Tunisia: <https://borgenproject.org/water-quality-in-tunisia/>
- Wen, J. C. (2015). Study on Marx's Theory of Civil Society and Alienation. *Canadian Social Science*, 11(3), 70-75.
- WJP. (2020, March 11). *Nigeria Ranked 108 Out of 128 Countries on Rules on Rule of Law*. World Justice Project: <https://worldjusticeproject.org/our-work/research-and-data/wjp-rule-law-index-2020>
- World Bank. (1992). Governance: The World Bank Experience, Washington DC. World Bank Pubs.
- WP, T. (2012). *Gönüllülük esasına göre kurulan sosyal örgütler nelerdir önemi*. Bilgizamani.net: <http://www.bilgizamani.net/gonulluluk-esasina-gore-kurulan-sosyal-orgutler-nelerdir-onemi.html>.
- Yahya, M. (2016). *Great Expectations in Tunisia*. Carnegie Middle east Center.
- Yalın, S. (2015). Ahmet Hamdi Akseki'de Ahlaki Sorumluluk. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 1(38), 210.
- Yaşar, N. T. (2014). Tunus Seçimleri Arifesinde Türkiye-Tunus İlişkileri. *Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi- ORSAM*, 13-22.
- Yaşar, T. N. (2018, Aralık 17). *Devrimin Yıldönümünde Tunus'ta Siyasetin Yeni Hatları*. Haberler.com: <https://www.haberler.com/analiz-devrimin-yildonumunde-tunus-ta-siyasetin-11545703-haberi/>
- Yavaşgel, E. (2009). Saygınlık Siyaseti; İletişim ve Dış Siyasa İlişkiseliliği. *TASAM - Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 251.

- Yavuz, C., & Kaynar, İ. (2015). Kamuoyu Oluşumunda Stratejik Bir Araç Olarak Sivil Toplum Kuruluşları. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi-Manas Journal of Social Studies*, 4(2), 192.
- Yayla, A. (2016). *Siyaset Bilimi*. Ankara: Adres Yayınları.
- Yenişafak. (2018, 01 14). *Tunus devriminin yedinci yıl dönümü*. Yenişafak: <https://www.yenisafak.com/dunya/tunus-devriminin-yedinci-yil-donumu-2994032>
- Yenihan, B., & Ün, Ç. B. (2019, Aralık). Sendika İçi Demokrasi Üzerine Bir Karşılaştırma: İşçi Sendikaları Ve Kamu Görevlileri Sendikaları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(33), 303.
- Yerkes, S., & Muasher, M. (2017). *Tunisia's Corruption Contagion A Transition at Risk*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace.
- Yeroğlu, Ö. N. (2016, Eylül 24). *İşlevselcilik Kuramı: Zihnin İşlevleri*. Guncelpsikoloji: <https://www.guncelpsikoloji.net/psikoloji-101/islevselcilik-kurami-zihnin-islevleri-h5889.html>
- Yetiş, M. (2010). Marx ve Sivil Toplum. *Praksis Dört Aylık Sosyal Bilimler Dergisi*, 40.
- Yildiz, M. (2007). E-Government Research: Reviewing the Literature, Limitations, and Ways Forward. *Government Information Quarterly* 24, 646–665, 650.
- Yıldırım, K. Ö. (2018, Haziran). Türkiye'de İyi Yönetişim. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırma Dergisi*(6), 283-5.
- Yıldırım, Ö. (2018-2). Türkiye'de İyi Yönetişim. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırma Dergisi*(6), 279. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/508310>
- Yıldız, E. (2011). *Derneklerin Amacı*. Cakirkkoyu.net: <http://www.cakirkkoyu.net/?Syf=22&Mkl=220085&pt=ENVER%20YILDIZ&DERNEKLER%C4%B0N-AMACI>
- Yıldız, H. (2017, 7 11). *Tunus'ta Yolsuzlukla Mücadele Tartışmaları*. Haberler: <https://www.haberler.com/tunus-ta-yolsuzlukla-mucadele-tartismalari-9817722-haberi/>
- Yılmaz, A. (2019, Haziran). Amel-i Salih. *Yeni Dünya Vakfı*. İstanbul, Türkiye: WPC Matbaacılık.
- Yokuş Sevik, H. (2018). Görevi Kötüye Kullanma Suçu (TCK, m. 257). *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi DÜHFD*, 23(39), 262.
- Yücel, M. (2015, Nisan 6). *Eşitlik Nedir*. DMY Felsefe: <https://www.dmy.info/esitlik-nedir/>
- Yükçü, & Atagan. (2009, Ekim). Etkinlik, Etkililik ve Verimlilik Kuramlarının Yaratdığı Karışıklık. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(4), 2-5.

Yürekli, Ö. (2017). Türk Kamu Yönetimde Yolsuzluğun Analizi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 240.

Žilková, T. (2015). Tunisia: Combating Corruption. *Pontis Digest*, 3-6.
<https://www.nadaciapontis.sk/data/files/Pontis%20Digest%202015-03%20update.pdf>

EK-1. Anket Formları Türkçe

İyi Yönetişimde Sivil Tolum Kuruluşların Rolü: Nijerya ve Tunus Karşılaştırması

Değerli katılımcı,

Bu anket “İyi Yönetişimde Sivil Tolum Kuruluşların Rolü: Nijerya ve Tunus Karşılaştırması” konulu doktora tezinin bir bölümüdür. Anketteki bulunan maddeleri eksiksiz doldurmanız halinde çalışmanın güvenilirliğini artıracaktır. Elde edilen verilerin gizli tutulacak ve bilimsel çalışma dışında bir amaçla kullanılmayacaktır.

İlginiz ve desteğiniz için teşekkür ederim.

Yusuf Wara Abubakar
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doktora Programı
yusuf.abubakar@hbv.edu.tr
+90531 310 8692

I. STK’ların genel Profili

Vakfınız / Derneğiniz Adı:.....

Vakfınız/ Derneğiniz hangi tarihte kurulmuştur ?

☐ 1950 önce ☐ 1951-1970 ☐ 1971-1990 ☐ 1991-2000 ☐ 2000den sonra

Vakfınız / Derneğinizin Şubesi var mıdır ?

☐ Evet ☐ Kaç tane ☐ Hayır

Vakfınız / Derneğinizin üye sayısı nedir ?

☐ 5-20 ☐ 21-40 ☐ 41-60 ☐ 61-99 ☐ 100 +

Vakfınız / Derneğinizin amacı nedir ?.....

II. STK’nın Demokrasi İnşası ve Sağlamaştırılması

Vakfınız / Derneğiniz ülkenizde demokrasiye geçiş sürecinde nasıl bir rol oynadı ?

(Birkaç tanesini işaretleyebilirsiniz)

☐ Konferans hazırlanmak ☐ Kötü yönetim karşıtı eyleme destek vermek ☐ Seferberlik yapmak ☐ Hiç bir şey ☐ Diğer (Belirtiniz).....

Vakfınız / Derneğiniz ülkenizde demokrasi yerleşmesi/ kurumlaşması için ne yaptı ?

☐ Seçim reformu çağrılması ☐ Anayasa reformu çağrılması ☐ Adil seçime destek vermek ☐ Araştırma ve rapor yayınlama ☐ Diğer (Belirtiniz).....

III. Yolsuzlukla Mücadele

Vakfınız / Derneğiniz ülkenizdeki yolsuzlukla mücadelede hangi rolü oynadı ? (Birkaç tanesini işaretleyebilirsiniz)

☐ Görevden önce yetkilileri varlıklarını beyan etmeye çağırmak ☐ Görevden sonra yetkililerin varlıklarını sorgulamak ☐ Yozlaşmış yetkililerin cezalandırılmaları için çağrı yapmak ☐ Diğer (Belirtiniz).....

Vakfınız / Derneğiniz ülkenizde yolsuzluk ve rüşvetin engellenmesi için hangi rolü oynadı? (Birkaç tanesini işaretleyebilirsiniz)

☐ Yolsuzluğu kınama ☐ Yolsuzluklar ile ilgili rapor yayınlama ☐ Bilgi paylaşma ☐ Bilgi uçurma politikasına desteklemek ve teşvik etmek ☐ Seferberlik ☐ Yolsuzlukla karşı politika oluşturma çağrısı yapmak ☐ Diğer (Belirtiniz).....

IV. Terörle Mücadele

Vakfınız / Derneğiniz ülkenizdeki terörle mücadelede hangi rolü/rolleri oynadı?

(Birkaç tanesini işaretleyebilirsiniz)

☐ Arabuluculuk ☐ Farkındalık ☐ Lanetleme ☐ Ortaklık ☐ Güvenliğe destek ☐ Diğer (Belirtiniz).....

Vakfınız / Derneğiniz ülkenizdeki terör eylemlerinin engellenmesi için hangi rolü oynadı? (Birkaç tanesini işaretleyebilirsiniz)

☐ Güvenlikle ilgili bilgi paylaşmak ☐ Terörle ilgili halkı bilgilendirmek ☐ Terörle mücadele yasasının yürürlüğe konulması ☐ Teröre karşı ortak çalışma yürütmek ☐ Diğer (Belirtiniz).....

Vakfınız / Derneğiniz ülkenizdeki terörle mücadelede aşağıdakilerden hangisi ile işbirliği yapmaktadır ? (Birkaç tanesini işaretleyebilirsiniz)

☐ Diğer STK'lar ☐ Uluslararası STK'lar ☐ Kamu Kurumları ☐ Özel Sektör ☐ Uluslararası kurum ve kuruluşlar ☐ Hiçbiri

V. Toplumsal Hizmetleri

Vakfınız / Derneğiniz ülkenizde aşağıdaki faaliyetlerden hangisini gerçekleştirmektedir? (Birkaç tanesini işaretleyebilirsiniz)

☐ Sosyal Yardım (ihtiyaç sahiplerine doğrudan nakit yardım, mal yardımı, burs, vb.) ☐ Sağlık Hizmetleri ☐ Sosyal Hizmet (ihtiyaç duyan yaşlılara, kadınlara, çocuklara, gençlere vb.) ☐ Eğitim Hizmetleri ☐ Toplumsal Kalkınma ☐ Çevre Sorunlarla Mücadele ☐ Araştırma Faaliyetleri ve Proje-Politika Geliştirme ☐ Kültür, Sanat ve Spor ☐ Ekonomik ve Sosyal Kalkınma ☐ Halkla İlişkiler ☐ Diğer (Belirtiniz).....

Vakfımız / Derneğimiz ülkemizdeki toplumsal hizmetlerde çok etkilidir.

☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Kararsızım

Vakfımız / Derneğimiz ülkemizdeki toplumsal problemlerin çözümüne katkıda bulunmaktadır.

☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Kararsızım

VI. İnsan Haklarının Korunması

Vakfınız / Derneğiniz ülkenizdeki insan haklarının korunmasında hangi alanlarda çalışmaktadır? (Birkaç tanesini işaretleyebilirsiniz)

☐ Sağlık hakkını teşvik etmek ☐ Eğitim hakkını teşvik etmek ☐ Konut hakkını teşvik etmek ☐ Basın özgürlüğünü teşvik etmek ☐ İfade özgürlüğünü teşvik etmek ☐ Su hakkını teşvik etmek ☐ Sosyal hakları teşvik etmek ☐ Diğer (Belirtiniz)

Vakfınız / Derneğiniz ülkenizdeki insan haklarının korunmasında hangi rol/roller oynadı? (Birkaç tanesini işaretleyebilirsiniz)

☐ Savunucu ve kurtarma rolleri ☐ Özürlülerin siyasi, sosyal ve ekonomik haklarını teşvik etmek ☐ İşkenceye karşı durmak ☐ Kadın ve çocuk haklarının korunması ☐ Azınlık haklarının korunması ☐ Diğer (Belirtiniz)

Vakfınız / Derneğiniz ülkenizdeki insan haklarının korunması için hangi programları yapmaktadır? (Birkaç tanesini işaretleyebilirsiniz)

☐ Araştırma ☐ İnsan hakları konusunda bilgilendirme ve eğitim ☐ Kampanya ☐ Avukatlar için eğitim programı ☐ İnsan hakkı ihlallerine karşı protesto yapmak ☐ Sivil direniş hareketleri düzenlenmek ☐ Diğer (Belirtiniz)

VII. Aşağıdakilerden faktörlerden Vakıfların / Derneklerin gelişimi için “engel” olarak gördüklerinizi önem sırasına göre numaralandırınız.

	Kaynak/Donanım Yetersizliği
	Nitelikli Personel Eksikliği
	Yolsuzluk ve Kişisel Zenginleşme
	İnsanların STK'lara Olan İlgisizliği
	Kırsal Halkaların İlgilendirmemesi
	Birlik eksikliği
	Yetersiz Fonlama
	Bağımlılık ve Hükümet Patronajı
	Toplumda STK Bilincinin Zayıf Oluşu
	Yasal ve Bürokratik Engeller
	İşbirliği Yapılacak Kurumların Yetersizliği
	Ülkede Yaşanan Sosyal-Ekonomik Krizler
	Demokrasinin zayıflığı/ yeterince gelişmemesi
	Diğer (Belirtiniz)

The Roles of Civil Society Organizations in Promoting Good Governance: Comparison between Nigeria and Tunisia

Distinguished participants,

This questionnaire is part of a doctoral thesis title “**The Roles of Civil Society Organizations in Good Governance: Comparison between Nigeria and Tunisia**” Filling the items in the questionnaire completely will increase the reliability of the study. The data provided will be held in secret and will not be used for other reasons other than academic purposes.

Thanks for your interest and support.

Yusuf Wara Abubakar
Ankara Hacı Bayram University, Turkey
Doctoral Program
yusuf.abubakar@hbv.edu.tr
+90531 310 8692

I. Civil Society's General Profile

(1) Name of your Foundation / Association:....

(2) When was your Foundation founded?

☐ Before 1950 ☐ 1951-1970 ☐ 1971-1990 ☐ 1991-2000 ☐ After 2000

(3) Does your Foundation / Association have a Branch?

☐ Yes ☐ How many ☐ No

(4) What is the number of your Foundation / Association members?

☐ 5-20 ☐ 21-40 ☐ 41-60 ☐ 61-99 ☐ 100 +

(5) What is the goal of your Association / Foundation ?.....

II. CSO's Democracy Building and Consolidation

(6) What role did your Foundation / Association play in the transition process of

(7) democracy in your country? (You can mark a few)

☐ Organizing Conference ☐ Support protests against bad government ☐ Pro-democracy mobilization ☐ Nothing ☐ Other (Specify).....

(8) What role has your Foundation / Association played in consolidating/ institutionalization of democracy in your country? (You can mark a few)

☐ Calling for electoral reform ☐ Calling for constitutional reform ☐ Support free and fair election ☐ Electoral research and publications ☐ Other (Specify).....

III. Anti-Corruption Struggle

(9) What role has your Foundation / Association played in the fight against corruption in your country? (You can mark a few)

☐ Calling for leaders to declare their assets before office ☐ Questioning the assets of the authorities after office ☐ Calling for the punishment of the corrupt leaders ☐ Reporting corruption cases to the relevant authorities ☐ Other (Specify).....

(10) What role has your Foundation / Association played in preventing bribery and corruption in your country? (You can mark a few)

☐ Condemning corruption ☐ Publishing corruption cases ☐ Sharing information on corruption ☐ Supporting and encouraging whistleblowing policy ☐ Mobilization/ Campaign against corruption ☐ Calling for the formulation of policies against corruption ☐ Other (Specify).....

IV. Fight Against Terrorism

(11) What role (s) did your Foundation / Association play in the fight against terrorism in your country? (You can mark a few)

☐ Mediation ☐ Awareness ☐ Damnation ☐ Partnership ☐ Security support ☐ Other (Specify).....

(12) What role has your Foundation / Association played in preventing terrorist attacks in your country? (You can mark a few)

☐ Sharing information with security ☐ Informing the public about terrorism ☐ Enforcement of anti-terror law ☐ Conducting joint work against terrorism ☐ Other (Specify).....

(13) Which of the following does your Foundation / Association are in partnership with in the fight against terrorism in your country? (You can mark a few)

☐ National CSOs ☐ International CSOs ☐ Government Organizations ☐ Private Sectors ☐ International Organizations ☐ None

V. Community Services

(14) Which of the following social services does your Foundation / Association offered in your country? (You can mark a few)

☐ Social Assistance (direct cash assistance to people in need, financial aid, scholarship, etc.) ☐ Health Services ☐ Social Work (for the elderly, women, children, youth, etc.) ☐ Educational Services ☐ Community Development Services ☐ Combating Environmental Problems ☐ Research Activities and Project – Policy Development ☐

Cultural, Art and Sport Services ☐ Economic and Social Development ☐ Public relations
☐ Other (Specify).....

(15) Our Foundation / Association provides effective social services in our country.

☐ I strongly agree ☐ I agree ☐ I disagree ☐ I strongly disagree ☐ undecided

(16) Our Foundation/Association contributes to finding solutions to social problems in our country.

☐ I strongly agree ☐ I agree ☐ I disagree ☐ I strongly disagree ☐ undecided

VI. Protection of Human Rights

(17) In which areas does your Foundation/ Association work to protect human rights in your country? (You can mark a few)

☐ Promoting health right ☐ Promoting educational right ☐ Promoting housing right ☐
Promoting press freedom ☐ Promoting freedom of expression ☐ Promoting water right ☐
☐ Promoting social rights ☐ Other (Specify)

(18) What role (s) your Foundation / Association played in the protection of human rights in your country? (You can mark a few)

☐ Defender and Rescue Role ☐ Promoting political, social and economic rights of persons with disabilities ☐ Countering torture ☐ Protecting women and children rights ☐
Protection of minority rights ☐ Other (Specify).....

(19) What programs does your Foundation / Association do to protect human rights in your country? (You can mark a few)

☐ Research ☐ Informing and educating about human rights ☐ Campaign ☐ Training voluntary lawyers ☐ Protest against human abuses ☐ Organizing civil resistance movement ☐ Other (Specify).....

(20) In order of importance number the ones you see as “obstacles” to the development of your foundations / associations ?

A	Lack of Resources / Equipment	
B	Lack of Qualified Personnel	
C	Corruption and Personal Enrichment	
D	People's Indifference to CSOs	
E	Ignoring Rural Communities	
F	Lack of Unity	
G	Lack of Fund	
H	Dependence and Government Patronage	
I	Weakness of CSOs' Awareness in Society	
J	Legal and Bureaucratic Barriers	
K	Inadequacy of Institutions to Cooperate	
L	Social-Economic Crises in the Country	
M	Weak democracy and lack of its development	
N	Other (Please specify)	

THANK YOU SO MUCH.

EK-3. Nijerya'daki İyi Yönetişimle İlgilenen Bazı Yerel Sivil Toplum Kuruluşları

CACOL- The Coalition Against Corrupt Leaders/ Yolsuzlukla Mücadele ve Açık Liderlik Merkezi

Yolsuzlukla Mücadele ve Açık Liderlik Merkezi (CACOL), 28 Aralık 2016 tarihine kadar Yolsuz Liderlere Karşı Koalisyon olarak bilinen koalisyon Nijerya'da yolsuzlukla mücadele gündemi olan insan hakları, toplum temelli ve sivil toplum kuruluşlarının toplamıdır. Siyasi olmayan, dini olmayan, mezhepsiz, kar amacı gütmeyen bir Koalisyondur. CACOL, yönetişimde açıklığı teşvik etme ve ilgili makamların hem kamu hem de özel kurumlardaki tüm yolsuz liderleri cezalandırılmaları için mevcut her türlü aracı kullanmak için çalışmaktadır.

CDA- Coalition for Democratic Awareness/ Demokratik Farkındalık Koalisyonu

Coalition for Democratic Awareness (CDA) Demokratik Farkındalık Koalisyonu bir platform çatı kuruluşudur ve altında 10 dernek bulunmaktadır. Bu örgütünün ülkede demokrasi gelişmesi ve halkın demokrasiye katılım sağlanabilmesi için hizmet etmektedir.

CDD- Centre for Democracy and Development/ Demokrasi ve Kalkınma Merkezi

Demokrasi ve Kalkınma Merkezi (CDD) 1997 yılında İngiltere'de kuruldu ve daha sonra 1999 yılında Lagos - Nijerya'da bağımsız, kar amacı gütmeyen, araştırma, eğitim, savunma ve kapasite geliştirme organizasyonu olarak tescil edildi. Kurumu, küresel görüşü ve kaynakları demokratik kalkınma için seferber etmek ve Batı Afrika'daki demokratikleşme ve kalkınma süreçlerinde ortaya çıkan zorlukları eleştirel olarak yansıtacak bağımsız bir alan sağlamak amacıyla kurulmuştur. CDD'nin temel amacı demokrasi geliştirilmek ve insanların kalkınmasını sağlamaktır. 1997den itibaren Nijerya'da kuruluşundan değin demokrasi ve insanın gelişmesi için çeşitli faaliyetleri sürdürmektedir.

UDFN- The United Democratic Front of Nigeria/ Nijerya Birleşik Demokratik Cephesi

Nijerya Birleşik Demokratik Cephesi (UDFN), 29-31 Mart'ta Güney Afrika Cumhuriyetinde Johannesburg'da ve Avrupa'da (Oslo, Norveç) eşzamanlı toplantıları (Nijerya Pro-Demokrasi Zirvesi) takiben 1996, 12 Haziran 1993'teki popüler görev temelinde Nijerya'daki demokrasinin restorasyonuna yönelik faaliyetleri etkin bir şekilde kullanmak ve kolaylaştırmak için birlikte çalışmak kararında bulundu. Oslo'daki zirve UDFN'nin önde kuruculardan olan Prof. Wole Shoyinka konuşmasında örgütünün temel amacı Nijerya'daki

asker yönetimi ortadan kaldırılması ve yerine demokratik bir rejimin getirilmesini görülmektedir. UDFN on üç farklı ve etkili sivil toplum kuruluşları kapsamaktadır. Bunları: Demokrasi Eylem Grubu (AGD), Afrika Demokratik Birliği (ADL), Demokrasi Kampanyası (CD), Demokratik Farkındalık Koalisyonu (CDA), Demokratik Alternatif (DA), Ulusal Demokrasi İttifakı (NAD), Ulusal Demokratik İttifak Komitesi (NDAC), Ulusal Demokratik Koalisyon (NADECO), Ulusal Özgürlük Vakfı (NFF), Nijerya Ulusal Kurtuluş Konseyi (NALICON), Yeni Nijerya Forumu (NNF), Nijerya Demokratik Hareketi (NDM), Nijerya Kurtuluş Grubu (NLG)dır.

NADECO- National Democratic Coalition (Ulusal Demokratik Koalisyon)

NADECO olarak bilinen Ulusal Demokratik Koalisyon, 15 Mayıs 1994'te Micheal Adekunle Ajasin ve Anthony Enahoro liderliğinde Nijerya'da başlatılan demokrasi yanlısı bir gruptu. Bu grup, ortak politikayı paylaşan köklü politikacılar ve üst düzey askeri subaylar da dahil olmak üzere birçok önde gelen Nijeryalı, 12 Haziran 1993 cumhurbaşkanlığı seçimlerinin kazananı olarak kabul edilen MKO Abiola başkanlığındaki sivil bir hükümete iktidardan vazgeçmesi gerektiğine inanıyor. Ayrıca bu grubun üyeleri onların amacı ulaşabilmek için kongre, eylem ve toplantıları yaparak mükerreren asker yönetimle karşı-karşıya gelmektedir.

CDHR- The Committee for the Defence of Human Rights/ İnsan Hakları Savunma Komitesi

İnsan Hakları Savunma Komitesi (CDHR) Nisan 1989'da kuruldu. O zamanki sendikacı Bay Femi Aborishade'nin gözaltına alınmasından endişe duyan küçük bir grup profesyonel, birey, arkadaş ve ortak olarak bir grup oluşturarak başladı. CDHR'nın temel hedef ve amaçları Nijerya Anayasası'nda güvence altına alınan temel insan haklarını savunmak, sürdürmek ve teşvik etmek; İnsan haklarının özellikle kültürel, ekonomik ve sosyal hakların tam olarak uygulanması için kampanya yürütmek; Nijerya'da insan haklarını teşvik etmeyi amaçlayan tüm uluslararası sözleşmelerin ve yükümlülüklerin onaylanmasını ve uygulanmasını savunmak; İnsan hakları ihlal edilen muhtaç kişilere hızlı ve etkin yardım sistemi kurmak; Katılımcı demokrasi ve sosyal adalet üzerine kurulmuş Nijeryalı bir toplumun ideallerine bağlı diğer kuruluşlarla ittifak kurmak; Nijerya'da insan haklarının geliştirilmesine yönelik mevzuat ve diğer faaliyetler için kampanya yürütmek, teşvik etmek ve desteklemek, Nijerya'da insan haklarının araştırılması, öğretilmesi ve izlenmesi için araştırma merkezleri ve programlar oluşturmak, desteklemek ve Dünyanın her yerinde

benzer amaç ve hedeflere sahip diğer kuruluşlarla yakın bağlantılar kurmakla beraber işbirliği yapmak görülmektedir.

ERN- Electoral Reform Network/ Seçim Reformu Ağı

Seçim Reformu Ağı "Nijerya'da özgür, adil ve şeffaf seçimler düzeleyerek demokrasinin derinleşmesine ve yaşatılmasına kendini adanmıştır." "ERN, Ulusal Meclis'in Sivil Toplumun (örgütlerin) Seçim Yasası 2001'e girmesi çağrısına yanıt olarak kurulan 100'den fazla Nijeryalı Sivil Toplum Örgütü Ağıdır."

YOCAT- Youth Coalition against Terrorism/ Terörizme Karşı Gençlik Koalisyonu

Türkçesi Terörizme Karşı Gençlik Koalisyonu bu örgütü 12 Ağustos 2010'da Borno eyaleti Maiduguri'de Imrana Alhaji Buba tarafından kurulmuştur. Borno eyaleti Nijerya'nın kuzeydoğunda Boko Haram terör örgütünün isyanının sıcak noktalarından biridir. Nijerya'nın kuzeydoğusundaki şiddet içeren aşırılıkçılığa karşı halkın birleştirmek için çalışan gönüllü tabanlı bir gençlik örgütüdür. Uluslararası Terörizmle Mücadele Hareketi (IYAAT) ve Birleşmiş Milletler Çocuk ve Gençlik Büyük Grubu'nun (BM MGCY) bağlı üyesidir.

EK-4. Tunus'taki İyi Yönetişimle İlgilenen Bazı Yerel Sivil Toplum Kuruluşları

Tunus Ulusal Diyalog Dörtlüsü (TUDD)

TUDD Tunus'ta dört etkili ve verimli sivil toplum kuruluşları kapsamaktadır. Bu dört kuruluşlar Tunus'ta diktatörlük ile mücadele, demokrasi geçiş sürecinde iyi yönetim sağlaması, terör ile mücadele, yolsuzlukla mücadele ve insan hakları sağlamasında verimli bir şekilde çalışmaktadırlar. Ulusal Diyalog Dörtlüsünü oluşturan kurumlar Tunus'un en önemli ve köklü sendikası olan Tunus Genel İşçi Sendikası (UGTT), Tunus Endüstri ve Ticaret Konfederasyonu (UTICA), Tunus İnsan Hakları Ligi (LTDH) ve Tunus Hukukçular Derneğidir. Tunus Genel İşçi Sendikası, bu dörtlünün merkezinde yer alan ve diyalog müzakerelerinde de en aktif olan kuruluştur. 1946 yılında kurulan ve 517.000 üyesiyle bugün Tunus'un en büyük sendikası olan UGTT Tunus'ta en etkin sivil toplum kuruluşudur (Köktaş, 2018). Grubun çalışmalarından dolayı 2015 yılının Nobel Barış Ödülü layık olmuşlardı. 2015 Nobel Barış Ödülü Tunus Ulusal Diyalog Dörtlü'süne verildi. Sivil toplumun örgütlerinden oluşan Ulusal Diyalog Dörtlüsü'ne verilen ödülün 2011'de başlayan Arap isyanlarının ardından demokrasiyi inşa etme çabalarından ötürü verildiği için bu ödül layık görülmüşlerdi.

ACINET- Arab Anti-Corruption and Integrity Network: Arap Yolsuzlukla Mücadele ve Dürüstlük Ağı

Arap Yolsuzlukla Mücadele ve Dürüstlük Ağı (ACINET), alanında bilgi ağı, kapasite geliştirme ve politika diyalogu için önde gelen bir platformdur. Tunus dahil bütün Arap ülkelerinde iyi yönetim sağlamak amacıyla yolsuzlukla mücadele eden bir platformdur. ACINET, 30 Temmuz 2010'da 16 Arap ülkesinden yolsuzlukla mücadele eden kurumlarını temsil eden üst düzey yetkililerin huzurunda Amman'da (Ürdün) kuruldu. ACINET yolsuzlukla karşı 16 Arap ülkesinde seminer, kongre ve bilgi paylaşım gibi birkaç program düzenlenmektedir.

ATFD- Tunisian Association of the Democratic Women/ Tunus Demokratik Kadınlar Derneği

Tunus Demokratik Kadınlar Derneği (L'Association Tunisienne des Femmes Démocrates (ATFD)), 1989 yılında kurulan bir Tunus feminist derneğidir. Tunus Demokratik Kadınlar Derneği resmi olarak 6 Ağustos 1989'da kuruldu. Müslümanların toplumun üzerindeki etkilerini, demokrasi eksikliğini ve kadın hakları ihlallerini eleştiren bağımsız bir

organizasyondur. Tunus'ta kadın haklarının gelişimini, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi gibi uluslararası standartlara göre değerlendirir.

ATIDE- Association Tunisienne pour l'Intégrité et la Démocratie des Elections/ Tunus Bütünlük ve Demokratik Seçimler Derneği

Tunus Seçim Bütünlüğü ve Demokrasisi Derneği ATIDE, 24 Mart 2011 tarihinde kurulmuş; demokratik değerleri ve özellikle oy hakkını teşvik etmeyi ve korumayı amaçlayan bir sivil toplum kuruluşudur. Hedefleri de: Farkındalığı artırmak, bilgilendirmek, eğitmek; bu amaçlarına farklı yollardan ulaşır; onlar da şunlardır

- seçim sürecinin çeşitli yönleri hakkında bilgi dağıtarak;
- seçim sürecine katılımlarını teşvik etmek için farkındalığı artırmak ve seçmenleri harekete geçirmek;
- Özellikle okullarda, liselerde ve üniversitelerde gelecek seçmenlerle birlikte hem eğitim hem de sivil ve seçim eğitimi eylemleri gerçekleştirerek;
- yavaşça seçim sistemi ile ilgili tüm belgeleri toplayan bir dijital veritabanı oluşturmak.

ATLUC- Tunisian Association for the Fight Against Corruption/ Tunus Yolsuzlukla Mücadele Derneği

Tunus Yolsuzlukla Mücadele Derneği 2011 Şubat ayında kurulmuş. En önemli ve temel amaçları da Dürüstlük için diyalog kurmak, vatandaşı uyandırma sürecini başlatmak ve geliştirmek, sivil eğitim vermek, farkındalık için ayrıcalıklı bir yer kurmak, zimmete para geçirmek iken, yolsuzluğu kınamak ve şeffaflık kültürünü yaymak için önleyici ve iyileştirici stratejiler yürütür.

CNLT- Le Conseil national pour les Libertés en Tunisie/ Tunus'taki Ulusal Özgürlükler Konseyi

Tunus'taki Ulusal Özgürlükler Konseyi (Fransızca: Le Conseil National pour les Libertés en Tunisie - CNLT), insan hakları konusunda uzmanlaşmış bir Tunus STK'sıdır. Konsey 1998 yılında Moncef Marzouki, Mustapha Ben Jaafar ve Sihem Bensedrine gibi otuz kişilik tarafından kurulmuştur. Uluslararası İnsan Hakları Ligleri Federasyonu ve Avrupa-Akdeniz İnsan Hakları Ağı'nın bir parçasıdır. Bu dernek, özellikle seçim prosedürlerin sırasında insan haklarının korunması için çalışıyor ve insan haklarının ihlalleri tespit ediyor.

INLUCC - Instance de Lutte Contre la Corruption/ Yolsuzlukla Mücadele Otoritesi

14 Kasım 2011 tarihli Legislative Decree 2011-120 tarafından oluşturulmuştur. 14 Kasım 2011 tarihli 2011-120 tarihli Kanun Hükmünde Kararname'nin 12. maddesi ile kurulan Kurum, yolsuzlukla mücadelede genel bir kolaylaştırıcı misyonuna sahiptir. Örgütünün temel amacı yolsuzlukla mücadele politikaları önermek, genel ilkeleri belirlemek, yolsuzlukla mücadele ile ilgili yasal ve düzenleyici metinler taslağı hakkında görüş bildirmek, yolsuzlukla ilgili veri toplamak, aktörler arasındaki iletişimi kolaylaştırmak ve yolsuzlukla mücadele kültürünü yaymaktır.

LTDH- Ligue Tunisienne Des Droits de L'Homme/ Tunus İnsan Hakları Birliği

Tunus İnsan Hakları Birliği, Tunus'ta insan haklarını gözlemlemek ve savunmak için kurulmuş bir dernektir. Derneği 1976 yılında kuran, Hassib Ben Ammar, daha önce Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Alanında Ödül alan erken bir organizatördü. Saâdeddine Zmerli örgütün başlangıcından 2000 yılına kadar olan ilk başkan ve uzun süre görevde bulunan başkan idi. LDTH, 1982'de yaklaşık olarak 1000 ve 1985'te 3000 üyeye sahipti, çünkü bu, kısmen "vicdan eylemleri nedeniyle hapsedilen" İslami cezaevlerine ve serbest bırakılmasına karşı tavır almıştı.

UGTT- Union Générale Tunisienne du Travail/ Tunus Genel İşçi Sendikası

Tunus Genel İşçi Sendikası (Fransızca: Union Générale Tunisienne du Travail, UGTT. Arapça: للشغل التونسي العام الاتحاد) Tunus'ta ulusal bir sendika merkezidir. 517.000 üyeliğe sahip olan sendika, 20 Ocak 1946'da kurulmuştur. UGTT, Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu ve Uluslararası Arap Sendikaları Konfederasyonu'na bağlıdır. UGTT, Tunus İnsan Hakları Ligi, Tunus Sanayi, Ticaret ve El Sanatları Konfederasyonu ve Tunus'un Avukatları - toplu olarak Ulusal Diyalog Dörtlüsü olarak etiketlenmiş - 2011 Yasemin Devrimi'nden sonraki ulusal anlaşmazlığı ele almak için birlikte çalışmalar yürüttü.

UTICA- The Tunisian Association of Industry, Trade, and Handicrafts/ Tunus Sanayi, Ticaret ve El Sanatları

Tunus Sanayi, Ticaret ve El Sanatları Birliği (Fransızca: Union tunisienne de l'industrie, du Commerce et de l'artisanat, Arapça: التقليدية والصناعات والتجارة للصناعة التونسية الاتحاد) veya UTICA Tunus hem bir sanayi hem de bir ticaret kuruluşudur kuruluşudur. 1947'de kurulan UTICA, turizm, bankacılık ve finans sektörleri hariç, Tunus'ta tüm sektörlerden yaklaşık olarak 150.000 özel şirketi temsil etmektedir. Bu şirketlerin çoğu küçük ve orta ölçekli

işletmelerden oluşmaktadış. Konfederasyonun 25.000'den fazla sendika yetkilisi var. Özel komitelerin önderliğinde üyelerini bölgesel ve profesyonel yapılar da destekler, koordine eder ve harekete geçirir. Hem bölgesel, ulusal ve uluslararası pazarlardaki faaliyetleri ve iř gelişimini desteklerken önemli bir oyuncu entegrasyonu ve ekonomik kalkınma oluşturmaktadır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Yusuf Wara Abubakar
Uyruğu : Nijerya

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Doktora	Gazi Üniversitesi	Devam ediyor
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi	2015
Lisans	Ahmadu Bello University , Zaria Nigeria	2010

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

- Wara, A.Y (2019). The Place of Civil Society in the Fight Against Corruption in Nigeria. *5th International Students Social Science Congress, Ilem Scientific Studies Association*, Karadeniz Technical University, Trabzon, Turkey held on 07-09.11.2019.
- Wara, A.Y (2019). The Basic Principles of Civil Society Organizations. *II International Symposium on the Integrity of Knowledge from Tradition into the Future* organized in Istanbul Sabahattin Zaim University between July 11th to 12th 2019. <https://openaccess.izu.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12436/1358#sthash.b5T2Bp2Y.dpbs> sayfa 326-337
- Wara, A.Y (2019). The Roles of Civil Society in the Fight Against Terrorism. A Comparative Analysis Between Nigeria and Tunisia, *International Jilses Congress held on 21-22 June Ankara-Turkey*.
- Wara, A.Y (2019). A Comparative Analysis of Constitutional Process Between Egypt and Tunisia After the Arab Spring, *International Jilses Congress held on 21-22 June Ankara-Turkey*. <http://static.dergipark.org.tr/article-download/5fd3/fa5f/d565/5e0a857b9a89e.pdf?>

- Wara, A.Y (2018). From Arrival to Citizenship: A Comparative Analysis Between German and Swedish Refugees' Integration Policy, *Alanya Alaadin Keykubat University 4th Asos Congress held on 5.5.2018* http://kayit.asoscongress.com/files/asos2018alanya/2018_Sosyal_Be%C5%9Feri_ve_%C4%B0dari_Bilimler_Tam_Metin_Kitab%C4%B1.pdf page 1362.
- Wara, A.Y (2018). The Effect of Religion on Nigeria's Domestic and Foreign Policy, *Alanya Alaadin Keykubat University 4th Asos Congress held on 5.5.2018*.
- Wara, A.Y (2017). The Ideological Perspective of Right-Wing Parties in Modern Europe, *3rd International Students Social Science Congress*, Ilem Etudler Dernegi, Istanbul Medeniyet University held on 03.12.2017. <https://www.ilem.org.tr/media/f/3-uok-kitap-2.pdf> pg 113
- Wara, A.Y (2015). *Democracy and Good Governance: An Example of Nigeria*, National Thesis Institute, Turkey-Ankara 2015. <https://tez.yok.gov.tr/ulusaltezmerkezi>

Hobiler

Okumak

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

